8 ον 54
29.8.44

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗ

1867

ΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

('Ανατύπωσις ἐκ τῆς Οἰκονομικῆς 'Επετηρίδος τῆς 'Ελλάδος 1931 ἐκδιδομένης ὑπὸ *Γ. Χαριτάκη, 'Α. Καλλιαβᾶ* καὶ *Κ. Μικέλη*).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΟΙΚΟΝ.& ΕΜΠΟΡ. ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ
1932

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

1867


ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Υ 27

Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗ

1867

ΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

(Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἑλλάδος 1931 ἐκδιδομένης ὑπὸ *Γ. Χαριτάκη, Ἀ. Καλλιαβᾶ* καὶ *Κ. Μικέλη*).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΟΙΚΟΝ.& ΕΜΠΟΡ. ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ
1932

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ παροῦσα μελέτη, ἥτις ἀποτελεῖ ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἀνεκδότου εἰσέτι συστήματός μου Θεωρητικῆς Οἰκονομικῆς, ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ παρουσιάσῃ ἐν σχετικῇ συντομίᾳ τὸ πρόβλημα τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ κρίσεων. Ἐκδίδεται δὲ τὸ μέρος τοῦτο ὡς ἰδιαζόντως ἐπίκαιρον.

Ἐν Ἀθήναις Ἰούλιος 1932.

Γ. Χ. Ἀντωνιάδης

ὁ καθηγητὴς μου.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ


ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Εἰς τὴν κατωτέρω βιβλιογραφίαν ἀναφέρω μόνον τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησα κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος καὶ τὰ ὁποῖα ἐν τῷ κειμένῳ θὰ ἀναφέρωνται μόνον μὲ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως. Θεωρῶ περιττὴν τὴν ἀναγραφὴν βιβλίων τὰ ὁποῖα δὲν ἐσυμβουλεύθην καθόσον τοῦτο οὐδεμίαν χρησιμότητα διὰ τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἐργαζομένους θὰ εἶχε δεδομένης τῆς πτωχείας τῶν ἑλληνικῶν βιβλιοθηκῶν. Οἱ θέλοντες νὰ μελετήσουν εὐρύτερον τὸ θέμα δύνανται νὰ καταφύγουν εἰς ἐκεῖνα ἐκ τῶν κατωτέρω κατονομαζομένων συγγραμμάτων περὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρεται ὅτι περιέχουν βιβλιογραφίαν.

Α. Συγγράμματα πραγματευόμενα εἰδικῶς περὶ οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ κρίσεων.

Soudek Dr Josef Zur Bibliographie der Konjunkturforschung. Pragers Bibliographie 39 1930—31. Πλήρης βιβλιογραφία περὶ τοῦ προβλήματος τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων. Müller—Armack A. ὑφηγ. Παν. Köln, Konjunkturforschung und Konjunkturpolitik ἐν Handwôrterbuch der Staatswissenschaften 4η ἔκδ. τ. IX 1929 σελ. 645—677, συνοπτικὸν ἀλλὰ πλῆρες ἄρθρον μὲ πλουσίαν βιβλιογραφίαν. Spiethoff Arthur καθηγ. Πανεπ. Bonn, Krisen ἐν Handwörterbuch der Staatswissenschaften 4η ἔκδ. τ. VI 1925 σελ. 8—91 συνθετικὴ ἔκθεσις ὅλου τοῦ προβλήματος τῶν κρίσεων μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας. Herkner H. (1863—1931) Krisen ἐν Handwörterbuch der Staatswissenschaften 3η ἔκδ. τ. VI 1910 σελ. 253—276 μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας. Dietzel H. καθηγ. Πανεπ. Bonn, Ernten ἐν Handw. d. Staatsw. 3η ἔκδ. τ. Γ' 1909 σελ. 1091—1102 ἔνθα ἐρευνᾶται τὸ πρόβλημα τῶν καλῶν καὶ κακῶν ἐσοδειῶν, σημειουμένου ὅτι δύναται νὰ ἐμφανισθῇ κρίσις καὶ ἀνεξαρτήτως κακῆς ἐσοδείας. Ausgewählte Lesestücke zum Studium der politischen Oekonomie herausgegeben von K. Diehl und P. Mombert. τ. VII Wirtschaftskrisen Β' ἔκδ. 1920. Εἰσαγωγὴ τοῦ Mombert, κείμενα τῶν Malthus, Say, Sismondi, Rodbertus, Marx, Jevons. Lederer Emil Konjunktur und Krisen ἐν Grundriss der Sozialoekonomik τ. IV μέρος Α' 1925 σελ. 354—413. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων περὶ τοῦ θέματος πραγματειῶν μετὰ βιβλιογραφίας. Lederer E. καθηγ. Πανεπ. Heidelberg, Krisenlehre ἐν Die Wirtschaftstheorien der Gegenwart τ. Δ' 1928 σελ. 1—16. Ἔρευνα τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς διαμορφοῦνται αἱ κρίσεις. Snyder Carl προϊστάμενος στατιστικῶν μελετῶν τῆς Τραπέζης Ὁμοσπονδιακοῦ Ἀποθέματος τῆς Νέας Ὑόρκης, Das Studium der Krisen und Wirtschaftszyklen in den Vereinigten Staaten Αὐτόθι σελ. 17—31 μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας. Lescure Jean καθηγ. πανεπ. Παρισίων, Krisenlehre Αὐτόθι σελ. 32—48. Löwe Ad. Der gegenwärtige Stand der Konjunkturforschung in Deutschland ἐν Die Wirtschaftswissenschaft nach dem Kriege (πρὸς τιμὴν τοῦ L. Brentano) τ. Β' 1925 σ. 329—377, λεπτομερὴς ἔκθεσις τῶν περὶ οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ κρίσεων ἐρευνῶν εἰς τὴν Γερμανίαν. Felden—Zakrzewski H. Konjunktur und Krisen. ἐν Handwôrterbuch der Betriebswirtschaft τ. Γ' 1927 σελ. 693—703 μετὰ βιβλιογραφίας. Schmaltz K. Economic Barometers, αὐτόθι τ. Β' 1926 σελ. 524—538. Coquelin Ch.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Crises Commerciales ἐν Dictionnaire de l'Économie Politique τῶν Coquelin καὶ Guillaumin 3η ἔκδ. τ. Α' 1864 σ. 526—534. Laveleye Emile de, Crise ἐν Grande Encyclopédie τ. 13 σελ. 380—384. Juglar Clément Des Crises commerciales et de leur retour périodique 1860, 2α ἔκδ. 1889. Κλασσικὸν περὶ τῶν κρίσεων ἔργον τὸ ὁποῖον ἔταμε νέαν μέθοδον ἐρεύνης αὐτῶν, περιέχον καὶ ἱστορίαν τῶν κρίσεων. Tugan Baranowsky Michel Les crises industriclles en Angleterre 1913 ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων περὶ κρίσεων συγγραφῶν, περιέχει ἱστορίαν αὐτῶν καὶ ἀνάλυσιν τῆς θεωρίας. Lescure Jean καθηγ. Πανεπ. Παρισίων Des Crises générales et périodiques de surproduction 1η ἔκδ. 1907 4η ἔκδ. 1932 σελ. XIV+604 περιέχει μακρὰν ἔκθεσιν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῶν κρίσεων καὶ σαφῆ ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας. Aftalion Albert Les Crises périodiques de Surproduction εἰς δύο τόμους 1913. Σπουδαῖον καὶ ἐξαντλητικὸν περὶ τοῦ φαινομένου τῶν κρίσεων (ἀνάλυσις αὐτοῦ ἐγένετο εἰς τὸ φροντιστήριόν μου ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν κ. Ν. Ἀνδριτσάκη κατὰ τὸ ἔτος 1930—31 καὶ Α. Πρεζάνη κατὰ τὸ ἔτος 1931—32). Schumpeter, Josef Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung 1912. Σπουδαῖον καὶ βαθυστόχαστον ἔργον περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας. Πραγματεύεται περὶ τῆς κινήσεως ἐν τῇ οἰκονομίᾳ, τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας, πίστεως καὶ κεφαλαίου, κέρδους τοῦ ἐπιχειρηματίου, τόκου, εἰς τὰς σελίδας 414—462 περὶ κρίσεων, ἐν τέλει δὲ περὶ ἐποπτικῆς γενικῆς εἰκόνος τῆς οἰκονομίας. Streller Rudolf, Die Dynamik der theoretischen Nanionalökonomie 1928. Ἐνδιαφέρον ἔργον περὶ τῶν δυναμικῶν φαινομένων τῆς οἰκονομίας, πραγματευόμενον περὶ τῆς θεωρίας τῆς στατικῆς καὶ δυναμικῆς τῆς οἰκονομίας, περὶ τιμῆς καὶ κατανομῆς τοῦ πλούτου, περὶ οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ κρίσεων (σελ. 204—225). Mombert Paul, καθηγ. Πανεπ. Giessen, Einführung in das Studium der Konjunktur Β' ἔκδ. 1925, ἔρευνα τῆς ἐπιρροῆς τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων ἐπὶ τῶν διαφόρων φαινομένων τῆς οἰκονομίας. Wagemann E. καθηγ. Πανεπ. Βερολίνου Einführung in die Konjunkturlehre 1929. Λεπτομερὴς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων μετὰ πλήρους τοῦ ζητήματος βιβλιογραφίας. Wagemann E. Konjunkturlehre. Eine Grundlegung zur Lehre vom Rhythmus der Wirtschaft 1928. Πλήρης ἔκθεσις τοῦ προβλήματος τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ τῆς μελέτης αὐτῶν. Wagemann E., Struktur und Rhythmus der Weltwirtschaft. Grundlagen einer Weltwirschaftlichen Konjunkturlehre 1931. Ἔρευνα περὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν διαφόρων οἰκονομιῶν καὶ τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις. Εἰδικῶς δὲ ἐρευνᾷ τὰ αἴτια τῶν τελευταίων κρίσεων καὶ τῆς μεγάλης συγχρόνου κρίσεως. Bergman Eugen v. Geschichte der nationalökonomischen Krisentheorien 1895 κλασσικὸν καὶ χρήσιμον ἔργον. Bouniatian Mentor πρώην καθηγ. Πανεπ. Τιφλίδος Les Crises économiques. Essai de morphologie et théorie des crises économiques périodiques Β' ἔκδ. 1930. Σπουδαία συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν κρίσεων (ἀνάλυσις τοῦ ἔργου ἐγένετο εἰς τὸ φροντιστήριόν μου κατὰ τὸ ἔτος 1930—31 ὑπὸ τῆς σπουδαστρίας δεσποινίδος Χρ. Ἐλμαντζόγλου). Pigou A. G. Jndustrial Fluctuations Β' ἔκδ. 1929 σπουδαῖον ἔργον περὶ τῶν διακυμάνσεων τῆς παραγωγῆς. Heinrich Walter Grundlagen einer universalistischen Krisenlehre 1928 τὸ καλλίτερον σύγγραμμα διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν περὶ κρίσεων θεωριῶν.

Wolff. H. καθηγ. Πανεπ. Halle, Lehrbuch der Konjunkturforschung. Zugleich eine Kritisch—theoretische Untersuchung von Struktur nnd Konjunktur, 1928 μετὰ βιβλιογραφίας καὶ πλήρους ἀναλύσεως τοῦ προβλήματος τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων. Deutsch Paul Konjunktur und Unternehmung. Die Konjunkturprobleme vom Standpunkt der betriebs wirtschaftlichen Forschung und der Wirtschaftspraxis ἀ. ἡ., ἔρευνα τῶν ἐπιρροῶν τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων. Vogel Emanuel Die theorie des volkswirtschaftlichen Entwicklungsprozesses nnd das Krisenproblem 1917. Lacombe Edouard La prévision en matière de crises économiques 1926 (ἀνάλυσις τοῦ ἔργου ἐγένετο εἰς τὸ φροντιστήριόν μου ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Βρεττοῦ κατὰ τὸ ἀκαδ. ἔτος 1930—31 καὶ τοῦ Σπ. Σιμωνέτου τὸ 1931—32). Stucken R. Theorie der Konjunktnrschwankungen 1926. Hayek F. Geldtheorie und Konjunkturtheorie 1929. Michaelis A. Die Quantitätstheorie als Grundlage der Konjunkturforschung 1929. Levy Hermann Der Weltmarkt und heute 1926 ὑποστηρίζει ὅτι ἡ λύσις τῆς κρίσεως θὰ ἐπιτευχθῇ ἐὰν μειωθοῦν τὰ ἔξοδα παραγωγῆς καὶ ἀρθοῦν οἱ προστατευτικοὶ δασμοί Hawtrey R. G. Good and bad Trade. An Jnquiry into the causes of trade fluctuations 1913. Dupriez Léon H. Les méthodes d'analyse de la conjoncture économique et leur application à l' économie belge depuis 1897 Louvain 1930 μετὰ πλουσίας βιβλιογραφίας καὶ πολλῶν πληροφοριῶν περὶ τῶν σπουδαιοτέρων Ἱνστιτούτων μελέτης τῶν οἰκονομ. διακυμάνσεων.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS

Morgenstern O. Wirtschaftsprognose. Eine Untersuchung ihrer Voraussetzungen und Möglichkeiten 1928. Rodbertus Karl Overproduction and crises transl. by J. Franklin with an introd. by Prof. J. B. Clark 1908. Wirth Max Geschichte der Handelskrisen 3η ἔκδ. 1890 περιέχει ἱστορίαν τῶν κρίσεων μέχρι τοῦ 1890· τὸ σύγγραμμα περιέχει πολλὰς πληροφορίας ἄνευ ὅμως συνθετικῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν, ἀποτελεῖ δὲ κατὰ τὸν Lederer ἀπόδειξιν ὅτι εἶνε ἀδύνατος ἡ συγγραφὴ ἱστορίας τῆς οἰκονομίας ἄνευ θεωρητικῆς οἰκονομικῆς προπαιδείας. Rathenau Walther Von Konmenden Dingen 1917. Bellet Daniel Crises Économiques Paris 1918 δημοσίευμα μὲ ἐκλαϊκευτικὸν περιεχόμενον. Carell Erich Sozialökonomische Theorie und Konjunkturproblem 1929.

Baudin Louis Les facteurs de dépression d'après les banquiers anglais. Rev. Ec. Pol. 1931, σελ. 76—90. Ansiaux Maurice, Les caractères nouveaux du cycle actuel. Αὐτόθι 1931, σελ. 1553—1567. Aftalion Albert Le problème des prévisions économiques aux États-Unis, ἐν Revue d'Econ. Politique 1927 σελ. 833—859 (ἀνάλυσις τοῦ ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις ἐφαρμοζομένου συστήματος οἰκονομικῶν βαρομέτρων). Dessirier Jean Oscillations boursières, oscillations économiques. Αὐτόθι 1929, σελ. 1465 — 1491. Woytinsky Wl. Das Rätsel der langen Wellen ἐν Schmollers Jahrbuch 55 1931 σελ. 577—618. Simon Walter Rationalisierungskrisen. Αὐτόθι 55 1931 σελ. 641—654. Kondratieff Dr N. D. Professor in Moskau. Die langen Wellen der Konjunktur. Mit 6 Kurven ἐν Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik 56 1926 σελ. 573—609, ἐνδιαφέρουσα ἀναλυτικὴ ἔρευνα τῶν μακρῶν διακυμάνσεων. Bouniatian Dr. Mentor. Professor, Paris, Industrielle Schwankungen, Bankkredite und Warenpreise. Αὐτόθι 58 1927, σελ. 449—477. Altschul Dr. Eugen Berlin, Konjunkturtheorie und Konjunkturstatistik, Ein Beitrag zur Charakteristik der empirischstatistischen Strömungen in der amerikanischen Nationaloekonomie. (Mit 2 Kurven), Αὐτόθι 55 1926, σελ. 60—90. Leontieff Dr. W. Kiel, Die Wirtschaft als Kreislauf. Αὐτόθι 60 1928, σελ. 577—623. Lederer Emil Berlin, Das Kreditproblem in der Weltwirtschaftskrise Αὐτόθι 66, 1931, σελ. 247—283. Fellner Dr. W. Budapest, Zum Problem der universellen Ueberproduktion Αὐτόθι 66 1931, σελ. 522—556. Christodulopoulos P. Die Konjunkturschwankungen der Aktienkurse ἐν Allg. Stat. Arch. 20 1930 σελ. 225—254. Ἀνάλυσις τῶν διακυμάνσεων τῶν τιμῶν τῶν μετοχῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μεθόδου πολλαπλῆς συσχετίσεως. Christodulopulos P. Die Finanzierung des beginnenden Aufschwunges Jahrb f. Nat. u. Stat. 133, 1930, σελ. 213—224. Bankers and the Trade Depression, The Banker March 1921 σελ. 275 ἑ. Naumann R. Les Contradictions du capitalisme à la lumière de la crise du crédit et du change L'Internationale Communiste 1932, σελ. 1—2.

Περιοδικὰ περιέχοντα ἐρεύνας περὶ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων εἶνε τὰ ἀκόλουθα: Vierteljahreshefte zur Konjunkturforschung ἐκδιδόμενα ὑπὸ τοῦ Jnstitut für Konjunkturforschung (Ἰνστιτοῦτον Μελέτης τῶν Οἰκονομικῶν Διακυμάνσεων τοῦ Βερολίνου διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ εἰδικωτάτου περὶ τὰ ζητήματα αὐτὰ καθηγητοῦ E. Wagemann), Monatsberichte des Oesterreichischen Jnstituts für Konjunkturforschung, διευθυνομένου ὑπὸ τοῦ F. A. Hayek. (Ἀμφότερα ταῦτα εἶχον ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ περὶ προγνώσεων τμήματος ἰδίως δὲ ἐκ τοῦ δευτέρου τὸ Einleitungsheft τῆς 17 Ἰουνίου 1927 ὅπου γίνεται λόγος περὶ τῆς μεθόδου τῆς ἐρεύνης τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων). Διὰ τοὺς θέλοντας νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐρεύνης τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων ἀναφέρω καὶ τὰ ἑξῆς δύο περιοδικά: The Review of Economic Statistics Cambridge Ἡνωμ. Πολιτειῶν, ἥτις εἶνε τὸ δημοσίευμα τοῦ σχετικοῦ οἰκονομικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Harvard University ἑδρευούσης αὐτόθι καὶ τὸ περιοδικὸν London and Cambridge Economic Service.

Β. Γενικὰ συγγράμματα θεωρητικῆς οἰτονομικῆς πραγματευόμεεα περὶ οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ κρίσεων.

Mill John Stuart Grundsätze der Politischen Oekonomie γερμ. μετάφρασις 1921 τ. Α' σελ. 100, τ. Β' σελ. 106—117. Jevons W. Stanley (1835—1882), L'Économie Politique, γαλλ. μετάφρ. H. Gravez, Παρ. 1913, σελ. 145 ἑ. Leroy - Beaulieu Paul Traité théorique et pratique d'Économie Politique 2α ἔκδ. τ. Δ' 1896 σελ. 404—455. Guyot Yves La science économique. Ses lois inductives 3η ἔκδ. 1907 σελ. 415—427. Pareto V. (1848—1923) Manuel d'Économie Politique trad. fr. 1909, σελ. 528—538. Lexis W. Allgemeine Volkswirtschaftslehre 1910 σελ. 200—211. Conrad Johannes E. (1839—1915) Nationalökonomie 9η

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ἔκδ. 1920 σελ. 360—374. Schmoller G. (1838—1917) Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre 13η ἔκδ. τ. Β' 1920 σελ. 530—562 μετὰ βιβλιογραφίας. Cassel Gustav καθηγ. Πανεπ. Στοκχόλμης Theoretische Sozialökonomie 3η ἔκδ. 1923 σελ. 477—582 πλήρης ἔκθεσις περὶ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ τῆς ἐπιρροῆς των ἐπὶ τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν φαινομένων. Pesch Heinrich S. J. (1854—1926) Lehrbuch der Nationalökonomie τ. Ε' 1923 σ. 777—788 μετὰ βιβλιογραφίας. Diehl Karl Theoretische Nationalökonomie τ. Β' 1924 σελ. 311—340 ἐνδιαφέρουσα ἔκθεσις τοῦ ὅλου προβλήματος. Perreau Camille καθηγ. Πανεπ. Παρισίων Cours d'Économie Politique 3η ἔκδ. 1925 τ. Α' σελ. 269—284. Budge S. καθηγ. Πανεπ. Φρανκφούρτης, Grundzüge der theoretischen Nationaloekonomie 1925 σελ. 201—225 Die Probleme der Dynamik, die Konjunktur ἐνδιαφέρουσα καὶ συνοπτικὴ ἔκθεσις τοῦ ὅλου προβλήματος. Sieveking H. καθηγ. Πανεπ. Ἀμβούργου, Grundzüge der Wirtschaftslehre 1925, σελ. 300—312. Amonn A. καθηγ. Πανεπ. Πράγας Grundzüge der Volkswohlstandslehre μέρος Α' 1926, σελ. 274—346 Die Dynamik der gesellschaftlichen Wirtschaft. Cornelissen Christian Traité Général de Science Économique. Tome Troisième Théorie du Capital et du Profit μέρος Β' 1926 σελ. 302—403. Oppenheimer Fr. καθηγ. Πανεπ. Φρανκφούρτης Grundriss der theoretischen Oekonomik μέρος β' 1926 σελ. 100—107. Philippovich E. v. Allgemeine Volkswirtschaftslehre (πρῶτος τόμος τοῦ συστήματος) 19η ἔκδ. 1926, σελ. 412—420 μετὰ βιβλιογραφίας. Ansiaux M. καθηγ. Πανεπ. Βρυξελλῶν, Traité d'économie politique τ. Γ' 1926 σελ. 169—304 μακρὰ καὶ λεπτομερὴς ἔκθεσις τοῦ ὅλου προβλήματος τῶν κρίσεων. Heller W. καθηγ. Πανεπ. Βουδαπέστης Theoretische Volkswirtschaftslehre 1927 σελ. 263—280. Pietri - Tonelli A de, καθηγ. εἰς Ἀνωτ. Ἐμπορ. Σχολὴν Βενετίας, Traité d'Économie Rationelle γαλλ. μετάφρ. 1927, σελ. 586—620 Κεφ. VI Les ondes économiques et sociales. Sombart Werner καθηγ. Πανεπ. Βερολίνου, Das Wirtschaftsleben im Zeitalter des Hochkapitalismus 1928 σελ. 551—586. Die Bewegungsformen des wirtschaftlichen Prozesses λεπτομερὴς ἀνάλυσις τοῦ προβλήματος τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων μετὰ βιβλιογραφίας. Τοῦ αὐτοῦ Der Moderne Kapitalismus 4η ἔκδ. τ. Β' 1921 σελ. 208—228. Reboud P. καθηγ. Πανεπ. Grenoble. Précis d'Économie Politique 4η ἔκδ. 1930 τ. Β'. σελ. 347—387. Bülow Friedrich Volkswirtschaftslehre. Eine Einführung in das wirtschaftliche Denken 1931 σελ. 525—529. Weber Adolf καθηγ. Πανεπ. Μονάχου Volkswirtschaftslehre 4η ἔκδ. τ. Β' 1932 σελ. 290—355 λεπτομερὴς ἀνάλυσις τοῦ φαινομένου τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων μετὰ βιβλιογραφίας

Γ. Πραγματεῖαι ἀφορῶσαι εἰδικῶς τὴν κρίσιν τῶν ἐτῶν 1929—1932.

Beracha Sammy Rationalisation et Révolution 1930 πραγματεύεται περὶ ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς παρατηρῶν ὅτι αὕτη εἶνε ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῇ ἐφόσον δὲν ὀργανωθῇ ἡ ὅλη οἰκονομία. Viscount d'Abernon The economic crisis its causes and cure 1930. Lucius Pierre Faillite du Capitalisme Une explication de la Crise Mondiale Paris 1932 περιέχει ἐνδιαφέροντα διαγράμματα. Eisler Robert La monnaie cause et remède de la crise économique mondiale 1932 μὲ πολλὰ διαγράμματα. Viallati Achille A propros de la Crise L' Économiste Français 12 καὶ 19 VII 1930. Aftalion Albert La crise mondiale Revue de Paris 15 Ἰουλίου 1930. Chessa F. La crisi mondiale e la distribuzione dell'oro ἐν Rivista Bancaria XII σελ. 921 — 933, Chambre de Commerce Internationale La crise économique actuelle Ἰαν. 1931. Bonn. M. J. καθηγ. Ἀνωτ. Ἐμπορ. Σχολῆς Βερολίνου Some Causes and Some Problems of the present Crisis Bankers Magazine Nov. 1931, σελ. 569—576, ἀποδίδει τὴν κρίσιν εἰς νομισματικὰ κατὰ πρῶτον αἴτια καὶ δεύτερον εἰς τὴν ὑπερπαραγωγήν. Deméjan René La crise économique et le crédit Revue Politique et Parlementaire 1931 144, 197—212. Ὑποστηρίζει ὅτι ἡ κρίσις δὲν ὀφείλεται εἰς κακὴν κατανομὴν τοῦ χρυσοῦ, καὶ ὅτι ἡ πίστις δὲν δύναται τεχνητῶς νὰ ἐνισχυθῇ ἀλλὰ μόνον δι' ἐξυγιάνσεως τῆς οἰκονομίας. La Depressione Economica Mondiale ἄρθρα τῶν Aftalion, Alberti, Andreades, Ansiaux, de Leener, Gide, Jannacone, Taussig καὶ Verrijn Stuart ἐν Economia Μαρτίου 1931. Tibal André καθηγ. Πανεπ. Nancy. La crise des Etats Agricoles Européens et l'action Internationale (Janvier 1920—Mai 1931). Société des Nations Comitè économique. La crise agricole τ. I - II 1931 πλήρης καὶ ἐξαντλητικὴ μελέτη τοῦ ὅλου ζητήματος. The world's Economic Crisis and the way of escape by Sir Arthur Salter, Sir Josiah Stamp, J. Maynard Keynes, Sir Basil Blackett, Henry Clay, Sir W. H. Beveridge 1932. Bonn Maurice Prosperity. La crise americaine 1932, κέντρον τῆς παγκοσμίου κρίσεως εἶνε αἱ Ἡνωμ. Πολι-

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

τεῖαι, προκληθείσης ὑπὸ τῆς ὑπερβολικῆς αἰσιοδοξίας τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ δὲ λύσις εἶνε δυσχερὴς καθόσον ὁ ἀμερικανικὸς λαὸς ἔχει ἀντιλήψεις στενῶς τοπικιστικὰς καὶ δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἀντιληφθῇ τὴν σημασίαν τοῦ προβλήματος. Strakosch Sir Henry The Crisis Supplement to the Economist 9 Jan 1932. Vogel Emm. καθηγ. Πανεπ. Βιέννης Das internationale Kreditproblem und die Krise der Goldwährungen ἐν Zft. f. Betriebswirtschaft 1932 σελ. 33—47. Salter Sir Arthur Recovery London 1932. Rueff Jacques Face à la Crise, La défense de l'étalon - or Revue des deux Mondes 15 Ἀπριλίου 1932 σελ. 883—903. Musey J. M. La Suisse dans la crise actuelle 1932. Somary Felix Die Ursachen der Krise 1932 σειρὰ μικρῶν πραγματειῶν αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν παρέχουν ἐποπτικὴν τοῦ προβλήματος εἰκόνα. Palud Hervé Essai sur la crise économique mondiale 1932 ἡ κρίσις ἀποδίδεται εἰς τὴν ἐπὶ ἐσφαλμένων καὶ ἀπατηλῶν βάσεων ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς ἡ ὁποία ἐδημιούργησε ψευδῆ τῶν λαῶν εὐδαιμονίαν. Ὑπερμαχεῖ ὑπὲρ τῆς ρυθμίσεως τῆς παραγωγῆς. Τὸ ἔργον περιέχει ἱκανὰς ὀρθὰς ἰδέας ἀλλὰ καὶ πλείστας ὑπερβολάς. Laufenburger Henry Crise et réorganisation bancaire en Allemagne Revue Politique et parlementaire 10 Ἀπριλίου 1932 σελ. 22 ἑ. Willis H. Parker La politique du Federal Reserve System der États Unis pendant la Crise ἐν Revue Politique et Parlementaire 10 Ἀπριλίου 1932 σελ. 3—21.

Περὶ τῆς συγχρόνου κρίσεως πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων δημοσιευμάτων εἶχα ὑπ' ὄψιν μου καὶ μέγα ἀριθμὸν ἄρθρων ξένων ἐφημερίδων, ἰδίως ἀγγλικῶν, ἐν δὲ τῷ κειμένῳ ἀναφέρονται ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἐγένετο χρῆσις.

Δ. Πραγματεῖαι εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν περὶ οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ κρίσεων. Guarnier. Αἱ ἐμπορικαὶ κρίσεις κατὰ μετάφρασιν ὑπὸ Α. ἐν Χρηματιστῆ ἀρ. 111, 112, 113, 114. Leroy-Beaulieu Ἐπίκειται οἰκονομικὴ κρίσις; Οἰκονομικὴ Ἑλλὰς τ. Γ' σελ. 635—687. Στεφανίδης Δ. Οἰκον. Μελέται σελ. 5—16, 100—108. Πεσμαζόγλου Γ. Ἡ οἰκονομικὴ κρίσις Ἀρχεῖον Οἰκον. καὶ Πολιτ. Ἐπιστημ. 1926. Κουτσογιάννης Ι. Οἰκονομικὴ Ἐπιστήμη καὶ ποσοτικὴ καταμέτρησις Ἀρχεῖον Οἰκονομ. καὶ Πολιτ. Ἐπιστ. 1927. Ζολώτας Ξενοφῶν Αἱ νεώτεραι τάσεις τῆς Θεωρητικῆς καὶ Κοινωνικῆς Οἰκονομικῆς 1929 σελ. 44 ἑ. Κανελλόπουλος Π. Κ. Ἡ κρίσις καὶ ὁ Σοσιαλισμὸς 1929. Χριστοδουλόπουλος Πινδ. Αἱ οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις καὶ ἡ στατιστική των ἀνάλυσις, μέρος Β' 1920 (σελ. 118 ἐφαρμογὴ τοῦ οἰκονομικοῦ βαρομέτρου τοῦ Harvard εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐτῶν 1926—1930). Νικολαΐδης Γ. Δ. Δύο διαλέξεις περὶ τῆς Διεθνοῦς Οἰκονομικῆς Κρίσεως 1931. Τριανταφυλλίδης Ν. Ἡ κρίσις, Ἀλεξάνδρεια 1931. Χαντζηκυριᾶκος Σπ. Ἀντ. Προβλέψεις ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων Ἐργασία Νοέμβριος 1931. Σπουργίτης Α. Ἡ παγκόσμιος κρίσις Ἐφημ. Πρωΐα 8, 9, 10 καὶ 11 Ἰανουαρίου 1931. Βαρβερόπουλος Β. Ὁ μορφολογικὸς χαρακτὴρ τῆς διεθνοῦς οἰκονομικῆς κρίσεως, Πλοῦτος 5 Ἰουλίου 1931. Εὐελπίδης Χρ. Ἡ γεωργικὴ κρίσις ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι 1931. Μιχαλακόπουλος Ἀνδρέας. Ἡ οἰκονομικὴ κρίσις ἐν Ἑλλάδι Ἐργασία 16 Μαΐου 1931 σελ. 481-2. Σπουργίτης Ἀναστάσιος Γενικὴ ἰδιωτικὴ Οἰκονομία 1932 σελ. 101—139. Καρανίκας Κ. Περὶ τῆς Διεθνοῦς Τραπέζης καὶ τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κρίσεως 1932. Στεφανίδης Δημοσθένης Ἡ παγκόσμιος οἰκονομικὴ κρίσις καὶ ἡ Ἑλλάς 1932. Διομήδης Ἀλέξανδρος Τὰ καθολικὰ φαινόμενα τῆς κρίσεως καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων οἰκονομικῶν Τεχνικὰ Χρονικὰ 1 Φεβρουαρίου 1932. Λοβέρδος Σπυρίδων Ἡ πορεία τῆς παγκοσμίου κρίσεως ἐφημ. Ἑστία 2. 3 καὶ 4 Ἰανουαρίου 1932. Χαριτάκης Γ. Οἰκονομικαὶ Διακυμάνσεις ἄρθρον Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας τ. ΙΗ' σελ. 755. Ἀθανασιάδης Κ. Ἡ μαθηματικὴ βάσις τῶν οἰκονομικῶν βαρομέτρων Ἐπιθεωρ. Κοιν. καὶ Δημ. Οἰκονομικῆς 1932 69—85. Μουσμούτης Ν. Τὸ οἰκονομικὸν βαρόμετρον ἐν Ἑλλάδι αὐτόθι 147—178, 317—338 ἐνδιαφέρουσα προσπάθεια καταρτισμοῦ οἰκ. βαρ. διὰ τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ φροντιστήριόν μου συνέταξε μελέτην περὶ κρίσεως ἐν Ἑλλάδι ὁ κ. Στ. Ἀτακτίδης (1928) καὶ περὶ κρίσεων ἐν γένει ὁ κ. Λεων. Θεοφιλόπουλος (1932).

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

2) Ἡ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΕΝ ΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΣΤΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΗ

Ἡ βαθεῖα καὶ πρωταρχικὴ ὁρμὴ αὐτοσυντηρήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐκδηλοῦται μεταξὺ ἄλλων καὶ διὰ τοῦ πόθου ὅπως τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἀνήκοντα παραμείνουν ἀναλλοίωτα. Ὁ πόθος οὗτος ἐνισχύεται καὶ ὑπὸ τῆς φρίκης τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀγωνίας ποὺ προκαλεῖ ἡ ἀβεβαιότης τῆς μεταβολῆς. Ἐκδήλωσιν τῆς ἐπιθυμίας ταύτης τοῦ ἀμεταβλήτου ἀποτελοῦν τὰ ὀνειροπολήματα τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰ ὁποῖα οὗτοι τὴν κατάστασιν ἀπολύτου εὐτυχίας φαντάζονται πάντοτε ὡς κατάστασιν ἀφθαρσίας καὶ ἀκινησίας καθ' ἣν θὰ εἶνε ἐξησφαλισμένη διαρκὴς καὶ ἀδιατάρακτος εὐδαιμονία. Ὑπὸ τοιαύτην δὲ μορφὴν ἐφαντάσθησαν ἑκάστοτε εἴτε τὸν ἐπίγειον παράδεισον εἴτε τὴν ἐκτὸς τῆς γῆς μέλλουσαν ζωήν. Ἡ πραγματικότης ὅμως ἀποτελεῖ πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀμετάβλητον, διότι διαρκῶς ἐξελίσσεται καὶ μεταβάλλεται, καὶ μάλιστα πᾶσα ἐντύπωσις, πᾶν συναίσθημα τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἀποτέλεσμα μεταβολῆς τινος, καθόσον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς μόνον μεταβολὰς (πάσης φύσεως καὶ εἰς ὅλας τὰς κατηγορίας τῶν ἐκδηλώσεων τῆς πραγματικότητος) ἀντιλαμβάνεται καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν διαμορφοῦνται αἱ ἔννοιαι καὶ ἀντιλήψεις. Ἐὰν λοιπὸν πρόκειται νὰ διατυπωθῇ θεωρία περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τῶν τοῦ κόσμου, μία κοσμοθεωρία, αὕτη δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ νὰ βασισθῇ ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ πάντα ἐξελίσσονται καὶ μεταβάλλονται. Ἀληθεύουν (1) λοιπὸν ὡς πρὸς τοῦτο πλήρως αἱ διδασκαλίαι τοῦ ἐξ Ἐφέσου Ἡρακλείτου (2) ὅστις ἔλεγεν «ὅτι πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει» καὶ ποταμοῦ ροῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα λέγει ὡς δὶς εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης», κατ' αὐτὸν ἡ σύγκρουσις τῶν ἀντιθέτων δημιουργεῖ τὸ ἑκάστοτε ὑπάρχον, «πόλεμος πάντων μὲν πατὴρ ἔστι, πάντων δὲ βασιλεύς», ἡ δὲ ἀρίστη ἁρμονία δημιουργεῖται ἐκ τῆς διαπάλης τῶν ἀντιθέτων («Ἡράκλειτος τὸ ἀντίξουν συμφέρον καὶ ἐκ τῶν διαφερόντων καλλίστην ἁρμονίαν καὶ πάντα κατ' ἔριν γίνεσθαι») ἐπίστευε δὲ «τὰ ὄντα ἰέναι τε πάντα καὶ μένειν οὐδέν».

Ἡ ἔννοια τῆς ἐξελίξεως τῶν φαινομένων τοῦ κόσμου εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν σκέψιν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείτου ἔτυχε μεγάλης ἀναπτύξεως· τὴν θεωρίαν ταύτην εἶχε πρὸ αὐτοῦ διατυπώσει ὁ Ἀναξίμανδρος (3) καὶ ἀνέπτυξαν κατόπιν διαδοχικῶς οἱ Ἀριστοτέλης (4), Leibniz (5), Robinet (6), Her-

---

(1) Εἰς τὴν κατωτέρω ἔκθεσιν τῶν περὶ ἐξελίξεως εἶχον ὡς βοηθήματα: Ueberweg Grundriss der Geschichte der Philosophie 11η ἔκδοσις Βερολῖνον 1920. Eislers Handwörterbuch der Philosophie 2α ἔκδοσις 1922.

(2) Φιλόσοφος ζήσας ἀπὸ τὸ 537 μέχρι τοῦ 475 π. Χ., διδάξας ὅτι εἰς τὸν κόσμον ὑπάρχει τὸ ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ μετσβάλλεσθαι, ὅτι κρατεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς συγκρούσεως (πόλεμος καὶ ἔρις) τῶν ἀντιθέτων, ἡ ἐναντιοδρομία ἢ ἐναντιοτροπή.

(3) Ἐκ Μιλήτου φιλόσοφος (610--537), κατ' αὐτὸν τὰ χερσαῖα ζῷα καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐξελίσσονται ἀπὸ προϋπάρξαντα εἴδη ἰχθύων.

(4) Ζήσας 384—322 π.Χ. Κατ' αὐτὸν τὸ γίγνεσθαι σημαίνει ἐξέλιξιν, καθόσον πραγματοποιοῦνται τὰ εὑρισκόμενα ἑκάστοτε εἰς δυναμικὴν κατάστασιν

(5) Γερμανὸς φιλόσοφος (1646—1716), παραδεχόμενος ὅτι αἱ ἔσχαται ἁπλαῖ οὐσίαι τοῦ παντὸς ἀποτελοῦν σειρὰν ἄνευ χασμάτων.

(6) Jean Robinet γάλλος φιλόσοφος (1735—1820) διδάσκων ὅτι ὑφίστανται ὀργανικὰ κύτταρα ἔχοντα δύναμιν ἐξελικτικὴν (force évolutive) καὶ ὅτι τὰ πάντα εὑρίσκονται ἐν ἐξελίξει (tout n'est que développement), τὰ πάντα δὲ εἶνε παραλλαγαὶ ἑνὸς πρωτοτύπου.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

der(1), Erasmus Darwin(2). Κάντιος(3), Schelling(4). Ἐκεῖνος δὲ ὅστις ἔφερε πάλιν ἐπὶ τοῦ τάπητος τὰς θεωρίας τοῦ παλαιοῦ ἴωνος φιλοσόφου εἶνε ὁ Hegel(5) τοῦ ὁποίου ἡ περὶ διαλεκτικῆς μεθόδου θεωρία διδάσκει ὅτι κάθε ἔννοια, ὡς θέσις λαμβανομένη, ὁδηγεῖ κατὰ φυσικὴν συνεκδοχὴν εἰς ἄλλην ἔννοιαν ἀντίθετον πρὸς ἑαυτήν, τὴν ἀντίθεσιν. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν, τῆς θέσεως καὶ τῆς ἀντιθέσεως, καταλήγει εἰς τὴν διαμόρφωσιν τρίτης ἐννοίας, τῆς συνθέσεως, ἥτις πάλιν ἀποτελεῖ τὴν βάσιν νέας ἐξελίξεως κατὰ τὸν αὐτὸν διαλεκτικὸν τρόπον διαμορφουμένης, δηλαδὴ ἡ σύνθεσις γίνεται, ὡς ὑπάρχουσα πλέον ἔννοια, θέσις, ἐξ αὐτῆς διαμορφοῦται νέα ἀντίθεσις, καὶ ἐξ ἀμφοτέρων νέα σύνθεσις, καὶ οὕτω ἐπ' ἄπειρον. Ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ ἔννοιαι αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς διαρκῆ κίνησιν (6), ἡ δὲ ἀντίθεσις κινεῖ τὴν σκέψιν καὶ τὸν κόσμον (7). Ἡ νεωτέρα θεωρία τῆς ἐξελίξεως διετυπώθη ὑπὸ τῶν Geoffroy de St. Hilaires, Lamarck (8), Ch. Lyell (9), καὶ ἰδίᾳ τοῦ Charles Darwin(10) ὅστις διεμόρφωσε τὴν θεωρίαν τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς τῶν ὀργανισμῶν. Ἡ αὔξησις τούτων πέραν τῶν διαθεσίμων μέσων διατροφῆς, ὡς ἐδίδαξεν ὁ Robert Malthus, προκαλεῖ μεταξύ των τὸν ὑπὲρ ὑπάρξεως ἀγῶνα (struggle for life) ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς (natural selection) τὰ ἰσχυρότερα ἄτομα καὶ εἴδη ἐπιβιοῦν, ἐνῷ τὰ ἀσθενέστερα καταστρέφονται. Πλὴν τῆς ἐπιλογῆς συντείνουν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν εἰδῶν τὸ περιβάλλον, αἱ μεταβολαὶ τῶν ὀργάνων ἐκ τούτων, ἡ χρῆσις ἢ μὴ αὐτῶν καὶ αἱ μετοικήσεις. Ὁ Herbert Spencer(11) ἐβάσισεν ὅλον του τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως(12),

(1) Γερμανὸς φιλόσοφος (1744—1803) διδάσκων ὅτι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος παρατηρεῖται προοδευτικὴ ἐξέλιξις ἐκ τῶν κατωτέρων μορφῶν εἰς ἀνωτέρας. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν φύσιν.

(2) Ἄγγλος ἰατρὸς καὶ ποιητὴς (1731—1802) καθ' ὃν ὅλα τὰ ζῷα ἐξειλίχθησαν ἀπὸ μίαν πρωτογενῆ ἶνα.

(3) Immanuel Kant γερμανὸς φιλόσοφος (1724—1804) διδάσκων τὴν ἀρχὴν τῆς συνοχῆς τῶν μορφῶν.

(4) Γερμανὸς φιλόσοφος (1775—1884) καθ' ὃν ἐν τῇ φύσει ὑφίσταται ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνόδου (Steigerung), ὁρμῆς πρὸς διαμόρφωσιν ἀνωτέρων μορφῶν ζωῆς. Τὰ ὀργανικὰ ὄντα διεπλάσθησαν διὰ βαθμιαίας ἐξελίξεως ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ.

(5) Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770—1631) ὁ ἐπιφανέστατος τῶν γερμανῶν ὀπαδῶν τῆς ἰδεοκρατίας (Idealismus).

(6) Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Hegel ἠκολούθησε τὸν Ἡράκλειτον, ὁ ἴδιος δὲ ἀνεγνώρισεν ὅτι δὲν ὑπάρχει φράσις τούτου τὴν ὁποίαν νὰ μὴ περιέλαβεν εἰς τὴν λογικήν του.

(7) Κατὰ τὸν Hegel ἡ φύσις, ὁ ὑλικὸς κόσμος εἶνε ἐκδήλωσις (ἀντανάκλασις, Reflex) τοῦ πνεύματος, εἶνε ἡ ἐνσωμάτωσις τῶν ἰδεῶν.

(8) Γάλλος φυσιοδίφης (1744—1828), καθ' ὃν ἡ διαμόρφωσις τῶν ἀνωτέρων μορφῶν τῶν ὄντων καθορίζεται ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν γενομένων διασταυρώσεων, ἰδίᾳ διὰ τῆς χρήσεως ἢ μὴ ὡρισμένων ὀργάνων, ἥτις καθορίζεται ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν καὶ ἐπιφέρει τὴν κληρονομικὴν τελειοποίησιν τῶν ὀργάνων.

(9) Ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐξελίξεως εἰς τὰ γεωλογικὰ φαινόμενα.

(10) Ἄγγλος φυσιοδίφης (1800—1882) ἔγγονος τοῦ προμνησθέντος.

(11) Ἐπιφανὴς ἄγγλος φιλόσοφος (1820—1903). Περὶ τῶν θεωριῶν αὐτοῦ αἱ ὁποῖαι ἐνδιαφέρουν ἰδιαιτέρως πάντα ἀσχολούμενον μὲ τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα πρβλ. F. Howard Collins Résumé de la Philosophie Synthétique de Herbert Spencer, γαλλ. μετάφρ. 4η ἔκδ. Παρίσιοι 1904.

(12) Κατὰ τὸν Spencer ἡ ἐξέλιξις τῶν ὀργανικῶν ὄντων ὀφείλεται ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τῶν «ἁρμοδιωτάτων» εἰδῶν (ἀρίστων, survivance of the fittest) ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς χρήσεως τῶν ὀργάνων. Τὸ γίγνεσθαι πραγματοποιεῖται διὰ δύο τρόπων: τὴν ἐξέλιξιν (evolution) καὶ τὴν διάλυσιν (dissolution), ἡ πρώτη ἔχει συνθετικήν, ὁλοκληρωτικὴν ἐπιρροήν, δημιουργοῦσα καταστάσεις, ἡ δευτέρα διαλυτικήν, διαλύουσα αὐτάς.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ἐδίδαξε δὲ ὅτι ἡ ἐξέλιξις χωρεῖ ἐκ καταστάσεων αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὁμοιογενῆ ὄντα ἀλλὰ χαλαρῶς πρὸς ἄλληλα συνδεόμενα, πρὸς καταστάσεις αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὄντα ἑτερογενῆ ἀλλὰ στενῶς πρὸς ἄλληλα συνδεόμενα. Κατὰ ταῦτα τὰ φαινόμενα βαίνουν ἀπὸ τῆς καταστάσεως τῆς ὁμοιομορφίας πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ διαφορισμοῦ (διαφοροποιήσεως) καὶ τῆς ὁλοκληρώσεως. Ὁ νόμος οὗτος τῆς ἐξελίξεως τοῦ Spencer εἶναι γενικώτατος ἐφαρμόζεται δὲ καὶ εἰς τὴν ἐξέλιξιν **τῶν κοινωνιῶν** (1).

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων (2) προκύπτει ὅτι ἡ σημασία τῆς ἐννοίας τῆς ἐξελίξεως ἥτις διέπει ὅλα τὰ φαινόμενα καὶ ἑπομένως καὶ τὰ κοινωνικὰ τοιαῦτα καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὰ οἰκονομικά. Καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν ἔχομεν διαρκῆ ἐξέλιξιν καὶ μεταβολὴν καὶ φυσικὰ οἱ οἰκονομολόγοι, ἀκόμη καὶ οἱ παλαιότεροι, δὲν ἠγνόησαν ταύτην, ἐκεῖνο ὅμως ποὺ διακρίνει τοὺς παλαιοτέρους ἀπὸ τοὺς νεωτέρους καὶ ἰδίᾳ τοὺς συγχρόνους εἶνε ἡ διάφορος περὶ τῶν μεταβολῶν τῆς οἰκονομίας ἀντίληψις. Ἐξηγούμεθα: Προκειμένου νὰ ἐρευνηθοῦν αἱ μεταβολαὶ τῆς οἰκονομίας δύο μέθοδοι ἐρεύνης εἶνε δυναταὶ (3)

α) Ἡ ***στατικὴ*** μέθοδος καθ' ἣν ἐρευνῶνται αἱ μεταβολαὶ τῆς οἰκονομίας ἐν ***κανονικῇ κινήσει***. Πλὴν τούτου κατὰ τὴν στατικὴν μέθοδον διαμορφοῦται ἀντίληψις τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων χωρὶς νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ ***χρονικὰ διαστήματα*** ποὺ χωρίζουν τὰς διαφόρους οἰκονομικὰς ἐνεργείας ἢ τὰ διάφορα οἰκονομικὰ φαινόμενα· πάντως χωρὶς νὰ ἀποδίδεται ἡ δέουσα προσοχὴ εἰς τὰ χρονικὰ ταῦτα διαστήματα. Κατὰ ταῦτα ***«στατικὴ κατάστασις εἶνε κατάστασις ἰσορροπίας συστήματος κινουμένων δυνάμεων»*** ἢ ἁπλούστερον στατικὴ κατάστασις εἶνε ἡ κατάστασις ἰσορροπίας ἐν τῇ ἀγορᾷ.

β) Ἡ ***δυναμικὴ*** μέθοδος καθ' ἣν ἐρευνῶνται αἱ μεταβολαὶ τῆς οἰκονομίας ἐν ***μεταβαλλομένῃ κινήσει***. Κατὰ τὴν μέθοδον αὐτὴν διαμορφοῦται ἀντίληψις τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων ἀποδιδομένης μεγάλης σημασίας εἰς τὰ χρονικὰ διαστήματα ποὺ χωρίζουν τὰς οἰκονομικὰς ἐνεργείας καὶ ἐν γένει τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα. ***Δυναμικὴ κατάστασις εἶνε κατάστασις ἀνισορροπίας κινουμένων δυνάμεων*** ἢ ἁπλούστερον τὸ σύνολον τῶν μεταβολῶν τῆς ἀγορᾶς. Ἡ δυναμικὴ κατάστασις εἶνε κάτι διάφορον τῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας, πρόκειται περὶ δύο διαφόρων ἐννοιῶν ἐξ ὧν ἡ δευτέρα γενικωτέρα περιέχει καὶ τὴν πρώτην (4).

Βαθυτέρα μελέτη τῶν φαινομένων τῆς οἰκονομίας νομίζω ὅτι πείθει ὅτι ἡ δευτέρα ἄποψις εἶνε ἡ μόνη πραγματικὴ διότι εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ ἰδίως τὴν ἀγορὰν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας, ἔχομεν διαρκῆ κατάστασιν ἀνισορροπίας, τείνουσαν μὲν πρὸς

---

(1) Οὕτω εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος αἱ πρωτογενεῖς ὁμάδες συμβιούντων ἀτόμων ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἄτομα ὁμοιάζοντα πολὺ πρὸς ἄλληλα (ὅπως τοῦτο εἶνε φυσικὸν εἰς τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ) ἀλλὰ συνδεόμενα χαλαρῶς ἀναμεταξύ των (ἕνεκεν τῆς πρωτογενοῦς καταστάσεως τῆς ἐξουσίας), ἐφόσον δὲ πραγματοποιοῦνται πρόοδοι, τὰ μὲν ἄτομα διαφέρουν ἀλλήλων ὁ δὲ μεταξύ των σύνδεσμος (διὰ τῆς κρατικῆς ἐπιβολῆς) γίνεται στενώτερος.

(2) Θὰ ἦγεν εἰς μακρηγορίαν ἡ παρακολούθησις τῆς νεωτάτης διαμορφώσεως τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως καθ' ἣν διεμορφώθησαν ὁ νεοδαρβινισμὸς τοῦ A. Weismann (διδάσκοντος τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιλογῆς), ἡ θεωρία τῆς μεταπτώσεως (Mutationstheorie καθ' ἣν λαμβάνουν χώραν ἀπότομοι μεταβολαὶ τῶν εἰδῶν) τοῦ H. de Vries, ὁ νεολαμαρκισμός, ἡ θεωρία τῆς δημιουργικῆς ἐξελίξεως τοῦ H. Bergson.

(3) Ἰδε Marshall σελ. 276, 277, Streller σ. 2, 3, Budge σ. 201—2.

(4) Σημειωτέον ὅτι, ὅπως ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Budge, δεδομένη οἰκονομία δύναται νὰ εἶνε στάσιμος καὶ νὰ παρουσιάζῃ φυσικῶς στατικὰς καὶ δυναμικὰς καταστάσεις.

τὴν ἰσορροπίαν ἀλλὰ χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ταύτην παρὰ παροδικῶς. Εἰς τὴν σύγχρονον οἰκονομίαν ἔχομεν διαρκῆ κατάστασιν ἀνωμάλων μεταβολῶν, δυναμικὴν κατάστασιν, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὁ ἐρευνῶν τὴν νεωτέραν οἰκονομίαν. Ἀλλὰ, θὰ τεθῇ τὸ ἐρώτημα, ἀφ' οὗ ἡ δυναμικὴ ἄποψις εἶνε ἡ ἀληθεστέρα πρὸς τί νὰ ὁμιλῶμεν περὶ δύο μεθόδων, καὶ νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὴν στατικὴν μέθοδον; Ἡ ἀπάντησις εἶνε ὅτι ἡ στατικὴ μέθοδος ποιοῦσα ἀφαίρεσιν τῆς μεταβαλλομένης κινήσεως καὶ ἐρευνῶσα τὴν οἰκονομίαν ὡς κατάστασιν κινουμένων μὲν δυνάμεων ἀλλὰ ἰσορροπουμένων πρὸς στιγμὴν, διευκολύνει σημαντικώτατα τὴν ἔρευναν, δι' αὐτὸ ἡ στατικὴ μέθοδος ἀποτελεῖ πολύτιμον βοήθημα τῶν ἐρευνῶν καὶ δι' αὐτὸ διὰ νὰ ἔχωμεν ἀκριβῆ καὶ πλήρη ἀντίληψιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν αὐτὰ τόσον στατικῶς ὅσον καὶ δυναμικῶς (1)

Τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὴν οἰκονομίαν κρατεῖ συνεχὴς μεταβολὴ καθίσταται ἀπολύτως ἀντιληπτὸν ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι αὕτη ἔχει δύο βάσεις, τὸ μὲν τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων, τὸ δὲ τὰ ἀγαθὰ, δι' ὧν αὗται ἐξυπηρετοῦνται, καὶ ὅτι ἀμφότερα ταῦτα τὰ στοιχεῖα εἶνε μεταβλητὰ εὑρισκόμενα ἐν διαρκεῖ κινήσει (2). Ἐπιπροσθέτως καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου δι' ἧς πραγματοποιεῖται ἡ οἰκονομικὴ δρᾶσις εὑρίσκεται εἰς συνεχῆ μεταβολὴν.

Οἱ παλαιότεροι οἰκονομολόγοι ἠρεύνησαν τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα κυρίως στατικῶς, δὲν ἠγνόουν φυσικὰ ὅτι ταῦτα ἐξελίσσονται καὶ μεταβάλλονται, ἀλλὰ ἡ ἔρευνά τους στρεφομένη πρὸς τὴν ἀγορὰν προσεπάθει νὰ συλλάβῃ καὶ κατανοήσῃ ταύτην ἐν ἰσορροπίᾳ (3). Οὕτως οἱ Ἐμποροκράται ἐρευνῶντες τὰς συναλλαγὰς εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον κατ' ἀνάγκην ἠρεύνων δυναμικὰ φαινόμενα χωρὶς ὅμως νὰ ἀποδώσουν τὴν δέουσαν συμασίαν εἰς τὴν δυναμικὴν ταύτην ἄποψιν. Ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη ἔλλειψις ὑπῆρξεν ἄλλως τε δικαιολογημένη διότι ὡς παρετήρησεν ὁ ἄριστος γνώστης τῆς ἱστορίας τῆς νεωτέρας οἰκονομίας Sombart κατὰ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ δὲν ὑπῆρχε ζωηρὰ οἰκονομικὴ κίνησις οὔτε ἀνάπτυξις αὐτῆς (4), ἔλλειπε δὲ ἡ ἀνάπτυξις τῆς πίστεως ἡ ὁποία προήγαγε τὴν νεωτέραν κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν. Σπουδαίαν προσπάθειαν πρὸς δυναμικὴν ἀντίληψιν τῆς οἰκονομίας ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ τῶν Φυσιοκρατῶν διατυπωθεῖσα θεωρία τῆς κυκλοφορίας τῶν ἀγαθῶν καὶ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα ***οἰκονομικὸς πίναξ*** (5). Οἱ ἀρχαιότεροι οἰκονομολόγοι τῆς κλασσικῆς φιλελευθέρου σχολῆς ἠρεύνησαν τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα κυρίως ἀπὸ τῆς στατικῆς αὐτῶν ἀπόψεως· ἠσχολήθησαν ὅμως ἔντινι μέτρῳ καὶ μὲ τὴν δυναμικὴν ἄποψιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων, εἰδικῶς δὲ ὁ Ricardo ὅστις εἰς τὸ ἔργον του ἐρευνᾷ ἰδίως περιπτώσεις διαταραχῆς τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας. Ἐκεῖνο δὲ ποὺ προσείλκυσεν ἰδιαιτέρως τὴν προ-

---

(1) Τὸ μεθοδολογικὸν τοῦτο ἀξίωμα ἰσχύει καὶ δι' ὅλα τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα.

(2) Ὡς πρὸς τὰς ἀνάγκας ὄχι μόνον μεταβάλλονται ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνθρώπινος πληθυσμὸς, ὁ φορεὺς τῶν ἀναγκῶν, σημειώνει διαρκεῖ μεταβολὴν.

(3) Ὡς παρετήρησεν ὁ Schmoller (σ. 532) «ἡ παλαιοτέρα θεωρητικὴ οἰκονομικὴ ἀνεχώρει συνήθως καὶ σιωπηρῶς ἐκ τῆς ἐσφαλμένης προϋποθέσεως τῆς στασιμότητος (Stabilität) τῆς οἰκονομίας τὴν δὲ συνεχῆ ἱστορικὴν ἐξέλιξιν ταύτης καὶ μεταβολὴν δὲν ἐξετίμησε δεόντως».

(4) Ἐμπόδιον πρὸς τοῦτο ἦτο ἡ μεγάλη χρῆσις ὀργανικῶν πρώτων ὑλῶν αἵτινες δὲν δύνανται ἀποτόμως νὰ αὐξηθοῦν.

(5) Οὕτω καλεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς οἰκονομικῆς σχολῆς τῶν Φυσιοκρατῶν François Quesnay (1694—1774) διατυπωθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1758 σύστημα ἑρμηνείας τῆς κυκλοφορίας τῶν

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

σοχήν των ὑπῆρξαν αἱ οἰκονομικαὶ κρίσεις περὶ τῶν ὁποίων καὶ εἰδικῶς ἠσχολήθησαν (1)

Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ παλαιοτέρα οἰκονομικὴ ὅλως δευτερευόντως ἀσχολεῖται μὲ τὴν δυναμικὴν ἄποψιν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων καὶ μὲ τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις, συναντᾷ δὲ κανεὶς σπουδαῖα καὶ ἐκτενῆ συστήματα οἰκονομικῆς ποὺ δὲν κάμνουν μνείαν περὶ αὐτῶν, (ὀλίγα μόνον λέγοντα περὶ κρίσεων, ἐνίοτε δὲ καὶ περὶ αὐτῶν οὐδέν). Κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ὅμως ἡ ἀσχολία μὲ τὰ προβλήματα αὐτὰ ἔλαβε μεγάλην ἔκτασιν. Ὅλα τὰ νεώτερα συγγράμματα θεωρητικῆς οἰκονομικῆς περιέχουν ἐκτενὲς κεφάλαιον ὅπου ἀναλύεται τὸ πρόβλημα τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ τῶν κρίσεων. Οἱ δὲ Patten, Vogel, Schumpeter, Streller (2) εἰς εἰδικὰ ἐκτενῆ καὶ ἀναλυτικὰ συγγράμματα ἐμελέτησαν τὴν ἀνέλιξιν τῆς οἰκονομίας καταδείξαντες τὴν σημασίαν ποὺ ἔχει ἡ παρακολούθησις αὐτῆς ἀπὸ δυναμικῆς ἀπόψεως. Πολυάριθμα δὲ ἔργα ἐδημοσιεύθησαν ἐπ' ἐσχάτων καὶ δημοσιεύονται ἰδίᾳ εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ Γερμανίαν, ἐρευνῶντα τὰ τῶν οἰκονομικῶν κύκλων καὶ τῶν οἰκονομικῶν προγνώσεων (3).

ἀγαθῶν ἐν τῇ οἰκονομία δημοσιευθὲν τῷ 1760 ὑπὸ τὸν τίτλον «Tableau économique avec ses explications». Τὸ Tableau économique ἐθεωρήθη παρὰ τῶν Φυσιοκρακῶν ὡς μία τῶν σπουδαιοτέρων ἐφευρέσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, διότι κατ' αὐτούς, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπέτρεπε τὴν κατανόησιν τῆς κινήσεως ἐν τῇ οἰκονομίᾳ, ἀφ' ἑτέρου διηυκόλυνε τὴν ἐξακρίβωσιν κατὰ πόσον ὡρισμένη οἰκονομία εἶνε ὑγιὴς ἢ ὄχι· ἡ ἐν συντομίᾳ ἔκθεσις τῆς θεωρίας ταύτης ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἡ κοινωνία διακρίνεται εἰς τρεῖς τάξεις τὴν παραγωγικὴν (ἀποτελουμένην ἐκ τῶν γεωργῶν κυρίως) τὴν τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τὴν ἄγονον τάξιν (περιλαμβάνουσαν τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς βιομηχάνους). Ἡ παραγωγὴ πραγματοποιεῖται μόνον ὑπὸ τῆς παραγωγικῆς τάξεως. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ παραγωγὴ ταύτης ἀνέρχεται εἰς δεδομένον ἔτος εἰς 5 δισεκατομμύρια φράγκων. Ἐκ τῶν 5 δισεκατομμυρίων τὰ δύο θὰ καταναλώσῃ αὐτὴ αὕτη ἡ παραγωγικὴ τάξις, τὰ δὲ δύο θὰ καταβάλῃ εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας διά μίσθωσιν τῆς γῆς καὶ τὸ 1 εἰς τὴν ἄγονον τάξιν πρὸς ἀγορὰν ἐμπορευμάτων καὶ ἐργαλείων. Ἐκ τῶν 2 δισεκατομμυρίων τὰ ὁποῖα λαμβάνουν οἱ ἰδιοκτῆται τὸ 1 ἐπιστρέφεται εἰς τὴν παραγωγικὴν τάξιν πρὸς πληρωμὴν πρώτων ὑλῶν καὶ τὸ ἕτερον καταβάλλεται εἰς τὴν ἄγονον τάξιν πρὸς ἀγορὰν ἐμπορευμάτων. Τέλος ἡ ἄγονος τάξις, ἡ ὁποία κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰσέπραξε 2 δισεκατομμύρια, καταβάλλει ἀμφότερα εἰς τὴν παραγωγικὴν τάξιν πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν συντήρησίν της γεωργικῶν προϊόντων καὶ τῶν πρώτων ὑλῶν. Οὕτω ὁ παραχθεὶς ὑπὸ τῆς παραγωγικῆς τάξως πλοῦτος εἴτε ἀπ' εὐθείας (2 δισεκατομμύρια) εἴτε ἐμμέσως (3 δισεκατομμύρια) ἀφοῦ κυκλοφορήσει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τὴν ἄγονον τάξιν ἐπανέρχεται εἰς τὴν παραγωγικὴν τάξιν, ἥτις συνεχίζει τὸ ἔργον αὐτῆς. Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἀνελύθη τὸ Tableau abrégé· ἡ ἀνάλυσις τοῦ Tableau fondamental παραλείπεται ὡς ἀπαιτοῦσα μακρὰν ἀνάπτυξιν· ταύτην δύναται ὁ ἐνδιαφερόμενος νὰ εὕρῃ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Voelker. Ἡ ἀρίστη ἀνάλυσις τοῦ οἰκονομικοῦ πίνακος ἐγένετο ὑπὸ Oncken, Geschichte der Nationalôkonomie 1922 σελ. 386 ἑ. Βλ. καὶ Gide—Rist, Histoire des doctrines économiques 1913 σελ. 21 ἑ. Gonnard Histoire des doctrines économiques τ. Β' 1922 σ. 55 ἑ. καὶ A. Voelker Der Tableau économique Quesnay's und seine Erklärung ἐν Schmollers Jahrbuch 1931 σ. 841—854.

(1) **Αἱ διατυπωθεῖσαι παρ' αὐτῶν θεωρίαι ἀναφέρονται κατωτέρω εἰς τὸ ἐδάφιον περὶ θεωριῶν περὶ κρίσεων.**

(2) Patten, The theory of dynamic economics Philad. 1892, Patten Theory of social forces Philad. 1896, H. E. Vogel Die Theorie des volkswirtschaftlichen Entwicklungsprozesses 1917, Schumpeter Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung 2α ἔκδ. 1923, Streller Statik und Dynamik in der theoretischen Nationalökonomie 1926, Streller Die Dynamik der theoretischen Nationalökonomie 1928.

(3) **Ἐκ τούτων ἱκανὰ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ** παρόντος βιβλιογραφίαν, εἰς δὲ τὸ μεθεπόμενον ἐδάφιον ἡ σχετικὴ μὲ τὴν οἰκονομικὴν πρόγνωσιν ἐπιστημονικὴ κίνησις.

ΑΘΗΝΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS

Ἡ σύγχρονος ἔρευνα τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων δὲν θεωρεῖ ὡς κύριον αὐτῆς ἔργον νὰ ἐξακριβώσῃ τὰς αἰτίας αὐτῶν ἀλλὰ ἐπιδιώκει νὰ ἐξακριβώσῃ διὰ τῆς περισυλλογῆς τῶν στατιστικῶν στοιχείων τὰ φαινόμενα αὐτῶν. Οἱ πρῶτοι οἱ ὁποῖοι ἔταμαν τὴν νέαν ταύτην ὁδὸν ὑπῆρξαν ὁ γάλλος Clément Juglar (1), ὃν ἀρκετὰ ἀργότερα ἠκολούθησεν εἰς τοῦτο ὁ ρῶσος Michael von Tugan-Baranowski (2), ἐκεῖνος δὲ ὅστις ὄντως ἐδημιούργησε κατὰ τὸ 1913 τὴν νέαν σχολὴν ἐρεύνης τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων εἶνε ὁ ἀμερικανὸς Wesley C. Mitchell (3) ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς θεωρίας αὐτοῦ ἱδρύθη τὸ 1917 εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Harvard εἰδικὸν ἱνστιτοῦτον ἐρεύνης τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων.

88

3) ΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΙΣ

Οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις (4) ἀποκαλοῦνται αἱ μεταβολαὶ τῆς οἰκονομίας αἱ σημειούμεναι κατὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Αἱ οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις ἀποτελοῦν τὴν δυναμικὴν τῆς οἰκονομίας ἐκδήλωσιν, εἶνε δηλαδὴ ἡ δυναμικὴ ταύτης κατάστασις, ὁ ***ρυθμὸς*** τῆς οἰκονομίας καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ θεωρεῖται ὡς ***φυσικὴ ταύτης κατάστασις,*** καὶ νὰ μὴ γίνεται διάκρισις ὑγιοῦς καὶ ἀσθενοῦς περιόδου αὐτῆς (5). Ὅπως ὑφίστανται οἱ ρυθμοὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου οὕτως ὑπάρχουν καὶ οἱ κοινωνικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ ρυθμοί.

Αἱ οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις ὀφείλονται (Schmoller I σ. 522 ἑ.) κυρίως εἰς δύο αἰτίας, α) εἰς μεταβολὰς τῶν συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς ἐφόσον αὗται ἐπηρεάζονται ἐκ τοῦ ***φυσικοῦ περιβάλλοντος,*** ἐνταῦθα δὲ ἀνήκουν κυρίως αἱ καλαὶ ἢ κακαὶ ἐσοδεῖαι, β) εἰς μεταβολὰς τῆς ***ὀργανώσεως τῆς οἰκονομίας,*** ὡς π.χ. ἀνάπτυξις τῆς κυκλοφορίας τοῦ χρήματος, γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις, τεχνικαὶ ἐφευρέσεις, πολιτικὰ καὶ ἱστορικὰ γεγονότα. Εἰς τὰς παρατηρήσεις ταύτας τοῦ ἐπιφανοῦς ἀρχηγοῦ τῆς ἱστορικῆς σχολῆς δέον νὰ προστεθῇ ὅτι ἐνῷ κατὰ τὴν παλαιοτέραν ἐποχὴν αἱ οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις ὠφείλοντο κυρίως εἰς πολιτικὰ αἴτια πάσης φύσεως, καταστροφὰς ἢ κακὰς ἐσοδείας κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν προκαλοῦνται ὑπὸ καθαρῶς οἰκονομικῶν ἀφορμῶν.

Αἱ μεταβολαὶ τῆς οἰκονομίας εἶνε ποικίλαι καὶ διαγράφονται διάφοροι «οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις» κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον συνυπάρχουσαι καὶ ἐξελισσόμεναι. Διακρίνομεν τὰς ἀκολούθους οἰκονομικὰς διακυμάνσεις:

1) Τὴν *μακραίωνα τάσιν* τῆς οἰκονομίας (τὸ secular trend, mouvement secu-

---

(1) C. Juglar Des Crises Commerciales et de leur Retour Périodique en France, en Angleterre et aux Etats Unis Paris 1860 2α ἔκδ. 1889.

(2) Tugan - Baranowski Studium zur Theorie und Geschichte der Handelskrisen in England γερμαν. μετάφρ. Jena 1901. τὸ πρωτότυπον εἶχεν ἐκδοθῆ τὸ 1860.

(3) Ἤδη καθηγητὴς τῆς οἰκονομικῆς εἰς τὴν Columbia University τῆς Νέας Ὑόρκης. Τὸ κύριον αὐτοῦ σύγγραμμα Business Cycles New York 1913, δευτέρα ἔκδοσις 1927.

(4) Οἱ γερμανοὶ οἰκονομολόγοι ὀνομάζουν τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις Konjunkturbewegungen. Konjunktur σημαίνει τὴν ἑκάστοτε κατάστασιν τῆς ἀγορᾶς διακρινομένην συνήθως εἰς Hochkonjunktur, ἐπίδοσιν, καὶ Depression, χαλάρωσιν.

(5) Ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Streller (σελ. 206 ἑ.) ἡ ὀρθὴ ἔρευνα τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων εἶνε ἐκείνη ποὺ δὲν ἀσχολεῖται περὶ καλοῦ ἢ κακοῦ, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς ἐξακριβώσεως τῆς ἀληθείας.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ

laire) τὸ ὁποῖον διαρκεῖ ἐπὶ αἰῶνας καὶ παρουσιάζει συνήθως βραδεῖαν κίνησιν. Οὕτω ἀπὸ τοῦ 800 μ.Χ. ἡ Εὐρώπη παρουσιάζει βραδεῖαν ἀνιοῦσαν κίνησιν (1) ἧς ἡ συνέχεια σημειοῦται μέχρι σήμερον, ἐκδηλουμένη π.χ. εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου κατὰ κάτοικον. Ὡς εἶνε ἐπόμενον ἡ μακραίων τάσις τῆς οἰκονομίας συνδέεται ἑκάστοτε μὲ τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τῆς καλλιεργείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ παρακολουθοῦσα ταύτην.

2) ***Αἱ διακυμάνσεις μακρᾶς διαρκείας*** (lange Wellen), εἶνε ἐκεῖναι ποὺ παρουσιάζονται ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα ἢ καὶ πλέον, ἐμελετήθησαν δὲ κυρίως διὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Κατὰ τὸν Wagemann (2) (Struktur σ. 368) ἡ ἐξέλιξις τῆς οἰκονομίας παρουσιάζει τὰς ἀκολούθους περιόδους ἐπιδόσεως καὶ χαλαρώσεως:

1690—1720	30	ἐπίδοσις	1720—1730	10	χαλάρωσις
1730—1763	33	»	1763—1790		»
1790—1815		»	1815—1845		»
1845—1873		»	1873—1895		»
1895—1920		»	1920—		»

Ὑπὸ τῶν σοσιαλιστῶν παρετηρήθη ὅτι οἱ μεγάλοι πόλεμοι πίπτουν εἰς τὰς περιόδους ἐπιδόσεως ὁπότε κρατεῖ ἔπαρσις καὶ αἰσιοδοξία.

---

(1) Ἡ ἐξέλιξις τῆς οἰκονομίας τῆς Εὐρώπης διαγράφεται κατὰ τὸν Sombart (Mod. Kapit. II σ. 226) κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας μέχρι τοῦ 1805 ὡς ἑξῆς: «Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ μέσου αἰῶνος ἀρχίζουν νὰ ἐξελίσσωνται προοδευτικῶς πρὸς τὸν κεφαλαιοκρατισμὸν ἡ νότιος Γερμανία, Ἰταλία, καὶ Γαλλία, μὲ βραδύτερον δὲ ρυθμὸν ἡ Ἀγγλία. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος ἡ Ἰταλία, Γερμανία καὶ Ἱσπανία παρουσιάζουν στασιμότητα ἢ καὶ ὀπισθοδρόμησιν, ἐν ᾧ ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία, ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἡ Ὁλλανδία, ἐξελίσσοντσι ταχέως πρὸς τὴν πρόοδον. Ἡ Γαλλία καὶ Ὁλλανδία φθάνουν εἰς τὴν ἀκμὴν τους κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ βαίνουν τὴν κατιοῦσαν, ἡ μὲν Ὁλλανδία ὁριστικῶς, ἡ δὲ Γαλλία ἀπὸ τοῦ 1715 διαγράφει νέαν σημαντικὴν ἐπίδοσιν. Ταὐτοχρόνως ἡ Ἀγγλία διαγράφει προοδευτικὴν τροχιὰν ἐπὶ τῆς κατευθύνσεως τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ, εἰς ὃν εἰσέρχονται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος τμήματα τῆς Γερμανίας».

(2) Κατὰ τὸν Spiethoff (σελ. 38) ὁ 19ος αἰὼν παρουσιάζει εἰς τὴν Εὐρώπην τὰς ἀκολούθους διακυμάνσεις μακρᾶς διαρκείας: 1822—1842 χαλάρωσις, 1843—1873 ἐπίδοσις, 1874—1894 χαλάρωσις καὶ 1895—1913 ἐπίδοσις. Κατὰ τὸν Pietri Tonelli (σ. 611) ἔχομεν διὰ τὴν Γαλλίαν ἐπίδοσιν ἀπὸ τοῦ 1852 μέχρι τοῦ 1873, στασιμότητα 1873—1893, ἐπίδοσιν 1898—1913, διὰ τὴν Ἰταλίαν χαλάρωσιν ἀπὸ τοῦ 1871 μέχρι τοῦ 1897 καὶ ἐπίδοσιν ἀπὸ τοῦ 1888 μέχρι τοῦ 1913. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς (σελ. 597) ἐρευνήσας λεπτομερῶς τὴν ἰταλικὴν οἰκονομίαν τῶν ἐτῶν 1884—1918 διεπίστωσεν ὅτι κατ' ἔτος σημειοῦνται κανονικῶς δύο περίοδοι οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως, ἤτοι κατὰ Ἀπρίλιον καὶ Ὀκτώβριον, καὶ περίοδος μεγάλης οἰκονομικῆς χαλαρώσεως κατὰ τὸ θέρος.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τέλος τοῦ W. C. Mitchell εἰς τὸ ἔργον του Businnes Cycles διακρίνονται αἱ ἑξῆς περίοδοι οἰκονομικῶν διακυμάνσεων κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα.

		Ἀναλογία ἐτῶν ἐπιδόσεως πρὸς ἔτη κρίσεως
Εἰς τὴν Ἀγγλίαν		
1849—1873	ὕψωσις τιμῶν	3,3
1873—1896	πτῶσις »	0,4
1896—1920	ὕψωσις »	2,7
Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας		
1849—1865	ὕψωσις τιμῶν	2,9
1873—1896	πτῶσις »	0,4
1896—1920	ὕψωσις »	3,1

(Κατὰ τὸν Mlynarski The Functioning of the Gold Standard 1931 σελ. 28).

UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΑΘΗΝΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ

Αἱ διακυμάνσεις μακρᾶς διαρκείας χαρακτηρίζονται διὰ τῆς αὐξομειώσεως τῶν τιμῶν (1).

---

(1) Παραθέτω κατωτέρω πίνακα τῆς ἐξελίξεως τῶν χονδρικῶν τιμῶν ἀπὸ τοῦ 1800 καὶ ἐφεξῆς ἐξ οὗ δύναται ἄριστα ὁ ἀναγνώστης νὰ λάβῃ σαφῆ ἀντίληψιν τῆς κινήσεως τῶν διακυμάνσεων μακρᾶς διαρκείας.

Πίναξ τιμαρίθμου χονδρικῶν τιμῶν εἰς χρυσὸν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1800 καὶ ἐφεξῆς (1913=100)

Ἔτος	Γερμανία	Γαλλία	Μεγάλη Βρεττανία	Ἡν. Πολ. Βόρ. Ἀμερικὴ
	Στατιστ. ὑπηρεσία Γερμανίας	Γενικὴ Στατιστική	Περιοδικ. Statist	Bureau of Labor Stat.
1801			198,1	162
1802			155,6	133
1803			176,9	136
1804			168,4	147
1805			186,8	151
1806			183,9	148
1807			182,5	139
1808			205,2	136
1809			222,1	143
1810			200,9	156
1811			192,4	152
1812			171,2	154
1813			162,7	179
1814			161,3	224
1815			154,2	176
1816			128,8	150
1817			165,5	151
1818			186,8	148
1819			158,4	130
1820		132,4	145,7	111
1821		123,7	133,0	106
1822		119,4	124,5	109
1823		123,7	125,9	104
1824		115,1	124,5	103
1825		126,3	145,7	104
1826		117,6	127,3	103
1827		115,9	127,3	104
1828		111,6	114,6	99
1829		112,5	111,8	98
1830		112.5	114,6	95
1831		107,3	116,0	102
1832		108,1	110,4	103
1833		109,0	106,1	102
1834		110,7	110,4	95
1835		114,2	113,2	108
1836		116,8	121,7	121
1837		109,0	118,8	120
1838		113,3	118,8	115
1839		112,5	130,2	121
1840		116,8	123.1	102,9
1841		115,9	120.3	102,0
1842		113,3	106,1	95,0

Ἔτος	Γερμανία	Γαλλία	Μεγάλη Βρεττανία	Ἡν. Πολ. Πολ. Ἀμερικῆς
	Στατιστ. ὑπηρεσία Γερμανίας	Γενικὴ Στατιστική	Περιοδικ. Statist.	Bureau of Labor Stat.
1843		104,7	100.4	89,4
1844		102,1	97,6	89,8
1845		104,7	104,7	90,6
1846		111,6	104.7	93,7
1847		117,6	111,8	93,8
1848		96,9	91,8	89,3
1849		96,0	87,1	87,0
1850		96,0	90.6	90,1
1851	77,0	95,2	88,2	93,3
1852	79,7	102,9	91.8	90,4
1853	93,4	120,2	111.8	96,1
1854	109,8	128,0	120,0	99,4
1855	109,9	133,2	118,8	99,7
1856	109,9	134,9	118,8	99,7
1857	99,5	131,5	123,5	99,1
1858	84,2	118,5	107,1	89.7
1859	86,0	118,5	110,6	88 3
1860	94,2	124,6	116,4	88,3
1861	95,8	122,8	115,3	88,1
1862	91,4	122,8	118,8	101,2
1863	89,3	123,7	121,2	90,2
1864	90,2	122.0	123,5	107,9
1865	91,1	114,2	118,8	88,4
1866	95,9	115,9	120,0	120,1
1867	104,5	113,3	117,6	112,7
1868	102,9	114,2	116,4	102,1
1869	97,8	112,5	115,3	99,7
1870	91,7	115,1	112,9	103,4
1871	98,9	119,4	117,6	108,3
1872	110,3	124.6	128,2	112,1
1873	119,0	124,6	130,6	107,4
1874	112,5	114,2	120,0	105,2
1875	103,6	111,6	112 9	99,9
1876	101,0	112,5	111,8	92,3
1877	102,8	113,3	110,6	92,0
1878	93.4	103,8	102,4	88,0
1879	83,2	101,2	97,6	85,1
1880	94,0	103,8	103,5	94,2
1881	90,2	101,2	100.0	93,1
1882	85,5	98,6	98,8	95,6
1883	84,8	95,2	96,4	93,4
1884	77,7	87.4	89,4	87,6

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Εἰς τὸ διάγραμμα τοῦ σχεδίου ὑπ' ἀρ. 1 ἐμφαίνεται σαφῶς ἡ κίνησις τῶν τιμῶν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον τῶν ἐτῶν 1860 ἕως 1930.

Πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ περίοδοι πτώσεως τιμῶν δὲν ἀποτελοῦν περίοδον συνεχοῦς οἰκονομικῆς κρίσεως καθόσον ἡ οἰκονομία βαθμηδὸν προσαρμόζεται εἰς τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν καὶ ἐντὸς αὐτῆς σημειοῦνται περίοδοι οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως. Αἱ ἀπότομοι πτώσεις τιμῶν (ὡς συνέβη εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας κατὰ τὰ ἔτη 1920 καὶ 1921 καὶ εἰς τὴν ὑφήλιον ἀπὸ τοῦ 1929 καὶ ἑξῆς) εἶνε πολὺ πλέον ἐπικίνδυνοι παρὰ αἱ βαθμιαῖαι καὶ διαρκέστεραι πτώσεις. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἰτιολογίαν τῶν διακυμάνσεων μακρᾶς διαρκείας ὁ Wagemann (Konjunkturlehre σ. 74—77) διατυπώνει τὴν γνώμην ὅτι διὰ τὰς μακρὰς διακυμάνσεις τῶν τιμῶν δὲν ὑπάρχει ἐξήγησις μέχρι τοῦδε, ἄλλοι ὅμως ἐπιστήμονες ἐξηγοῦν ταύτας διὰ τῆς αὐξομειώσεως τῆς παραγωγῆς τῶν πολυτίμων μετάλλων καὶ εἰδικῶς τοῦ χρυσοῦ (1), πάντως ἀποτελοῦν αὗται φυσιολογικὴν ἐκδήλωσιν τῆς οἰκονομίας, τῆς ὁποίας ἡ ἐξελικτικὴ πορεία παρουσιάζει αὐξομειώσεις καὶ ὄχι ὁμαλὴν πρόοδον (Schumpeter σ. 434—435).

3) *Οἱ οἰκονομικοὶ κύκλοι* (business cycles, cycles économiques) οἵτινες εἶνε τὸ σύνολον οἰκονομικῆς περιόδου ἐπιδόσεως καὶ πτώσεως τῆς οἰκονομίας καὶ διαδέχονται

Ἔτος	Γερμανία Στατιστ. ὑπηρεσία Γερμανίας	Γαλλία Γενικὴ Στατιστική	Μεγάλη Βρεττανία Περιοδικ. Statist	Ἡν. Πολ. Βόρ. Ἀμερικῆς Bureau of Labor Stat.
1885	73,6	85,6	84,7	81,9
1886	69,2	82,2	81,2	81,0
1887	70,1	79,6	80,0	81,6
1888	76,1	83,0	82,4	83,0
1889	83,9	86,5	84,7	83,0
1890	89,1	86,5	84,7	80,5
1891	95,0	84,8	84.7	79,9
1892	83,8	82,2	80,0	74,8
1893	77,0	81 3	80,0	76.5
1894	72,2	75,3	74,1	68,6
1895	70,5	73,5	72,9	69,9
1896	70.9	70,9	71,8	66 6
1897	77,1	71,8	72,9	66,8
1898	81,9	74,4	75,3	69,5
1899	82,2	80,4	80,0	74,8
1900	87,3	85,6	88,2	80,4
1901	81,8	82,2	82,4	79.2
1902	81,0	81,3	81,2	84,4
1903	80,3	83,0	81,2	85,4
1904	83,1	81.3	82 4	85,5
1905	86,1	84,8	84,7	86,1
1906	87,7	90,0	90,6	88,5
1907	98 3	94,3	94,1	93,4
1908	93,1	87,4	85,9	90,1
1909	93,2	87,4	87,1	96,8
1910	90,5	93,4	91,8	100,9
1911	97,2	97,8	94,1	93,0
1912	108,0	102,1	100,0	99.0
1913	100,0	100,0	100,0	100,0
1914	103,4	102,1	100,0	97,6
1915	122,4	130,2	124,2	99,6
1916	116,1	165,8	156,7	122,4
1917	114,5	234,3	201,6	168,3
1918	153,6	312,2	221,2	188,1
1919	96,9	253,4	220,7	198,6
1920	105,8	184,9	221,8	221,2
1921	82,7	133.4	144,3	139,8
1922	82,0	138,7	140,4	138,5
1923	95,1	131.7	142,7	144,1
1924	137.3	132.3	148,4	140,5
1925	141,8	135,8	159,5	148,3
1926	134,4	117.9	149,6	143,3
1927	137.6	125.4	144.2	136,7
1928	140,0	125,9	141.9	139.8
1929	137.2	124,0	134,4	138.3
1930	124'6	108,0	113,2	123,8

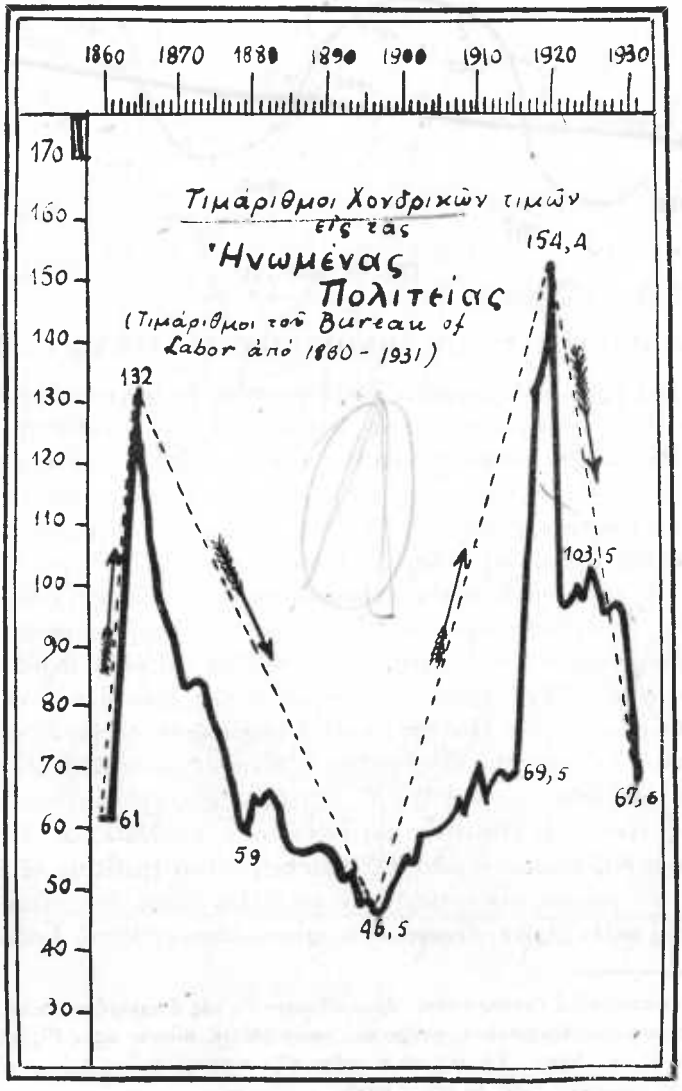
(1) Κατὰ τὸν Wagemann Struktur σελ. 398—9.

(2) Τὴν γνώμην ταύτην ὑποστηρίζουν ἐπ' ἐσχάτων οἱ Cassel καὶ Kitchin, ἣν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Woytinsky.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ἀλλήλους. Ἡ κρίσις ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου. (Περὶ τῶν οἰκονομικῶν κύκλων γίνεται εἰδικὸς λόγος εἰς τὸ μεθεπόμενον ἐδάφιον).

Εἰς τὸ κατωτέρω παρατιθέμενον διάγραμμα (σχῆμα ὑπ' ἀριθ. 2) κατεβλήθη προσπάθεια ὅπως ἀναπαρασταθοῦν αἱ τρεῖς προεκτεθεῖσαι κινήσεις τῆς οἰκονομίας κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, καὶ ἡ μὲν γραμμὴ A A δηλοῖ τὴν μακραίωνα τάσιν, ἡ γραμμὴ B B



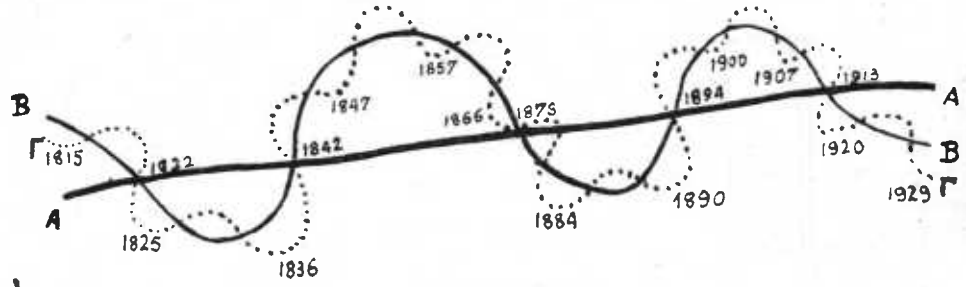
(Σχ. ὑπ' ἀριθ. 1)

τὰς διακυμάνσεις μακρᾶς διαρκείας κατὰ τὸν Spiethoff, ἡ δὲ γραμμὴ Γ Γ τοὺς οἰκονομικοὺς κύκλους, αἱ ἡμερομηνίαι φανερώνουν τὰ ἔτη κρίσεως.

4) *Αἱ ἐποχιακαὶ διακυμάνσεις* (variations saisonnières) εἶνε αἱ ἐτησίως σημειούμεναι οἰκονομικαὶ μεταβολαὶ αἱ συνδεόμεναι μὲ τὰς περιοδικὰς μεταβολὰς τῶν

μετεωρολογικῶν ἐποχῶν. Αἱ διακυμάνσεις αὗται παρουσιάζονται ἐτησίως ἀνεξαρτήτως ἄλλων εἰδικωτέρων μεταβολῶν (1), καὶ παρουσιάζουν σταθερότητα

5) ***Αἱ ἀπρόοπτοι διακυμάνσεις*** αἱ ὀφειλόμεναι εἰς ἀπρόοπτα γεγονότα ὡς π.χ. πολέμους, ἐπαναστάσεις, ἀπεργίας.



(Σχ. ὑπ' ἀριθ. 2)

4. ΠΡΟΓΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ

Ἡ ἐπιστήμη κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν ἐστράφη πρὸς ἐντατικὴν μελέτην τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων ἐξ ὅλων δὲ τῶν κατηγοριῶν ἐμελετήθησαν ἰδιαιτέρως οἱ οἰκονομικοὶ κύκλοι, οἱ ὁποῖοι περιέχοντες καὶ τὰς κρίσεις παρουσιάζουν τὸ μέγιστον ἐνδιαφέρον. Ἡ ἔρευνα ἔσχε διπλοῦν σκοπὸν τὸ μὲν τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν φαινομένων, τὸ δὲ τὸν καταρτισμὸν μεθόδου διὰ τῆς ὁποίας νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ ***πρόγνωσις*** τῶν μεταβολῶν τῆς οἰκονομίας, τοῦτο δὲ ἐπετεύχθη διὰ τῆς συντάξεως ***οἰκονομικῶν βαρομέτρων.*** Εἰς τὴν κίνησιν αὐτὴν ἐπρωτοστάτησαν οἱ Mitchell (Ἡνωμ. Πολιτεῖαι), Pigou (Ἀγγλία), Spiethoff (Γερμανία), Cassel (Σουηδία) καὶ Lescure (Γαλλία). Ἀλλὰ ἡ ἔρευνα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διεξαχθῇ ὑπὸ ἰδιωτῶν καὶ οὕτω ἱδρύθησαν ἱνστιτοῦτα ἔχοντα ὡς εἰδικὸν σκοπὸν τὴν ἔρευναν τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ τὴν σύνταξιν οἰκονομικῶν βαρομέτρων. Πρῶτον τοιοῦτον ἱνστιτοῦτον ἱδρύθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Harvard κατὰ τὸ ἔτος 1917 τὸ Harvard University Comittee on Economic Research (2) ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ W. M. Person, ἐκτὸς τοῦ ἱνστιτούτου τούτου ὑφίστανται εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ δύο ἕτερα: τὸ National Bureau of Economic Research διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Mitchell καὶ τὸ Institute of Economics τῆς Οὐασιγκτῶνος. Τὸ παράδειγμα ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλαι χῶραι καὶ οὕτω ἱδρύθησαν τὰ ἀκόλουθα κέντρα μελέτης τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων (3): τὸ London and Cam-

---

(1) Τοιαῦται ἐποχιακαὶ διακυμάνσεις ἐμφανίζονται εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ξενοδοχείων τῶν λουτροπόλεων, παραγωγῆς ἠλεκρισμοῦ, ἄνθρακος, καυσοξύλων, πάγου κτλ. Εἰς τὸ clearing (γραφεῖον συμψηφισμοῦ) τῆς Νέας Ὑόρκης τὸ σύνολον τῶν συμψηφισμῶν βαίνει ἐλαττούμενον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἑκάστης τριμηνίσς πρὸς τὸ τέλος αὐτῆς.

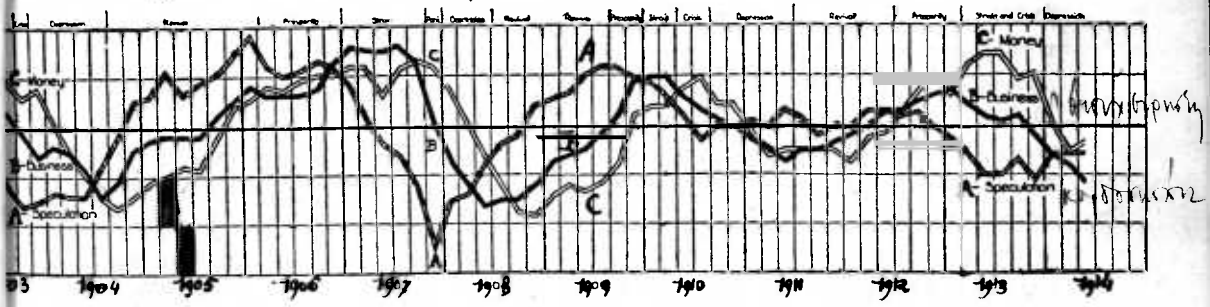
(2) Τοῦ ὁποίου τὰ πορίσματα ἐκδίδονται εἰς τὸ τριμηνιαῖον περιοδικὸν Review of economic statistic καὶ εἰς τὸ ἑβδομαδιαῖον Weekly Letter. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα περιωδικὰ δημοσιεύοντα τιμαριθμικὰ στοιχεῖα, ὡς τὰ ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῆς Babson's statistical Organisation, τοῦ Brookmires Economic Service, τοῦ Department of Commerce κλπ.

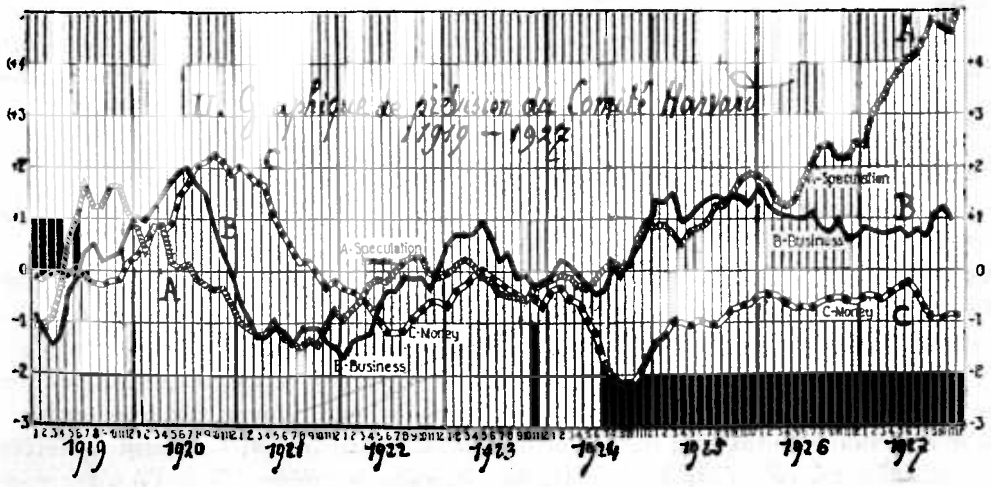
(3) Ἐνίοτε δὲν ἱδρύθησαν νέα ἱνστιτοῦτα ἀλλὰ τὴν ἔρευναν ἀνέλαβον ὑφιστάμενοι ἤδη ἐπιστημονικαὶ ὀργανώσεις.

bridge Economic Service (1923), τὸ Canadian Economic Service, τὸ ὑφιστάμενον Institut de Statistique de l' Université de Paris καὶ τὸ Ἰνστιτοῦτον Στατιστικῆς καὶ Πολιτικῆς Οἰκονομίας τῆς Ρώμης καὶ Παδούης, τὸ Institut für Konjunkturforschung τοῦ Βερολίνου (1925) ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Statistisches Reichsamt, τὸ Ἰνστιτοῦτον τῆς Μόσχας, τὸ Oesterreichisches Institut für Konjunkturforschung, τὸ Ἰνστιτοῦτον Οἰκονομικῶν Διακυμάνσεων τῆς Βουδαπέστης, τὸ Ἰνστιτοῦτον Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν τῆς Βαρσοβίας, τὸ Ἰνστιτοῦτον Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Louvain (4) (1918).

Ἀναφέρομεν ἐνδεικτικῶς τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐργάζεται τὸ «Harvard Institute».

I. Graphique de prévision du Comité Harvard
1903 – 1914





(Σχ. ὑπ' ἀριθ. 3)

Τὰ στατιστικὰ δεδομένα τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐπιμελῶς ἐκλεγῆ ὡς ἐνδεικτικὰ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων, κατατάσσονται εἰς τρεῖς ὁμάδας, ὧν ἑκάστη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀκολούθων τιμαριθμικῶν στοιχείων. Ὁμὰς Α, κερδοσκοπίας (Speculation), περιλαμβάνουσα τοὺς ἑξῆς τιμαρίθμους: 1) τῆς κινήσεως τοῦ συμψηφιστικοῦ γραφείου τῶν ἐν

(4) Ὅλα τὰ Ἰνστιτοῦτα δημοσιεύουν τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν των, στατιστικὰ στοιχεῖα περὶ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων δημοσιεύονται προσέτι ὑπὸ τοῦ U. S. Bureau of Commerce τῆς Federation of British Jndustries, τοῦ Federal Reserve Board, τῆς Midland Bank κλπ. Λεπτομέρειαι περὶ τῶν Ἰνστιτούτων εὑρηνται εἰς τὰ ἔργα τῶν Wagemann καὶ Dupriez.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Νέᾳ Ὑόρκη τραπεζῶν, 2) τῶν τιμῶν τῶν μετοχῶν εἴκοσι διαφόρων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, 3) τῶν τιμῶν τῶν μετοχῶν εἴκοσι διαφόρων σιδηροδρομικῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ 4) τῶν τιμῶν τῶν ὁμολογιῶν δέκα διαφόρων σιδηροδρομικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὁμὰς Β ἐπιχειρήσεων (Business), περιλαμβάνουσα τοὺς ἑξῆς τιμαρίθμους: 1) τῆς παραγωγῆς ἀκατεργάστου σιδήρου, 2) τῆς κινήσεως συμψηφιστικῶν γραφείων ἐκτὸς τῆς Νέας Ὑόρκης, 3) τῶν χονδρικῶν τιμῶν ἐμπορευμάτων τῆς Broadstreet καὶ 4) τῶν χονδρικῶν τιμῶν ἐμπορευμάτων τοῦ Bureau of Labour Statistics. Ὁμὰς C χρήματος καὶ τραπεζῶν (Banking) περιλαμβάνουσα τοὺς ἑξῆς τιμαρίθμους: 1) τοῦ τόκου προεξοφλήσεως ἐμπορικῶν ἀξιῶν λήξεως 60 ἕως 90 ἡμερῶν, 2) τοῦ τόκου προεξοφλήσεως ἐμπορικῶν ἀξιῶν λήξεως 4 ἕως 6 μηνῶν καὶ 3) τῶν τοποθετήσεων καὶ καταθέσεων τῶν τραπεζῶν τῆς Νέας Ὑόρκης, αἱ ὁποῖαι εἶνε μέλη τοῦ συμψηφιστικοῦ τούτου γραφείου. Δι' ἑκάστην ὁμάδα καταρτίζεται δι' ὑπολογισμῶν μία καμπύλη, αἱ τρεῖς δὲ καμπῦλαι ἀναγράφονται ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πίνακος. Ἀπὸ τοῦ 1923 ἐπῆλθον μεταβολαὶ εἰς τὰ τιμαριθμικὰ στοιχεῖα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν τριῶν καμπυλῶν, ἤδη δὲ αἱ τρεῖς ὁμάδες συγκροτοῦνται ὡς ἑξῆς: Α Κερδοσκοπία (Speculation) 1) ὀφειλέται τῶν τραπεζῶν Νέας Ὑόρκης, 2) τιμαὶ μετοχῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Β 1) ὀφειλέται τῶν τραπεζῶν 140 πόλεων πλὴν τῆς Νέας Ὑόρκης, 2) τιμαὶ δέκα ἐμπορευμάτων. C 1) καὶ 2) ὡς ἄνω. Ἡ παρακολούθησις τῶν κινήσεων τῶν τριῶν καμπυλῶν (σχῆμα ὑπ' ἀριθ. 2) καταδεικνύει ὅτι εἰς τὴν ἐξέλιξιν προηγεῖται χρονικῶς ἡ καμπύλη Α, ἕπεται ἡ Β καὶ τρίτη ἔρχεται ἡ C. Σημειωτέον ὅτι ἡ πορεία τῶν τριῶν καμπυλῶν δὲν ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν ὡς ἄνω πορείαν· οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 1925, ἐνῷ ἡ καμπύλη Α ἀνήρχετο ἡ Β κατήρχετο,

Εἰς τὴν πορείαν τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων διακρίνονται εἰς τὸ σύστημα Harvard πέντε περίοδοι: 1) ἡ περίοδος ***καταπτώσεως*** (depression), μὲ χαμηλὰς τιμὰς ἀξιῶν καὶ ἐμπορευμάτων, μικρὸν τόκον προεξοφλήσεως, καὶ μεγάλα ἀποθέματα εἰς τὰς τραπέζας. Τὸ διαθέσιμον χρῆμα διατίθεται εἰς ἐπιχειρήσεις, προτιμωμένων τῶν σοβαροτέρων καὶ καλλιτέρων. 2) Οὕτω βαθμηδὸν ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ εἰσέρχεται εἰς τὴν δευτέραν περίοδον τῆς ***ἀνανήψεως*** (recovery), καθ' ἣν ὑψοῦνται αἱ τιμαὶ καὶ ὁ τόκος προεξοφλήσεως. 3) Ἕπεται ἡ τρίτη περίοδος τῆς ***εὐημερίας*** (prosperity), ὁπότε αἱ τιμαὶ εἶνε πολὺ ὑψωμέναι καὶ ὑπάρχει μεγίστη ζήτησις χρήματος. 4) Ἡ τετάρτη περίοδος εἶνε ἡ τῆς ***οἰκονομικῆς ὑπερεντάσεως*** (financial strain), καθ' ἣν ἡ κίνησις τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ αἱ τιμαὶ εὑρίσκονται εἰς τὰ ἀνώτατα σημεῖα. Ὁ τόκος παραμένει ὑψηλός. Λαμβάνει χώραν μεγάλη κερδοσκοπία ἐμπορευμάτων καὶ μεγάλαι προαγοραί. Αἱ τράπεζαι πιέζουν τοὺς πελάτας εἰς ἐξόφλησιν τῶν λογαριασμῶν των. Οἱ ἔμποροι ἔχοντες ἀνάγκην μετρητῶν πωλοῦν τὰ ἐμπορεύματά τους εἰς μικροτέρας τιμάς. Ἀρχίζει καὶ διαδίδεται ἡ ἀντίληψις ὅτι πρόκειται νὰ ἐπέλθῃ κρίσις. Ἡ ζήτησις χρήματος αὐξάνει ὡς καὶ ὁ τόκος προεξοφλήσεως. Ἡ πελατεία δὲν ἀγοράζει πλέον μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἐπέλθῃ ἀναγκαστικὴ ἐλάττωσις τῶν τιμῶν. 5) Ἐξ ὅλων αὐτῶν ἐπέρχεται ἡ ***κρίσις*** (crisis), χαρακτηριζομένη διὰ μεγάλων ἐκποιήσεων ἀξιῶν καὶ ἐμπορευμάτων. Ἡ κρίσις διαρκεῖ συνήθως ὀλίγους μῆνας καὶ κατόπιν ἐμφανίζεται πάλιν ἡ περίοδος τῆς καταπτώσεως χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ἀνεργίας, τῆς μικρᾶς κινήσεως τῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων, χαμηλοῦ τόκου προεξοφλήσεως, χαμηλῶν τιμῶν τῶν ἀξιῶν καὶ τῶν ἐμπορευμάτων. Καὶ ὁ κύκλος ἄρχεται ἐκ νέου.

Τὸ Committee on Economic Research κατήρτισε τὸ σχῆμα αὐτὸ τῆς ἐξελίξεως τῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὰς

ΑΘΗΝΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS AND BUSINESS

Ἡνωμένας Πολιτείας κατὰ τὰ ἔτη 1903—1914 καὶ ἐδημοσίευσε τὰς πρώτας του παρατηρήσεις κατὰ τὸ ἔτος 1919 (1). Ὡς ὅμως ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Meerwarth (2) αἱ καμπῦλαι τῆς ἐπιτροπῆς καθὼς καὶ τὰ συμπεράσματα δὲν ἀποδίδουν πιστῶς τὴν πραγματικότητα ἀλλ' ἀποδίδουν ***ἐξιδανικευμένην*** εἰκόνα τῆς πραγματικότητος.

Ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ Harvard διὰ τῶν στατιστικῶν της παρατηρήσεων ἐπιδιώκει ὄχι μόνον νὰ προΐδῃ τὴν μέλλουσαν πορείαν τῶν ἐπιχειρήσεων ἀλλὰ νὰ παράσχῃ γενικὰς ὁδηγίας εἰς τὰς καθ' ἕκαστον ἐπιχειρήσεις περὶ τῆς τηρητέας ἑκάστοτε πορείας. Φυσικὰ ἡ προγνωστικὴ δύναμις ἐπεκτείνεται μόνον ἐφ' ὅσον τὰ γεγονότα δὲν λαμβάνουν ἀπρόοπτον τροπήν, ἐφόσον βαδίζουν τὴν συνήθη πορείαν, τὰς συνεπείας μεγάλων καὶ ἀπροόπτων γεγονότων, ὡς π.χ. πολέμων ἢ ἄλλων ἐθνικῶν συμβάντων, αἱ καμπῦλαι τοῦ Harvard δὲν δύνανται οὔτε νὰ προΐδουν οὔτε νὰ καθορίσουν.

Τὸ London Economic and Cambridge Economic Service (3) καταρτίζει διαγράμματα τῆς ἐξελίξεως τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων, περιλαμβάνοντα 4 καμπύλας ἐξ ὧν ἑκάστη ἀναπαριστᾷ τὴν πορείαν ἑνὸς μόνου οἰκονομικοῦ φαινομένου (4).

Αἱ ἔρευναι τοῦ Institut für Konjunkturforschung τοῦ Βερολίνου στρέφονται κυρίως πρὸς τὴν κίνησιν τῶν ἐμπορευμάτων, ἐνῷ αἱ τοῦ ἰνστιτούτου τοῦ Harvard στρέφονται πρὸς τὰς τιμὰς (5), παρακολουθοῦν δὲ ἐκ τοῦ πλησίον τὴν πορείαν τῶν διαφόρων κλάδων τῆς βιομηχανίας (Branchebeobachtungen). Καταρτίζει δὲ τὸ γερμανικὸν ἰνστιτοῦτον τὰ ἀκόλουθα βαρόμετρα: 1) τῆς παραγωγῆς, 2) τῆς ἀπασχολήσεως ἐργασίας, 3) τῆς κινήσεως τῶν ἀποθεμάτων τῶν ἐμπορευμάτων, 4) τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, 5) τῆς ρυθμίσεως τῶν ἐπιχειρήσεων (6), 6) τῆς πίστεως, 7) τῶν τριῶν ἀγορῶν (κινητῶν ἀξιῶν, ἐμπορευμάτων καὶ χρήματος), 8) τῶν τιμῶν τῶν ἐμπορευμάτων.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν οἰκονομικῶν βαρομέτρων ἡ πρόγνωσις τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων γίνεται διὰ τῆς παρακολουθήσεως καὶ μελέτης τῶν διαφόρων καμπυλῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἀπαρτίζεται τὸ βαρόμετρον. Οὕτω εἰς τὸ τοῦ Harvard τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς καμπύλας A, B καὶ C, παρετηρήθη, ὡς ἐλέχθη, ὅτι ἡ καμπύλη A τῆς κερδοσκοπίας εἶνε ἡ πρώτη ἥτις παρουσιάζει ἑκάστοτε μεταβολήν τινα (ἄνοδον ἢ κάθοδον ἀδιάφορον), ἡ καμπύλη B τῶν ἐπιχειρήσεων τὴν ἀκολουθεῖ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μηνῶν (7), ἡ δὲ καμπύλη C τοῦ χρήματος ἀκολουθεῖ τὴν καμπύλην B ὡσαύτως εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μηνῶν (8). Ἐπὶ τῆς ἐμπειρικῆς αὐτῆς παρατηρήσεως τῆς διαδοχικῆς

---

(1) W. M. Persons, Indices of general business conditions Cambridge Mass. 1919.

(2) R. Meerwarth, Nationalökonomie und Statistik 1925 σ. 493 κ. ἑ.

(3) Ἱδρύθη τὸ 1922 ὑπὸ τῶν Sir W. Beveridge, Bowley, Keynes καὶ Robertson.

(4) Αἱ 4 καμπῦλαι ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ ἑξῆς στοιχεῖα: 1) τὴν τιμὴν 20 μετοχῶν, 2) τὸν τιμάριθμον χονδρικῆς πωλήσεως τοῦ Board of Trade (πλὴν τῶν εἰδῶν διατροφῆς), 3) τὴν τιμὴν τῶν ἐξαγομένων βιομηχανικῶν προϊόντων (μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἐποχιακῶν αὐξομειώσεων) καὶ 4) τιμάριθμον τῶν τιμῶν τοῦ χρήματος. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα συμπληροῦνται καὶ διὰ τῆς παρακολουθήσεως καὶ ἄλλων στοιχείων καὶ διεθνῶν τοιούτων (εἰς τὸ τελευταῖον αὐτὸ σημεῖον καταβάλλεται μεγαλητέρα προσοχὴ εἰς τὴν Ἀγγλίαν παρὰ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας).

(5) Ὁ Wagemann δικαιολογεῖ τοῦτο ἐκ τῶν συνθηκῶν τῆς γερμανικῆς ἀγορᾶς. Αἱ ἔρευναι αὐτοῦ διέπονται ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἣν διετύπωσεν ὁ Schäffle ὅτι ἡ κοινωνία ἀποτελεῖ ὀργανισμόν, καὶ τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τῆς οἰκονομίας.

(6) Geschäftsdispositionen.

(7) Διὰ τὴν περίοδον 1903—1914 ἡ ἀπόστασις ἦτο 6 ἕως 10 μηνῶν.

(8) Διὰ τὴν αὐτὴν περίοδον 1903- 1914 ἡ ἀπόστασις ἦτο 2 ἕως 8 μηνῶν.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

κατὰ χρόνον κάμψεως τῶν τριῶν καμπυλῶν βασίζεται ἡ πρόγνωσις τῆς μελλούσης ἐξελίξεως τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων ἀφοῦ αἱ μεταβολαὶ τῆς καμπύλης Α παρέχουν τὴν πιθανότητα ἀναλόγων μεταβολῶν καὶ εἰς τὰς δύο ἄλλας καμπύλας (7).

Εἰς τὸ διάγραμμα τοῦ σχήματος ὑπ' ἀρ. 3 φαίνεται ἡ πορεία τῶν τριῶν καμπυλῶν τοῦ οἰκονομικοῦ βαρομέτρου τοῦ Harvard.

Διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν οἰκονομικῶν βαρομέτρων παρακολουθοῦνται τὰ οἰκονομικὰ ἐκεῖνα φαινόμενα εἰς τὰ ὁποῖα ὡς ἄριστα κατοπτρίζονται αἱ οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις καὶ τοιαῦται εἶνε κυρίως αἱ ***βιομηχανίαι παραγωγῆς παραγωγικῶν μέσων (μηχανῶν) καὶ εἰδῶν μακρᾶς χρήσεως.*** Ὁ Spiethoff ὑποστηρίζει ὅτι διὰ τὴν Γερμανίαν αἱ οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις μελετῶνται τὸ καλλίτερον διὰ τῆς παρακολουθήσεως τοῦ ποσοῦ τῆς παραγωγῆς ἀκατεργάστου σιδήρου καὶ ἄνθρακος. Οἱ γερμανοὶ στατιστικοὶ βασίζουν τὰς παρατηρήσεις των ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν αὐξομειώσεων τῶν παραγομένων ***ποσοτήτων***, ἀντιθέτως οἱ ἀμερικανοὶ (Mitchell, Fisher, Pearson, Veblen) ἐπὶ τῶν αὐξομειώσεων τῶν τιμῶν (1).

Γεννᾶται ἤδη τὸ ἐρώτημα ποίαν σημασίαν ἔχουν τὰ οἰκονομικὰ βαρόμετρα καὶ ποίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς οἰκονομίας (2), ἰδίως ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀποφυγὴν τῶν κρίσεων. Ἐν σχέσει μὲ τὸ τεθὲν οὕτω ἐρώτημα πρέπει νὰ γίνῃ διάκρισις περὶ τῆς θεωρητικῆς ἐπιστημονικῆς σημασίας τῶν οἰκονομικῶν βαρομέτρων καὶ περὶ τῆς πρακτικῆς αὐτῶν σημασίας. Ἀπὸ θεωρητικῆς ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως αἱ ἔρευναι περὶ οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ τὰ οἰκονομικὰ βαρόμετρα ἔσχον ἤδη σπουδαίαν σημασίαν (λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι μόλις πρὸ 13 ἐτῶν ἤρχισε νὰ λειτουργῇ τὸ ἀρχαιότερον ἱνστιτοῦτον τοιούτων ἐρευνῶν) καθόσον ἤδη συνέτειναν πολὺ εἰς τὴν σαφεστέραν καὶ ἀκριβεστέραν ἀντίληψιν περὶ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων, καὶ μέχρις ὡρισμένου σημείου κατέστησαν δυνατὴν τὴν πρόβλεψιν τῆς κατὰ τὸ προσεχέστατον μέλλον ἐξελίξεως τῆς οἰκο-

---

(7) Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1926—1927 αἱ τρεῖς καμπῦλαι δὲν ἐκινήθησαν κατὰ τὴν κανονικὴν αὐτῶν διαδοχήν, καθόσον ἐνῷ κατὰ Ἰανουάριαν τοῦ 1926 ἡ καμπύλη Β ἤρχισε νὰ κατέρχεται, ἡ καμπύλη Α, ἥτις ἔπρεπε νὰ εἶχε προηγηθῇ αὐτῆς εἰς τὴν κάθοδον, ἐσημείωσεν ἄνοδον μέχρι τέλους τοῦ 1927, ἡ δὲ καμπύλη C παρέμεινε περίπου ὁριζοντία. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη ἀποδίδεται εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς τῶν Federal Reserve Banks καὶ τῶν μέτρων ποὺ ἔλαβον οἱ ἐπιχειρηματίαι καθοδηγούμενοι ἐκ τοῦ οἰκονομικοῦ βαρομέτρου.

(1) Αἱ τιμαὶ εἶνε ἐπισφαλέστερος δείκτης καθόσον ἐπηρεάζονται ὑπὸ τῶν Καρτέλ.

(2) Ἐν σχέσει μὲ τὴν σημασίαν ποὺ ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἡ στατιστικὴ ἔρευνα διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῶν κρίσεων ἐνδιαφέρουσαι γνῶμαι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ Berliner Tageblatt τῆς 15ης, 22ας καὶ 27ης Νοεμβρίου 1931. Ὁ Wilhelm Munk ζητεῖ ὅπως ἐπιταθῇ ἡ προσπάθεια στατιστικῆς ἐξακριβώσεως τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων πρὸς ἀποσόβησιν τῶν κρίσεων. Ἀνώνυμος (X.I.Z.) ἀρθρογράφος παρατηρεῖ ἀπαισιοδόξως ὅτι ὁ κόσμος ἐγνώρισε τὴν μεγίστην αὐτοῦ κρίσιν καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ στατιστικαὶ ἔρευναι εἶχον προοδεύσει. Ὁ καθηγητὴς K. Brandt διευθυντὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ Ἱνστιτούτου πρὸς ἔρευναν τῶν ἀγορῶν γεωργικῶν προϊόντων παρατηρεῖ ὅτι ἐλλίπουν εἰσέτι ἀκριβῆ στατιστικὰ στοιχεῖα περὶ σπουδαιοτάτων οἰκονομικῶν φαινομένων, ὑποστηρίζει δὲ τὴν ἀνάγκην ἐντατικῆς διεθνοῦς συνεννοήσεως διὰ τὰς στατιστικὰς ἐρεύνας. Ὁ Dr G. Schmölders παρατηρεῖ ὅτι κρίσεις θὰ παρουσιάζωνται πάντοτε ἐφόσον τόσον σὶ διευθύνοντες τοὺς λαοὺς ὅσον καὶ οἱ ἐπιχειρηματίαι δὲν ἀκολουθοῦν τὰς ὑποδείξεις τῶν οἰκονομολόγων, συγκεκριμένως οἱ Cassel καὶ Keynes ἀπὸ δεκαετίας ὑπέδειξαν, μὴ εἰσακουόμενοι, τοὺς κινδύνους τῆς πολιτικῆς τῶν πολεμικῶν ἐπανορθώσεων ἡ ὁποία δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ ἐπιφέρῃ ἀταξίαν εἰς τὴν οἰκονομίαν. Τὴν αὐτὴν γνώμην ὑποστηρίζει καὶ ὁ καθηγ. M. J. Bonn.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

νομίας, εἰς τὸ σημεῖον δὲ αὐτὸ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ θὰ πραγματοποιηθῇ μεγίστη πρόοδος ὥστε μετ' οὐ πολὺ θὰ ἔχωμεν ἄριστα λειτουργοῦντα οἰκονομικὰ βαρόμετρα. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν πρακτικὴν σημασίαν τῶν οἰκονομικῶν βαρομέτρων καὶ τὴν ἱκανότητα αὐτῶν ὅπως ἀποσοβήσουν καὶ προλάβουν τὰς οἰκονομικὰς κρίσεις καὶ τὰς ζημίας τῶν ἐπιχειρήσεων, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διατυπωθοῦν δισταγμοὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσεχῆ ἀποτελεσματικότητα αὐτῶν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, καθόσον θὰ χρειασθῇ μακρὰ διαπαιδαγώγησις ὅπως ὁ κόσμος τῶν ἐπιχειρήσεων καταστῇ οἰκεῖος μὲ τὴν παρακολούθησιν τῶν οἰκονομικῶν βαρομέτρων προσέτι δὲ πεισθῇ νὰ ρυθμίζῃ τὰς ἐνεργείας του ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐνδείξεων αὐτῶν.

5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΚΥΚΛΟΙ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

Οἰκονομικὸς κύκλος εἶνε οἰκονομικὴ διακύμανσις παρουσιάζουσα ***ἐναλλαγὴν οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως καὶ χαλαρώσεως,*** ὀνομάζεται δὲ οὕτω διότι τρόπον τινὰ ἀφοῦ ἡ οἰκονομία διέλθει διὰ τῶν δύο περιόδων τούτων ἀρχίζει νέαν περίοδον ἐξελίξεως, νέον κύκλον (1). Οἱ οἰκονομικοὶ κύκλοι ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς γενικωτέρας διακυμάνσεως τῆς οἰκονομίας. Εἰς τοὺς οἰκονομικοὺς κύκλους διακρίνομεν τοὺς ***βραχεῖς κύκλους*** διαρκοῦντας ἀπὸ 32 μέχρι 50 μηνῶν, ἤτοι κατὰ μέσον ὅρον 40 μῆνας ἢ 3 ἔτη καὶ 1/3, καὶ τοὺς ***μακροὺς κύκλους*** (2), οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο ἢ καὶ ἐνίοτε τρεῖς βραχεῖς κύκλους καὶ περιλαμβάνουν περίοδον 6 ἕως 11 ἐτῶν. Ἐπίσης διακρίνομεν τοὺς ***κύκλους ἐπιδόσεως***, ὅταν εἰς τὸν κύκλον ἡ περίοδος ἐπιδόσεως εἶνε ἡ μακροτέρα καὶ τοὺς ***κύκλους χαλαρότητος***, ὅταν ἡ περίοδος χαλαρώσεως εἶνε ἡ μακροτέρα.

Γενικῶς ὁ οἰκονομικὸς κύκλος διαιρεῖται εἰς 2 κυρίας περιόδους τὴν τῆς ἐπιδόσεως καὶ τὴν τῆς χαλαρώσεως. Περίοδος ἐπιδόσεως εἶνε (κατὰ τὸν Cassel σ. 491) ἐκείνη καθ' ἣν σημειοῦται αὔξησις τῆς παραγωγῆς τῶν παγίων κεφαλαίων, περίοδος δὲ χαλαρώσεως ἐκείνη καθ' ἣν ἡ παραγωγὴ τῶν παγίων κεφαλαίων πίπτει κάτω τοῦ ἐπιπέδου τῆς περιόδου τῆς ἐπιδόσεως. Πρὸς ἀκριβεστέραν ὅμως ἀναπαράστασιν τῆς πραγματικότητος, συνήθως ὁ οἰκονομικὸς κύκλος διαιρεῖται εἰς περισσοτέρας φάσεις. Οὕτω, ὡς ἐλέχθη, τὸ Ἰνστιτοῦτον τοῦ Harvard διακρίνει εἰς ἕκαστον οἰκονομικὸν κύκλον πέντε φάσεις: (3) Αὐτὴν τὴν πενταπλῆν διαίρεσιν ἀκολουθοῦμεν μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι

---

(1) Ὁ γερμανικὸς ὅρος Wechselspanne εἶνε ὀρθότερος τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ, cycles économiques, business cycles.

(2) Οἱ ὁποῖοι δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὰς διακυμάνσεις μακρᾶς διαρκείας, αἱ ὁποῖαι εἶνε πολὺ μεγαλητέρας διαρκείας, περίπου τριπλασίας.

(3) Κατὰ τὸν Jordan (ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Lacombe σελ. 8) ἕκαστος οἰκονομικὸς κύκλος παρουσιάζει τὰς ἀκολούθους φάσεις:

α) Φάσιν εὐδαιμονίας (ὕψωσις τῶν τιμῶν, αὔξησις ἐντάσεως πσραγωγῆς, ἐλάχιστον ἀνεργίας).

β) Φάσιν πτώσεως τῶν τιμῶν (ἐπιβράδυνσις τῆς παραγωγῆς, ἐλάττωσις τῶν μετακομίσεων, ἀνωμαλίαι ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, αὔξησις τῆς σπουδαιότητος καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πτωχεύσεων, ἀνεργία).

γ) Φάσις χαλαρώσεως (πιέσεως, ἀπραξίας «dépression») (τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν παραμένει πάντοτε χαμηλόν.

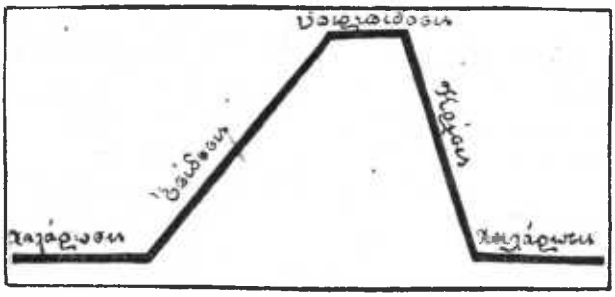
δ) Φάσιν ἐπαναλήψεως τῆς οἰκονομικῆς δράσεως (reprise), κινοῦνται ἐκ νέου τὰ κυκλοφο-

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

καὶ τὴν πρώτην περίοδον ὀνομάζομεν ὡσαύτως χαλάρωσιν διότι κατ' αὐτὴν κατ' οὐσίαν κρατεῖ χαλάρωσις τῆς οἰκονομικῆς δράσεως. Εἰς τὸ διάγραμμα τοῦ σχήματος ὑπ' ἀριθ. 4 φαίνεται ἡ ἐναλλαγὴ αὐτὴ τῶν καταστάσεων ἐντὸς ἑνὸς οἰκομικοῦ κύκλου.

Εἰς τὸ διάγραμμα τοῦ σχήματος ὑπ' ἀριθ 5 φαίνεται λεπτομερέστερον ἡ ἐξέλιξις ἑνὸς πλήρους οἰκονομικοῦ κύκλου ἐμφανίζοντος χαλάρωσιν, ἐπίδοσιν, ὑπερεπίδοσιν, κρίσιν καὶ χαλάρωσιν. Εἰς τὸ διάγραμμα αὐτὸ ἔχομεν κατάστασιν ἰσορροπίας εἰς τὸ σημεῖαν I ὅπου τέμνονται αἱ καμπύλαι A A καὶ B B ἤτοι τὸ κέρδος τῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ τὰ ἡμερομίσθια (1).

Εἰς τοὺς οἰκονομικοὺς κύκλους καὶ γενικώτερον εἰς τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις εἶνε δύσκολον, ἂν μὴ ἀδύνατον νὰ καθορισθῇ ἡ ***πρωταρχικὴ αἰτία*** ἑκάστης μεταβολῆς. Πάντως πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ εἰς ὡρισμένον οἰκονομικὸν φαινόμενον παρουσιάζομένη μεταβολὴ (ἄνοδος ἢ πτῶσις) μεταδίδεται καὶ εἰς ἄλλα φαινόμενα, αἱ δὲ μεταβολαὶ τούτων ἐπηρεάζουν πάλιν τὴν μεταβολὴν τοῦ κατ' ἀρχὰς μεταβληθέντος φαινομένου. *Οὕτω ἡ μεταβολὴ ἑκάστου φαινομένου εἶνε ἐν ταὐτῷ αἰτία καὶ ἀποτέλεσμα, κρατεῖ δηλονότι εἰς τὰς* ***οἰκονομικὰς διακυμάνσεις ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιρροῆς καὶ ἀντεπιρροῆς*** (2).



(Σχ. ὑπ' ἀριθ. 4)

Ἂς ἀναλύσωμεν ἤδη τὰ φαινόμενα διὰ τῶν ὁποίων ἐκδηλοῦνται αἱ μεταβολαὶ ποὺ ἀποτελοῦν ἕνα οἰκονομικὸν κύκλον(3). Καὶ πρῶτον μὲν παρατηρητέον ὅτι ὑπάρχουν

ροῦντα κεφάλαια, αἱ τραπεζιτικαὶ ἐργασίαι αὐξάνουν, ἡ ἀνεργία ἐλαττοῦται, αἱ τιμαὶ ὑψοῦνται, ἡ βιομηχανία εὐημερεῖ.

Ὁ Juglar διακρίνει:

α) Περίοδον εὐδαιμονίας.

β) Περίοδον κρίσεως.

γ) Περίοδον ἐκκαθαρίσεως.

(1) Ἡ ἐξέλιξις ἑνὸς οἰκονομικοῦ κύκλου εἶνε κατὰ τὸν Jevons ἡ ἀκόλουθος;

Ἔτη									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Τὸ ἐμπόριον εἶνε χαλαρὸν			Τὸ ἐμπόριον εἶνε ἐνεργὸν (actif)			Τὸ ἐμπόριον εἶνε ἐν διεγέρσει (excité)		Πυρετώδεις καταστ. τοῦ ἐμπορ.	Πτῶσις (Κρίσις)

(2) Prinzip der Wirkung und Gegenwirkung κατὰ Cassel (σ. 570 ἑ.), ὅστις καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς τὰς συγχρόνους οἰκονομικὰς διακυμάνσεις κεντρικὴν κατέχει θέσιν ἡ τιμὴ τῶν κεφαλαίων δηλαδὴ ὁ τόκος, ὅστις αὐξάνει κατὰ τὴν ἐπίδοσιν, θέτων φραγμοὺς εἰς αὐτήν, καὶ μειοῦται κατὰ τὴν χαλαρότητα, διευκολύνων τὴν νέαν ἄνοδον. Ὑφίσταται δὲ ἀμοιβαία ἐπιρροὴ μεταξὺ τόκου καὶ οἰκονομικῆς διακυμάνσεως.

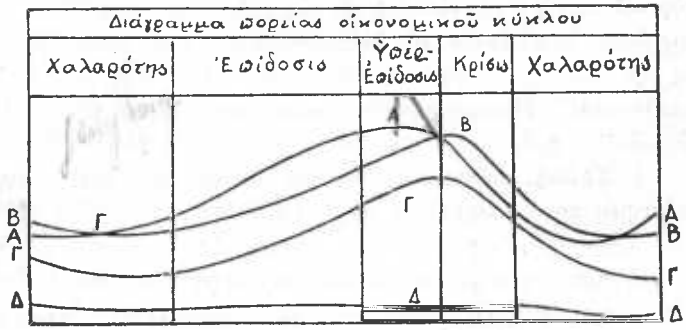
(3) Διὰ τὰ κατωτέρω ἐχρησιμοποίησα τὴν ἀνάλυσιν τῶν Sombart, Spiethoff καὶ Otto Geiger Krisen und Konjunkturen ἐν Bankwissenschaft VIII 1931 σ. 28 ἑ.

ὡρισμέναι οἰκονομικαὶ ἐνέργειαι αἱ ὁποῖαι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των δὲν ἀκολουθοῦν τὰς μεταβολὰς τῶν οἰκονομικῶν κύκλων (1), αἱ παρακολουθοῦσαι πιστότερον τὰς μεταβολὰς ταύτας εἶνε αἱ μικραὶ καὶ μέσαι βιομηχανίαι αἱ χρησιμοποιοῦσαι πολλοὺς ἐργάτας, ἀντιθέτως συμβαίνει μὲ τὰς βιομηχανίας ποὺ χρησιμοποιοῦν ὀλίγους ἐργάτας καὶ πολλὰς μηχανάς.

Αἱ εἰς τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα παρατηρούμεναι μεταβολαὶ ἑνὸς δεδομένου οἰκονομικοῦ κύκλου εἶνε αἱ ἀκόλουθοι:

Α **Ἐπίδοσις,** κατ' αὐτὴν παρατηροῦνται τὰ ἀκόλουθα: Αὔξησις τῆς ζητήσεως παγίων κεφαλαίων (παραγωγικῶν κεφαλαίων, μηχανῶν), αἱ τιμαί, τὰ ἡμερομίσθια καὶ οἱ τόκοι εἶνε χαμηλοὶ καὶ διευκολύνουν τὴν ἵδρυσιν ἐπιχειρήσεων, αὐξάνει ἡ παραγωγὴ παραγωγικῶν κεφαλαίων. Ἡ ἐπίδοσις ἐκδηλοῦται κυρίως εἰς τὴν οἰκοδομικὴν δρᾶσιν(2).

Αἱ συνέπειαι τῶν φαινομένων τούτων τῆς ἐπιδόσεως εἶνε: α) αὔξησις τῶν συναλλαγῶν, β) αὔξησις τῶν τιμῶν, γ) ἐπίτασις τῆς κερδοσκοπίας, ταῦτα δὲ πάλιν ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα αὔξησιν τῆς ζητήσεως μέσων πληρωμῆς καὶ πιστώσεων, συνέπεια δὲ τούτων πάλιν εἶνε ἡ αὔξησις τῶν τόκων, ἡ αὔξησις τῶν κυκλοφοριακῶν μέσων πληρωμῆς ἡ νέα αὔξησις τῶν τιμῶν καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς ἀνεργίας



Α Α = Εἰσόδημα ἐπιχειρηματιῶν
Β Β = Ἡμερομίσθια
Γ Γ = Μεταβλητὰ ἔξοδα (ἐνδυμασίας, νοικοκυριοῦ)
Α Δ = Ἀμετάβλητα ἔξοδα (τροφαί, ἐνοίκιον)
(Σχ. ὑπ' ἀριθ. 5) (Κατὰ τὸν Streller σελ. 216]

Συνελόντι εἰπεῖν ἡ ἐπίδοσις ἐκδηλουμένη διὰ τῆς ἐντόνου παραγωγικῆς δράσεως ὡρισμένων κλάδων, κυρίως βιομηχανιῶν, χαρακτηρίζεται κανονικῶς διὰ τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν(3). Ἡ μεγίστη ὕψωσις σημειοῦται ὅταν ἡ κερδοσκοπία ἐπιληφθῇ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὑψουμένων τιμῶν προκαλοῦσα ἐπίτασιν τῆς αὐξήσεως τῶν τιμῶν (4).

---

(1) Οὕτω π.χ. ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν οἰκονομικῶν κύκλων ἀλλ' ἐκ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν, μόνον δὲ ἡ καλλιεργουμένη ἔκτασις αὐξομειοῦται τῇ ἐπιρροῇ τῶν πρώτων Ἐπιχείρησις ἀντλήσεως πετρελαίου ἐξακολουθεῖ τὴν ἄντλησιν συνεχῶς διότι ἄλλως ἡ ἑτέρα ἐπιχείρησις, ἥτις ἀντλεῖ ἐκ τῆς αὐτῆς πετρελαιοπηγῆς θὰ ἐξαντλήσῃ ταύτην.

(2) Ὁ Juglar παρετήρησε ὅτι κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τὰ μετρητὰ διαθέσιμα τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν ἐλαττοῦνται ἐνῷ τὸ χαρτοφυλάκιον αὐτῶν αὐξάνει, τὸ ἀντίθετον δὲ συμβαίνει κατὰ τὴν κρίσιν.

(3) Ἄλλοτε ἡ ὕψωσις εἶνε ἀπότομος, ἄλλοτε μετρία, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἑκάστοτε κρατουσῶν συνθηκῶν. Συνήθως ἡ ὕψωσις τῶν τιμῶν ἐμφανίζεται ὀλίγον βραδύτερον, μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως, κατ' ἀρχὰς περιοριζομένη εἰς ὡρισμένας κατηγορίας εἰδῶν καὶ βαθμηδὸν γενικευομένη.

(4) Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως εἶνε κατὰ τὸν Sombart (σελ. 565 κ.ἑ. ὅπου παρέχονται καὶ ἱκανὰ στατιστικὰ στοιχεῖα) τὰ ἑξῆς:

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Β ***Ὑπερεπίδοσις***, καθ' ἣν παρατηροῦνται τὰ ἀκόλουθα: Αὔξησις τοῦ χρόνου ἐργασίας τῶν ἐργατῶν, περαιτέρω ἐλάττωσις τῆς ἀνεργίας, ὕψωσις τῶν ἡμερομισθίων, τῶν ἐπιτοκίων καὶ τῶν τιμῶν τῶν κινητῶν ἀξιῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων γίνονται πολλαὶ πράξεις. Ἡ αἰσιοδοξία βασιλεύει, ἐπικρατεῖ ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ ὑπερεπίδοσις θὰ ἐξακολουθήσῃ πάντοτε ὑφισταμένη διαγράφουσα μάλιστα ἀνιοῦσαν.

Ἡ περίοδος τῆς ὑπερεπιδόσεως προετοιμάζει τὴν κρίσιν. Τὰ ἑξῆς οἰκονομικὰ φαινόμενα δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ***πρόδρομοι τῆς κρίσεως:*** Αὔξησις τῶν ἀποθεμάτων τῶν ἀγαθῶν, ἡ ὕψωσις τῶν τιμῶν ἀνακόπτεται ἐνίοτε δὲ σημειοῦται πτῶσις αὐτῶν, ἡ ἀγορὰ τοῦ χρήματος (βραχυπροθέσμων δανείων) ὡς καὶ ἡ τῶν κεφαλαίων (μακροπροθέσμων δανείων) σημειοῖ ἀπραξίαν, ἡ ὕψωσις τῶν τόκων συνεχίζεται, αἱ τράπεζαι κατόπιν τῶν ἀφθόνων πιστώσεων τὰς ὁποίας παρέσχον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπιδόσεως εὑρίσκονται ὑποχρεωμέναι νὰ ἀναπροεξοφλήσουν μεγαλήτερον μέρος τοῦ ἐμπορικοῦ των χαρτοφυλακίου εἰς τὴν ἐκδοτικὴν τράπεζαν, νὰ πιέσουν τοὺς ὀφειλέτας των ὅπως ἐξοφλήσουν τὰς ληξιπροθέσμους των ὑποχρεώσεις, νὰ φαίνωνται φειδωλαὶ εἰς τὴν παροχὴν πιστώσεων καὶ ἐφόσον τυχὸν παρέχουν ταύτας νὰ ὁρίζουν βραχυτέρας προθεσμίας. Ἡ κερδοσκοπία περιορίζεται, εἰς τὰ χρηματιστήρια κρατεῖ ἀπραξία. Ἡ αἰσιοδοξία παύει.

Γ ***Κρίσις,*** πτῶσις εἰς ὅλην τὴν οἰκονομίαν, ἥτις πραγματοποιεῖται εἰς χρονικὸν διάστημα πολὺ βραχύτερον παρὰ ἡ ἐπίδοσις.

Αἱ συνήθεις ἀφορμαὶ τῶν κρίσεων εἶνε (κατὰ τὸν Leroy Beaulieu) αἱ ἀκόλουθοι: α) ὁ μεγάλος καταμερισμὸς τῶν ἔργων, ὅστις ἔλαβε καὶ διεθνῆ χαρακτῆρα, β) αἱ ἐσφαλμέναι προβλέψεις τῆς παραγωγῆς περὶ τῆς μελλούσης ζητήσεως, γ) ἡ κερδοσκοπία, δ) ἡ διάδοσις τῆς πίστεως, ε) αἱ αὐξομειώσεις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως καὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ χρήματος καὶ ζ) αἱ μεταβολαὶ τῶν συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς.

Διὰ νὰ εἶνε ἀπρόσκοπτος ἡ ἐξέλιξις τῆς οἰκονομίας πρέπει ἡ οἰκονομικὴ δρᾶσις νὰ προσαρμόζεται ἑκάστοτε πρὸς τὰς ὑφισταμένας ἀνάγκας, δηλαδὴ ἡ προσφέρουσα παραγωγὴ νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὴν ζήτησιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐνῷ ἡ προσαρμογὴ γίνεται εὐκόλως κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπιδόσεως, ὠθουμένη ἀπὸ τὴν τάσιν πρὸς ἐπικέρδειαν τῶν ἐπιχειρηματιῶν, αὐτὸ δὲν συμβαίνει κατὰ τὴν περίοδον τῆς χαλαρώσεως. Τοῦτο δέ, ὡς παρετηρήθη (Heller σ. 270) ὀφείλεται εἰς δύο λόγους, πρῶτον διότι αἱ πίπτουσαι τιμαὶ εἶνε δυσμενεῖς διὰ τὰς ὑφισταμένας ἐπιχειρήσεις καὶ τὴν οἰκονομικὴν δρᾶσιν (¹), δεύτερον δὲ ἡ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν πρόοδος τῆς τεχνικῆς ἠὔξησεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τὴν ἀναλογίαν τῶν παγίων κεφαλαίων τὰ ὁποῖα ὑποχρεώνουν αὐτὰς νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ παράγουν καὶ μάλιστα μεγάλας ποσότητας ἀγαθῶν (²).

---

1) Αὔξησις τῶν τιμῶν, κυρίως τῶν προϊόντων τῶν ὀρυχείων καὶ τῶν μηχανῶν, οἰκιῶν καὶ πλοίων.

2) Αὔξησις τοῦ ποσοστοῦ τῶν κερδῶν.

3) Αὔξησις τῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν τῶν ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 1 ἀναφερομένων.

4) Αὔξησις τῆς ἱδρύσεως νέων ἐπιχειρήσεων.

5) Αὔξησις τῶν τιμῶν τῶν μετοχῶν καὶ ἰσχυρὰ κερδοσκοπία περὶ ταύτας.

6) Ταχεῖα αὔξησις τοῦ ποσοῦ τῶν συναλλαγῶν.

(¹) Ἥτις προβαίνει εἰς ὡριαμένας ἐνεργείας ἔχουσα ὡς προϋπόθεσιν ὡρισμένας τιμάς. Ἡ πτῶσις τούτων ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὰς ἐπιχειρήσεις τὴν ἀναγκαίαν εὐνοϊκὴν προϋπόθεσιν διὰ τὴν εὐόδωσιν αὐτῶν αὗται δὲ μοιραίως ὑφίστανται ζημίας ἐκ τῆς μεταβολῆς.

(²) Τοῦτο συμβαίνει διότι οἱ τόκοι καὶ ἡ ἀπόσβεσις τῶν ἀχρησιμοποιήτων παγίων κεφαλαίων

Τὴν κρίσιν χαρακτηρίζουν τὰ ἀκόλουθα οἰκονομικὰ φαινόμενα: στασιμότης εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἀγαθῶν, ἐπιβράχυνσις τῆς ἡμερησίας χρονικῆς διαρκείας τῆς ἐργασίας, ἀνεργία, ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς, πτωχεύσεις, ἐλάττωσις τῶν τιμῶν, τὰ τρία τελευταῖα συμπτώματα ἐμφανιζόμενα κατὰ πρῶτον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ποὺ παράγουν πρώτας ὕλας, ἔπειτα εἰς τὸ χονδρικὸν ἐμπόριον καὶ τελευταίως μόνον εἰς τὸ λιανικὸν ἐμπόριον, ἡ ἀποταμίευσις μειοῦται καὶ τοῦτο ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῶν παρὰ τραπέζαις καταθέσεων.

Ἡ κρίσις (ὅπως καὶ ἡ ὑπερεπίδοσις) εἶνε βραχείας σχετικῶς διαρκείας.

Δ ***Χαλάρωσις*** εἶνε ἡ μακρὰ σχετικῶς περίοδος τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου καθ' ἣν πραγματοποιεῖται ὡς ἐλέχθη ἡ ἐκκαθάρισις (Schumpeter σ. 458) ἔχουσα τὴν πηγήν της εἰς τὴν ἐπίδοσιν καὶ οὖσα ἀποτέλεσμα ταύτης, ἑπομένη δὲ τῆς κρίσεως ἧς εἶνε συνέχεια προηγομένη δὲ τῆς νέας ἐπιδόσεως.

Τὴν χαλάρωσιν χαρακτηρίζουν τὰ ἀκόλουθα: ἀνεργία, ἐλάττωσις τῶν ἡμερομισθίων, ἐλάττωσις τῆς χρονικῆς διαρκείας τῆς ἡμερησίας ἐργασίας, εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν ἐμπορευμάτων παρατηρεῖται στασιμότης, χαμηλαὶ τιμαὶ τῶν μὴ μονοπωλιακῶν ἐμπορευμάτων, ἐλάττωσις ὅμως καὶ αὐτῶν τῶν μονοπωλιακῶν τιμῶν, αἱ εἰς συνδικᾶτα συνησπισμέναι ἐπιχειρήσεις προσπαθοῦν νὰ ἐπιρρίπτουν τὰς συνεπείας τῆς κρίσεως εἰς τὰς ἀσθενεστέρας καὶ ὀλιγώτερον καλὰ ὠργανωμένας ἐπιχειρήσεις, αἱ συναλλαγαὶ εἶνε περιωρισμέναι. Ἡ οἰκοδομικὴ δρᾶσις ἀργεῖ (1). Ἡ κατανάλωσις ἐλαττοῦται διότι μειοῦνται τὰ εἰσοδήματα. Ὑπάρχει ἀφθονία χρήματος, τὰ ἐπιτόκια εἶνε χαμηλά, ἡ ρευστότης τῶν τραπεζῶν μεγάλη (2).

Εἰς τὴν χαλάρωσιν ἐνυπάρχουν αἱ εὐνοϊκαὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν παῦσιν τῆς οἰκονομικῆς χαλαρότητος καὶ τὴν ἐμφάνισιν οἰκονομικοῦ ὀργασμοῦ, εἶνε δὲ αἱ ἑξῆς (Sombart 569 ἑ): 1) ὁ χαμηλὸς τόκος τῶν κεφαλαίων (3), 2) ἡ χαμηλὴ τιμὴ τῶν ἀγαθῶν, ἰδίᾳ τῶν πρώτων ὑλῶν, καὶ 3) τὰ χαμηλὰ ἡμερομίσθια. Δηλαδὴ αἱ χαμηλαὶ τιμαὶ (ἀγαθῶν, ἐργασίας, κεφαλαίων) ἀποτελοῦν εὐνοϊκὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν ἔναρξιν νέας περιόδου οἰ-

---

εἶνε τόσον μεγάλοι ὥστε ὁ ἐπιχειρηματίας εὑρίσκει συμφερώτερον νὰ παράγῃ καὶ νὰ πωλῇ μὲ ζημίαν παρὰ νὰ διακόψῃ τὴν παραγωγήν καὶ νὰ ὑφίσταται τοὺς τόκους καὶ τὰς ἀποσβέσεις.

(1) Ἐὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διαρκούσης τῆς κρίσεως ἐξακολουθεῖ ἐνεργῶς ἡ ἀνοικοδόμησις αὐτὸ ἐξηγεῖται ἀπὸ εἰδικὸν λόγον ἄσχετον πρὸς τοὺς οἰκονομικοὺς κύκλους καὶ τὴν κρίσιν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν δυσπιστίαν πρὸς τὸ ἐθνικὸν νόμισμα, ἥτις ὠθεῖ τοὺς κατόχους ρευστῶν κεφαλαίων νὰ μετατρέψουν ταῦτα εἰς ἀκίνητα. Ἡ πολιτικὴ αὕτη θὰ ἔχῃ ὡς ἀσφαλῆ συνέπειαν τὴν ἐμφάνισιν κρίσεως τῶν ἐνοικίων.

(2) Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς περιόδου τῆς οἰκονομικῆς χαλαρότητος (κατὰ τὸν Sombart) εἶνε τὰ ἑξῆς:

1) Πτῶσις τῶν τιμῶν.

2) Ἐλάττωσις τῶν μερισμάτων τῶν μετοχῶν ἢ καὶ ἐκμηδένισίς των.

3) Ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς. Ἀνεργία.

4) Μείωσις τῆς ἱδρύσεως νέων ἐπιχειρήσεων.

5) Ἐλάττωσις τῆς τιμῆς τῶν κινητῶν ἀξιῶν. Ἀνακοπὴ πάσης κερδοσκοπίας.

6) Ἐλάττωσις τοῦ ποσοῦ τῶν συναλλαγῶν.

(3) Ὅστις ὀφείλεται κατὰ τοῦ Sombart (σ. 569—570) εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὴν χαλαρότητα τὰ κεφάλαια διατίθενται εἰς τοποθετήσεις μὲ σταθεροὺς τόκους (π. χ. ὁμολογίας, ἐνυπόθηκα δάνεια) καὶ ὄχι εἰς μετοχὰς ἐπιχειρήσεων. Ἐπίσης κατὰ τὴν χαλαρότητα ὁ χρυσὸς εἰσρέει εἰς τὰς ἐκδοτικὰς τραπέζας (οὕτω συνέβη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος) ἐπιφέρων ἀφθονίαν διαθεσίμου χρήματος, καὶ ἑπομένως πτῶσιν τοῦ τόκου.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

κονομικῆς ἐπιδόσεως, διότι αἱ χαμηλαὶ τιμαὶ τῶν ἐγκαταστάσεων ἐλκύουν τοὺς ἐπιχειρηματίας. ***Ἀλλὰ ἡ μεταβολὴ αὐτὴ πρέπει νὰ γίνῃ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ δὲν δύναται νὰ προκληθῇ διὰ τεχνητῶν μέτρων.*** (1)

Κρίσις εἶνε λοιπὸν περίοδος ἥτις εἶνε τμῆμα τοῦ ὅλου οἰκονομικοῦ κύκλου καὶ ἥτις ἄρχεται ἀφ' ἧς στιγμῆς αἱ χονδρικαὶ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν παύουν νὰ ὑψοῦνται καὶ ἀρχίζουν νὰ πίπτουν. Κάθε βραχὺς οἰκονομικὸς κύκλος περιέχει καὶ ἀνὰ μίαν κρίσιν, αἱ δὲ μικραὶ ἐξ αὐτῶν παραμένουν σχεδὸν ἀπαρατήρητοι ἐνῷ ἄλλαι συγκλονίζουν τὴν ὅλην οἰκονομικὴν ζωὴν προκαλοῦσαι πανικοὺς καὶ μεγάλας ζημίας (2). Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τονισθῇ εἶνε ὅτι ***ἡ κρίσις δὲν ἀποτελεῖ μεμονωμένον καὶ ἀπρόοπτον οἰκονομικὸν φαινόμενον ἀλλὰ τμῆμα τῶν φυσιολογικῶν διακυμάνσεων τῆς οἰκονομίας*** (3).

Διὰ νὰ ἀποφευχθοῦν αἱ κρίσεις πρέπει νὰ ὑπάρξῃ πλήρης προσαρμογὴ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται ἀκριβὴς πρόγνωσις τῶν μελλουσῶν

---

(1) Κατὰ τὸν Spethoff (*σ.* 38) τὸ ἑξῆς διάγραμμα παρέχει συνοπτικὴν εἰκόνα τῶν μεταβολῶν ποὺ ἐμφανίζονται εἰς ἕνα οἰκονομικὸν κύκλον :

Χαλάρωσις	Χαλάρωσις	Ἐλάττωσις τῶν τοποθετήσεων κεφαλαίων, τῆς καταναλώσεως σιδήρου, τῆς παραγωγῆς σιδήρου καὶ τῶν ἐπιτοκίων.
Χαλάρωσις	1η περίοδ. ἐπιδόσ.	Ἀνακόπτεται ἡ ἐλάττωσις τῶν ὡς ἄνω οἰκονομικῶν φαινομένων καὶ σημειοῦται ἔναρξις ἀσθενοῦς ἀνιούσης κινήσεως.
Ἐπίδοσις	2α περίοδ. ἐπιδόσ.	Αὔξησις τῶν τοποθετήσεων κεφαλαίων, ἰδίᾳ εἰς κινητὰς ἀξίας. Ἡ κατανάλωσις τοῦ σιδήρου πλησιάζει τὸ ἀνώτατον ὅριον τὸ ὁποῖον εἶχε φθάσει εἰς τὴν προηγηθεῖσαν ὑπερεπίδοσιν.
Ἐπίδοσις	Ὑπερεπίδοσις	Αὔξησις τοῦ τόκου. Μεγίστη αὔξησις τῆς καταναλώσεως σιδήρου.
Ἐπίδοσις	Ἔλλειψις κεφαλαίων	Δυσχέρεια εἰς τὴν ἀνεύρεσιν κεφαλαίων, ἐλάττωσις τῶν τοποθετήσεων κεφαλαίων, ὑψηλοὶ τόκοι, πτῶσις τῶν τιμῶν τῶν κινητῶν ἀξιῶν, ἐλάττωσις τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῆς καταναλώσεως σιδήρου.
Κρίσις	Κρίσις	Κοταστροφὴ τῆς πίστεως, αὔξησις τῶν πτωχεύσεων.

(2) Αἱ μεγάλαι κρίσεις ἔχουν καὶ ὄνομα, εἰλημμένον συνήθως ἐκ μεγάλης ἐπιχειρήσεως, ἥτις κατεστράφη κατ' αὐτάς, οὕτω π.χ. ἡ κρίσις τοῦ 1866 ὀνομάζεται κρίσις Overend Gurnay, ἡ τοῦ 1890 κρίσις Baring brothers.

(3) Ὡς λέγει ὁ Pareto (σελ. 529) «La crise n'est qu'un cas particulier de la grande loi du rhythme laquelle domine tous les phénoménes sociaux». Πρῶτος δὲ ὅστις διεπίστωσε τοῦτο εἶνε ὁ Clement Juglar, ἐκ τοῦ κλασσικοῦ περὶ κρίσεων ἔργου, τοῦ ὁποίου παραθέτομεν τὴν ἑξῆς περικοπήν :

«Par l'examen auquel nous venons de nous livrer, ou a pu constater que, quel que fut le relevé statistique, il présentait des séries croissantes et décroissantes ; le sens n'était pas le même pour tous les articles, mais le mouvement avait lieu, il s' agissait de relever ces oscillations et de rechercher sous quelle influence elles se produisaient. Ce que l'on a noté, c'est leur retour avant on après des accidents qui éclatent tout à coup et constituent ce que l'on doit appeler l'explosion de la crise : période très courte, précédée d'une longue serie d'années prospères et suivie d'années de malaise, de ralentissement d' affaires, en un mot d'une période de liquidation que nous venons de traverser et qui va ouvrir un nouveau cycle d'années heureuses. Voilà bien le sens général des monvements que nons étudions, et l'observation des faits est tellement précise que, s'appuyant sur eux, on a pu signaler l'approche de l'explosion de la crise et de la reprise des affaires, alors que dans le premier cas, comme dans le second, ou ne voulait pas y croire» (Juglar σελ. 554).

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ἀναγκῶν τῆς καταναλώσεως καὶ τῶν μελλόντων ἀποτελεσμάτων τῆς παραγωγῆς. Δέον ἐπίσης νὰ τονισθῇ ὅτι ὅπως ἐμφανίζονται αἱ κρίσεις κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν εἶνε δυναταὶ μόνον διότι αἱ ἀνταλλαγαὶ ἐμπορευμάτων γίνονται διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ χρήματος, ὑπὸ τὴν διπλῆν αὐτοῦ μορφὴν νομισματικοῦ καὶ πιστωτικοῦ χρήστος. Μὲ αὐτὸ δὲν προεξοφλεῖται ποία εἶνε ἡ βαθυτέρα καὶ τελικὴ ἀφορμὴ τῶν κρίσεων (1), ἀλλὰ διαπιστοῦται μόνον ὅτι τὸ χρῆμα ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν ἀναγκαίαν τῶν κρίσεων.

Ἐξετάζοντες τὰς κρίσεις παρατηροῦμεν τὰ ἀκόλουθα :

α) Αἱ κρίσεις ἔχουν ***γενικὸν χαρακτῆρα***, πλήττουσαι ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας ἢ τῶν χωρῶν ὅπου ἐμφανίζονται. Εὐνόητον ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς γενικεύσεως τῆς κρίσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως μὲ τὴν ὁποίαν σημειοῦται ἡ ἀρχικὴ ἐκδήλωσις καὶ ὅτι οἱ διάφοροι κλάδοι τῆς οἰκονομίας θίγονται ἐκ ταύτης κατὰ διάφορον μέτρον καὶ τρόπον.

β) Αἱ κρίσεις ἔχουν συνήθως ***διεθνῆ*** χαρακτῆρα, διαδιδόμεναι συνήθως εἰς ὅλας τὰς χώρας μὲ προηγμένην βιομηχανίαν. Φυσικὰ καὶ τὸ μέτρον τῆς διεθνοῦς διαδόσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τῆς κρίσεως καὶ εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἐκδηλοῦται αὕτη κατὰ διάφορον μέτρον καὶ τρόπον. Ἐνίοτε ὅμως αἱ κρίσεις εἶνε τοπικαί.

γ) Αἱ κρίσεις εἶνε ***περιοδικαί***, (2) χωρὶς ὅμως ἡ περιοδικότης αὕτη νὰ εἶνε μαθηματικῶς ἀκριβής (3). Δύναται νὰ λεχθῇ μετὰ ἀσφαλείας ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος ἐντὸς οἱασδήποτε περιόδου δέκα συναπτῶν ἐτῶν λαμβανομένης αὐθαιρέτως εὑρίσκεται καὶ ἀνὰ μία κρίσις.

δ) Αἱ κρίσεις εἶνε ***παροδικαὶ*** μὴ διαρκοῦσαι παρὰ βραχὺ σχετικῶς χρονικὸν διάστημα.

Αἱ κρίσεις διακρίνονται (Conrad, Spiethoff, Philippovich) εἰς τὰς ἑξῆς (4) κατηγορίας:

α) ***Κρίσεις κερδοσκοπίας*** ἢ ***χρηματιστηριακαὶ*** (διότι ἡ κερδοσκοπία ἐκδηλοῦται εἰς τὰς συναλλαγὰς ἐν χρηματιστηρίοις) ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ὕψωσιν, συνεπείᾳ ζητήσεως κινητῶν ἀξιῶν, ἥτις ζήτησις βασίζεται ἐπὶ ὑπεράγαν αἰσιοδόξου ἀντιλήψεως τῆς ἀποδοτικότητος αὐτῶν.

β) ***Χρηματικαὶ κρίσεις*** ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ὑποτίμησιν τοῦ χρήματος ἢ τὴν μεταβολὴν τῆς ἀγοραστικῆς του δυνάμεως ἐνίοτε δὲ εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν χρηματικῶν μέσων (Geldknappheit)

γ) ***Πιστωτικαὶ κρίσεις***, αἵτινες ἐμφανίζονται εἰς δύο περιπτώσεις ἢ ὅταν ἡ κρίσις λάβῃ μείζονα ἔκτασιν καὶ προκαλέσῃ ἀπωλείας κεφαλαίων εἰς μεγάλην κλίμακα,

---

(1) Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γίνεται λόγος κατωτέρω εἰς τὸ ἐδάφιον ὅπου ἀναλύονται αἱ περὶ κρίσεων θεωρίαι.

(2) Ὁ πρῶτος ὅστις διεπίστωσε τὴν περιοδικότητα τῶν κρίσεων εἶνε ὁ ἄγγλος τραπεζίτης λόρδος Overstone (1796—1883).

(3) Ὡς ἐκ τούτου ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ansiaux (σελ. 291) ὅτι κατὰ βάθος αἱ κρίσεις δὲν εἶνε ἀκριβῶς περιοδικαί, ἐνίοτε δὲ ὑπάρχουν διπλαῖ κρίσεις ἐκδηλούμεναι κατὰ δύο σχεδὸν συνεχόμενα ἔτη.

(4) Ὑπό τινων οἰκονομολόγων αἱ κρίσεις διακρίνονται εἰς κρίσεις ὑπερπαραγωγῆς καὶ κρίσεις ὑποπαραγῆς, εἰς κρίσεις βιομηχανικὰς ἢ νομισματικάς, εἰς γενικὰς ἢ εἰδικάς. (Πρβλ. Heinrich σελ. 172—179 ἔνθα λεπτομερεστέρα ἔρευνα τοῦ προβλήματος). Ἐν γένει δὲ ἔχουν προταθῇ διάφοροι τρόποι διακρίσεως τῶν κρίσεων, ἀλλὰ αἱ διακρίσεις αὗται δὲν φαίνονται ἔχουσαι μεγαλητέραν σημασίαν διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ φαινομένου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΟΙΚΟΝ. & ΕΜΠΟΡ. ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS

αἵτινες ἔχουν συνέπειαν τὸν περιορισμὸν τῶν πιστώσεων ἐκ μέρους τῶν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων, ἢ ὅταν λάβῃ χώρα μεγάλη παροχὴ πιστώσεων δυσαναλόγων πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας, ὁπότε οἱ ὀφειλέται δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἀνταποκριθοῦν πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις των.

δ) ***Ἐμπορικαὶ κρίσεις*** ἢ ***κρίσεις παραγωγῆς***, προκαλούμεναι ἐκ τῆς πλημμελοῦς κυκλοφορίας τῶν ἐμπορευμάτων, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ *κρίσεις τῶν διεξόδων* (Absatzkrisen) ὀνομασθεῖσαι. Ἡ πλημμελὴς κυκλοφορία δύναται νὰ ὀφείλεται ἢ εἰς τὴν ὑπέρμετρον αὔξησιν τῆς παραγωγῆς ἢ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς καταναλωτικῆς δυνάμεως τοῦ πληθυσμοῦ,

Δέον νὰ ἐξαρθῇ ὅτι κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν *πᾶσα **κρίσις** εἰς ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν ὀφείλῃ **τὴν ἐμφάνισίν της** ἐκδηλοῦται πάντοτε καὶ ὡς **κρίσις πίστεως**,* καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀλλὰ καὶ γενικῶς διαπιστοῦται τὸ ὑπὸ τοῦ Rodbertus λεχθὲν ὅτι ***πᾶσαι αἱ κρίσεις ἐξελίσσονται*** κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.

6) ΑΙ ΠΕΡΙ ΚΡΙΣΕΩΝ ΘΕΩΡΙΑΙ (1)

Κατωτέρω ἐκτίθενται αἱ σπουδαιότεραι τῶν περὶ κρίσεων θεωρίαι, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκεται ἡ κατάταξις αὐτῶν εἰς ὁμάδας (2) οὔτε πλήρης ἀπαρίθμησις ὅλων τῶν διατυπωθεισῶν γνωμῶν περὶ τῶν αἰτίων τῶν κρίσεων, καθόσον περὶ τὸ πρόβλημα αὐτὸ περιστρέφονται αἱ περὶ κρίσεων θεωρίαι.

1) ***Θεωρία τῆς** ἰσορροπίας προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. **Θεωρία τῶν διεξόδων*** (3). Οἱ παλαιότεροι φιλερεύθεροι οἰκονομολόγοι δὲν παραδέχονται ὅτι ἠδύναντο νὰ σημειωθοῦν σημαντικαὶ διαταραχαὶ τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας, διότι κατὰ τὰς θεωρίας των ἡ ἐλευθερία τῶν ἀτόμων ἐν σχέσει μὲ τὴν οἰκονομίαν καὶ συγκεκριμένως ἡ ἐλευθέρα προσφορὰ καὶ ζήτησις εἶνε ἱκανὴ ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ἰσορροπίαν, ἧς αἱ διαταραχαὶ δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νά εἶνε παροδικαί.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς γενικῆς ὑπερπαραγωγῆς δύο ἀνέκαθεν διετυπώθησαν θεωρίαι, ἐξ ὧν ἡ μία περαδέχεται τὸ δυνατὸν αὐτῆς ἡ ἄλλη δὲ θεωρεῖ αὐτὴν ἀδύνατον. Οἱ Jean—Baptiste Say (1767—1832), David Ricardo (1772—1823) καὶ James Mill (1775—1836) θεωροῦν τὴν γενικὴν ὑπερπαραγωγὴν ἀδύνατον καθόσον ***ἐμπορεύματα*** (4) ***ἀντὶ ἐμπορευμάτων μόνον δύνανται νὰ ἀνταλλαγοῦν***, (5) ἢ κατὰ τὴν διάσημον τοῦ Ricardo διατύπωσιν, «ἀγαθὰ ἀγοράζονται πάντοτε δι' ἀγαθῶν ἢ ὑπηρεσιῶν· τὸ χρῆμα εἶνε ἁπλοῦν

---

(1) Διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος ἐδαφίου ἐχρησιμοποιήθησαν πλὴν τῶν ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερομένων τὰ ἔργα τῶν Heinrich, Spiethoff, Diehl, Mombert, Löwe, Lescure, Vogel.

(2) Περὶ τῆς διακρίσεως τῶν θεωριῶν τούτων εἰς ὀργανικὰς καὶ ἀνοργάνους καὶ τοῦ ἀστόχου τῆς διακρίσεως πρβλ. Heinrich σ. 179 ἑ. ὅπου ἐρευνᾶται τὸ πρόβλημα τῆς κατατάξεως τῶν θεωριῶν.

(3) Καλεῖται καὶ θεωρία τῆς *μερικῆς ὑπερπαραγωγῆς* διότι οἱ ὀπαδοὶ ταύτης παραδέχονται ὅτι εἶνε δυνατὴ ὑπερπαπαγωγὴ ἀλλὰ μόνον ὡρισμένης κατηγορίας ἀγαθῶν.

(4) Δι' αὐτὸ αἱ ἐπὶ μακρὸν ἐπεκτεινόμεναι καταβολαὶ μεγάλων πολεμικῶν ἀποζημιώσεων εἶνε προωρισμέναι νὰ προκαλέσουν διατάραξιν τῆς ὁμαλῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας διότι δι' αὐτῶν πραγματοποιεῖται μετακίνησις κεφαλαίων μὴ ἀντιστοιχοῦσα εἰς ἀνάλογον κυκλοφορίαν ἐμπορευμάτων.

(5) Ἐμπορεύματα ὡς γνωστὸν εἶνε τὰ ἀγαθὰ λαμβανόμενα ὡς ἀντικείμενα τῶν συναλλαγῶν, δηλαδὴ ὡς κυκλοφοροῦντα.

μέσον διὰ τοῦ ὁποίου πραγματοποιεῖται ἡ ἀνταλλαγή». (1) Ἡ παραγωγὴ ἀγαθῶν προκαλεῖ ζήτησιν ἀγαθῶν ἐκ μέρους τῶν παραγωγέων οἵτινες εἶνε πρόθυμοι νὰ ἀνταλλάξουν τὰ παρ' αὐτῶν παραχθέντα ἀγαθὰ ἔναντι ἄλλων. Κατὰ τὸν Say (ὅστις εἶνε ὁ πρῶτος διατυπώσας τὴν θεωρίαν ταύτην) «πραγματικοὶ καταναλωταὶ εἶνε αὐτοὶ οἱ παραγωγοὶ διότι μόνοι οὗτοι εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἀγοράσουν τὰ προϊόντα τῶν ἄλλων, οἱ δὲ μὴ παράγοντες καταναλωταὶ οὐδὲν δύνανται νὰ ἀγοράσουν εἰ μὴ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν παραγωγῶν»(2). Ἱκανότης ἀγορᾶς καὶ ἱκανότης πωλήσεως συνδέονται λοιπὸν στενῶς (3), ἡ δὲ παραγωγὴ θὰ στραφῇ πάντοτε πρὸς ἐκεῖνα τὰ εἴδη τὰ ὁποῖα ἐντατικώτερον ζητοῦνται ἐὰν δὲ παρατηροῦνται ἐμπορικαὶ κρίσεις τοῦτο ὀφείλεται εἰς πλημμελῆ κατανομὴν τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως, ἡ οἰκονομικὴ δὲ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν συναλλαγῶν θὰ φέρῃ τὰς συνθήκας τῆς παραγωγῆς εἰς τὴν φυσιολογικήν των κατάστασιν (4). Ἡ θεωρία αὕτη ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Say théorie des débouchés, ***θεωρία τῶν οἰκονομικῶν διεξόδων*** (ἢ τῶν οἰκονομικῶν ἀγορῶν) καθόσον ἡ διάνοιξις τῶν οἰκονομικῶν διεξόδων ἀποτελεῖ κατ' αὐτὸν τὴν θεραπείαν τῶν κρίσεων. Κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν τοῦ Say τὰ ἐμπορεύματα ἀνταλλάσσονται ἔναντι ἐμπορευμάτων (5). Κάθε παραγωγὸς παράγει

---

(1) Ἰδοὺ ὁλόκληρος ἡ σχετικὴ περικοπή: «Productions are always bought by productions or by services; money is only the medium by which the exchange is effected. Too much of a particular commodity may be produced, of which there may be such a glut in the market as not to repay the capital expended on it; but this cannot be the case with respect to all commodities; the demand for corn is limited by the mouths which are to eat it, for shoes and coats by the persons who are to wear them; but though a community, or a part of a community, may have as much corn, and as many hats and shoes as it is able, or may wish to consume, the same cannot be said of every commodity produced by nature or by art. Some would consume more wine if they had the ability to procure it. Others, having enough of wine, would wish to increase the quantity or improve the quality of their furniture. Others might wish to ornament their grounds, or to enlarge their houses. The wish to do all or some of them is implanted in every man's breast; nothing is required but the means, and nothing can afford the means but an increase of production. If I had food and necessaries at my disposal, I should not be long in want of workmen who would put me in possession of some of the objects most useful or most desirable to me». (D. Ricardo The Principles of Political Economy and Taxation Κεφ. ΙΑ'). Τὰς ἀπόψεις ταύτας τοῦ Ricardo ἀπεδέχθησαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς καταργήσεως τῶν προστατευτικῶν δασμῶν καὶ ὑπέρμαχοι τῆς ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν John Cobden(1804—1845),John Bright (1811—1889), William Torrens (1813—1894) οἵτινες πάντες ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ ἐλευθερία τῶν συναλλαγῶν θὰ ἀποσοβήσῃ τὰς κρίσεις. Ἀνάλογον γνώμην ὑποστηρίζει ἐκ τῶν συγχρόνων ὁ Heinrich Dietzel.

(2) Ἰδοὺ σχετικαὶ περικοπαὶ ἐκ τῶν Lettres à Malthus τοῦ J.B. Say. «Πᾶς τις ὅστις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Adam Smith ἠσχολήθη μὲ τὰ οἰκονομικά, ἀναγνωρίζει ὅτι τὰ ἀγαθὰ ὧν ἔχομεν ἀνάγκην δὲν ἀγοράζομεν πράγματι διὰ τοῦ χρήματος, τοῦ μέσου τούτου κυκλοφορίας, διὰ τοῦ ὁποίου πληρώνομεν αὐτά. Πρέπει προηγουμένως νὰ ἀγοράσωμεν αὐτὸ τὸ χρῆμα διὰ τῆς πωλήσεως τῶν ἰδίων μας προϊόντων», «Εἶχον ἰσχυρισθῆ ὅτι ἐπειδὴ ἕκαστος ἀγοράζει τὰ προϊόντα τοῦ ἄλλου μὲ τὰ ἴδια ἑαυτοῦ προϊόντα ἐπειδὴ αἱ ἀξίαι τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ ἀγοράσωμεν εἶνε ἴσαι μὲ ἐκείνας τὰς ὁποίας παράγομεν, οἱ ἄνθρωποι τόσον περισσότερα θὰ ἀγοράσουν ὅσον περισσότερα παράγουν, ἐκ τῶν προτάσεων τούτων συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὡρισμένα ἐμπορεύματα δὲν πωλοῦνται εἶνε διότι ἄλλα ἐμπορεύματα δὲν παράγονται καὶ ὅτι μόνη ἡ παραγωγὴ διανοίγει διεξόδους εἰς τὰ παραγόμενα ἀγαθά».

(3) Παρατηρεῖ ἀναλύων τὴν θεωρίαν τοῦ Say ὁ Adolf Weber σελ. 292.

(4) Κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἡ πλήρης καὶ ἀπεριόριστος ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας ἐξασφαλίζει ἀπὸ τῶν κρίσεων.

(5) Ἡ θεωρία διετυπώθη ὑπὸ τοῦ J. B. Say εἰς τὸ Cours complet d'économic politique τ. Α' σελ. 339 ἑ. (3η ἔκδ. 1852).

διότι ἔχει ἀνικανοποιήτους ἀνάγκας, καὶ ἡ παραγωγὴ ἀγαθῶν προκαλεῖ τὴν παραγωγὴν ἑτέρων. Εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ παραχθῇ κατηγορία τις ἀγαθῶν μὴ ζητουμένη ***(μερικὴ ὑπερπαραγωγὴ)*** ἀλλὰ εἶνε ἀδύνατον τὸ σύνολον τῆς προσφορᾶς νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ σύνολον τῆς ζητήσεως. Τὴν θεωρίαν ταύτην ὁ Say δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπερασπισθῇ κατὰ τῆς κριτικῆς τοῦ Malthus, ἐν τούτοις ἡ θεωρία αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ Ricardo.

Ἡ θεωρία τοῦ Say εἶνε κατὰ τοῦτο ἀνακριβὴς καθόσον δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ὄντως κάθε παραγωγὴ προκαλεῖ ζήτησιν, ἥτις θὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ καὶ καθόσον δὲν λαμβάνει ποσῶς ὑπ' ὄψιν τὰ φαινόμενα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ χρῆμα καὶ τὴν πίστιν. Πρέπει προσέτι νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ θεωρία τῶν διεξόδων δὲν ἐπαληθεύει εἰ μὴ ἐφαρμοζομένη ἐπὶ μακρόν, ἐντὸς βραχέως χρονικοῦ διαστήματος δὲν ἔχει εἰ μὴ λίαν περιωρισμένην ἐφαρμογήν.

2) ***Θεωρία ὑπερπαραγωγῆς*** καθ' ἣν ὑφίσταται διαρκὴς κίνδυνος ὅπως εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν (καὶ ἐν γένει τὴν οἰκονομίαν τὴν βασιζομένην ἐπὶ τῆς ἐπικερδείας) ἐμφανισθῇ τὸ φαινόμενον τῆς ὑπερπαραγωγῆς ἤτοι τῆς παραγωγῆς ἀγαθῶν πέραν τῶν ἀναγκῶν τῆς καταναλώσεως. Ὁ πρῶτος ὅστις διετύπωσε τὴν θεωρίαν αὐτὴν εἶνε ὁ Lauderdale (1759—1839) ὅστις παρεδέχετο ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων καὶ αἱ μηχαναὶ ὁδηγοῦν εἰς ὑπερπαραγωγήν. Μετὰ τοῦτον ἡ θεωρία διετυπώθη πληρέστερον ὑπὸ τοῦ Robert Malthus (1) (1766—1834), διδάξαντος ὅτι ὑφίσταται δυνατότης ὑπερπαραγωγῆς ὀφειλομένη εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἐφόσον ἡ ζήτησις αὐξάνει ἐπόμενον εἶνε νὰ αὐξήσῃ καὶ ἡ παραγωγή, ἀλλὰ εἶνε δύσκολον νὰ τηρηθῇ ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀναλογία, καὶ ἂν ἡ παραγωγικὴ ὁρμὴ ὑπερβῇ τὴν ζήτησιν τότε ἐμφανίζονται τὰ συμπτώματα τῆς παραγωγῆς. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὸν Μάλθον ἡ ζήτησις μειοῦται καὶ ἐκ τῆς ἀποταμιεύσεως, ἥτις δημιουργεῖ κεφάλαια τὰ ὁποῖα ζητοῦντα χρησιμοποίησιν προωθοῦν τὴν παραγωγήν. Τὴν ἄποψιν ταύτην ἀντέκρουσε ὁ Ricardo παρατηρῶν ὅτι ἡ χρησιμοποίησις τῶν κεφαλαίων ἐπιφέρουσα χρησιμοποίησιν ἐργατῶν ἐπιφέρει αὔξησιν τῆς καταναλωτικῆς τοῦ πληθυσμοῦ ἱκανότητος. Εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην θὰ ἠδύνατο φυσικὰ νὰ ἀντιταχθῇ ὅτι τοῦτο δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀποσοβήσῃ τὴν ὑπερπαραγωγὴν καὶ ὅτι αὕτη θὰ ἐκδηλωθῇ ἐὰν ἡ ἀξία τῶν παραγομένων προϊόντων εἶνε πολὺ μεγαλητέρα τῆς ἀξίας τῶν εἰς τοὺς ἐργάτας καταβαλλομένων ἡμερομισθίων.

Τὴν γνώμην τοῦ Robert Malthus, ἠκολούθησαν κατὰ τὸν J. St. Mill οἱ Dr Chalmers καὶ Sismondi (2) συμφωνοῦντες μετ' αὐτοῦ ὅτι δύναται ἡ παραγωγὴ νὰ ὑπερβῇ ποσοτικῶς τὴν ζήτησιν, ὥστε νὰ μὴ εὑρίσκωνται ἀγορασταὶ πρόθυμοι νὰ ἀγοράσουν εἰς τιμάς, αἱ ὁποῖαι νὰ καλύπτουν τὰ ἔξοδα τῆς παραγωγῆς, ὁπότε σημειοῦται γενικὴ πτῶσις ἀξιῶν καὶ τιμῶν (3).

Τὴν θεωρίαν αὐτὴν πλὴν τοῦ Ricardo, ἀντέκρουσεν ὡς ἑξῆς ὁ John Stuart Mill

---

(1) Εἰς τὰ Principles of Political Economy 1820 βιβλίον Α' κεφ. Α' § 3. Ὁ Adam Smith φαίνεται ἀποδεχόμενος τὴν θεωρίαν ταύτην.

(2) Καὶ ὁ Robert Owen (1771—1858).

(3) Κατὰ τὸν Mill, ὃν ἀκολουθῶ ἐν τῷ κειμένῳ, ὁ Dr Thomas Chalmer, (1780—1847 σκῶτος κληρικὸς) ἐδίδασκεν ὅτι τὸ κακὸν δύναται νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἐὰν οἱ ἐπιχειρηματίαι πείσθοῦν νὰ μειώσουν τὰ κέρδη τους, ὁ δὲ Sismondi ἐστρέφετο κατὰ τῶν μηχανῶν καὶ τῶν ἐφευρέσεων αἱ ὁποῖαι αὐξάνουν τὴν παραγωγικότητα.

ΑΘΗΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ECONOMICS & BUSINESS

(1806—1875). Ὑπερπαραγωγὴ σημαίνει ὑπερπροσφοράν, ἥτις πάλιν δύναται νὰ ὀφείλεται εἰς δύο λόγους, ὑπάρχει ζήτησις ἀλλὰ οἱ ζητοῦντες δὲν ἔχουν τὰ χρηματικὰ μέσα ὅπως ἱκανοποιήσουν τὴν ζήτησίν των, ἢ δὲν ὑπάρχει ποσῶς ζήτησις. Ἡ πρώτη περίπτωσις εἶνε ἀδύνατος διότι τὰ παραγόμενα ἀγοράζονται δι' ἀγαθῶν, ἕκαστος δὲ παραγωγὸς εἶνε αὐτομάτως καὶ ἀγοραστής (1). Καὶ ἡ δευτέρα περίπτωσις εἶνε ἀδύνατος διότι ἐὰν ἐλαττωθῇ ἡ ζήτησις κατ' ἀνάγκην θὰ μειωθῇ καὶ ἡ προσφορά, διότι τὰ ἄτομα ποὺ δὲν ἔχουν ἀνάγκας ἢ βλέπουν μειουμένας τὰς ἀνάγκας των φυσικὸν εἶνε νὰ μειώσουν τὴν παραγωγικήν των δρᾶσιν (2). Αἱ κρίσεις δὲν ὀφείλονται κατὰ τὸν Mill εἰς τὴν ὑπερπαραγωγὴν ἀλλὰ εἰς τὴν κερδοσκοπίαν (σ. 114), δὲν ὀφείλονται εἰς τὴν ἐμφάνισιν χαμηλῶν τιμῶν ἀλλὰ εἰς τὴν φυσικὴν πτῶσιν τῶν ὑπεράγαν ὑψωθεισῶν τιμῶν, ἡ δὲ ἄμεσος αὐτῶν αἰτία εἶνε ὁ περιορισμὸς τῶν πιστώσεων, ὅστις δὲν παύει παρὰ μόνον ὅταν ἐπανέλθῃ ἡ ἐμπιστοσύνη, τῆς ὁποίας ἡ ἀποκατάστασις ἀποτελεῖ τὸ μόνον ἴαμα τῶν κρίσεων.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου Adolf Weber (σελ. 292—3) ἐπιθυμῶν νὰ συμβιβάσῃ τὰς δύο ἀντιθέτους περὶ ὑπερπαραγωγῆς ἀπόψεις (τὴν ἀρνουμένην καὶ τὴν ἀποδεχομένην αὐτὴν) παρατηρεῖ ὅτι οἱ ἀρνούμενοι τὴν ὑπερπαραγωγὴν ἔχουν ὑπ' ὄψιν τὴν διαμόρφωσιν τῆς οἰκονομίας καὶ εἰδικῶς τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ὅπως αὕτη ἐμφανίζεται μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ ὅταν ἀφίεται ἐλευθερία δράσεως εἰς τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις, ὁπότε εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ὑπερπαραγωγὴ ἀλλὰ ὑπερισχύει ἡ τάσις πρὸς ἐξισορρόπισιν προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. Ἡ θεωρία καθ' ἣν αἱ κρίσεις ὀφείλονται εἰς ὑπερπαραγωγὴν ἔχει ὑπ' ὄψιν τὰς παροδικὰς μὲν ἀλλὰ πραγματικῶς σημειουμένας διαταραχὰς τῆς ἰσορροπίας.

Ἐκ τῶν νεωτέρων οἰκονομολόγων ὁ Wilhelm Lexis (1857—1914) ὑπεστήριξεν ὅτι ἀφορμὴ τῶν κρίσεων εἶνε ἡ ὑπερπαραγωγὴ ἀλλὰ ὄχι αὐτὴ μόνη. Δεικνύει ὅτι ὄχι μόνον μερικὴ ὑπερπαραγωγὴ (ὡρισμένου κλάδου τῆς παραγωγῆς) εἶνε δυνατὴ ἀλλὰ καὶ γενικὴ τοιαύτη ὀφειλομένη εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ συνολικὸν εἰσόδημα δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἀγοράσῃ τὴν συνολικὴν παραγωγὴν (3). Ἡ ὑπερπαραγωγὴ ἐπιφέρει κατ' ἀνάγκην κρίσιν κερδοσκοπίας,, διότι αἱ ἐπιχειρήσεις δὲν δύνανται νὰ πραγματοποιήσουν τὰ ὑπὸ τῆς κερδοσκοπίας ὑπολογισθέντα καὶ προεξοφληθέντα μεγάλα κέρδη, καὶ τέλος ἐμφανίζονται κρίσεις πίστεως καθόσον οἱ ζημιούμενοι ὀφειλέται δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἐξοφλήσουν τὰ χρέη τους, οἱ δὲ κεφαλαιοῦχοι καὶ κυρίως τὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα

---

(1) Ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ διπλασιασθῇ ἡ παραγωγὴ (δηλαδὴ ἡ προσφορὰ) θὰ ἐδιπλασιάζετο αὐτομάτως καὶ ἡ ζήτησις. Ἕκαστος θὰ προσῆγεν εἰς τὴν ἀγορὰν διπλῆν προσφορὰν ἀλλὰ καὶ διπλῆν ζήτησιν (Mill).

(2) Ὁ Mill προσθέτει ὅτι καὶ ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ παραγωγὸς (μὴ ἔχων ἀνάγκας) ἐξακολουθήσῃ νὰ παράγῃ ἐκ συνηθείας, συνεπείᾳ τῆς vis inertiae, πάλιν δὲν θὰ σημειωθῇ ὑπερπαραγωγή, διότι θὰ τοποθετήσῃ κάπου τὸ κέρδος ἐκ τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ τοποθέτησις αὕτη θὰ προκαλέσῃ ἀπασχόλησιν τῶν ἐργατῶν καὶ αὔξησιν τῆς καταναλωτικῆς τούτων ἱκανότητος, ἐπομένως ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀπειληθείσης ὑπερπαραγωγῆς.

(3) Καὶ ναὶ μὲν τὸ εἰσόδημα εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγῆς, ὥστε ἐκ πρώτης ὄψεως δυσαναλογία μεταξὺ των δὲν φαίνεται δυνατή, ἐν τούτοις τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ ἐὰν εἰς ὡρισμένον κλάδον τῆς παραγωγῆς παρατηρηθῇ ὑπερπαραγωγὴ καὶ συνεπῶς πτῶσις τῶν τιμῶν καὶ ἐλάττωσις τοῦ εἰσοδήματος τοῦ κλάδου αὐτοῦ τῆς παραγωγῆς, ἥτις μοιραίως ἔχει ἀντίκτυπον καὶ εἰς τὴν λοιπὴν παραγωγήν. Ἐὰν ὁ κλάδος εἶνε πολυάριθμος καὶ ἡ πτῶσις σημαντικὴ ἔχομεν τὴν ἀσφαλῆ ἀφετηρίαν γενικῆς ὑπερπαραγωγῆς.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ἀναγκάζονται νὰ περιορίσουν εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰς παροχὰς πιστώσεων. Ἐκ τῶν συγχρόνων οἰκονομολόγων ὀπαδοὶ τῆς θεωρίας τῆς ὑπερπαραγωγῆς εἶνε ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῶν Βρυξελλῶν Maurice Ansiaux, ὅστις ἀποδίδει (σελ. 224) τὰς κρίσεις εἰς τὸ suroutillage, δηλαδὴ τὴν πληθώραν μηχανῶν καὶ ἐργαλείων, κυρίως δὲ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων Albert Aftalion, ὅστις εἶνε γνωστὸς καὶ ἐκ τῶν ἐργασιῶν του περὶ νομίσματος (1), καὶ ὁ ὁποῖος εἰς τὸ κλασσικὸν αὐτοῦ περὶ κρίσεων ἔργον ἀπέδειξε διὰ λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τῶν φαινομένων τῆς ἐξελίξεως τῶν τιμῶν καὶ τῶν λοιπῶν οἰκονομικῶν φαινομένων ὅτι αἱ κρίσεις ὀφείλονται εἰς τὴν ὑπερπαραγωγήν, παραδεχόμενος ὅμως ἐν ταὐτῷ ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ παροδικὸν φαινόμενον(2) Σαφέστατα διετύπωσε τὴν γνώμην του ὁ Aftalion ὁμιλῶν περὶ τῆς συγχρόνου κρίσεως (Economia) ἔνθα ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ σύνολον τῆς παραγωγῆς καὶ τὸ σύνολον τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως δεδομένου πληθυσμοῦ ἀποτελοῦν ἴσα μεγέθη ἢ κάλλιον δύο ὄψεις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φαινομένου, τοῦτο ὅμως λέγει δὲν ἀποτελεῖ ἐπιχείρημα κατὰ τῆς θεωρίας τῆς ὑπερπαραγωγῆς, ἰδίως ἐὰν ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν του ἑτέραν θεωρίαν καθ' ἣν ἡ ἀξία τῶν ἀγαθῶν βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐλαχίστης χρησιμότητος αὐτῶν. Εἶνε δηλαδὴ ἀληθὲς ὅτι αἱ ἀνάγκαι παραμένουν ἀκόρεστοι, ἀλλ' εἶνε ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι ἡ ἔντασις αὐτῶν βαίνει φθίνουσα ἐφόσον δύνανται νὰ ἐξυπηρετηθοῦν δι' ἀγαθῶν. Ἐφόσον αὐξάνει ἡ παραγωγὴ ἀγαθῶν ἐπὶ τοσοῦτον ταῦτα ἐξυπηρετοῦν ὀλιγώτερον ἐντατικὰς ἀνάγκας, καὶ ἐπομένως αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν τούτων πίπτουν, διότι οἱ ἔχοντες ὀλιγώτερον ἐντατικὰς ἀνάγκας μικροτέραν μόνον τιμὴν εἶνε διατεθειμένοι νὰ πληρώσουν. Οὕτω δημιουργεῖται ὑπερπαραγωγὴ διὰ τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν τῶν ἀγαθῶν, ὁπότε οἱ παραγωγεῖς δὲν δύνανται πλέον νὰ ἱκανοποιηθοῦν(3).

---

(1) Ἀναφέρω ὡς ἀντίπαλον τῆς θεωρίας τῆς ὑπερπαραγωγῆς τὸν Guyot καθ' ὃν (σελ, 427) οἰκονομικαὶ κρίσεις ὀφείλονται εἰς τὴν ὑπερκατανάλωσιν καὶ ὄχι εἰς τὴν ὑπερπαραγωγήν. Ἀντικειμενικὴ αἰτία τῶν κρίσεων εἶνε ἡ καταστροφὴ κεφαλαίων συνεπείᾳ πολέμων ἢ σπατάλης, καὶ ἡ μετατροπὴ κυκλοφορούντων κεφαλαίων εἰς πάγια τοιαῦτα, ὁπότε τὰ πρῶτα δὲν ἀνακτοῦν τὴν ἀγοραστικήν τους δύναμιν εἰμὴ ἀφοῦ ἐξοφληθοῦν.

(2) Ἰδοὺ τὸ συμπέρασμα εἰς ὃ καταλήγει ὁ Aftalion εἰς τὸ ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ ἀναφερόμενον ἔργον του :

«La crise en particulier a bien semblé résulter d'une surproduction, d'une pléthore de marchandises. On a insisté sur la possibilité de cette surproduction générale. Ou en a précisé le sens. Pour ce qui concerue le second terme dc cette expression on a fait remarquer que la généralité de la surproduction n'implique pas en fait son universalité. Pour ce qui concerne le premier terme, on a montré que la production ue peut pas être excessive par rapport à la totalité de nos besoins. Mais elle pent être trop considérable pour la sastifaction des besoins de même intensité que ceux qui étaient contentés auparavent, trop considérables par suite pour que ne fléchissent pas l'utilité finale et le prix des marchandises. Encore cette chute des prix ue constitue-t-elle une surproduction que parce que le coût ne peut pas lui aussi baisser rétroactivement daus les mêmes proportions. Une surproduction permanente demeure rationellement impossible» (σελ. 398).

(3) Ὁ Wagemann δὲν ἀρνεῖται τὴν σημασίαν τῆς ὑπερπαραγωγῆς ἀφοῦ παραδέχεται ὅτι εἰς ταύτην καὶ ὄχι εἰς νομισματικὰ αἴτια ὀφείλεται ἡ σύγχρονος κρίσις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (Struktur σελ. 322). Ὁ Kautsky διετύπωσε τήν γνώμην ὅτι θὰ διαμορφωθῇ χρονία ὑπερπαραγωγὴ ἥτις καὶ θὰ ἐπιφέρῃ τὸ τέλος τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ (Pesch σελ. 784). Κατὰ τὸν Fellner αἱ περιοδικῶς ἐμφανιζόμεναι κρίσεις ὑπερπαραγωγῆς πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὴν κακὴν κυκλοφορίαν τῶν ἀγαθῶν (καὶ ὄχι εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ), δύνανται δὲ θεραπευθοῦν διὰ καταλλήλου νομισματικῆς πολιτικῆς.

8) ***Θεωρία*** *τῆς ὑποκαταναλώσεως ἢ* ***θεωρία*** *τῆς πλημμελοῦς κατανομῆς* ***τῶν εἰσοδημάτων,*** διατυπωθεῖσα κυρίως ὑπὸ τοῦ Jean Sismonde de Sismondi (1) (1773—1842). Ἡ ζήτησις καθορίζεται ὑπὸ τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν ταῦτα αὐξάνουν πολὺ βραδύτερον παρὰ ἡ παραγωγή. Τὰ ἡμερομίσθια δὲν αὐξάνουν ἀναλόγως πρὸς ταύτην. Ἑπομένως ἔρχεται στιγμὴ ὅπου ἡ προσφορὰ εἶνε μεγαλητέρα τῆς ζητήσεως, τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων ἐλαττοῦνται ὡς καὶ αἱ τιμαί, ἐμφανίζεται δηλαδὴ γενικὴ ὑπερπαραγωγή. Τὴν θεωρίαν τοῦ Sismondi ἀπεδέχθησαν ὅλοι οἱ σοσιαλισταί, ἔτυχε δὲ ἡ θεωρία νέας ἐπεξεργασίας ὑπὸ τοῦ Carl Rodbertus (1805—1875) ὅστις ἐδίδαξεν ὅτι ἐφόσον αὐξάνει ἡ ἀπόδοσις τῆς παραγωγῆς τὰ ἡμερομίσθια αὐξάνουν μὲν ἀλλ' ὄχι ἀναλόγως πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς ἀποδόσεως οὕτως ὥστε τὸ εἰς τὰ ἡμερομίσθια ἀναλογοῦν ποσοστὸν τῆς συνολικῆς παραγωγῆς βαίνει σταθερῶς ἐλαττούμενον (νόμος τοῦ ἐλαττουμένου ποσοστοῦ τοῦ ἡμερομισθίου, Gesetz der fallenden Lohnquote). Συνέπεια τούτου εἶνε ὅτι ἡ μεγάλη μᾶζα τῶν καταναλωτῶν διὰ τοῦ εἰσοδήματός της μόνον μέρος τῆς παραγωγῆς δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τὸ ὁποῖον βαίνει διαρκῶς ἐλαττούμενον. Εἰς τοῦτο δύναται νὰ ἀντιταχθῇ ὅτι τὴν ἐλαττουμένην ἀγοραστικὴν ἱκανότητα τῶν ἐργατῶν ἀντικαθιστᾷ ἡ αὐξάνουσα τῶν κεφαλαιούχων καὶ ἐργοδοτῶν. Ὁ Rodbertus ἀναπτύσσει προσέτι (εἰς τὸ ἔργον του Zur Beleuchtung der sozialen Frage 1875 μέρος β' σελ. 113, 120, 131) ὅτι ἐφόσον εἰς τὸν κεφαλαιοκρατισμὸν δημιουργεῖται διαρκῶς μεγαλήτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τὸ ὁποῖον παράγει πολλὰ καταναλίσκει δὲ ὀλίγα (ὡς ἐκ τῶν χαμηλῶν ἡμερομισθίων), οἱ παραγωγεῖς εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ ἀναζητήσουν, πρὸς ἀποφυγὴν χρονίας κρίσεως τῆς παραγωγῆς, ἀγορὰς καταναλώσεως ἐκτὸς τῆς ἰδίας χώρας, (Expansionspolitik, πολιτικὴ ἐπεκτάσεως) καὶ οὕτως ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κρίσεων ὑπερπαραγωγῆς εἶνε ἠναγκασμένος νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν οἰκονομικὸν (ἐμπορικὸν) ἱμπεριαλισμόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποκτᾷ τοὺς ἀναγκαιοῦντας καταναλωτάς (2).

Ἐναντίον τῆς θεωρίας τῆς ὑποκαταναλώσεως ἀντιτάσσεται τὸ ἐπιχείρημα πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐμφανίζωνται αἱ κρίσεις ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ὑπερεπίδοσις τῆς

---

(1) Πρβλ. τὰ Nouveaux Principes d'économic politique (βιβλίον II καὶ IV) καὶ τὰς Études sur l'économie politique (Études I, II, XIII καὶ XIV).

(2) Παραλλαγὴν τῆς θεωρίας τῆς ὑποκαταναλώσεως ἀποτελεῖ ἡ ***Θεωρία τῆς ὑπεραποταμιεύσεως*** ἣν διετύπωσεν ὁ Lederer (εἰς τὸ ἄρθρον τὸ δημοσιευθὲν εἰς τὸ Grundriss der Sozialoekonomik) καθ' ἣν αἱ κρίσεις ὀφείλονται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπιδόσεως τὰ ἡμερομίσθια δὲν αὐξάνονται ἀναλόγως πρὸς τὰς τιμάς, τοῦτο ἐπιφέρει αὔξησιν τῆς ἀποταμιεύσεως (ἐκ μέρους τῶν κεφαλαιούχων οἵτινες ὠφελοῦνται ἀπὸ τὰ ὑψηλὰς τιμάς) καὶ ὄχι ἀνάλογον αὔξησιν τῆς παραγωγῆς τῶν εἰδῶν καταναλώσεως (ἐλλείψει ζητήσεως ἐκ μέρους τῶν ἐργατῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἡμερομίσθια δὲν ηὐξησαν ἐπαρκῶς). Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Lederer ἀποτελεῖ ἐν ταὐτῷ παραλλαγὴν καὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀσυμμετρίας τῆς παραγωγῆς, ἐγένετο δὲ ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν Altschul, Löwe καὶ Fricke.

Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ἀπεδέχθησαν τὴν θεωρίαν τῆς ὑποκαταναλώσεως οἱ ἀμερικανοὶ W. T. Foster καὶ W. Catchings, τὰς δὲ γνώμας των ἠσπάσθησαν ἐπιχειρηματίαι καὶ πολιτευταὶ (ὡς οἱ Ford καὶ Hoover) οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριξαν ὅτι πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς παραγωγῆς καὶ διατήρησιν τῆς ἐπιδόσεως πρέπει ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ αὐξηθοῦν τὰ ἡμερομίσθια τῶν ἐργατῶν ἀφ' ἑτέρου νὰ διευκολυνθῇ ἡ ἀγορὰ ἐμπορευμάτων διὰ τῆς παροχῆς διευκολύνσεων κατὰ τὴν πληρωμὴν (ἡ λεγομένη προπαγάνδα ἀγορᾶς, buy now campaign). Πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἀμφότερα τὰ μέτρα ταῦτα συνέτειναν πολὺ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς κρίσεως τοῦ 1929.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

οἰκονομικῆς δράσεως προκαλεῖ αὔξησιν τῶν ἡμερομισθίων καὶ ἐπομένως αὔξησιν τῆς καταναλωτικῆς ἱκανότητος τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ. Ἐπίσης ἐρωτᾶται, ἀφοῦ εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀποταμίευσις τῶν κεφαλαιούχων καὶ ἐπιχειρηματιῶν προκαλεῖ τὴν ὑπερβολικὴν κεφαλαιοποίησιν (ὑπερκεφαλοποίησιν) ἥτις ἐπιφέρειτὴν ὑπερπαραγωγήν, διατὶ ἡ ἐκ ταύτης κρίσις δὲν εἶνε διαρκὴς ἀλλὰ περιοδικὴ (ἐνῷ ἡ ἀποταμίευσις εἶνε συνεχής).

4) ***Θεωρία τῆς ἀσυμμέτρου κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων*** ἢ ***θεωρία τῆς ὑπερκεφαλαιοποιήσεως,*** ἥτις προκαλεῖ τὰς κρίσεις, κατ' αὐτὴν αὗται ὀφείλονται εἰς τὴν ***ὀργάνωσιν αὐτοῦ τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ τῆς παραγωγῆς.*** Οἱ φιλελεύθεροι οἰκονομολόγοι παρεδέχοντο τὴν δυνατότητα μερικῆς ὑπερπαραγωγῆς ὀφειλομένην εἰς κακὴν διάγνωσιν τῶν ἀναγκῶν τῆς καταναλώσεως ἐκ μέρους τῶν παραγωγῶν, ἀλλὰ τὴν διαταραχὴν ταύτην τῆς ἰσορροπίας προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἐθεώρουν ὡς κάτι τὸ ἐπουσιῶδες καὶ παροδικόν. Ἀντιθέτως ἄλλοι οἰκονομολόγοι διαβλέπουν ὅτι ἐκ τῆς κακῆς διαγνώσεως τῶν ἰθυνόντων τὴν παραγωγὴν δύνανται νὰ προκληθοῦν διαταραχαὶ τῆς οἰκονομίας καὶ κρίσεις. Τὴν ἄποψιν ταύτην ὡς ἦτο ἐπόμενον ὑπεστήριξαν ὅλοι οἱ σοσιαλισταὶ ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ Karl Marx (1)

Ἡ θεωρία αὕτη ἔλαβεν ὤθησιν ὑποστηριχθεῖσα κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν (1894) ὑπὸ τοῦ Michael von Tugan—Baranowsky (2) καθ' ὃν ὁ Marx ἔχει δίκαιον ἰσχυριζόμενος ὅτι οἱ κεφαλαιοῦχοι ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὴν συγκέντρωσιν κεφαλαίων, ἡ κρίσις δὲ ὀφείλεται, ὄχι εἰς τὴν ὑπερπαραγωγὴν, ἀλλὰ εἰς τὴν κακὴν κατανομὴν τῆς παραγωγῆς μεταξὺ μέσων παραγωγῆς καὶ μέσων καταναλώσεως, παραγομένων σχετικῶς ὀλίγων ἐκ τῶν δευτέρων καὶ σχετικῶς πολλῶν ἐκ τῶν πρώτων. Οὕτως ἡ παραγωγὴ δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως διότι ἡ παραγωγὴ δὲν κατευθύνεται ἀπὸ τοὺς καταναλωτὰς ἀλλὰ ἀπὸ ἐπιχειρηματίας παραβλέποντας τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ ἰσορροπία μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως πρέπει ἡ παραγωγὴ νὰ εἶνε κατανεμημένη κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὴν ζήτησιν, ἐὰν τοῦτο δὲν συμβῇ τότε δι' ὡρισμένα ἀγαθὰ ἡ προσφορὰ θὰ ὑπερβαίνῃ τὴν ζήτησιν δι' ἕτερα δὲ θὰ συμβαίνῃ τὸ ἀντίστροφον (3). Εἰς τὸν κεφαλαιοκρατισμὸν ἡ ἰσορροπία μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως δὲν ὑφίσταται διότι ἡ παραγωγὴ στερεῖται τοῦ μέσου ὅπως διατηρήσῃ τὴν ἁρμονικὴν ἀναλογίαν μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ζητήσεως τῆς καταναλώσεως. Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ T—B δὲν φαίνεται ὀρθὴ καθόσον τὴν παραγωγὴν καθοδηγοῦν ὡς γνωστὸν αἱ τιμαὶ αἵτινες πάλιν δὲν εἶνε εἰμὴ ἐκδήλωσις τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν τῆς καταναλώσεως. Δὲν εἶνε λοιπὸν δυνατὸν ἐπὶ μακρὸν χρόνον νὰ ὑπάρχῃ δυσαναλογία μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, διότι τὴν δυσαναλογίαν αὐτὴν θὰ θεραπεύσῃ ἡ ἐπίδρασις τῶν τιμῶν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς, τοιαύτη δυσαναλογία μόνον πα-

---

(1) Κατὰ τὸν Marx καὶ τοὺς ὀπαδούς του ἡ κρίσις ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι παράγονται πλέον τοῦ δέοντος παραγωγικὰ μέσα καὶ ὄχι ἐπαρκῆ ἀγαθὰ καταναλώσιμα, τοῦτο δὲ συμβαίνει διότι οἱ ἐπιχειρηματίαι δὲν ἀποβλέπουν εἰς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἐκ μέρους των τοῦ μεγίστου δυνατοῦ κέρδους. Ἡ κρίσις ἐμφανίζεται ὅταν κατ' ἀνάγκην σημειωθῇ ἐλάττωσις τῆς ζητήσεως τῶν παραγωγικῶν μέσων.

(2) Tugan Baranowsky σελ. 202 κ.ἑ.

(3) Ὁ Tugan Baranowsky (σελ. 218) διακρίνει οἰκονομίας ***ἀνταγωνιστικὰς*** (δουλεία, φεουδαρχία, κεφαλαιοκρατισμὸς) ὅπου δὲν ὑφίσταται ἁρμονία μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, καὶ οἰκονομίας ***ἁρμονικὰς*** (πρωτογενὴς ἡμικομμουνισμός, πόλις εὐρωπ. μεσαίωνος, σοσιαλισμὸς) ὅπου τοιαύτη ἁρμονία ὑφίσταται.

ροδικῶς δύναται νὰ ὑφίσταται, ὀφειλομένη συνήθως εἰς τυχαῖα γεγονότα (πολέμους, κακὰς ἐσοδείας κλπ.) (1).

Ὀπαδὸς τῆς θεωρίας τῆς ὑπερκεφαλαιοποιήσεως καὶ τῆς ἀσυμμέτρου κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων εἶνε ὁ σύγχρονος Mentor Bouniatian, ὅστις παραδέχεται ὅτι ἡ ὑπερκεφαλαιοποίησις ὀφείλεται εἰς τὴν τάσιν τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν ὅπως συσσωρεύουν κεφάλαια (2).

---

(1) Νομίζω ὅτι εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας τῆς κακῆς κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων ἡ τῆς ὑπερκεφαλαιοποιήσεως πρέπει νὰ καταταχθῇ καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Φραγκφούρτης Franz Oppenheimer καθ' ὃν αἱ κρίσεις ὀφείλονται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ βιομήχανοι κινούμενοι ἀπὸ τὴν τάσιν πρὸς ἐπικέρδειαν δὲν ὑπακούουν εἰς τὰς ὑποδείξεις τῆς ἀγορᾶς, ὅταν δὲ παρατηροῦν μείωσιν τῶν κερδῶν των αὐξάνουν τὴν παραγωγήν τους προκαλοῦντες οὕτω τὴν καταστροφήν τους. Εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν ὑποβοηθοῦνται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εὑρίσκουν πάντοτε εὐθηνὴν ἐργασίαν. Αἱ κρίσεις διαμορφοῦνται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Κατὰ τὴν περίοδον τῆς οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως εἰς ἕνα ὁποιονδήποτε κλάδον τῆς μεγάλης βιομηχανίας αὐξάνει τόσον ἡ παραγωγὴ ὥστε νὰ ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς τὴν ζήτησιν. Τότε δὲν πίπτουν ἴσως ἀμέσως αἱ τιμαί, ἐλαττοῦνται ὅμως τὰ κέρδη, διότι κατὰ τὴν ἐπίδοσιν καὶ ὑπερεπίδοσιν αὐξάνουν αἱ τιμαὶ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῆς ἐργασίας. Οἱ ἐπιχειρηματίαι πρὸ τῆς μειώσεως τῶν κερδῶν των ἐντείνουν τὴν παραγωγὴν αὐξάνοντες ποσοτικῶς αὐτήν, τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα μείωσιν τῆς τιμῆς τῶν παρ' αὐτῶν παραγομένων ἐμπορευμάτων καὶ ὕψωσιν τῆς τιμῆς τῶν πρώτων ὑλῶν. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν παραγωγῶν ὀξύνεται, οἱ ἀσθενέστεροι ἐξ αὐτῶν ὑποκύπτουν καὶ τόσον αὐτοὶ ὅσον καὶ οἱ ἐργάται τους παραμένουν ἄνευ εἰσοδήματος. Τότε τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἐπαναλαμβάνεται εἰς ἕτερον βιομηχανικὸν κλάδον, ὅπου ἐπίσης ἡ παραγωγὴ ἱκανοποιεῖ πλήρως τὴν ζήτησιν, καὶ ἐφεξῆς εἰς διαφόρους βιομηχανικοὺς κλάδους καὶ δὴ μὲ ἐπιταχυνόμενον ρυθμόν. Ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τοῦ πληθυσμοῦ ἐλαττοῦται, αἱ πρῶται ὕλαι μένουν ἀχρησιμοποίητοι, αἱ μηχαναὶ ἀκινητοῦν, αἱ οἰκοδομαὶ ἀχρηστεύοντσι, αἱ τιμαὶ πίπτουν, τὴν πτῶσιν δὲ αὐτῶν αὐξάνει ἡ ὑπερτίμησις τοῦ χρυσοῦ τοῦ ὁποίου ἡ ὑπερπαραγωγὴ ἀποκλείεται. Ἡ κρίσις λαμβάνει πάντοτε τὴν μορφὴν πιστωτικῆς τοιαύτης, διότι κατὰ τὴν ὑπερεπίδοσιν τῆς οἰκονομίας πάντες συνάπτουν μεγάλα δάνεια τὰ ὁποῖα δυσκολεύονται νὰ ἐξοφλήσουν κατὰ τὴν κρίσιν.

Νομίζω ὅτι ἐδῶ ἐπίσης ἀνήκουν ὅλοι οἱ οἰκονομολόγοι οἵτινες παραδέχονται ὅτι εἰδικῶς ἡ ὑπερβολικὴ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς προκαλεῖ τὰς κρίσεις. Οὕτω κατὰ τὸν ἐπιφανῆ γάλλον οἰκονομολόγον Ch. Rist ἡ σύγχρονος κρίσις δὲν ὀφείλεται εἰς νομισματικὰ αἴτια ἀλλ' εἰς τὴν μεταπολεμικὴν ἀνάπτυξιν μεγάλων νέων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν ἐφαρμογὴν νέων μεθόδων παραγωγῆς, ἅτινα ἀμφότερα ἐπροκάλεσαν μεγάλην αὔξησιν ταύτης καὶ τῶν διαθεσίμων πρώτων ὑλῶν. Τὰς ἀπόψεις ταύτας ἀποδέχονται οἱ Aftalion, Lescure καὶ Nogaro ἐν Γαλλίᾳ, ὁ Taussig ἐν Ἀμερικῇ. Οἱ οἰκονομολόγοι οὗτοι εἶνε καὶ ὀπαδοὶ τῆς ὑπερπαραγωγῆς ἀνήκουν ὅμως καὶ εἰς τοὺς ἀποδεχομένους τὴν ἀσυμμετρίαν τῆς κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων.

(2) Ἰδοὺ πῶς διατυπώνει συμπερασματικῶς τὴν γνώμην του ὁ Bouniatian εἰς τὸ ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ ἀναγραφόμενον σύγγραμμά του:

«Causes fondamentales des crises économiques périodiques. Nous arrivons à la fin de notre recherche des causes fondamentales des crises économiques périodiques. Nous ne les avons rencontrées ni dans les imperfections des détails techniques de l'organisation économique, ni dans la conduite défectueuse des entreprises particulières. Quoique de tels défauts en se rencontrant avec d'autres facteurs plus importants puissent conduire à des perturbations sérienses de la vie économique, ils ne sont pas capables de provoquer à eux seuls les crises périodiques du capital. Ccmme nous l'avons vu, ces dernières sont conditionnées par la tendance de l'économie nationale à la surcapitalisation, tendance provenant de phénomènes qui impriment leur caractère à toute la vie économique, à savoir: tendance illimitée à l'accumulation des unités économiques et limitation effective de la capitalisation sociale par la consommation sociale, laquelle ne manifeste pas la même propension à s'étendre que l'accumulation des unités économiques particulières» (σελ. 401).

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν σχέσει μὲ τὴν θεωρίαν τῆς ὑπερκεφαλαιοποιήσεως παρατηροῦμεν ὅτι πάντως ἡ ὑπερκεφαλαιοποίησις εἶνε μία ἐκ τῶν ἀφορμῶν τῶν κρίσεων καθόσον ἀκινητοποιοῦσα τὰ κεφάλαια ἐλαττώνει ἀναλόγως τὰ εἰσοδήματα ποὺ θὰ διατεθοῦν διὰ τὴν κατανάλωσιν. Ἐκ πρώτης ὄψεως τοῦτο φαίνεται ἐσφαλμένον διότι τὰ κεφάλαια δίδουν ἀφορμὴν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ἐργατῶν, οἱ ὁποῖοι πάλιν θὰ διαθέσουν καταναλωτικῶς τὰ ἡμερομίσθιά των. Τοῦτο εἶνε ἐν μέρει ἀληθές, βαθυτέρα ὅμως ἔρευνα τοῦ ζητήματος ἀποδεικνύει ἀληθῆ ἐν μέρει τοὐλάχιστον τὴν προεκτεθεῖσαν παρατήρησιν, διότι μεταξὺ τῆς ἀρχικῆς εἰσπράξεως δεδομένου ποσοῦ καὶ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ ὡς παραγωγικοῦ κεφαλαίου παρέρχεται ἐνίοτε ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ τοῦτο παραμένει ἀχρησιμοποίητον, δηλαδὴ δὲν μεταβάλλεται εἰς εἰσόδημα χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν κατανάλωσιν, καὶ ἑπομένως ἡ ἀκινητοποίησις αὐτὴ συντείνει εἰς τὴν διαμόρφωσιν ἀνισορροπίας ἐν τῇ οἰκονομίᾳ.

5) *Θεωρία τῶν ἐσοδειῶν*, ἀποδίδουσα τὰς οἰκονομικὰς διακυμάνσεις καὶ τὰς κρίσεις εἰς τὰς κακὰς ἢ καλὰς ἐσοδείας. Τὴν θεωρίαν ταύτην ἀπεδέχθη ὁ Clément Juglar διετύπωσε δὲ λεπτομερέστερον ὁ W. Stanley Jevons (σελ. 165) ὅστις παρεδέχθη ὅτι αἱ καλαὶ ἐσοδεῖαι τῆς Εὐρώπης καὶ αἱ ἀνομβρίαι τῶν Ἰνδιῶν ἐμφανίζονται ἀνὰ 10 ἢ 11 ἔτη, καὶ φαίνεται πιθανὸν αἱ ἐμπορικαὶ κρίσεις νὰ συνδέωνται μὲ περιοδικὰς μεταβολὰς τοῦ καιροῦ, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζουν ὅλην τὴν γῆν, καὶ αἱ ὁποῖαι ὀφείλονται ἴσως εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἐκ τοῦ ἡλίου ἐκπεμπομένης θερμότητος (1). Ἡ αὔξησις ταύτης ἐπιφέρει καλὰς ἐσοδείας, ἡ μείωσις κακάς. Τὴν γνώμην αὐτὴν τοῦ Jevons ἀπεδέχθησαν ὁ ἄγγλος Henry L. Moore καὶ ὁ γερμανὸς Heinrich Dietzel καθηγ. πανεπ. τῆς Bonn. Κατὰ τὸν Spiethoff ὑφίσταται ἀσφαλῶς κάποια σχέσις μεταξὺ τῆς κινήσεως τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν προϊόντων αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὰς ἐσοδείας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων ἀφ' ἑτέρου, ἀλλὰ εἶνε δύσκολον νὰ ἐξαχθοῦν ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης (2).

6) ***Νομισματικὴ θεωρία***. Κατ' αὐτὴν αἱ κρίσεις ὀφείλονται εἰς τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν, ἥτις πάλιν ὀφείλεται εἰς νομισματικοὺς λόγους. Ὅταν δηλονότι αὐξάνῃ τὸ ποσὸν τοῦ κυκλοφοροῦντος νομίσματος τότε ἐπέρχεται ὕψωσις τῶν τιμῶν καὶ οἰκονομικὴ ἐπίδοσις ὅταν μειοῦται ἐπέρχονται τὰ ἀντίθετα ἀποτελέσματα.

Ὡς γνωστὸν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ νομίσματος ἐπὶ τῶν τιμῶν διετυπώθησαν δύο θεωρίαι. Ἡ μία ἡ currency theory τῶν Ricardo, Lord Overstone, Normann, Torrens, Mc Culloch, καθ' ἣν ἐφόσον τὸ ποσὸν τῶν ἐμπορευμάτων παραμένει ἀμετάβλητον, αἱ τιμαὶ καθορίζονται ὑπὸ τοῦ ποσοῦ τοῦ κυκλοφοροῦντος νομίσματος. Ἡ ἑτέρα, ὑπὸ τῶν Thomas Tooke καὶ Fullarton διατυπωθεῖσα, ἣν ἀπεδέχθη καὶ ὁ Ad. Wagner, ἡ banking theory, καθ' ἣν ἀντιθέτως αἱ τιμαὶ καθορίζουν τὸ ποσὸν τοῦ κυκλοφοροῦντος νομίσματος (3). Αἱ δύο αὗται θεωρίαι μεταφερόμεναι εἰς τὸ ἐπί-

---

(1) Ὁ Jevons παρετήρησεν ὅτι ὁ κύκλος τῶν κηλίδων τοῦ ἡλίου (ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ παρ' αὐτοῦ ἐκπεμπομένη θερμότης) συντελεῖται ἐντὸς ἐτῶν 10,450, αἱ δὲ κρίσεις ἐπανέρχονται ἀνὰ ἔτη 10,466, δηλαδὴ ἡ περιοδικότης ἀμφοτέρων συμπίπτει.

(2) Παρετηρήθη ὅτι κατὰ τὴν κρίσιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τοῦ 1907 ἡ ἐσοδεία ἦτο καλή.

(3) Ὡς γνωστὸν αἱ θεωρίαι αὗται ἐφαρμοζόμεναι εἰς τὴν ἔκδοσιν χαρτονομίσματος προυκάλεσαν δύο διδασκαλίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκδόσεως τούτου, ἡ πρώτη ζητήσασα ὅπως τὸ χαρτονόμισμα καλύπτεται πλήρως ὑπὸ μετάλλου, ἡ δευτέρα ὅπως τὸ χαρτονόμισμα καλύπτεται ὑπὸ ἐμπορικῶν γραμματίων.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS · ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

πεδον τῶν οἰκονομικῶν διοκυμάνσεων ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διατύπωσιν δύο θεωριῶν, ἐξ ὧν ἡ μία παραδέχεται ὅτι αἱ διακυμάνσεις καὶ αἱ κρίσεις εἶνε ἀποτέλεσμα μεταβολῶν εἰς τὸ νομισματικὸν καθεστὼς, ἡ δὲ ἑτέρα ἀρνεῖται τοῦτο.

Ὀπαδοὶ τῆς νομισματικῆς περὶ κρίσεων θεωρίας εἶνε οἱ Knut Wicksell, Irving Fisher, John Maynard Keynes, Gustav Cassel, R. G.Hawtrey, Ludwig Mises καὶ Albert Hahn (1).

Ἡ νομισματικὴ θεωρία τῶν κρίσεων ἐγένετο ἐπ' ἐσχάτων ἀντικείμενον μεγάλων συζητήσεων, σπουδαῖοι δὲ οἰκονομολόγοι ἐτάχθησαν ὑπὲρ αὐτῆς. Οὕτως ὁ καθηγητὴς G. Cassel εἰς σειρὰν ὑπομνημάτων καὶ διαλέξεων ὑποστηρίζει τὴν γνώμην καθ' ἣν ἡ παροῦσα κρίσις ὀφείλεται εἰς τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν καὶ αὕτη πάλιν εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν παγκοσμίων ἀποθεμάτων χρυσοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1915 ἠλαττώθη ἡ παραγωγὴ χρυσοῦ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1930 τὸ σύνολον τοῦ παγκοσμίου ἀποθέματος χρυσοῦ ἀνήρχετο εἰς 4.070.000.000 Λ.Α., διὰ νὰ ἐπαρκῇ δὲ ὁ χρυσὸς εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς παραγωγῆς, ποὺ αὐξάνει κατ' ἔτος κατὰ 3 % περίπου, πρέπει καὶ αὐτὸς νὰ αὐξάνῃ κατὰ 3 % τοῦ συνολικοῦ ἀποθέματος, δηλαδὴ κατὰ 122.000.000 Λ.Α. ἐτησίως, ἐνῷ ἡ ἐτησία παραγωγὴ ἀνέρχεται μόνον εἰς 82.000.000 Λ.Α., ἀφισταμένη τῆς ἀπαιτουμένης κατὰ 40.000.000 Λ.Α. Ἡ ἔλλειψις τοῦ ποσοῦ τούτου χρυσοῦ ἐτησίως προκαλεῖ τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν. Πρὸς θεραπείαν τῆς κρίσεως συνιστᾷ μεγίστην οἰκονομίαν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ χρυσοῦ ὡς νομισματικῆς βάσεως. (Πρβλ. μεταξὺ ἄλλων σχετικὴν ἀνάλυσιν διαλέξεως τοῦ Cassel εἰς Times 18ης Ἰουνίου 1931).

Ὁ J. M. Keynes θεωρῶν ὅτι ἡ ἀνεπάρκεια καὶ κακὴ κατανομὴ τοῦ χρυσοῦ εἶνε αἰτία τῆς μεγάλης κρίσεως ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς χρυσῆς νομισματικῆς βάσεως καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος «κατευθυνομένου νομίσματος».

Ὀπαδὸς τῆς νομισματικῆς περὶ κρίσεων θεωρίας εἶνε καὶ ὁ Sir Henry Strakosch μέλος τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κ.Τ.Ε. καὶ οἰκονομικὴ αὐθεντία, ὅστις ἀποδίδει τὴν κρίσιν εἰς τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν ὀφειλομένην ὄχι εἰς τὴν ποσοτικὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ χρυσοῦ ἀλλὰ εἰς τὴν κακὴν κατανομὴν τούτου, αὕτη δὲ πάλιν εἶνε ἀποτέλεσμα των ἐπανορθώσεων (2).

---

(1) Κατὰ τὸν Wagemann (Struktur σελ.320 ἑ.) τὸ νόμισμα καὶ τὰ ἐμπορεύματα εὑρισκόμενα εἰς στενώτατον σύνδεσμον ἐπηρεάζουν ἄλληλα, καὶ εἶνε ἀδύνατον νὰ καθορισθῇ ποῖον ἐκ τῶν δύο τούτων στοιχείων εἶνε ἡ πρωταρχικὴ αἰτία τῶν κρίσεων.

(2) Κατὰ τὸ ἔτος 1925 τὸ σύνολον τῶν ἀποθεμάτων χρυσοῦ (λέγει ὁ Strakosch ἀνήρχοντο εἰς 8860 ἑκατ. δολλάρια, κατὰ δὲ τὰ μέσα τοῦ 1931 εἰς 11,002 ἑκατ. δολλαρίων σημειώσαν ἐτησίαν αὔξησιν κατὰ 3,2 ο|ο (ὅσην ἀκριβῶς ἀπαιτεῖ ὁ G. Cassel). Μέχρι τοῦ 1928 τὰ ἀποθέματα χρυσοῦ τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν τῶν Ἡνωμ.Πολιτειῶν καὶ τῆς Γαλλίας ηὔξανον κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας ἀνερχόμενα ἐν συνόλῳ εἰς 5000 ἑκ. δολλάρια, ἐνῷ ὅλων τῶν λοιπῶν χωρῶν ἀνήρχοντο ἐν συνόλῳ εἰς 4918 ἑκατ. δολλ. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1928 μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1931 τὰ ἀμερικανικὰ καὶ γαλλικὰ ἀποθέματα ηὐξήθησαν κατὸ 1805 ἑκατ. δολλ. αἱ δὲ λοιπαὶ τράπεζαι ἔχασαν 721, τὰ δὲ παγκόσμια ἀποθέματα χρυσοῦ ηὐξήθησαν κατὰ 1084 ἑκατ. δολλ. Ἐὰν ἡ αὔξησις τῶν γολλοαμερικανικῶν ἀποθεμάτων εἶχε γίνει κατὰ τὴν ἀναλογίαν τὴν πραγματοποιηθεῖσαν κατὰ τὰ ἔτη 1925 ἕως 1928, τότε ταῦτα θὰ ἔπρεπε κατὰ τὸ ἔτος 1930 νὰ ἀνέρχωνται εἰς 5907 ἑκατ. καὶ ὄχι 6805 ὡς ἀνῆλθον, τῶν δὲ λοιπῶν τραπεζῶν θὰ ἔπρεπε νὰ ἦσαν 5095 ἑκατ. καὶ ὄχι μόνον 4197 ὡς ἦσαν πραγματικῶς. Ἀπὸ 1ης Ἰαν.1925 μέχρι τῆς 31 Δεκ. 1928 ἡ Γαλλία καὶ αἱ Ἡνωμ. Πολίτ. εἰσέπραξαν ἐκ πολεμικῶν ὀφειλῶν καὶ ἐπανορθώσεων 1364 ἑκ. δολλ., κατὰ δὲ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα τά ἀποθέματα αὐτῶν χρυσοῦ ηὐξήθησαν κατὰ 200 ἑκ. δολλ. δηλαδὴ κατὰ τὸ ποσὸν αὐτὸ αἱ πρὸς τὰς χώρας ταύτας ὀφειλαὶ ἐπληρώθησαν εἰς χρυσόν. Ἀπὸ 1ης Ἰαν. 1929 μέχρι

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Εἰς πολύκροτον ἄρθρον του ὑπὸ τὸν τίτλον Reflation (Times 30 VI 1932) ὁ Sir Arthur Salter θέτων τὸ ἐρώτημα ἐὰν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑψωθοῦν αἱ τιμαὶ διὰ νομισματικῶν μέτρων ἄνευ καταστρεπτικῶν συνεπειῶν διατυπώνει τὴν γνώμην ὅτι τοῦτο δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ ***λελογισμένης πολιτικῆς κατευθυνομένου πληθωρισμοῦ*** (concerted policy of controlled reflation), ἥτις θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν τιμῶν εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἔτους 1929.

Καὶ ὁ γνωστὸς γάλος οἰκονομολόγος Jacques Rueff, οἰκονομικὸς σύμβουλος τῆς ἐν Λονδίνῳ γαλλικῆς πρεσβείας, εἰς ἄρθρον του δημοσιευθὲν εἰς τὴν Revne des deux Mondes, ἀποδίδει τὴν κρίσιν εἰς νομισματικοὺς λόγους καὶ δὴ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος χρυσοῦ συναλλάγματος ὁ ὁποῖος κατέστρεψε τὰ χρυσᾶ νομισματικὰ συστήματα.

Πρὸς ἐκτίμησιν τῆς νομισματικῆς θεωρίας των κρίσεων ἀναφέρω ἐν τέλει ὅτι ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἡ ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνων εἰδικως καταρτισθεῖσα Ὑποεπιτροπὴ τοῦ χρυσοῦ διὰ τῆς ἐπισήμου ὁριστικῆς ἐκθέσεως αὐτῆς (τῆς 9ης Ἰουνίου 1932) ἀρνεῖται ὅτι ἡ κρίσις πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς νομισματικὰ αἴτια, καθόσον ἡ πτῶσις τῶν τιμῶν δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς στενότητα χρυσοῦ, ἀφ' ἑτέρου ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἐγκαταλείψασα τὴν χρυσῆν βάσιν, ἐφαρμόσασα δηλονότι κατὰ τῆς κρίσεως νομισματικὰ μέτρα, ἐβελτίωσε τὴν θέσιν τῆς οἰκονομίας της ὡς γεγικῶς ὁμολογεῖται.

7) ***Θεωρία τῆς προϊούσης ἐλαττώσεως τῶν κερδῶν*** *καὶ τοῦ τόκου*, διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ John Stuart Mill (1806—1876) καθ' ἣν αἱ κρίσεις προέρχονται ἐκ τῆς ἑκάστοτε προϊούσης ἐλαττώσεως τοῦ τόκου τῶν κεφαλαίων καὶ ἐν γένει τῶν κερδῶν τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ ἐλάττωσις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν ἄφθονον συγκέντρωσιν κεφαλαίων κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπιδόσεως, ἡ δὲ ἐλάττωσις τῶν τόκων (ἰδίᾳ τῶν ἐθνικῶν δανείων) ὠθεῖ τὸν πληθυσμὸν εἰς κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ νὰ καταλήξουν εἰς καταστροφὰς καὶ κρίσεις (1).

Ἀνάλογον ἄποψιν ὑπεστήριξεν ὁ Karl Marx (1818—1883) εἰς τὸ ἔργον τοῦ Das Kapital βιβλίον τρίτον, τμῆμα τρίτον, ὅπου ἐκθέτει τὸν νόμον τῆς προϊούσης ἐλαττώσεως τῶν κερδῶν τῶν ἐπιχε ρήσεων. Κατ' αὐτὸν αἱ κρίσεις ἀποτελοῦν ἀναγκαίας ἐκδηλώσεις τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας; διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους (2): Μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς τεχνικῆς τῆς παραγωγῆς ἡ σημασία τῆς ἐργασίας ὡς συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ μεταβλητὸν κεφάλαιον αὐτῆς, ἀποκτᾷ ὁλονὲν μικροτέραν σημασίαν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πάγιον κεφάλαιον δηλαδὴ τὰ ἄψυχα παρα-

---

30 Ἰουνίου 1931 αἱ αὐταὶ χῶραι εἰσέπραξαν ἐκ τῶν ἄνω λόγων 898 ἑκατ. δολλ. ἐνῷ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τὰ ἀποθέματά των ηὔξησαν κατὰ 1805 ἑκατ. δολλαρίων. Ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων εἶνε καταφανὴς ἡ συνεχὴς εἰσροὴ χρυσοῦ εἰς τὰς δύο αὐτὰς χώρας εἰς βάρος τῶν λοιπῶν. Αὐτὸς εἶνε ὁ κύριος λόγος ποὺ θὰ ἀναγκάσῃ τὰς λοιπὰς χώρας νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χρυσῆν βάσιν.

(1) Ἀνάλογος πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην τοῦ Mill εἶνε ἡ θεωρία τοῦ τόκου, ἣν διετύπωσεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φραγκφούρτης Siegfried Budge (σελ. 215 ἑ.). Κατ' αὐτὸν ἡ κυρία ἀφορμὴ τῶν κρίσεων ὀφείλεται εἰς τὸν δυσανάλογον καθορισμὸν τῆς τιμῆς συντελεστοῦ τινος τῆς παραγωγῆς ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς πείρας ἀποδεικνύεται ὅτι αὐθαίρετος καθορισμὸς τῆς τιμῆς τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἐργασίας εἶνε ἀδύνατος, ἡ κρίσις ὀφείλεται εἰς τὸν αὐθαίρετον καθορισμὸν τῆς τιμῆς κεφαλαίων, δηλαδὴ τοῦ ***τόκου***. Ὁ χαμηλὸς τόκος ὠθεῖ πρὸς τὴν ἵδρυσιν ἐπιχειρήσεων, ἡ δὲ μὴ ἔγκαιρος ὕψωσις αὐτοῦ ἐπιφέρει τὴν κρίσιν ὡς ἐκ τῆς πληθωρικῆς ἱδρύσεως ἐπιχειρήσεων. Ἔργον τῶν τραπεζῶν καὶ δὴ τῶν ἐκδοτικῶν εἶνε ἡ ἔγκαιρος ὕψωσις τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου πρὸς ἐπίσχεσιν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως καὶ πρόληψιν τῆς κρίσεως.

(2) Ad. Weber σ. 294 ἑ.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

γωγικὰ μέσα (τὰς μηχανὰς). Ἀλλὰ ἡ ἐργασία εἶνε ἡ πηγὴ (κατὰ τὸν Marx) τῶν κερδῶν τῶν ἐπιχειρηματιῶν, ὥστε κατ' ἀνάγκην ταῦτα βαίνουν ἐλαττούμενα, καὶ παραγωγικὴ χρησιμοποίησις νέων κεφαλαίων εἶνε ἀδύνατος, τοῦτο δὲ προκαλεῖ λυσσώδη ἀνταγωνισμόν, ἀνεργίαν, πτῶσιν τῶν τιμῶν. Ἡ πτῶσις τῶν ἡμερομισθίων παρέχει εὐκαιρίαν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις νὰ πραγματοποιήσουν κέρδη καὶ οὕτω συνεχίζεται ἡ οἰκονομικὴ δρᾶσις. Ἡ θεωρία αὐτὴ τοῦ Marx εἶνε κατὰ βάσιν ἐσφαλμένη καθόσον τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων δὲν ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐργατῶν (1).

8) ***Θεωρία τῆς ἐλλείψεως κεφαλαίων*** ἣν διετύπωσε ὁ καθηγ. τοῦ πανεπιστ. τῆς Στοκχόλμης GustavCassel (2)(σελ.580 κ.ἑ.) καθ' ἣν ἡ ἐμφάνισις τῶν κρίσεων δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐκ μέρους τῆς παραγωγῆς κακὴν ἐκτίμησιν τῆς μελλούσης ζητήσεως ἀλλ' εἰς τὴν ***κακὴν ἐκτίμησιν τοῦ ποσοῦ τῶν διαθεσίμων κεφαλαίων, δηλαδὴ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀποταμιεύσεως τὸ ὁποῖον εἶνε διαθέσιμον ὅπως μεταβληθῇ εἰς*** παραγωγικὰ μέσα. Τὴν οὕτω δημιουργουμένην κρίσιν ἐπιταχύνει ἡ ἀνάγκη εἰς ἣν εὑρίσκονται αἱ τράπεζαι ὅπως μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς κρίσεως περιορίσουν τὰς παρ' αὐτῶν παρεχομένας πιστώσεις.

Κατὰ τὸν Cassel ἡ ἀφορμὴ τῶν κρίσεων εὑρίσκεται εἰς τὴν βαρεῖαν βιομηχανίαν, ἐκείνην ἥτις παράγει τὰ παρηγμένα παραγωγικὰ μέσα, δηλαδὴ τὰς μηχανάς. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται ἐξαντλοῦν τὰ διαθέσιμα κεφάλαια, ὁπότε ὑψοῦται ὁ τόκος τῶν κεφαλαίων καὶ κατ' ἀνάγκην περιορίζεται ἡ παραγωγὴ προκαλοῦσα τὴν κρίσιν. Κατὰ τὸν Cassel ἡ κρίσις δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐκ μέρους τῶν ἐπιχειρηματιῶν ὑπερτίμησιν τῆς καταναλωτικῆς ἱκανότητος τοῦ κοινοῦ ἀλλ' εἰς τὴν ὑπερτίμησιν τῶν διαθεσίμων κεφαλαίων. Τοῦτο προκαλεῖ δυσαναλογίαν μεταξὺ τῆς ἀναπτύξεως τῶν βαρέων βιομηχανιῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν κεφαλαίων ἀφ' ἑτέρου (3).

9) ***Θεωρία τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων.*** Ἡ σύγχρονος θεωρία δὲν ἐπιχειρεῖ πλέον νὰ ἐξηγήσῃ μονομερῶς τὰς κρίσεις ἀλλὰ τὸ σύνολον τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων καὶ ἰδίᾳ τῶν οἰκονομικῶν κύκλων ὧν αἱ κρίσεις ἀποτελοῦν τμῆμα. Δὲν ἐρευνᾶται πῶς καὶ διατὶ ὑφίστανται κρίσεις ἀλλὰ πῶς καὶ διατὶ ὑπάρχουν οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις ὁπότε χρήζει ἀναλύσεως καὶ ἐξηγήσεως τόσον τὸ φαινόμενον τῆς ἐπιδόσεως ὅσον καὶ τὸ τῆς κρίσεως. Πρωτοπόροι τῆς νεωτέρας ταύτης θεωρίας ὑπῆρξαν οἱ Juglar, Tugan-Baranowsky καὶ Pareto, καὶ οἱ ἀμερικανοὶ Mitchell, Veblen κλπ., τούτους, δὲ ἠκολούθησαν οἱ Spiethoff, Schumpeter, Vogel, Wagemann, Sombart, Pohle, Lescure, Aftalion, Bouniatian, Pigou (4) κλπ.

Ὁ ἐπιφανέστατος ἐκπρόσωπος τῆς σχολῆς αὐτῆς εἶνε ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπι-

---

(1) Τὴν θεωρίαν τοῦ Marx δὲν παρεδέχθησαν οὔτε κἂν οἱ ὀπαδοί του ὡς ὁ Lederer. Ἡ μαρξίστρια Rosa Luxemburg εἰς τὸ ἔργον της Die Akkumulation des Kapitals (1912) ἐπεχείρησε νὰ διατυπώσῃ ἰδίαν θεωρίαν ἥτις ὅμως καὶ αὐτὴ δὲν ἐγένετο ἀποδεκτή.

(2) Ὁ αὐτὸς ἐπ' ἐσχάτων ἐπρέσβευσε καὶ τὴν νομισματικὴν τῶν κρίσεων θεωρίαν.

(3) Ἐνῷ δηλαδὴ ὁ ρυθμὸς τῆς ἐπεκτάσεως τῶν πρώτων εἶνε ταχὺς ὁ τῶν δευτέρων εἶνε σχετικῶς βραδύτερος.

(4) Τὸ ὅτι τινὲς ἐκ τῶν οἰκονομολόγων αὐτῶν ἐμνημονεύθησαν ἤδη ὡς ἀποδεχόμενοι καὶ ἄλλας θεωρίας δὲν πρέπει νὰ ξενίζῃ, διότι συχνὰ συμβαίνει ὁ αὐτὸς διανοητὴς νὰ ὑποστηρίζῃ πλείονας τῆς μιᾶς γνώμας περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἐφόσον αὗται δὲν ἀλληλοαναιροῦνται. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς θεωρίας τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων δὲν ἀποκλείει τὴν ἀποδοχὴν καὶ μιᾶς τῶν ἄλλων θεωριῶν, ὡς ὑποδεικνυούσης τὸ κύριον φαινόμενον δι' οὗ προκαλεῖται ἡ κρίσις.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

στημίου τῆς Bonn Arthur Spiethoff, τοῦ ὁποίου ἡ θεωρία εἶνε ἡ ἑξῆς. Ἡ ἐπίδοσις συνίσταται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν περισσοτέρας ἐργασίας, μηχανῶν καὶ ἐργασίας, ἡ τελευταία δὲ ἀφορμὴ αὐτῆς συνίσταται εἰς **ψυχολογικὰ** καὶ ὄχι εἰς οἰκονομικὰ αἴτια. Ἡ αἰτία τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων εὕρηται εἰς τὴν τάσιν πρὸς ἐπικερδείαν (ἡ ὁποία μεταβάλλει περιεχόμενον μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου) καὶ τὰς περὶ ἠθικῆς ἑκάστοτε θεωρίας, ἐπίσης ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ ὁρμαὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶνε πάντοτε ἐξ ἴσου ἰσχυραί, ἐνίοτε ὑπὸ ὡρισμένων παραστάσεων ἐξεγείρονται καὶ τοῦτο δημιουργεῖ τὴν ἐπίδοσιν καὶ τὴν κερδοσκοπίαν. Αἱ παραστάσεις αὗται, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὴν οἰκονομικὴν δρᾶσιν, εἶνε ἡ πεποίθησις ὅτι τὰ διατιθέμενα κεφάλαια θὰ ἀποφέρουν κέρδη, δύο δὲ γεγονότα προωθοῦν εἰς αὐτὴν τὴν πεποίθησιν: ἡ διάνοιξις νέων ἀγορῶν καὶ ἡ τεχνικὴ πρόοδος Κατὰ κανόνα ἡ ἐπίδοσις ἐκδηλοῦται κατὰ πρῶτον εἰς τὴν παραγωγὴν παραγωγικῶν μέσων (μηχανῶν κ. τ.). ἐνῷ οἱ κλάδοι τῆς παραγωγῆς ποὺ παράγουν εἴδη καταναλώσεως κινοῦνται βραδύτερον. Ἡ ἐπίδοσις ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται διὰ τῆς προϊούσης αὐξήσεως τῶν τοποθετήσεων καὶ τῆς καταναλώσεως καταλήγει εἰς τὴν ὑπερεπίδοσιν, ὅπου ὅλαι αἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἐπιδόσεως πραγματοποιοῦνται ὑπὸ ὀξυτάτην μορφήν. Ἐν τέλει ἐμφανίζεται ὑπερπαραγωγή, ἥτις ὅμως δὲν προκαλεῖ πάντοτε καὶ κρίσιν. Μὲ τὴν κρίσιν ἡ ὑπερβολικὴ κερδοσκοπία ἡ τροφοδοτουμένη ἀπὸ μεγάλας πιστωτικὰς εὐκολίας σταματᾷ καὶ λαμβάνει χώραν ἀνακοπὴ τῶν πιστώσεων σημειοῦνται δὲ πτωχεύσεις. Τὴν κρίσιν ἀκολουθεῖ ἡ περίοδος τῆς χαλαρώσεως, ἡ ὁποία φέρει τὰ ἀντίθετα τῆς ἐπιδόσεως χαρακτηριστικά: ἐλάττωσιν τῶν τοποθετήσεων τῶν κεφαλαίων, ἐλάττωσιν τῆς καταναλώσεως, τῶν κερδῶν, τῶν τόκων, τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν τιμῶν. Βαθμηδὸν ἡ ἐλάττωσις σημειώνει ἀνιοῦσαν καὶ οὕτω ἀρχίζει νέα οἰκονομικὴ διακύμανσις. Κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἡ κρίσις δὲν ἀποτελεῖ μὲν ἀναγκαῖον (1) ἀλλὰ συνήθη σταθμὸν τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων. Καὶ ὁ Spiethoff παραδέχεται ὅτι ἡ κρίσις ἐκδηλοῦται εἰς τοὺς κλάδους τῆς παραγωγῆς ποὺ παράγουν μηχανάς, δέχεται ἑπομένως ἔν τινι μέτρῳ τὴν θεωρίαν τῆς ἀσυμμετρίας τῆς τοποθετήσεως τῶν κεφαλαίων.

Ἐὰν ἐκ τῶν ἐκτεθεισῶν θεωριῶν θελήσωμεν νὰ ἐξαγάγωμεν συμπεράσματα καταλήγομεν, νομίζω, εἰς τὰς ἑξῆς ἀπόψεις.

1) Αἱ κρίσεις δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα ἑνὸς μόνου φαινομένου ἀλλὰ τοῦ συνόλου τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς κινήσεως ταύτης.

2) Αἱ κρίσεις ὀφείλονται εἰς τὴν κακὴν ὀργάνωσιν τῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ παρακολουθῇ τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως, καὶ προκαλεῖ τὴν ὑπερπαραγωγὴν τοῦτο δὲ λαμβάνει χώραν εἰς μέγιστον βαθμὸν εἰς οἰκονομίαν διεπομένην ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀτομισμοῦ, καθ' ἣν τὸ κίνητρον τῆς ἐπικερδείας εἶνε ἀπολύτως ἐλεύθερον καὶ μόνον αὐτὸ καθοδηγεῖ τοὺς ἐπιχειρηματίας καὶ τὴν οἰκονομικὴν ζωήν.

Ἡ ἀποφυγὴ τῶν κρίσεων δὲν εἶνε δυνατὴ εἰ μὴ διὰ τῆς τροποποιήσεως τοῦ τρόπου ὀργανώσεως τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς παραγωγῆς, καὶ διὰ τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ κοινωνισμοῦ (2) καθ' ἃς εἰς τὴν τάσιν πρὸς ἐπικέρδειαν τί-

(1) Ἐνῶ ἡ ὑπερπαραγωγὴ καὶ ἡ χαλάρωσις ἀποτελοῦν ἀναγκαίας ἐκδηλώσεις τῶν διακυμάνσεων.

(2) Ὡς εἶνε ὅμως εὐνόητον ἡ καλλιτέρα ὀργάνωσις τῆς οἰκονομίας δὲν θὰ ἀποσοβήσῃ τὰς καταστροφὰς ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τῆς φύσεως οὔτε τὰς ἐκ τῆς γενικωτέρας ἐξελίξεως τῶν λαῶν πρυσέχομένας.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

θενται περιοριορισμοὶ καὶ ἀναπτύσσεται τὸ πνεῦμα τῆς συνεργασίας καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ἀτόμων. (1)

7) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1920 (2)

Αἱ πρῶται κρίσεις ἂς συναντῶμεν εἰς τὴν νεωτέραν Εὐρώπην εἶνε ἀποτελέσματα τῆς ***κερδοσκοπίας,*** ὀφείλονται δὲ εἰς τὴν ἑκάστοτε ἐμφάνισιν ὑπεράγαν κερδοσκοπικῆς αἰσιοδοξίας ἥτις ὠθεῖ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἐπιχειρήσεις ἐπισφαλεῖς, αἱ τοιαῦται δὲ κρίσεις ἔχουν ὀξὺν χαρακτῆρα. Βραδύτερον αἱ κρίσεις λαμβάνουν τὴν μορφὴν κρίσεων ***κεφαλαίων*** τοποθετουμένων εἰς παραγωγικὰς ἐπιχειρήσεις, ἐμφανιζόμεναι δὲ ὁσάκις αἱ τοποθετήσεις αὗται ὑπερβαίνουν τὰς πραγματικὰς τῆς οἰκονομίας ἀνάγκας (ὑπερκεφαλαιοποίησις). Τὸν χαρακτῆρα αὐτὸν ἔχουν ὅλαι αἱ νεώτεραι κρίσεις, ὀνομαζόμεναι ὡς ἐκ τούτου καὶ κρίσεις ***ὑπερπαραγωγῆς*** καθόσον εἰς αὐτὰς παρατηρεῖται ἡ ἐγκατάστασις παραγωγικῶν μέσων καὶ ἡ παραγωγὴ ἀγαθῶν εἰς ποσότητας δυσαναλόγως μεγάλας ἐν συγκρίσει τόσον πρὸς τὰ διαθέσιμα διὰ τὴν παραγωγὴν ρευστὰ κεφάλαια ὅσον καὶ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως (3).

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς οἰκονομίας αἱ οἰκονομικαὶ ἀνωμαλίαι κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν ἐμφανίζονται ὑπὸ τὴν μορφὴν ***λιμῶν***, δηλαδὴ τῆς ἐλλείψεως μέσων διατροφῆς μέχρι τοιούτου βαθμοῦ ὥστε νὰ καταστρέφεται μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Αἱ οἰκονομικαὶ δηλαδὴ αὗται διαταραχαὶ δὲν ὀφείλονται ὡς αἱ τῆς νεωτέρας ἱστορίας οὔτε εἰς κερδοσκοπίαν οὔτε εἰς ὑπερκεφαλαιοποίησιν οὔτε εἰς ὑπερπαραγωγήν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς παραγωγῆς, δηλαδὴ εἰς τὴν ὑποπαραγωγήν. Χαρακτηριστικὸν δὲ τοῦ φαινομένου τούτου εἶνε ὅτι ἐξηκολούθησε ἐμφανιζόμενον καὶ μέχρις ἐσχάτων καὶ οὕτω συνέβη νὰ ἔχωμεν ταὐτοχρόνως εἰς ἄλλας μὲν περιοχὰς κρίσεις ὑπερπαραγωγῆς εἰς ἄλλας δὲ λιμόν.

Ὁσονδήποτε παράδοξον καὶ ἐὰν εἶνε τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξενίζῃ, διότι ἐνῷ συχνὰ ὁμιλοῦμεν περὶ «παγκοσμίου» οἰκονομίας, τοιαύτη πραγματικῶς δὲν ὑφίσταται, ἀλλ᾽ ὑφίστανται διάφοροι μεγάλαι οἰκονομικαὶ μονάδες, ἄλλαι μεγαλήτεραι, ἄλλαι μικρότεραι, συνήθως ἀποτελούμεναι ἀπὸ ἕνα κράτος, κἄποτε ὅμως καὶ ἀπὸ πλείονα τοῦ ἑνός, αἱ δὲ οἰκονομικαὶ αὗται μονάδες συνδέονται μὲν πρὸς ἀλλήλας διὰ τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, ἀλλ᾽ ὁσονδήποτε καὶ ἐὰν εἶνε προηγμέναι αὗται πόρρω ἀπέχουν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχουν τοιαύτην πυκνότητα καὶ ἔντασιν ὥστε νὰ ἐπιφέρουν στενὸν σύνδεσμον τῶν οἰκονομικῶν μονάδων καὶ νὰ ὑφίσταται πράγματι παγκόσμιος οἰκονομία. Αἱ αἰτίαι τῶν λιμῶν εἶνε δύο εἰδῶν: α′) φυσικαί, δηλαδὴ αἱ κακαὶ ἐσο-

---

(1) Ὁ κοινωνισμὸς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀτομισμὸν δίδει ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν κοινωνικὴν τῶν ἀτόμων συμβίωσιν, οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχον πρὸς τὸν κομμουνισμόν.

(2) Διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν κρίσεων ἐχρησιμοποίησα τὰ ἔργα τῶν Wirt, Lescure, Spiethoff καὶ Conrad.

(3) Ὡς ἦτο ἐπόμενον τοιαῦται κρίσεις ὑπερπαραγωγῆς ὀφειλόμεναι εἰς τὴν διόγκωσιν τῶν παραγωγικῶν μέσων δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐμφανισθοῦν παρὰ μόνον ἀφοῦ πραγματοποιηθοῦν τεχνικαὶ πρόοδοι, ὧν ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ παραγωγὴ διὰ μηχανῶν, ὁπότε εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις βαίνουν διαρκῶς αὐξανόμενα τὰ πάγια παραγωγικὰ ἔξοδα, δηλαδὴ αἱ μόνιμοι παραγωγικαὶ ἐγκαταστάσεις. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐμφανίζεται ἐν εὐρείᾳ κλίμακι μόνον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰῶνος, βαίνει δὲ ἔκτοτε διαρκῶς ἀναπτυσσόμενον. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ πιστευθῇ ὅτι ἡ ἀναλογικὴ αὔξησις τῶν παγίων παραγωγικῶν μέσων θὰ βαίνῃ διαρκῶς προϊοῦσα, διότι φυσικὸν εἶνε ἀφοῦ φθάσει μέχρις ὡρισμένου σημείου, ὁπότε αἱ τεχνικαὶ βελτιώσεις ἢ δὲν θὰ εἶνε δυναταὶ ἢ θὰ εἶνε ἐπουσιώδεις, νὰ παρουσιάσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον στασιμότητα.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

δεῖαι ὀφειλόμεναι εἴτε εἰς μετεωρολογικοὺς λόγου (1) εἴτε εἰς καταστροφὰς ὑπὸ ἐντόμων, β') τεχνηταί, τοιαῦται δὲ εἶνε οἱ πόλεμοι, αἱ κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ διαταραχαί, τὰ σφάλματα κατὰ τὴν παραγωγὴν μεταφορὰν καὶ κατανομὴν τῶν ἀγαθῶν. Ὡς εἶνε εὐνόητον αἱ πρόοδοι τῆς γεωργικῆς τεχνικῆς καὶ τῶν μεταφορῶν μειώνουν τὰς πιθανότητας ἐμφανίσεως λιμῶν κατὰ δὲ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν οἱ λιμοὶ ὀφείλονται εἰς φυσικὰς αἰτίας (κυρίως μετεωρολογικάς) (2).

Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἀρχαιότητος, ὡς ὁ Mommsen καὶ ὁ Rodbertus, ὁμιλοῦν περὶ κρίσεων νομισματικῶν καὶ πιστωτικῶν κατ' αὐτήν, ἀλλ' ὁ Spiethoff ἰσχυρίζεται ὅτι τὰ παρ' αὐτῶν ἀναφερόμενα στοιχεῖα δὲν ἐπιτρέπουν νὰ θεωρήσωμεν τὰ φαινόμενα ταῦτα ὡς κρίσεις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ἀποδίδομεν σήμερον εἰς τὴν λέξιν.

Ὡσαύτως δὲν ἐμφανίζονται κρίσεις εἰς τὰ δύο μεγάλα κέντρα συναλλαγῶν τοῦ 16ου αἰῶνος, τὴν Ἀμβέρσαν καὶ τὸ Lyon, ὅπου ὑφίσταντο σπουδαῖα χρηματιστήρια κινητῶν ἀξιῶν. Ἡ κερδοσκοπία ἐγίνετο πέριξ τῶν αὐξομειώσεων τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως τῶν διαφόρων νομισμάτων. Αἱ παρουσιαζόμεναι οἰκονομικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ ζημίαι ὠφείλοντο συνήθως εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἡγεμόνων νὰ πληρώσουν τὰ χρέη των, καθόσον πρὸς αὐτοὺς κυρίως ἐγένοντο τότε αἱ τοποθετήσεις κεφαλαίων, καὶ ὄχι εἰς τὴν κερδοσκοπίαν.

Κρίσις τουλιπῶν 1634—1637. Αὕτη ἔχει περίπου τὸν χαρακτῆρα κρίσεως (3)

---

(1) Εἰς τὰ θερμὰ κλίματα ἀνομβρία προκαλεῖ συχνὰ μείωσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

(2) Ἀναφέρομεν κατωτέρω κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τοὺς σπουδαιοτάτους λιμοὺς τῆς ἱστορίας, σημειοῦντες τὸ ἔτος τῆς ἐμφανίσεως καὶ τὴν χώραν ὅπου ὁ λιμὸς ἐξεδηλώθη : 436 π. Χ. Ρώμη, χιλιάδες πεινώντων ηὐτοκτόνησαν ριφθέντες εἰς τὸν Τίβεριν, 42 μ. Χ. Αἴγυπτος, 650 εἰς ὅλας τὰς Ἰνδίας, 879 εἰς ὅλον τὸν κόσμον, 941, 1022 καὶ 1033 Ἰνδίαι, καταστροφὴ ὁλοκλήρων ἐπαρχιῶν, κρούσματα ἀνθρωποφαγίας, 1005 Ἀγγλία, 1010 Εὐρώπη, 1064—1072 Αἴγυπτος, 1067—1070 Βόρειος Ἀγγλία συνεπείᾳ τῆς κατακτήσεως, ὁπότε ἐχάθησαν 100000 ἀνθρώπων καὶ ἐσημειώθησαν κρούσματα ἀνθρωποφαγίας (Aug. Thierry Hist. de la conquête de l'Angleterre par les Normands τ. Β' σελ. 92 ἑ.), 1148—1159 Ἰνδίας, 1162 παγκόσμιος, 1280 Βοημία, 1337—1438 Γαλλία, διαρκοῦντος τοῦ ἑκατονταετοῦς πολέμου μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας εἰς τὴν Γαλλίαν ἐσημειώθη μεγάλη μείωσις τῆς παραγωγῆς καὶ ἔνδεια, 1344—1345 Ἰνδίαι, 1396—1407 Ἰνδίαι, 1525—1534 Γερμανία, 1586 Ἀγγλία, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν νομοθεσίαν περιθάλψεως τῶν ἐνδεῶν Poor relief Act τοῦ 1601 ἐπὶ βασιλίσσης Ἐλισσάβετ, 1661 Ἰνδίαι κατόπιν διετοῦς τελείας ἀνομβρίας, 1769—1770 Bengal ἐχάθησαν 10 ἑκ. ἀνθρώπων τὸ $^1/_3$ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, 1783 Ἰνδίαι, 1790—1792 Ἰνδίαι, 1838 Ἰνδίαι, 1846—7 Ἰρλανδία συνεπείᾳ ἀποτυχίας τῆς ἐσοδείας γεωμήλων, 1861, 1866, 1869, 1874, 1776—78 εἰς διάφορα τμήματα τῶν Ἰνδιῶν, 1877—8 Κίνα ὁπότε ἐχάθησαν 9 $^1/_2$ ἑκατ. ἀνθρώπων, 1887—1889 Κίνα, 1891—2 Ρωσία, 1897 Ἰνδίαι, 1899—1901 Ἰνδίαι ἐχάθη 1 ἑκατ. ἀνθρώπων, 1905 Ρωσία. Ἐκ τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα παλαιότερον ἐφηρμόσθησαν πρὸς καταπολέμησιν τῶν λιμῶν καὶ τῶν σιτοδειῶν ἀναφέρομεν τὸ ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ' περὶ τὸ ἔτος 1765 ἐφαρμοσθὲν καὶ ἐπικληθὲν Pacte de Famine δι' οὗ ἐπεδιώκετο ἡ ρύθμισις τῆς διανομῆς τῆς ἐτησίας παραγωγῆς τοῦ σίτου. Τὸ μέτρον ὠφείλετο εἰς ἐπιχειρηματίαν ὀνόματι Malisset (ἐξ οὗ καὶ traité Malisset ὡσαύτως ἐλέγετο), συνίστατο δὲ εἰς τὴν ἐξαγορὰν σίτου ὥστε νὰ κρατῆται διαθέσιμος καὶ πωλεῖται εἰς ἐποχὰς ἐνδείας, ἀποτυχὸν δὲ κατηργήθη τὸ 1768.

Εἰς τὰς Ἰνδίας παρουσιάζονται ἰδιαιτέρως πολλοὶ λιμοὶ διότι εἰς τὴν πυκνοκατοικημένην ταύτην χώραν αἱ ἐσοδεῖαι ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰς βροχὰς τὰς φερομένας ὑπὸ τῶν ἀνέμων monsoon, δημιουργουμένους ἐκ τῶν διαφόρων βαρομετρικῶν πιέσεων μεταξὺ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Ἡ κατανομὴ τῶν βροχῶν αὐτῶν εἶνε ἄνισος καὶ ἀβεβαία, οὕτως ὥστε αἱ σιτοδεῖαι εἶνε οὕτως εἰπεῖν ἐνδημικαὶ εἰς τὰς Ἰνδίας.

(3) Δὲν νομίζω ὅτι ἡ οἰκονομικὴ παρακμὴ τῆς Λυβέκης δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς κρίσις. Ἡ Λυβέκη (Lübeck) ἀπὸ τοῦ ἔτους 1299 περίπου προΐστατο συνασπισμοῦ πόλεων, γνωστοῦ ὑπὸ

προκληθείσης ἐκ τῆς κερδοσκοπίας τῶν ***τουλιπῶν*** (1), ἥτις ἐμφανισθεῖσα κατὰ τὰ ἔτη 1634—1637 μὲ κέντρον πόλεις τινας τῆς Ὁλλανδίας (2) ὠφείλετο εἰς τὴν ἀναπτυχθεῖσαν ἀγάπην τοῦ κοινοῦ διὰ τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν φυτῶν (τουλιπομανίαν) τῶν ὁποίων οἱ βολβοὶ ἐπωλοῦντο ἐν χρηματιστηρίῳ εἰς τιμὰς ἐνίοτε μυθώδεις. Ὁ βολβὸς νεωστὶ ἀνακαλυπτομένης παραλλαγῆς ἐπωλεῖτο εἰς μεγάλας τιμάς, αἵτινες ἔφθασαν τὰς 2, 3 καὶ 4 χιλιάδας φιορινίων δι' ἕκαστον. Ἡ κρίσις ἐδημιουργήθη διὰ τῆς χαλαρώσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἀγοραστῶν, χωρὶς νὰ σημειωθῇ προηγουμένως αὔξησις τῆς παροχῆς πίστεως καὶ διακοπὴ ταύτης ἡ ὁποία νὰ συντείνῃ εἰς τὴν κρίσιν.

Κρίσις τοῦ 1720, τῆς South Sea Company καὶ τοῦ John Law. Εἶνε ἡ πρώτη πραγματικὴ κρίσις καὶ ἡ πρώτη κρίσις ἡ προκληθεῖσα ἐκ τῆς χρηματιστηριακῆς ὑπερτιμήσεως κινητῶν ἀξιῶν (3) ἐξεδηλώθη δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν μὲ μοναδικὴν εἰς τὴν ἱστορίαν ἔντασιν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἱδρύθη (1711) ἡ South Sea Company (4) ἥτις ἐπρόκειτο νὰ διεξαγάγῃ μονοπωλιακῶς τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον μὲ τὴν Νότιον Ἀμερικὴν καὶ τὰς νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, ἐσημείωσε δὲ ἰδιαιτέραν ἐπίδοσιν μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Asiento (1713) (5), ἐξ ἧς ἀνεμένοντο μεγάλα κέρδη. Ἀπὸ τοῦ 1718 διοικητὴς τῆς Ἑταιρείας ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας αἰσιοδοξία ὑπῆρξε τοιαύτη ὥστε αἱ τιμαὶ τῶν μετοχῶν της κατὰ τὸ ἔτος 1720 ἀνῆλθον ἀπὸ 128 ½ εἰς 1000 (Ἰούλιον 1720).

τὸ ὄνομα Hansa (εἰς ὃν μεταξὺ ἄλλων συμμετεῖχον καὶ αἱ πόλεις Wismar, Rostock, Stralsund, Greisswald κλπ.), ὅστις ὡς σκοπὸν εἶχε τὴν διεξαγωγὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων τόσον πρὸς ἀνατολὰς (Ρωσίαν) ὅσον πρὸς δυσμὰς (Ὁλλανδίαν, Ἀγγλίαν). Ὁ ἀριθμὸς τῶν συνησπισμένων πόλεων ἔφθασε τὰς 70 κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα. Οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι ἐπροκάλεσαν τὴν παρακμὴν τῆς Χάνσας καὶ τῆς Λυβέκης εἶνε οἱ ἑξῆς: Τὸ 1597 ἡ βασίλισσα Ἐλισσάβετ τῆς Ἀγγλίας κατήργησε τὰ ἀπὸ τοῦ 1259 ὑφιστάμενα προνόμια ὑπὲρ τῶν ἐμπόρων τῆς Χάνσας (τῶν merchants of the Steelyard, = ζυγαριά, ὠνομάζοντο δὲ οὕτω ἀπὸ τὸ μέρος τῆς προκυμαίας τοῦ Ταμέσεως ὅπου προσωρμίζοντο καὶ ὅπου ὑπῆρχε ζυγαριά). Ἀπὸ τοῦ 1425 ἡ μαινὶς (κοινῶς ρέγκα) τῆς ὁποίας τὸ ἐμπόριον ἦτο πηγὴ πλούτου διὰ τὴν Χάνσαν ἤρχισε νά ἐγκαταλείπῃ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς ἔστρεψε τὴν ἐμπορικὴν δρᾶσιν πρὸς ἄλλα κέντρα καὶ τέλος ὁ τριακονταετὴς πόλεμος (1618—1648) ὑπῆρξεν ἀφορμὴ μεγάλων καταστροφῶν διὰ τὰς πόλεις τῆς Χάνσας

(1) Τουλίπη, λατινιστὶ Tulipa, γαλλιστὶ Tulipe, γένος φυτῶν ἔχον περὶ τὰ 60 εἴδη καὶ ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν λειριωδῶν. Εἶνε φυτὸν βολβόρριζον ἐξόχως διακοσμητικὸν καὶ παρουσιαζόμενον ὑπὸ πλείστας παραλλαγάς.

(2) Πρβλ. J. Beckmann Beyträge zur Geschichte der Erfinduugen Lg. 1782 τ. Α' σελ. 228 ἑ. Μέχρι σήμερον ὑφίσταται μεγάλη καλλιέργεια τουλιπῶν εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Haarlem.

(3) Ἡ χρηματιστηριακὴ κερδοσκοπία, δηλαδὴ ἡ κερδοσκοπία ἐπὶ κινητῶν ἀξιῶν ἐν χρηματιστηρίῳ ἐμφανίζεται ἤδη ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς Amsterdam ὅπου διαπραγματεύονται κατὰ πρῶτον αἱ μετοχαὶ τῆς ὁλλανδικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ ἔπειτα ὁλλανδικὰ ἐθνικὰ δάνεια. Τὸ Amsterdam καὶ Λονδῖνον εἶχον χρηματιστήρια μὲ διεθνεῖς συναλλαγὰς καὶ ὅπου διεξήγετο ἱκανὴ κερδοσκοπία.

(4) Ἑταιρεία τῆς Νοτίας Θαλάσσης. Ἡ ἵδρυσίς της ὠφείλετο εἰς τὴν τότε ἀποδεκτὴν γενομένην ἀρχὴν ὅτι τὸ κράτος ἔπρεπε νὰ ἐκχωρῇ μονοπωλιακῶς ὡρισμένα ἐμπορικὰ προνόμια ἔναντι καταβολῶν πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ δημοσίου χρέους.

(5) Ἡ συνθήκη αὕτη συνωμολογηθεῖσα μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Οὐτρέχτης μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἱσπανίας παρεχώρησε εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸ μονοπώλιον τῆς εἰσαγωγῆς δούλων (ἐξ Ἀφρικῆς) εἰς τὰς ἱσπανικὰς κτήσεις τῆς Ἀμερικῆς (προεβλέπετο δικαίωμα εἰσαγωγῆς 144.000 δούλων εἰς διάστημα 30 ἐτῶν, ἤτοι 4800 δούλων κατ' ἔτος). Μέχρι τοῦ 1700 τὸ μονοπώλιον τοῦτο εἶχεν ἡ Γενούη, κατόπιν δὲ ἐπ' ὀλίγον ἡ Γαλλία. Τὸ ἀγγλικὸν μονοπώλιον διετηρήθη μέχρι τοῦ 1750. Asiento εἶνε ἱσπανικὴ λέξις σημαίνουσα ἐνοικίασιν φόρων ἢ συμβόλαιον.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Ταὐτοχρόνως ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ὑπεράγαν αἰσιοδοξίας, ἡ ἵδρυσις πολλῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν, ἀλλὰ ὡς ἦτο ἐπόμενον ἡ πεποίθησις τοῦ κοινοῦ εἰς τὰς ἑταιρείας αὐτὰς ταχέως ἤρχισε νὰ μειοῦται, αἱ δὲ μετοχαὶ τῆς South Sea Company ἔπεσαν ραγδαίως εἰς τιμὴν 135 (Νοέμβριον 1720) προκαλέσασαι τὴν οἰκονομικὴν καταστροφὴν χιλιάδων κατόχων αὐτῶν. Οἱ διευθύνοντες τὴν ἑταιρείαν ὡς καὶ ὑπεύθυνοι ὑπουργοὶ κατεδιώχθησαν καὶ αἱ περιουσίαι των κατεσχέθησαν, ἡ δὲ ἑταιρεία ἐξηκολούθησε φυτοζωοῦσα μέχρι τοῦ ἔτους 1750. Ἡ κρίσις αὕτη ὀνομάζεται ἐν Ἀγγλίᾳ South Sea Bubble (1). Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ σκῶτος John Law (2) ὑπῆρξεν ὁ αἴτιος μεγάλης κρίσεως. Οὗτος ἐπίστευεν ὅτι τὸ μεταλλικὸν νόμισμα δὲν ἦτο κατάλληλον διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας τῶν συναλλαγῶν καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ πιστωτικῶν μέσων κυκλοφορίας, καὶ συγκεκριμένως διὰ χαρτονομίσματος τὸ ὁποῖον ἡ ἐκδοτικὴ τράπεζα νὰ δίδῃ ἔναντι ὑποθήκης γῆς. Οὕτω κινητοποιεῖται καὶ εἰσέρχεται εἰς τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς ἡ ἀξία τῆς γῆς, χωρὶς ὅμως νὰ παύῃ νὰ χρησιμοποιεῖται γεωργικῶς. Τὸ χαρτονόμισμα θὰ αὐξομοιοῦται ἀναλόγως τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν καὶ δὲν θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ. Ἀργότερον ὁ Law συμπληρώσας τὴν θεωρίαν του διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι τὸ χαρτονόμισμα δύναται νὰ ἔχῃ ὡς κάλυμμα, ὄχι κἂν τὴν γῆν (3), ἀλλὰ τὴν πίστιν τοῦ κράτους. Τὰς θεωρίας (4) ταύτας ἐφήρμοσεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἐξουσιοδοτηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλεύοντος Regent ὅπως ἐφαρμόσῃ τὰ σχέδια του. Τὸ 1716 ἱδρύθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Law ἡ Banque générale ἔχουσα τὸ δικαίωμα ἐκδόσεως χαρτονομίσματος, τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἀποδεκτὸν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ καὶ τοῦ ὁποίου ἡ κυκλοφορία ἐπροκάλεσε πτῶσιν τοῦ τόκου. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1717 ὁ Law ἵδρυσε τὴν Compagnie de la Louisiane ou d'Occident εἰς ἣν παρεχωρήθη ἡ προνομιακὴ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ γαλλικῶν κτήσεων. Τὸ 1718 ἡ τράπεζα τοῦ Law μετεβλήθη εἰς κρατικὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα La Banque royale, ἱδρύθη δὲ διὰ συγχωνεύσεως ἡ Compagnie des Indes ἥτις κατ' οὐσίαν ἐμονοπώλησεν ὅλον τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Γαλλίας, ἀναλαβοῦσα καὶ τὸ δημόσιον χρέος αὐτῆς, αἱ δὲ μετοχαὶ τῆς ἑταιρείας ἀπὸ ἀρχικῆς ἀξίας 500 φράγκων ἔφθασαν νὰ τιμῶνται εἰς τὸ παρισινὸν ὑπαίθριον χρηματιστήριον τῆς ὁδοῦ Quincampoix τὸν Ὀκτώβριον 1719 8.000 φράγκα καὶ τὸν Δεκέμβριον 20.000 φράγκα. Κατὰ Φεβρουάριον 1720 τράπεζα καὶ ἑταιρεία συνεχωνεύθησαν, τὸ κοινὸν κατελήφθη ὑπὸ κερδοσκοπικῆς μανίας, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν ἐπώλουν τὰς ἰδιοκτησίας των διὰ νὰ ἀποκτήσουν μετοχὰς τοῦ Law, πανταχόθεν δὲ συνέρρεον ξένοι εἰς Παρισίους διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν· ὅταν ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι τὰ κέρδη

---

(1) Bubble: πομφύλυξ, μπουρμπουλήθρα.

(2) Ὁ John Law (1671—1729) νέος ὢν ἔζησεν ἄτακτον βίον καὶ φονεύσας εἰς μονομαχίαν τὸν ἀντίπαλόν του ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἀγγλίαν. Τὸ 1715 μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὸν ἀντιβασιλέα δοῦκα τῆς Ὀρλεάνης σχέδια περὶ ἀναδιοργανώσεως τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν καὶ ἐξευρέσεως προσόδων, ἅτινα γενόμενα δεκτὰ ἐπροκάλεσαν τὴν ἵδρυσιν ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν κρίσιν, περὶ ἧς ἐν τῷ κειμένῳ, κατόπιν δὲ τῆς ὁποίας ἐδραπέτευσεν ἐκ Γαλλίας καὶ ἀπέθανε πτωχὸς εἰς Βενετίαν. Συνέγραψε Money and Trade with a Proposal for suplying the Nation with Money (1705) Περὶ αὐτοῦ πρβλ. τὸ ἄρθρον Law τοῦ G. Jahn εἰς τὸ Handwoerterbuch der Staatwissenschaften 4η ἔκδ. 1905 σελ. 259—264 ἔνθα καὶ βιβλιογραφία.

(3) Ἡ γῆ δὲν εἶνε κατάλληλον κάλυμμα διὰ τὴν ἔκδοσιν χαρτονομίσματος διότι εἶνε δυσκόλως ρευστοποιήσιμος προκειμένου νὰ πωληθῇ.

(4) Αἱ θεωρίαι τοῦ J. Law ἐπροκάλεσαν μὲν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ καταστροφὰς ἀλλὰ δὲν ἦσαν ἐσφαλμέναι. Ἡ θεωρία τοῦ ἀμετάλλου νομίσματος καὶ διευθυνομένου τοιούτου ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τῶν ἰδεῶν τοῦ Law.

ΑΘΗΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ & ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ἦσαν ἀνύπαρκτα τότε πάντες καταληφθέντες ὑπὸ πανικοῦ ἐπώλησαν τὰς μετοχὰς καὶ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1720 αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Law καὶ τὸ «σύστημά» του εἶχον ἐξαφανισθῆ. Ἡ κρίσις τοῦ 1720 (ἥτις δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὰς δύο χώρας) συνεκλόνισε τὴν ὅλην οἰκονομίαν.

Κρίσις τοῦ 1763. Τὸ τέλος τοῦ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας πολέμου διαρκέσαντος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1755 μέχρι τοῦ ἔτους 1763 καὶ τερματισθέντος τότε διὰ τῆς εἰρήνης τῶν Παρισίων (δι' ἧς ἡ Γαλλία ἐξεχώρησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸν Καναδᾶ), ἐπέφερεν ἀπότομον μεταβολὴν εἰς τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς καὶ πιστωτικὴν κρίσιν ὅπότε 30 ἐμπορικοὶ οἶκοι τοῦ Amsterdam καὶ 16 τοῦ Ἀμβούργου ἐπτώχευσαν. Ἡ κρίσις αὕτη δὲν ἔθιξε τὴν Ἀγγλίαν.

Κρίσις τοῦ 1772 εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Κρίσις τοῦ 1783. Τὸ τέλος τοῦ πολέμου τῆς Ἀγγλίας κατὰ τῶν ἐπαναστησασῶν ἀποικιῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς (1773—1783 εἰρήνη Βερσαλλιῶν δι' ἧς ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ἀποικιῶν) προκαλεῖ ἐξαιρετικὴν ἐμπορικὴν κίνησιν, ἥτις καταλήγει εἰς κρίσιν.

Κρίσις τοῦ 1793 εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου εἶχε προηγηθῆ οἰκονομικὴ ὀκμὴ καὶ ἵδρυσις πολλῶν τραπεζῶν. Ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Γαλλίας (1793) ἐπροκάλεσε κρίσιν σημαντικὴν ἥτις ἀνεκόπη διὰ τῆς ἐκδόσεως ὑπὸ τοῦ κράτους χαρτονομίσματος (Exchequer bills) ἀξίας 5 ἑκ. λιρῶν ἅτινα ἐδανείσθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Κρίσις τῶν ἐτῶν 1794—1796 εἰς τὴν Γαλλίαν διαρκούσης τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως, προκληθεῖσα ἐκ τῆς μεγάλης ὑποτιμήσεως τοῦ γαλλικοῦ νομίσματος, ἥτις ὑπῆρξε πάλιν ἀποτέλεσμα τῆς πληθωρικῆς ἐκδόσεως χαρτονομίσματος, τῶν ἀσσινιάτων [1] (assignats) τὰ ὁποῖα ἐκδοθέντα κατὰ τὸ 1789 ἔφθασαν μέχρι ποσοῦ 45 δισεκατομμυρίων καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1796 δὲν εἶχον πλέον εἰμὴ τὸ $^1/_{100}$ τῆς ἀρχικῆς των ἀξίας. Κατὰ Φεβρουάριον 1796 κατηργήθησαν.

Κρίσις τοῦ 1799 ἐκδηλωθεῖσα κυρίως εἰς τὸ Ἀμβοῦργον, ὅπου εἶχον συσσωρευθῆ πολλὰ ἐμπορεύματα.

Κρίσις τοῦ 1810. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ἱσπανικῶν ἀποικιῶν, ὁ ἠπειρωτικὸς ἀποκλεισμός, ἡ εἴσοδος τῆς Ρωσίας εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ ἰδίως τὰς ἀγγλικὰς ἐμπορικὰς συναλλαγάς, αἱ μεγάλαι ἐφευρέσεις, προκαλοῦν ἐπίτασιν τῆς παραγωγῆς. Ἀρχίζει ἡ ἵδρυσις μετοχικῶν ἑταιρειῶν. Σημειοῦται αὔξησις τῶν τιμῶν. Τὸ 1810 σημειοῦται εἰς τὴν Ἀγγλίαν κρίσις, πτῶσις τῶν τιμῶν, ἀθρόαι πτωχεύσεις, ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας ὑποχρεοῦται νὰ ἀναστείλῃ τὰς πληρωμάς της δανεισθεῖσα τὴν 11 Ἀπριλίου 1811 ἀπὸ τὸ δημόσιον 6 ἑκ. £.

Κρίσις τῶν ἐτῶν 1815—1818. Ἐξεδηλώθη κυρίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Κατὰ τὸ 1815 ἔπληξε τὴν γεωργίαν καὶ τὸ 1818 τὴν κυκλοφορίαν, ὅπότε ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας ἀνέστειλε καὶ πάλιν τὰς πληρωμάς της, δανεισθεῖσα ἀπὸ τὸ δημόσιον 28 ἑκ. £.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1820 σημειοῦται κατὰ τὸν Spiethoff ἡ ἐμφάνισις τῶν περιοδικῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων (οἰκονομικῶν κύκλων) ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν κεφαλαιοκρατικὴν οἰκονομίαν.

Κρίσις τοῦ 1825. Ἐκδηλωθεῖσα εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Μετὰ τὸ ἔτος 1818 βαθμιαία ἀνάκυψις τῆς οἰκονομίας. Ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1825 αἱ ἀγγλικαὶ ἐξαγωγαὶ

---

(1) Διὰ λεπτομερείας πρβλ. ἄρθρον τοῦ Français Bernard ἐν Grande Encyclopédie εἰς λέξιν Assignat.

πρὸς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν διπλασιάζονται, ἐντὸς βραχέως χρονικοῦ διαστήματος ἱδρύονται ἐπιχειρήσεις ὧν τὰ κεφάλαια ὑπερβαίνουν τὰ 100 ἑκ. £. Αὐξάνει ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία καὶ αἱ τιμαὶ (βάμβακος κατὰ 109%, μετάξης 20 %, καπνοῦ 33%, ζαχάρεως 34 %, χυτοσιδήρου κατὰ 77 % ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1824 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1825). Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1828 σημειοῦται διακοπὴ τῆς παραγωγῆς, αἱ τιμαὶ πίπτουν (βάμβακος κατὰ 60 %, μετάξης 39 %, καπνοῦ 23 % κτλ.), σημειοῦνται πτωχεύσεις τραπεζῶν. Τὰ ρευστὰ διαθέσιμα τῆς τραπέζης τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ 13.900.000 £ τὴν 27ην Μαρτίου 1824 κατῆλθον εἰς 1.300.000 £ κατὰ Δεκέμβριον. Ἡ βελτίωσις ὅμως ἐπῆλθε ταχέως καὶ τὸ 1826 ἡ τράπεζα διέθετε 10.200.000 £.

Κρίσις ἐτῶν τῶν 1836 καὶ 1839. Ἀπὸ τοῦ 1832 σημειοῦται εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπέκτασις τῶν σιδηροδρομικῶν ἐπιχειρήσεων συμβαδίζουσα μὲ ἐν γένει ἀκμὴν τῆς οἰκονομίας (ἵδρυσις κατὰ τὰ ἔτη 1834—1836 ἐπιχειρήσεων ὑπὸ μορφὴν μετοχικῶν ἑταιρειῶν μὲ κεφάλαια 105 ἑκ. £). Ἡ ἀγγλικὴ ἐπιχειρηματικότης στρέφεται πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ὅπου ἐγκαθίστανται σιδηροδρομικαὶ συγκοινωνίαι καὶ μεταλλευτικαὶ ἐπιχειρήσεις, καὶ ἀναπτύσσεται ἡ οἰκοδομική. Κατὰ τὰ ἔτη 1835 καὶ 1836 σημειοῦται ὕψωσις τῶν τιμῶν (ἀπὸ 31 % μέχρι 90 % ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τιμὰς τοῦ 1833). Τὸ 1836 ἐσημειώθη κρίσις ἐμφανισθεῖσα κατὰ πρῶτον εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας καὶ ἐκεῖθεν διαδοθεῖσα εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Σημειοῦται πτῶσις τῶν τιμῶν (κατὰ Ἰούλιον 1837 κατὰ 20 % ἕως 45 % ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τιμὰς τοῦ Ἰουλίου 1836). Πολλαὶ ἐπιχειρήσεις πτωχεύουν, τράπεζαι ἀναστέλλουν τὰς πληρωμάς των (μεταξὺ αὐτῶν ἡ μεγάλη ἰρλανδικὴ τράπεζα Agricultural and Commercial Bank of Irland). Ἡ κρίσις εἶχε σχεδὸν παρέλθει καὶ ἐσημειοῦντο τὰ συμπτώματα τῆς ἐπιδόσεως, ὅταν ἄστοχοι ἐνέργειαι τοῦ διευθυντοῦ τῆς Τραπέζης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Biddle ἐπροκάλεσαν νέαν ἔντασιν τῆς κρίσεως.

Κρίσις τοῦ 1847. Ἀπὸ τοῦ 1836 ἐσημειώθη μεγάλη πρόοδος τῆς τεχνικῆς, κυρίως τῆς μετολλουργίας (ὑπερόσφυρα [=marteau—pilon], ἐλασματουργοὶ κτλ.) βραδέως δὲ τὰ κεφάλαια (μετὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1839) στρέφονται, τόσον εἰς τὴν Γαλλίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις, κυρίως δὲ (1844 ἕως 1847) εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ἐπιχειρήσεις ἡ ἀνάπτυξις δὲ τούτων προκαλεῖ ἀνάλογον ἀνάπτυξιν τῆς μεταλλουργίας, καὶ ὕψωσιν τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων ταύτης, τῶν κερδῶν ἐν γένει καὶ τῶν ἡμερομισθίων εἰς τὰς προμνησθείσας δύο χώρας. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ σιδηροδρομικαὶ ἐπιχειρήσεις δὲν ἀπέφερον τὰ ἀναμενόμενα μεγάλα κέρδη, προεκλήθη τὸ 1847 ἀναστολὴ τῶν ἐγκαταστάσεων καὶ πτῶσις τῆς τιμῆς τῶν σιδηροδρομικῶν ἀξιῶν, ἐξ οὗ γεγενικωτέρα κρίσις, μείωσις τῆς καταναλώσεως σιδήρου, (κατὰ τὸ 1850 παρήχθη εἰς τὴν Γαλλίαν ποσὸν σιδηροδρομικῶν ραβδῶν κατὰ ¼ κατώτερον τοῦ παραχθέντος κατὰ τὸ ἔτος 1847), γαιάνθρακος καὶ βάμβακος, γενικὴ ἐλάττωσις τῶν τιμῶν, διαρκέσασα μέχρι τοῦ ἔτους 1850. Τὴν κρίσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀνέστειλεν ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας εἰς ἣν παρεχωρήθη τὸ δικαίωμα ὅπως ἐκδώση χαρτονόμισμα πέραν τοῦ ὁριζομένου ὑπὸ τοῦ Peels'Act [1] ἀλλὰ ἥτις ταὐτοχρόνως ὕψωσε τὸν τόκον προεξοφλήσεων αὐτῆς εἰς 8 %,

---

[1] Ὁ Sir Robert Peel (1788—1850) ὡς πρωθυπουργὸς ἐψήφισε τὸ 1844 τὸ Bank Charter Act, δηλαδὴ τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὴν νὰ ἐκδίδῃ χαρτονόμισμα μέχρι ποσοῦ 14.000.000 λιρῶν ἔναντι ὁμολογιῶν κρατικῶν δανείων, πᾶν δὲ χαρτονόμισμά ἐκδιδόμενον πέραν τοῦ ὁρίου τούτου πρέπει νὰ καλύπτεται κατὰ ἑκατὸν τοῖς ἑκατὸν διὰ χρυσοῦ. Ἡ λειτουργία τοῦ Peels'Act ἀνεστάλη κατὰ τὰ ἔτη 1847, 1855, 1867, 1914 καὶ 1931.

τὸ μέτρον αὐτὸ ἔσχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀνακόψῃ τὴν κρίσιν. Ἀνάλογος ἐξέλιξις ἔλαβε χώραν εἰς τὴν Γαλλίαν ὅπου ἡ κρίσις ἐξεδηλώθη μὲν διὰ τῆς πτωχεύσεως τῆς μεγαλητέρας τότε γαλλικῆς τραπέζης ἤτοι τῆς Caisse du Commerce et de l'Industrie, ἀνεκόπη δὲ διὰ τῆς παρεμβάσεως τῆς Banque de France, τερματισθεῖσα κατὰ τὸ 1851. Αἱ ζημίαι τῶν κεφαλαιούχων οἵτινες εἶχον μετοχὰς σιδηροδρομικὰς ἀνῆλθον κατὰ τὴν κρίσιν αὐτὴν διὰ μὲν τὴν Ἀγγλίαν εἰς 180 ἑκατ. λιρῶν διὰ δὲ τὴν Γαλλίαν εἰς 488 ἑκατ. φράγκων. Ἡ ἀνεργία ὑπῆρξεν ὡσαύτως σημαντικὴ (100.000 ἄνεργοι εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ 780.000 εἰς τὴν Γαλλίαν,) ἄξιον δὲ μνείας εἶνε ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1848 ὑπὸ τῆς δημοκρατικῆς κυβερνήσεως ἥτις προῆλθεν ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Φεβρουαρίου 1848 καὶ ἧς ἀπετέλει μέρος ὁ σοσιαλιστὴς Louis Blanc, ἱδρύθησαν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀνεργίας τὰ ὀνομασθέντα «ἐθνικὰ ἐργαστήρια» (ateliers nationaux). Καὶ προηγουμένως εἰς τὴν Γαλλίαν εἶχον ἐπιχειρηθῆ (1) δημόσια ἔργα πρὸς παροχὴν ἐργασίας εἰς τοὺς ἀνέργους, ὡς π. χ. ἐπὶ Φραγκίσκου Α' (1545), Λουδοβίκου ΙΔ' (1685, 1699, 1709) Λουδοβίκου ΙΣ' (1786 καὶ 1789), ἐπὶ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως (1790—1791). Τὰ ἐθνικὰ ἐργαστήρια ἱδρύθησαν ἐπὶ τῇ βάσει διατάγματος ἀναγνωρίζοντος τὸ «δικαίωμα πρὸς ἐργασίαν» τῶν πολιτῶν καὶ περιέχοντος τὰς ἑξῆς διατάξεις: «Ἡ κυβέρνησις τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συντήρησιν τῶν ἐργατῶν διὰ τῆς ἐργασίας· καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐργασίαν εἰς ὅλους τοὺς πολίτας. Ἀναγνωρίζει ὅτι οἱ ἐργάται πρέπει νὰ συνεταιρίζωνται μεταξύ των διὰ νὰ ἀπολαμβάνουν τοὺς καρποὺς τῆς ἐργασίας των.» Εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἀρχῶν αὐτῶν ἤρχισεν ἀπὸ τῆς 9 Μαρτίου 1848 ἡ στρατολογία ἐργατῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἔφθασε τοὺς 120.000 περίπου, πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων χωματισμῶν. Τὰ ἔργα ἐπιβαρύνοντα ὑπερβολικῶς τὸ δημόσιον ταμεῖον διεκόπησαν τὴν 23ην Ἰουνίου 1848 ὑπὸ τῆς ἱδρυθείσης κατὰ Ἰούνιον δικτατορίας.

Αἱ κρίσεις αἱ σημειωθεῖσαι ἀπὸ τοῦ 1820 μέχρι τοῦ 1858 ἐθεωροῦντο παρὰ τῶν τότε εἰδικῶν ὡς ὀφειλόμεναι εἰς τὴν νομισματικὴν στενότητα, καὶ ἔγιναν τότε προτάσεις ὅπως ἐκδοθῇ περισσότερον χαρτονόμισμα (2).

Κρίσις τοῦ 1857. Ἡ κρίσις αὕτη ἔσχε παγκόσμιον χαρακτῆρα ἐπελθοῦσα μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1850 διαγραφεῖσαν οἰκονομικὴν ἐπίδοσιν, ὀφείλεται δὲ κυρίως εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι τοῦ 1856 ἡ παραγωγὴ τοῦ χρυσοῦ (3) ὑπῆρξε τόσον μεγάλη ὥστε νὰ ὑπερβῇ κατὰ $^1/_6$ τὸ σύνολον τῶν ὑφισταμένων παγκοσμίων ἀποθεμάτων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου (4) συνέπεια τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἀπότομος αὔξησις τῶν τιμῶν ἀπὸ 74 κατὰ τὸ 1849 εἰς 95 κατὰ τὸ 1853, καὶ ἡ πτῶσις τοῦ τόκου προεξοφλήσεως εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἀγορὰν μέχρι $1\ ^1/_2\ ^0/_0$ (1852). Ταὐτοχρόνως ἐσημειοῦτο μεγάλη ἐπίδοσις εἰς τὴν ναυπηγείαν καὶ τὴν κατασκευὴν σιδηροδρόμων, εἰς τὰς βιομηχανίας καὶ τὰς οἰκοδομάς. Τὰ φαινόμενα ταῦτα παρουσιάζονται παντοῦ, εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν, τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, τὴν Γερμανίαν. Ἡ κρίσις ἐξεδηλώθη κατὰ τὸ ἔτος 1857 κατὰ πρῶτον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἐξορύξεως χρυσοῦ, αἵτινες δὲν ἀπέφεραν τὰ ἀναμενόμενα

---

(1) Παρβλ. σχετικῶς τὸ ἄρθρον τοῦ Francois Bernard Ateliers Nationaux εἰς τὴν Grande Encyclopédie

(2) Werner Sombart Der moderne Kapitalismus τ. III σ. 191.

(3) Κατόπιν τῶν ἀνακαλύψεων τῶν χρυσωρυχείων τῆς Καλιφορνίας (1849) καὶ τῆς Αὐστραλίας (1851).

(4) Κατὰ τὰ ἔτη 1841 ἕως 1850 ἡ παραγωγὴ χρυσοῦ ἀνήρχετο εἰς 54.759 χιλιόγραμμα ἐτησίως, κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1855—1858 ἀνῆλθεν εἰς 199.388 χιλιόγραμμα ἐτησίως. Πρβλ. Levasseur La question de l' or Paris 1858 καὶ τὸν κατωτέρω παρατιθέμενον πίνακα παραγωγῆς χρυσοῦ.

ἀποτελέσματα, ἔπειτα εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιχειρήσεις. Ἡ παραγωγὴ ἐμειώθη γενικῶς καὶ σημαντικῶς, αἱ τιμαὶ ἔπιπτον, αἱ πιστώσεις περιωρίζοντο, ὁ δὲ τόκος προεξοφλήσεως ὑψώθη σημαντικῶς, φθάσας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὸ ποσοστὸν τῶν 30 καὶ 40 %, εἰς τὴν Γαλλίαν 7 ½ % καὶ τὴν Ἀγγλίαν 7 % (¹) ὅπου καὶ ἀνεστάλη ἡ ἰσχὺς τοῦ Peel's Act. Ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1857 ἤρχισε νὰ διαγράφεται ἡ ἀνάρρωσις τῆς οἰκονομίας.

Κρίσις τοῦ 1866. Κατὰ τὰ ἔτη 1861—1866 σημειοῦται οἰκονομικὴ ἐπίδοσις. Εἰς τὴν Γαλλίαν αὕτη ὑποβοηθεῖται διὰ τῆς δράσεως τῆς ἐμπορικῆς τραπέζης Crédit Mobilier (ἱδρυθείσης τὸ 1852) καὶ τῆς ἱδρύσεως πολλῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀνάλογα φαινόμενα παρατηροῦνται εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ ἐπίδοσις σημειοῦται τόσον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ποὺ παράγουν παραγωγικὰ μέσα (μηχανὰς) ὅσον καὶ εἰς ἐκείνας ποὺ παρασκευάζουν εἴδη καταναλώσεως. Ἡ κρίσις ἐμφανίζεται τὸ 1866, πλήττουσα κατὰ πρῶτον τὰς σιδηροδρομικὰς ἐπιχειρήσεις, εἰς τὴν Ἀγγλίαν σημειοῦται πτώχευσις τοῦ οἴκου Overend Gurney and Co μὲ παθητικὸν 10 ἑκατ. Λ. Α. καὶ ἀνεστέλλετο ἡ ἰσχὺς τοῦ Peel's Act, τοῦ τόκου προεξοφλήσεως τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας ἀναβιβαζομένου εἰς 10 %.

Κρίσις τοῦ 1873 ἔχουσα ὡς κέντρον τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἀρχίζει νὰ δημιουργεῖται μεγάλη βιομηχανία, νὰ ἱδρύωνται μεγάλαι ἐπιχειρήσεις, καὶ νὰ διεξάγεται κερδοσκοπία ἐπὶ τῶν κινητῶν ἀξιῶν (²). Ἡ κρίσις ἐκδηλωθεῖσα κατὰ Μάϊον τοῦ 1873 προεκάλεσε τὴν πτώχευσιν ἢ διάλυσιν πολλῶν ἑταιρειῶν, πτῶσιν τῶν τιμῶν τῶν κινητῶν ἀξιῶν καὶ τρία τῶν μετοχῶν τῶν νέων ἑταιρειῶν. Ἡ κρίσις αὕτη καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς πανικὸς μόνον μὲ τὰ φαινόμενα τῆς μεγάλης κρίσεως τοῦ ἔτους 1720 δύνανται νὰ συγκριθοῦν (³).

Κρίσις τῶν ἐτῶν 1882 καὶ 1884. Ἀπὸ τοῦ 1879 σημειοῦται πρόοδος τῆς οἰκονομίας ἐκδηλουμένη εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τῆς αὐξιούσης ἐκδόσεως βιομηχανικῶν κινητῶν ἀξιῶν καὶ τῆς ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων καὶ σιδηροδρομικῶν εἰς μεγάλην κλίμακα. Τὸ 1882 ἀρχίζει ἡ κρίσις ἐκδηλουμένη εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τῆς πτωχεύσεως τῆς Τραπέζης Union Générale, ἡ οἰκοεομικὴ δρᾶσις μειοῦται σημαντικῶς. Εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας ἡ κρίσις ἐξεδηλώθη τὸ 1884, ὅπου μεταξὺ πολλῶν ἐσημειώθη ἡ πτώχευσις τοῦ μεγάλου ἐπιχειρηματίου σιδηροδρόμων Jay Goud.

Κρίσις τῶν ἐτῶν 1890 ***καὶ 1893***. Ἀπὸ τοῦ 1886 σημειοῦται οἰκονομικὴ ἐπίδοσις εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας, ἐκδηλουμένη κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν σιδηροδρόμων, ὅτε ὑπὸ ὁμάδος χαλυβουργῶν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Carnegie συνεπήχθη συνδικᾶτον (pool) ρυθμίζον τὴν παραγωγὴν τῶν σιδηροδρομικῶν ραβδῶν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα ἐστράφη πρὸς τὴν Αὐστραλίαν, Καναδᾶν, Ἀργεντινὴν κλπ. Παρετηρεῖτο εἰς ὅλα τὰ οἰκονομικῶς προηγμένα κράτη αὔξησις τῆς παραγωγῆς εἰς ὅλους τοὺς κλάδους αὐτῆς. Ἡ κρίσις ἐσημειώθη τὸ 1890 εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅπου ἐπτώχευσεν ὁ τραπεζιτικὸς οἶκος Baring Brothers ὅστις εἶχε ἀναμιχθῆ ἐνεργότατα εἰς τὰς ἐξαγωγὰς διὰ

(¹) Διὰ τὰς δύο τελευταίας χώρας πρόκειται περὶ τοῦ ἐπισήμου τόκου προεξοφλήσεως τῶν ἐκδοτικῶν ἱδρυμάτων.

(²) Εἰς τὴν Βιέννην ἱδρύθησαν τότε εἰδικαὶ τράπεζαι (Ratenbanken ἢ Rentenbanken) αἱ ὁποῖαι ὡς ἔργον εἶχον νὰ πωλοῦν ἐπὶ πιστώσει κινητὰς ἀξίας, καὶ ἕτεραι (αἱ Maklerbanken) ποὺ διηυκόλυναν τὸ στοιχήματα ἐπὶ τῶν διαφορῶν τῶν τιμῶν τῶν κινητῶν ἀξιῶν καὶ τὰς πράξεις μεταφορᾶς (reports).

(³) Ὁ Lexis ἀναφέρει (σελ. 204) τὴν ἐν Γερμανίᾳ κρίσιν τοῦ 1873 ὡς πρότυπον κρίσεως, ὀφειλομένης εἰς τὴν ὑπερβολικὴν αἰσιοδοξίαν τῶν ἐπιχειρηματιῶν.

ΑΘΗΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS AND BUSINESS

τὴν Ἀργεντινήν, εἰς δὲ τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας, τὸ 1893 ὅπου ἐπτώχευσε σειρὰ ἐπιχειρήσεων σιδηροδρομικῶν (π. χ. ἡ Northern Pacific) καὶ βιομηχανικῶν. Ἔκτοτε εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας οἱ βιομήχανοι ἀντὶ νὰ ἱδρύουν pools πρὸς διατήρησιν ὑψωμένων τῶν τιμῶν, συνέπηξαν trusts πρὸς βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν παραγωγῆς καὶ ὑποβιβασμὸν τῶν τιμῶν. Τὸ 1893 ἐσημειώθη εἰς τὴν Αὐστραλίαν μεγάλη κρίσις τῆς κατοικίας συνεπείᾳ τοῦ προηγηθέντος οἰκοδομικοῦ ὀργασμοῦ. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ κρίσις, ἐπροκάλεσε πλεῖστας πτωχεύσεις καὶ γενικὴν πτῶσιν τῶν κινητῶν ἀξιῶν (1).

Κρίσις τοῦ 1900. Ἡ ἐπίδοσις τῆς οἰκονομίας σημειοῦται εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, κυρίως ὅμως εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου τὴν οἰκονομικὴν πρωτοπορείαν κατέχουν αἱ βιομηχανίαι ἠλεκτρικῶν εἰδῶν ἐπομένων τῶν λοιπῶν, κυρίως τῶν ἐπιχειρήσεων σιδηροδρόμων, ναυτικῶν μεταφορῶν. Σημειοῦται ὕψωσις τῶν ἡμερομισθίων καὶ τῶν κερδῶν. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος διαρκεῖ μέχρι τοῦ ἔτους 1903. Ἡ κρίσις τοῦ 1900 ἔπληξεν ἠπιώτερον τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, βαθύτερον τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἐξεδηλώθη εἰς ἐκείνας ἀκριβῶς τὰς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐσημειώσαμεν ἐπίδοσιν ἀλλὰ αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐσχάτως ἱδρυθῆ ἐπὶ ἐπισφαλῶν βάσεων. Ἡ κρίσις προὐκάλεσε τὴν συγκέντρωσιν τῶν βιομηχανιῶν παραγωγῆς ἠλεκτρικῶν εἰδῶν. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἡ κρίσις ἐσημειώθη κατὰ τὸ ἔτος 1903.

Κρίσις τοῦ 1907 Ἀπὸ τοῦ 1905 σημειοῦται ἐπίδοσις εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὴν Γαλλίαν ἐκδηλουμένη κυρίως εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἱδρύσεως ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ἢ τὴν αὔξησιν τῶν πρὸς αὐτὰς ὁμολογιακῶν δανείων, ἡ παραγωγὴ ηὐξάνετο καὶ αἱ τιμαὶ ὑψοῦντο. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἡ ἐπίδοσις ἐκδηλοῦται κυρίως εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν σιδηροδρομικῶν ἐγκαταστάσεων (συνεπιφέρουσαν ἀνάπτυξιν τῶν συναφῶν βιομηχανιῶν καὶ δὴ τῆς σιδηρουργίας, αὔξησις κερδῶν τοῦ trust τοῦ χάλυβος), εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων (αὔξησις κερδῶν τῆς μεγάλης ἑταιρείας Bell), τῶν οἰκοδομῶν, τῆς κλωστοϋφαντουργίας. Ἡ κρίσις ἐμφανίζεται γενικὴ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1907. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἡ κατασκευὴ σιδηροδρόμων ἀνακόπτεται ἕνεκα τῶν μεγάλων τιμῶν τῶν πρώτων ὑλῶν, τῶν κεφαλαίων καὶ τῆς ἐργασίας, ὡσαύτως ἡ τῶν ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων, αἱ ἀνακοπαὶ αὗται προκαλοῦν γενικῶς χαλάρωσιν τῆς παραγωγῆς. Ἀπὸ τῆς 16 μέχρι τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1907 σημειοῦνται πτωχεύσεις εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἐξ ὧν σπουδαία ἡ τῆς τραπέζης Industrial Trust Cy μὲ 3 ἑκ. δολ. κεφάλαια καὶ 43 ἑκ. δολ. καταθέσεις. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν κρίσιν αὐτὴν κατεδείχθη πασιφανῶς ἡ ἀδυναμία τοῦ τραπεζιτικοῦ συστήματος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καθ' ὃ αἱ τράπεζαι στενώτατα συνυφασμέναι μὲ τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις ὑφίσταντο ἀμέσως τὸν ἀντίκτυπον τῆς τύχης τούτων, ἔκτοτε δὲ ἐπεδιώχθη ἡ μεταρρύθμισις τοῦ συστήματος, ἐπιτευχθεῖσα ὡς γνωστὸν ἀργότερον. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τραπεζῶν καθωρίσθησαν ὑπὲρ τούτων ὀλιγοήμερα χρεωστάσια (legal holidays). Εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ κρίσις ἐκδηλοῦται εἰς τὴν οἰκοδομικήν, τὴν βιομηχανίαν τοῦ χάλυβος, τὴν μηχανουργίαν, τὴν κλωστοϋφαντουργίαν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ κρίσις εἶνε ἀσθενεστέρα, καθόσον ἡ χώρα αὕτη εἶχε πρὸ πολλοῦ συμπληρώσει τὸν βιομηχανικόν της ἐξοπλισμόν, θίγονται δὲ κυρίως τὰ ναυπηγεῖα καὶ ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία. Καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ κρίσις δὲν εἶνε σπουδαία διὰ τὸν αὐτὸν ὡς καὶ διὰ τὴν Ἀγγλίαν λόγον.

Κρίσις τῶν ἐτῶν 1913 καὶ 1914. Ἡ μετὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1907 περίοδος

(1) Ἀπὸ τοῦ 1890 μέχρι τοῦ 1895 αἱ νοτιο-ἀμερικανικαὶ ἀξίαι ἔχασαν 59 ἑκ. £. περίπου.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ

χαλαρότητος δὲν διαρκεῖ πολύ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1909 σημειοῦται αὔξησις τῶν τιμῶν ἐνῷ ἀπὸ τῆς περιόδου 1911—1912 λαμβάνει χώραν οἰκονομικὴ ἐπίδοσις ἐκδηλουμένη κυρίως εἰς τὴν Γερμανίαν, ἥτις διανύει τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως τῆς παραγωγῆς της (ἵδρυσις μεγάλου κονσόρτσιουμ παραγωγῆς ἠλεκρικῶν εἰδῶν, ἀνάπτυξις τῆς μηχανουργίας). Ἡ κρίσις ἐξεδηλώθη εἰς τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ 1913 πλήττουσα κυρίως τὰς βιομηχανίας, καὶ ἐκεῖθεν διεδόθη καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

Κρίσις τῶν ἐτῶν 1920—21. Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου (1) αἱ τιμαὶ εἶχον διπλασιασθῆ, ὅτε μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ἤρχισαν νὰ πίπτουν, κατόπιν ὅμως τῆς Εἰρήνης τῶν Βερσαλλιῶν ὑψώθησαν εἰς ἐπίπεδα ἀνώτερα τῶν τοῦ ἔτους 1918. Κατὰ τὸ 1920 ἐσημειώθη κρίσις ἀρξαμένη κατὰ πρῶτον ἀπὸ τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Οἱ λόγοι τῆς κρίσεως κατὰ τὸν Wagemann (Struktur σ. 282 ἑ) ἦσαν οἱ ἑξῆς: 1) ἡ ἀνακοπὴ τοῦ νομισματικοῦ πληθωρισμοῦ, 2) ἡ βιομηχανικὴ ὑπερπαραγωγὴ καὶ 3) ἡ γεωργικὴ ὑπερπαραγωγή. Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἡ Εὐρώπη ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς ἀνάγκας της διὰ τῆς ἐκδόσεως χαρτονομίσματος, τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συνεχισθῇ μετὰ τὸν πόλεμον ἡ δὲ κρίσις τοῦ 1920, διαφέρουσα τῶν λοιπῶν περιοδικῶν κρίσεων, ἀποτελεῖ σύμπτωμα τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὁμαλότητα, ἐκδηλουμένη εἰς τὰς χώρας Ἡνωμ. Πολιτειας, Ἰαπωνίαν, Ἀγγλίαν, αἱ ὁποῖαι διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐπώλουν ἐμπορεύματα εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐκδηλουμένη δὲ κυρίως εἰς τὴν ἄπω Ἀνατολὴν ἡ ὁποία θίγεται καὶ ἐκ τῆς ὑποτιμήσεως τοῦ ἀργύρου. Ἡ Εὐρώπη εὑρίσκεται εἰς ἀδυναμίαν (2) νὰ ἀγοράσῃ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦτο δὲ θίγει σπουδαίως τὴν Ἀγγλικὴν οἰκονομίαν. Ἡ κρίσις ἐξεδηλώθη κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1920 ὅτε ἡ τράπεζα τῆς Γαλλίας ὕψωσε τὸν προεξοφλητικόν της τόκον ἀπὸ 1 % εἰς 6 %, ἡ δὲ Federal Reserve Banque τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ἡ Τράπεζα τῆς Ἀγγλίας εἰς 7 %. Τὴν κρίσιν ἐπηκολούθησε μακρὰ περίοδος χαλαρότητος (3).

---

(1) Ἡ περίοδος τοῦ πολέμου ὑπῆρξεν ὁμοία πρὸς περίοδον ἐπιδόσεως, καθ' ἣν ὑψώθησαν αἱ τιμαὶ καὶ ἐξηφανίσθη ἐντελῶς ἡ ἀνεργία μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι διαρκοῦντος τοῦ πολέμου δὲν σημειοῦται αὔξησις τῆς παραγωγῆς αἱ δὲ τιμαὶ ὑψοῦνται συνεπείᾳ αὐξήσεως τῆς ζητήσεως.

(2) Μετὰ τὸν πόλεμον αἱ ἀμερικανικαὶ καὶ ἀγγλικαὶ τράπεζαι περιώρισαν τὰς πρὸς τὴν Εὐρώπην πιστώσεις των. Ὡσαύτως ἡ ὑποτίμησις τῶν νομισμάτων δυσχεραίνει τὰς ἀγορὰς ἐκ χωρῶν μὲ ὑγιὲς νόμισμα.

(3) Ὁ Pietri Tonelli (σελ. 609) ἐρευνῶν τὰ στατιστικὰ δεδομένα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Γαλλίας διεπίστωσεν ὅτι ἐσημειώθη ἐπίδοσις κατὰ τὰ ἔτη 1856, 1881, 1900, 1907 καὶ 1913. χαλάρωσις δὲ κατὰ τὰ ἔτη 1848, 1858, 1870, 1877, 1885, 1901, 1908 καὶ 1914. Εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν ἐκ τῶν ἀναλόγων στοιχείων προκύπτουν ὡς ἔτη ἐπιδόσεως τὰ 1876, 1887, 1902, 1913, χαλαρώσεως δὲ τὰ ἔτη 1877, 1888, 1891, 1908 καὶ 1914.

Ἀνασκοποῦντες τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομίας τοῦ 19ου αἰῶνος παρατηροῦμεν ὅτι τὰ κεφάλαια στρέφονται μεθ' ὁρμῆς πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις παντὸς εἴδους (βιομηχανίας, συγκοινωνίας κτλ.) ἀφοῦ διὰ μετατροπῆς (conversion) τῶν δανείων τοῦ κράτους (πρόκειται κυρίως περὶ τῶν ἀγγλικῶν δανείων) μειωθῇ κατά τι ὁ τόκος τῶν ὁμολογιῶν. Ὁ νέος τόκος θεωρούμενος ἀνεπαρκὴς ὠθεῖ τὰ κεφάλαια πρὸς ἐπικερδεστέρας τοποθετήσεις. Ὁ Levinsohn εἰς ἄρθρον του περὶ τῆς διαρκείας τῶν κρίσεων (ἑλλην. μετάφρασις εἰς Πρωΐαν 28 Ἰουνιου 1932) παρατηρεῖ ὅτι εἰς τὰς ἐκβιομηχανισμένας χώρας αἱ περίοδοι τῶν οἰκονομικῶν ἐξασθενήσεων δὲν διαρκοῦν πλέον ἐπὶ τόσον χρονικὸν διάστημα ὅπως συνέβη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας. Ἀπὸ τὸ 1890 μέχρι τοῦ 1920, ὑπῆρξαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας 179 εὐτυχεῖς μῆνες ἔναντι 100 δυστυχῶν, εἰς τὴν Ἀγγλιαν 171 εὐτυχεῖς ἔναντι 100 δυστυχῶν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν 170 εὐτυχεῖς μῆνες. Ἡ Γερμανία εἰς τὰς περιόδους τῆς οἰκονομικῆς της εὐημερίας ἐγνώρισε χρονικὰ διαστήματα οἰκονομικῆς ἐξασθενήσεως, ἀπὸ τὸ 1890 μέχρι τοῦ 1913 παρουσιάζει 114 εὐτυχεῖς μῆνας ἔναντι 100 δυστυχῶν.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS

8) Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΚΡΙΣΙΣ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1929—1932

Ἡ κρίσις ἡ ἀρξαμένη κατὰ τὸ ἔτος 1929 εἶνε ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας, αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν εἰς τὴν ἱστορίαν, ὀφείλεται δὲ εἰς τὰς καταστροφὰς τοῦ πολέμου καθὼς καὶ εἰς τὰς μετὰ τὴν κρίσιν τοῦ 1920 προσπάθειαν ὅπως ἐπανορθωθοῦν αἱ καταστροφαὶ αὐτοῦ (1). Πρὸ τοῦ ἐκραγεῖ ὁ παγκόσμιος πόλεμος οἱ οἰκονομολόγοι εἶχον διατυπώσει τὴν γνώμην ὅτι μακρὰ διάρκεια γενικοῦ πολέμου εἶνε ἀδύνατος διότι τοῦτο ἤθελε σημάνει τὴν καταστροφὴν τῆς διεθνοῦς οἰκονομίας, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἐπὶ τετραετίαν διαρκέσαντος παγκοσμίου πολέμου ὑπῆρξαν οἱ εἰπόντες ὅτι αἱ προβλέψεις τῶν οἰκονομολόγων διεψεύσθησαν, ἦλθεν ὅμως ἡ κρίσις τῶν ἐτῶν 1929 καὶ ἑξῆς, ἥτις δυστυχῶς διεπίστωσε τὴν ἀλήθειαν τῶν προβλέψεων, καθόσον εἶνε προφανὲς ὅτι εἰς τὸν πόλεμον ὀφείλεται ἡ πρωτοφανὴς οἰκονομικὴ καχεξία εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ὑφήλιος διατελεῖ ἐπὶ τόσον χρόνον.

Χαρακτηριστικὸν τῆς συγχρόνου κρίσεως, διαφερούσης κατὰ τοῦτο ὅλων τῶν προγενεστέρων, εἶνε ὅτι δὲν ἐπῆλθε κατόπιν περιόδου ἐπιδόσεως καὶ ὑπερεπιδόσεως ἀλλὰ κανόπιν περιόδου πτώσεως τῶν τιμῶν, δηλαδὴ ἐν μέσῳ περιόδου οἰκονομικῆς χαλαρότητος.

Ἡ πτῶσις τῶν τιμῶν ὀφείλεται εἰς πολλὰ αἴτια: Εἰς τὴν μεγάλην ἐπέκτασιν τῶν παραγωγικῶν ἐγκαταστάσεων. Πολλαὶ χῶραι αἱ ὁποῖαι πρὸ τοῦ πολέμου δὲν εἶχον ἰδίας βιομηχανίας ἢ εἶχον ἀσημάντους μόνον ἀνέπτυξαν ταύτας χάρις εἰς τὰς εὐνοϊκὰς συνθήκας ποὺ ἐδημιούργησαν αἱ συγκοινωνιακαὶ δυσχέρειαι καὶ ἡ ὑποτίμησις τοῦ νομίσματός των (2). Αἱ τεχνικαὶ συνθῆκαι τῆς βιομηχανικῆς καὶ γεωργικῆς παραγωγῆς ἐβελτιώθησαν σημαντικῶς. Δημιουργεῖται οὕτω γενικὴ ὑπερπαραγωγὴ προκαλοῦσα πτῶσιν τῶν τιμῶν. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον εἶνε ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι αἱ ***χονδρικαὶ τιμαὶ πίπτουν πολὺ ταχύτερον τῶν λιανικῶν τοιούτων***, ὅπερ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα οἱ παραγωγεῖς (πωλοῦντες μὲ χονδρικὰς καὶ ἀγοράζοντες μὲ λιανικὰς τιμὰς) νὰ ἔχουν ἠλαττωμένην ἀγοραστικὴν δύναμιν, ὅπερ ὠθεῖ εἰς ὑποκατανάλωσιν. Ἐπίσης αἱ τιμαὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων πίπτουν ταχύτερον τῶν τιμῶν τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἐπιφέρουσαι ἐλάττωσιν τῆς καταναλωτικῆς δυνάμεως τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν.

---

(1) Ἰδοὺ τί λέγει σχετικῶς ὁ Lescure (σελ. 288—289): «La période qui succède à la crise de 1920 devait être l'une des plus terribles et des plus complexes de l'histoire économique. Elle est essentiellement une époque de reconstituttion: reconstitution des régions devastées par la guerre, reconstitution des stocks anéantis, reconstitution des monnaies par le retour à l'or, reconstitution des finances publiques. Quoi d'étonnant que l'alternance des périodes d'essor et de dépression ait cessé, que la solidarité mondiale marque à cette époque des hésitations. et qu'après cet immense effort couronné de succès le monde subisse des phénomènes de surproduction».

«Dans ces 10 dernières années, l'Europe à fait preuve d'une singulière vitalité. Nou senlement les dévastations de la guerre ont été réparées, mais grâce aux perfectionnements de la technique, la production mondiale dépasse de près de 50 % la production de 1914. La production a grandi beancoup plus que la population. Le monde est plus riche; il n est pas plus heureux. Car cette abondance contraste avec le chômage nniversel. La crise de 1929 en soulignant la restauration universelle de la production renouvelle et ressuscite les problèmes classiques d'avant-guerre: notamment la surproduction».

(2) Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εὑρίσκεται καὶ ἡ Ἑλλάς.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Τὸ ἔτος 1929 ἐσημείωσεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὴν μεγίστην ἔκδοσιν κινητῶν ἀξιῶν φθάσασαν τὰ 10.005.000 δολλάρια (1928 7.979.000, 1927 7.489.000) καὶ ὀφειλομένην εἰς τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τοῦ θεσμοῦ τῶν Investment trusts (1).

Ἡ ἐπίδοσις τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας πρὸ τῆς κρίσεως ἐκδηλοῦται κυρίως εἰς τὴν βιομηχανίαν αὐτοκινήτων, ἧς ἡ παραγωγὴ ἐντὸς τριετίας ηὐξήθη κατὰ 50 %. (1927 3.600.000 αὐτοκίνητα, 1928 4.600.000, 1929 5.600.000). Ἀνάπτυξις σημειοῦται καὶ εἰς τὰς οἰκοδομὰς καὶ τὰς σιδηροδρομικὰς μεταφοράς. Ἡ πώλησις τῶν ἐμπορευμάτων διευκολύνεται τὰ μέγιστα διὰ τῆς παροχῆς εὐκολιῶν εἰς τοὺς ἀγοραστὰς καὶ δὴ τῆς κατὰ δόσεις ἀποπληρωμῆς αὐτῶν (crédit à la consommation, instalment buying). Ἡ κατανάλωσις τέλος ὑποβοηθεῖται καὶ ὑπὸ τῆς ὑψώσεως τῶν ἡμερομισθίων.

Ἐὰν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἡ κρίσις τοῦ 1929 ἐπῆλθε κατόπιν περιόδου ἐπιδόσεως, τοῦτο δὲν δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τῆς Εὐρώπης τῆς ὁποίας τὰ ἔθνη ἀπὸ τοῦ 1920 μέχρι τοῦ 1929 ἦσαν ἀπησχολημένα μὲ τὴν ἐξυγίανσιν τῶν νομισματικῶν των συστημάτων.

Ἡ κρίσις ἐνεφανίσθη κατὰ πρῶτον εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὅπου αἱ τιμαὶ τῶν κινητῶν ἀξιῶν κυρίως εἰς τὸ χρηματιστήριον τῆς Νέας Ὑόρκης εἶχον φθάσει τιμὰς ἐντελῶς δυσαναλόγους μὲ τὴν παραγωγικὴν ἱκανότητα καὶ ἀποδοτικότητα τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ πτῶσις (krach τῆς Wallstreet ὅπου τὸ χρηματιστήριον τῆς N. Y.) ἀνῆλθεν εἰς 32 δισεκατομμύρια δολλ. ἀπὸ 1ης Ὀκτωβρίου μέχρι 1ης Νοεμβρίου 1929 (2), κατὰ

---

(1) Investment trusts εἶνε μετοχικαὶ ἑταιρεῖαι αἱ ὁποῖαι τὰ κεφάλαιά των χρησιμοποιοῦν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀγορὰν μετοχῶν ἄλλων ἑταιρειῶν. Οὕτω οἱ κίνδυνοι τῶν τοποθετήσεων κατανέμονται. Ἄλλοτε τὰ I. T. ἀγοράζουν μετοχὰς μιᾶς κατηγορίας (π. χ. μόνον σιδηροδρομικῶν) ἄλλοτε περισσοτέρων.

(2) Τὴν 29 Ὀκτωβρίου 1929 ἐπωλήθησαν ἐντὸς τῆς ἡμέρας κινηταὶ ἀξίαι ἀνερχόμεναι εἰς 16.388.700 δολλ., ἀπὸ 18ης δὲ μέχρι 29ης Ὀκτωβρίου 1929 εἰς 70.000.000 δολλάρια, κατωτέρω παρατίθεται πίναξ ἐμφαίνων τὸν συνολικὸν ἀριθμὸν τῶν ἀξιῶν τῶν ἀναγραφομένων εἰς τὸ χρηματιστήριον Νέας Ὑόρκης καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν. (Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀξιῶν εἰς ἑκατομμύρια καὶ τῶν τιμῶν εἰς ἑκατομμύρια δολλαρίων. Οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστου μηνός).

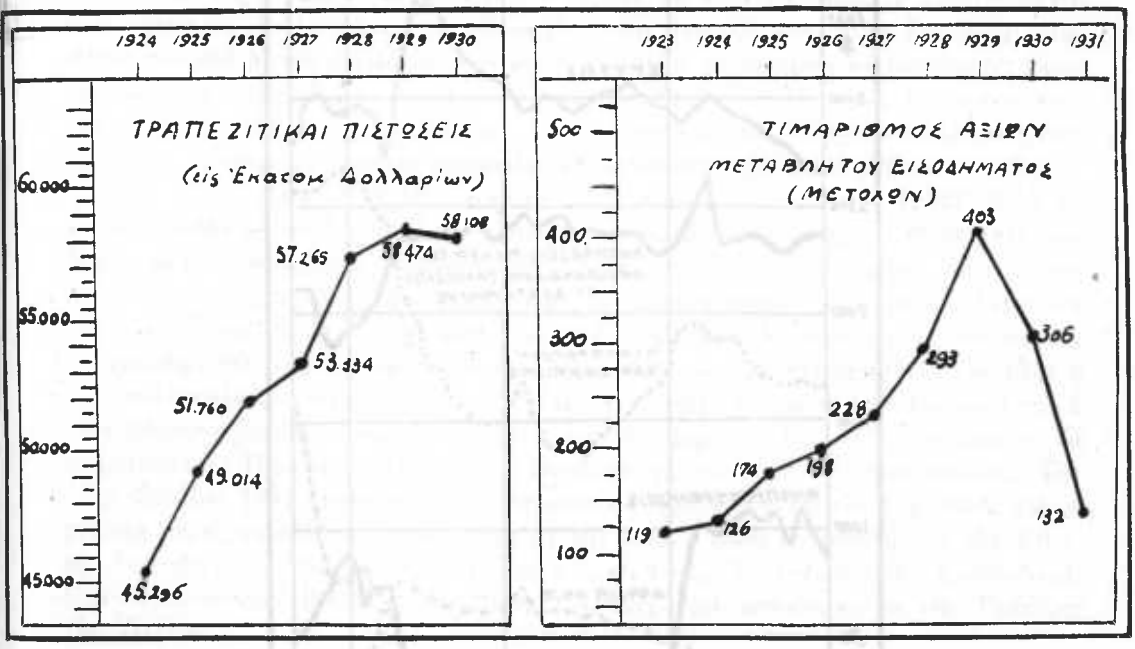
		Μετοχαί		*Ὁμολογ. μὲ πάγιον τόκον*	
		Συνολικὸν ποσὸν ἐκδοθεισῶν μετοχῶν.	Χρηματιστηριακὴ τούτων τιμή.	Ὀνομαστικὴ αὐτῶν τιμή.	Χρηματιστηριακὴ τιμή.
Ἰανουάριος	1924	433,4	27.072	35.458	33.612
»	1926	491.6	34.489	36.995	35.509
»	1927	585.6	38.376	37.900	37.168
»	1928	655.0	49.736	36.881	36.875
»	1929	757.3	67.478	48.589	47.379
»	1930	1.127.7	64.708	49.058	46.892
Αὔγουστος	»	1.269.9	67.221	50.375	49.102
Σεπτέμβριος	»	1.282.5	67.721	50.457	49.294
Ὀκτώβριος	»	1.284.1	60.143	50.027	48.715
Νοέμβριος	»	1.296.8	55.026	50.192	48.418
Δεκέμβριος	»	1.296 2	53.312	50.095	47.960
Ἰανουάριος	1931	1.296.8	49.020	50.073	47.385
Φεβρουάριος	»	1.298.7	52.062	49.882	47.546
Μάρτιος	»	1.297.9	57.055	50.109	47.870
Ἀπρίλιος	»	1.298.5	53 336	50.789	48.463
Μάϊος	»	1.304.8	48.570	50.912	48.282
Ἰούνιος	»	1.305.5	42.334	50.849	47.630
Ἰούλιος	»	1.303.5	47.417	51.846	49.133
Αὔγουστος	»	1.303 2	44.423	51.939	48.376

(Rivista Bancaria 1931 σελ. 794).

Ἐκ τοῦ πίνακος αὐτοῦ προκύπτει ἡ ἐλάττωσις τῆς χρηματιστηριακῆς τιμῆς τῶν μετοχῶν καὶ ἡ σχετικῶς μικροτέρα τῶν ὁμολογιῶν.

ΑΘΗΝΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS

δὲ τὸν Lescure (σελ. 327) ἡ πτῶσις αὕτη πρέπει νὰ ἀποδοθῇ κυρίως εἰς τὴν ἐλάττωσιν κερδῶν τῆς βιομηχανίας αὐτοκινήτων. Τὴν πτῶσιν τῶν ἀξιῶν ἐπηκολούθησε πτῶσις τῶν τιμῶν, ἰδίᾳ τῶν χονδρικῶν, καὶ ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς, ἣν δὲν κάτορθώνουν νὰ ἀναστείλουν αἱ προσπάθειαι τῶν τραπεζιτικῶν ἱδρυμάτων ὅπως παράσχουν ἀφθόνους πιστώσεις μὲ εὐθηνὸν τόκον (1 ½ % κατὰ Μάϊον 1931). Σημειοῦνται πτωχεύσεις ἱκανῶν μικρῶν τραπεζῶν (περὶ τὰς 3000 μέχρι τέλους 1931) ἀλλὰ οὐδεμιᾶς σημαντικῆς (¹). Ἡ ἀνεργία ἐμφανίζεται, ὑπολογίζονται δὲ οἱ ἄνεργοι εἰς 2.508.000 τὴν 30 Ἀπριλίου 1930 καὶ 5.600.000 κατὰ τὸ τέλος τοῦ Σεπτεμβρίου 1931. Κατὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ ἔτους τούτου πραγματοποιεῖται ἐλάττωσις τῶν ἡμερομισθίων κατὰ 10 ἕως 30 %.



(Σχῆμα ἀρ. 6). (Κατὰ τὸν Lucius σελ. 71)

Σημειοῦται σημαντικὴ ὑποκατανάλωσις ὀφειλομένη εἰς τὴν μείζονα ἐλάττωσιν τῶν χονδρικῶν τιμῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς λιανικάς.

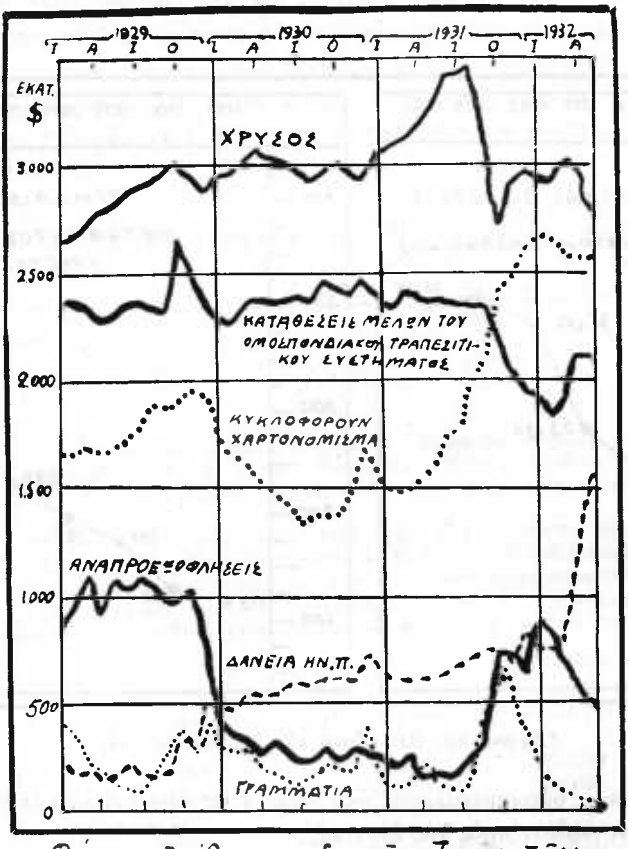
Εἰς τὰ παρατιθέμενα διαγράμματα φαίνεται σαφῶς ἡ κίνησις τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας κατὰ τὴν παροῦσαν κρίσιν. Εἰς τὸ σχῆμα ὑπ' ἀρ. 6 φαίνεται ἡ αὔξησις καὶ ἐλάττωσις τῶν τραπεζιτικῶν πιστώσεων, καὶ ἡ παράλληλος πρὸς αὐτὴν αὔξησις καὶ ἐλάττωσις τῆς ἀξίας τῶν μετοχῶν. Εἰς τὸ σχῆμα ὑπ' ἀρ. 7 ἡ θέσις τῶν Ὁμοσπονδιακῶν Τραπεζῶν Ἀποθέματος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐκ τοῦ διαγράμματος τούτου προκύπτει σαφὴς ἡ ἐπίδρασις τῆς κρίσεως ἐπὶ τῶν Ὁμοσπονδιακῶν Τραπεζῶν Ἀποθέματος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅλοι οἱ λογαριασμοὶ

(¹) Ἐπτώχευσαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὸ 1928 491 τράπεζαι (139 ἑκατ. δολ. καταθ.), τὸ 1929: 642 (235 ἑκατ. δολ. καταθ.), τὸ 1930 1345 (865 ἑκατ. δολ. καταθ.), τὸ 1931 2290. Αἱ πτωχεύσεις ὠφείλοντο εἰς τὸν πανικὸν τοῦ κοινοῦ τὸ ὁποῖον ἀπέσυρε τὰς καταθέσεις του, πολλαὶ δὲ τράπεζαι προτοῦ ἀναστείλουν τὰς πληρωμάς των ἐπλήρωσαν τὰ 40 ἕως 50 % τῶν καταθ των. (Financial Times 4 Ἀπριλίου 1932).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΟΙΚΟΝ & ΕΜΠΟΡ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

βαίνουν ἐλαττούμενοι, ἤτοι τὸ ἀπόθεμα χρυσοῦ, αἱ καταθέσεις τῶν τραπεζῶν ποὺ εἶνε μέλη τοῦ συστήματας τῶν Ὁμοσπονδιακῶν Τραπεζῶν, αἱ ἀναπροεξοφλήσεις καὶ τὰ γραμμάτια, αὐξάνουν δὲ τὸ χαρτοφυλάκιον τίτλων (δηλαδὴ αἱ ὑπὸ τῶν τραπεζῶν ἀγοραζόμεναι ὁμολογίαι ἐθνικῶν δανείων) καὶ τὸ κυκλοφοροῦν χαρτονόμισμα ἀμφότεραι ὡς ἐκδήλωσις τῆς προσπαθείας νὰ ἐπιτευχθῇ ὕψωσις τῶν τιμῶν δι' αὐξήσεως τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας

Ἡ ἀμερικανικὴ κρίσις διεδόθη εἰς ὅλας τὰς χώρας. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἐχειροτέρευσε τὴν ὑφισταμένην οἰκονομικὴν χαλαρότητα. Αἱ χῶραι τῆς κεντρικῆς καὶ



Θέσις τῶν Ὁμοσπονδιακῶν Τραπεζῶν Ἀποθέματος Ἡνωμένων Πολιτειῶν. - (1929-1932)

(Σχῆμα ἀρ. 7.) Ἐκ τοῦ The Economist 2 Ἰουλίου 1732.)

ἀνατολικῆς Εὐρώπης ὑφίστανται μεγάλας στενοχωρίας ἐλλείψει εὐθηνῶν μακροπροθέσμων δανείων, (1) διότι ἡ πίστις γενικῶς ἔχει κλονισθῇ καὶ ἐνῷ αἱ ἀγοραὶ χρήματος ἐμφανίζουν πληθώραν οἱ τόκοι δὲ προεξοφλήσεων εἶνε χαμηλοί, αἱ μακροπρόθεσμοι τοποθετήσεις συναντοῦν μεγίστας δυσκολίας καὶ δὲν γίνονται παρὰ μόνον μὲ μεγάλους τόκους καὶ μὲ εἰδικὰς ἐξασφαλίσεις.

Μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 1931 ἡ κατάστασις εἰς τὴν Εὐρώπην ἦτο λίαν χαλαρὰ ἀλλὰ ὀξέα φαινόμενα κρίσεως δὲν ὑφίσταντο. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἀνησυχητικὸν ἦτο ἡ

(1) Ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς συγχρόνου κρίσεως εἶνε ἡ μεγάλη ἀνισότης τῶν τόκων τῶν μακροπρ. δανείων εἰς τὰς διαφόρους χώρας.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS

διαρκὴς πώλησις χρυσοῦ ὑπὸ τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας, καταδεικνύουσα ὅτι οἱ ἀλλοδαποὶ ἀπέσυρον ἐξ Ἀγγλίας κεφάλαια. Κατὰ Μάϊον 1931 ὁ τόκος προεξοφλήσεως ἀνήρχετο εἰς 1½ % εἰς Νέαν Ὑόρκην καὶ 2 ½ % εἰς τὸ Λονδῖνον, αἱ δὲ τράπεζαι ἐδάνειζον εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς 1 καὶ 2 %. Ἡ κρίσις ἐξεδηλώθη διὰ τῆς ἀναστολῆς τῶν πληρωμῶν τῆς μεγάλης αὐστριακῆς τραπέζης Credit—Anstalt, ἥτις ἔχει ὑπὸ τὴν οἰκονομικήν της ἐπιρροὴν τὰ ¾ τῶν βιομηχανιῶν τῆς Αὐστρίας, καὶ ἥτις ὤφειλε βραχυπροθέσμως εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν περὶ τὰ 70 ἑκατ. δολλαρίων. Τὸ κράτος ἐπενέβη καὶ ἐγγυήθηκε τὰς συνολικὰς ὑποχρεώσεις τῆς τραπέζης ἀνερχομένας εἰς 1300 ἑκατ. αὐστριακὰ σελίνια. Ἐκ τῆς Αὐστρίας ἡ κρίσις μετεδόθη ὡς ἦτο ἐπόμενον εἰς τὴν Γερμανίαν εὑρισκομένην εἰς μεγάλην στενοχωρίαν ὡς ἐκ τῶν ὀφειλῶν της πρὸς τὸ ἐξωτερικόν (1), ἡ δὲ κρίσις εἰς τὴν Γερμανίαν ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι ἀπεσύρθησαν αἱ ἐν Γερμανίᾳ καταθέσεις τῶν ἀλλοδαπῶν ἀντιληφθέντων ὅτι ἡ χώρα εἶνε βεβαρυμένη μὲ ὑπερόγκους ὀφειλὰς εἰς τὰς ὁποίας δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀνταποκριθῇ καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ οἰκονομία της εὑρίσκεται ἐν κινδύνῳ (2). Παροδικὴν ἀνακούφισιν ἐπέφερε τὸ χρεωστάσιον τοῦ προπροέδρου Χοῦβερ τὸ ὁποῖον ἀνέστειλε τὰς πληρωμὰς ἐξ ἐπανορθώσεων καὶ πολεμικῶν ἐπὶ ἓν ἔτος (ἀπὸ 1ης Ἰουλίου 1931 μέχρι 30ης Ἰουνίου 1932) ἀλλὰ τὸ μέτρον τοῦτο ὡς καὶ ἡ παροχὴ πιστώσεων πρὸς τὴν Reichsbank 100.000.000 δολλαρίων δεν ἴσχυσαν ὅπως ἀνακόψουν τὴν κρίσιν. Ἀπὸ τῆς 9ης τοῦ μηνὸς Ἰουλίου σημειοῦνται δυσχέρειαι διὰ τὴν Reichsbank ἐξ ἧς ἀποσύρονται τὴν 9ην καὶ 10ην ἀνὰ 50 ἑκατ. μ. τὴν δὲ 11ην 100 ἑκατ. μάρκων. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἐγγυᾶται τὰς ὑποχρεώσεις δύο μεγάλων τραπεζῶν αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο εἰς στενοχωρίαν. Τὴν 13ην ἡ γερμανικὴ τράπεζα Darmstädter und National Bank ἀνέστελλε τὰς πληρωμάς της ἡ δὲ κυβέρνησις ἐγγυᾶται τὰς ὑποχρεώσεις της ἀνερχομένας εις 1.500 ἑκατ. μάρκα. Τὰ χρηματιστήρια Βερολίνου, Παρισίων, Βουδαπέστης κλείνουν ἐπί τινας ἡμέρας. Τὴν 18ην Ἰουλίου 1931 δημοσιεύονται ἀναγκαστικὰ διατάγματα εἰς τὴν Γερμανίαν περιορίζοντα τὰς εἰς συνάλλαγμα συναλλαγὰς (3) τὴν 22αν ὁ τόκος προεξοφλήσεως τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Αὐστρίας ὑψοῦται ἀπὸ 7 ½ εἰς 10 %. Τὸ κάλυμμα τῆς Reichsbank ἐλαττοῦται συνεχῶς (36, 1 % τὴν 25ην). Ἀποσύρονται καταθέσεις ἐκ τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας.

---

(1) Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν πραγματογνωμόνων τῆς Βασιλείας τοῦ Αὐγούστου 1931 (τῆς συνελθούσης μετὰ τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου) τὰ βραχυπρόθεσμα χρέη τῶν 28 μεγαλητέρων τραπεζιτικῶν ἱδρυμάτων τῆς Γερμανίας (ἀντιπροσωπευόντων τὰ 85 % τοῦ ὅλου) κατὰ τὰ μέσα Ἰουλίου 1931 ὑπελογίζοντο εἰς 4.393 ἑκατομμύρια μάρκων, ἐξ ὧν πρὸς τὴν Ἀμερικὴν 1629, Ἀγγλίαν 1051, Ἑλβετίαν, 581, Ὁλλανδίαν, 336. Γαλλίαν, 297, Σουηδίαν, 101, διαφόρους ἄλλας χώρας 398.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τὰ μακροπρόθεσμα ἰδιωτικὰ χρέη τῆς Γερμανίας (ἄνευ τῶν δημοσίων καὶ κοινοτικῶν) ὑπελογίζοντο εἰς 3592 ἑκατομμύρια ἤτοι πρὸς τὴν Ἀμερικὴν 2.269, Ἀγγλίαν 396, Ὁλλανδίαν 599, Ἑλβετίαν 201, Σουηδίαν 108, καὶ ἄλλας χώρας 69. Σημειωτέον ὅτι οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ κατηρτίσθησαν κατὰ προσέγγισιν ἐνδεικτικῶς. Ὁ κ. Melchior ὑπεστήριξε κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1931 ἐν Βασιλείᾳ ὅτι τὸ σύνολον τῶν βραχυπροθέσμων γερμανικῶν χρεῶν (δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν) ἀνήρχετο εἰς 12 δισεκατομμύρια μάρκων ἀντὶ 8, ὡς ὑπελόγιζεν ἡ ἔκθεσις τῶν πραγματογνωμόνων τοῦ Αὐγούστου 1931.

(2) Ἄρθρον E. M. Patterson προέδρου τῆς American Society of Political and Social Science The Economist 1931 1 Aug σελ. 212—3.

(3) Πάντες ὀφείλουν νὰ δηλώσουν τὰ παρ' αὐτῶν κατεχόμενα ποσὰ συναλλάγματος. Ἐκ τῶν καταθέσεων δὲν δύναται ὁ καταθέτης νὰ ἀποσύρῃ ποσὸν ἄνω τῶν 100 μάρκων καὶ νὰ πληρώσῃ δι' ἐπιταγῆς ἄνω τῶν 2000 μάρκων. Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ τόκος προεξοφλήσεως ηὐξήθη (ἀλλὰ παροδικῶς) μέχρι 15 %.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀπὸ τοῦ ἔαρος 1921 σημειοῦνται ἀναλήψεις καταθέσεων ἀλλοδαπῶν ἐξ Ἀγγλίας αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς συνέπειαν τὴν ἐξαγωγὴν χρυσοῦ καὶ τὴν ἀνάλογον μείωσιν τοῦ καλύμματος τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας κατελθόντος εἰς 130.000.000 £. Συγκεκριμένως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ἰουλίου εἶχον ἀποσυρθῆ 200.000.000 £ ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοῦ Λονδίνου. Τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου 1931 ἐγκατελείφθη εἰς τὴν Μεγ. Βρεττανίαν ἡ σταθεροποίησις τοῦ νομίσματος ἐπὶ τῆς χρυσῆς βάσεως καὶ ἀνεστάλη ἡ ὑποχρέωσις τῆς Bank of England ὅπως ἐξαργυρώνῃ διὰ χρυσοῦ τὰ κυκλοφοροῦντα χαρτονομίσματα.

Τὸ παράδειγμα τῆς Μεγ. Βρεττανίας περὶ ἐγκαταλείψεως τῆς χρυσῆς βάσεως ἠκολούθησαν αἱ ἑξῆς χῶραι Ἰνδίαι, Αὐστραλία, Αἴγυπτος, Σουηδία, Νορβηγία, Δανία, Ἑλλάς, Πορτογαλία, Ἱσπανία, Ἰαπωνία, Ἀργεντινή, Βραζιλία, Μεξικόν, Ἐκουαντόρ, Βολιβία, Περοῦ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1931 διεγράφησαν τρεῖς κατευθύνσεις τῆς νομισματικῆς τῶν κρατῶν πολιτικῆς : 1) Ἡ Γαλλία καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἐφαρ-



(Σχῆμα ἀρ. 8). (Berliner Tageblatt 1η Μαΐου 1932)

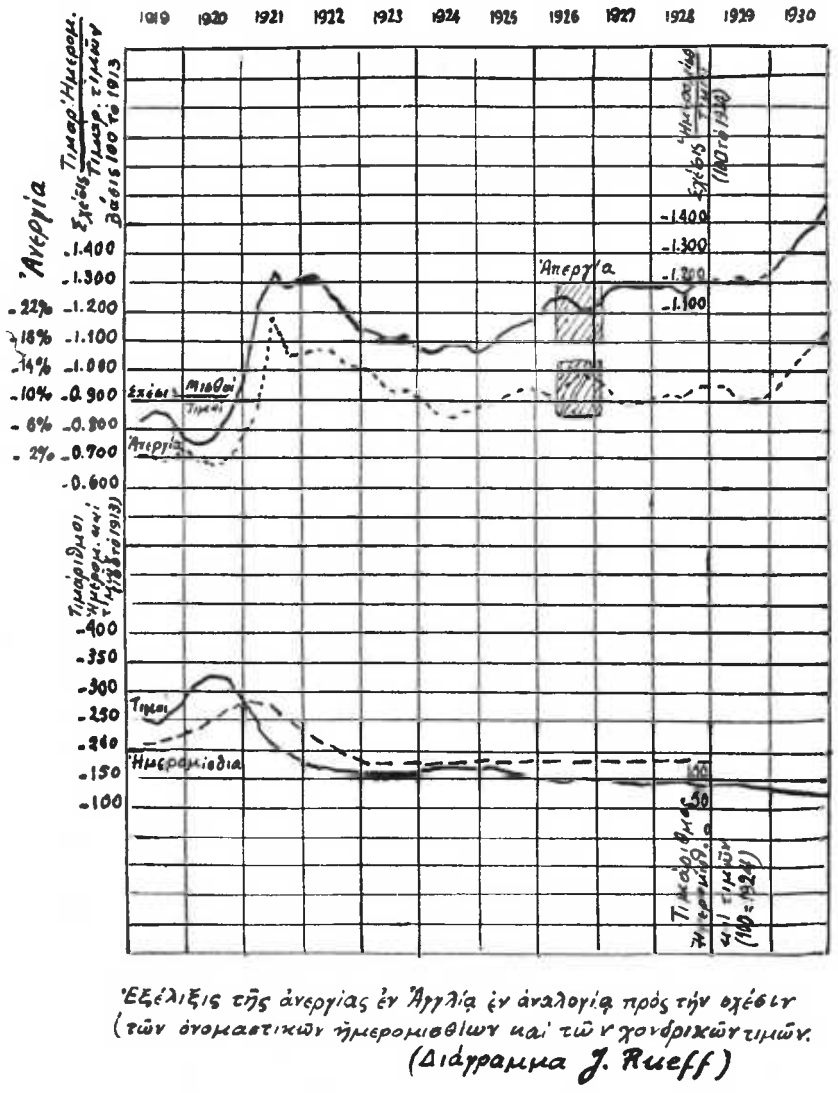
μόζουν τὸν χρυσοῦν κανόνα ἐπιτρέπουσαι τὴν ἐλευθέραν κίνησιν τοῦ χρυσοῦ. 2) Πολλὰ κράτη διετήρησαν μὲν τὸν δεσμὸν τοῦ νομίσματος πρὸς τὴν χρυσῆν βάσιν ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιβάλουν περιορισμοὺς εἰς τὴν κίνησιν τοῦ συναλλάγματος. 3) Τέλος τὰ ἄνω κράτη ἐγκατέλειψαν τὴν χρυσῆν βάσιν καὶ ἔχουν νόμισμα διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ ἱδρύματος.

Ἡ παγκόσμιος κρίσις ἐπροκάλεσε ἀνεργίαν εἰς ὅλας τὰς χώρας ὁ δὲ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ἀνεργῶν ὑπολογίζεται ὅτι ὑπερβαίνει τὰ 20.000.000 (πρβλ. σχῆμα ὑπ' ἀρ. 8). Εἴς τινα κράτη ἐφηρμόσθη πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀνέργων ἡ ἀσφάλισις κατὰ τῆς ἀνεργίας, ἥτις φαίνεται ὅμως ὅτι ἔσχε δυσμενῆ ἀποτέλεσματα ὡς ἀπέδειξεν ὁ γάλλος οἰκονομολόγος Jacque Rueff, διότι ἡ ἀσφάλισις συντείνῃ εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ὑψηλῶν ἡμερομισθίων, ἐφόσον δὲ τὰ ἡμερομίσθια παραμένουν ὑψηλὰ ἡ ἀνεργία ἐπιτείνεται, διότι ὡς εἶνε φυσικὸν δὲν εἶνε δυνατὸν αὕτη νὰ ἐλαττωθῇ πάρὰ μόνον ἐὰν χρησιμοποιηθοῦν περισσότεροι ἐργάται μὲ ἠλαττωμένα ἡμερομίσθια. Ἡ σχέσις ἡμερομισθίων καὶ ἀνεργίας καταφαίνεται εἰς τὸ διάγραμμα τοῦ σχήματος ὑπ' ἀρ. 9.

Αἱ χῶραι αἱ ὁποῖαι κυρίως ἐπλήγησαν ὑπὸ τῆς κρίσεως εἶνε ἡ Γερμανία καὶ αἱ

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ

παράγουσαι πρώτας ὕλας, μεταξὺ δὲ αὐτῶν κυρίως ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι παράγουν ἕνα κύριον προϊὸν (¹).



Ἐξέλιξις τῆς ἀνεργίας ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν σχέσιν τῶν ὀνομαστικῶν ἡμερομισθίων καὶ τῶν χονδρικῶν τιμῶν.
(Διάγραμμα J. Rueff)

(Σχῆμα ἀρ. 9). (Κατὰ τὸν Eisler σελ. 274).

Πρὸς ἐκτίμησιν τῆς ἐκτάσεως τῆς παγκοσμίου κρίσεως ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς δεδομένα: Τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἠλαττώθη κατὰ 30 %, τὰ ἐθνικὰ εἰσοδήματα κατὰ 10 %, ἡ παραγωγὴ ἀκατεργάστου σιδήρου ἠλαττώθη εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἀγγλίαν κατὰ

(¹) Länder mit Monokulturcharakter. Τοιαῦται εἶνε ἡ Βρεττανικὴ Μαλαγία (ἐλαστικόν), ἡ Βραζιλία (καφές), ἡ Αὐστραλία (ἔριον), ἡ Κοῦβα (ζάκχαρις), ὁ Καναδᾶς, ἡ Αὐστραλία, ἡ Ἀργεντινὴ (σῖτος), ἡ Βολιβία (κασσίτερος), ἡ Ἰαπωνία (μέταξα) (Wagemann Struktur σελ. 302—3). Εἰς ταύτας νομίζω ὅτι δύνανται νὰ προστεθοῦν ἡ Αἴγυπτος (βάμβαξ) καὶ ἡ Ἑλλάς (καπνὸς καὶ σταφίς).

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS · ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

50 %, εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ 33 %, εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας πλέον τῶν 50 %, ἡ παραγωγὴ ἐμειώθη κατὰ 30—40 % (¹).

Καθ' ἣν στιγμὴν γράφεται ἡ παροῦσα μελέτη (Ἰούλιος 1932) ἡ κρίσις ἐξακολουθεῖ καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ προβλέψῃ τις τὴν μέλλουσαν ἐξέλιξιν, μικρὰ βελτίωσις ἐσημειώθη ἐπ' ἐσχάτων πρῶτον διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς πρᾶγμα ποὺ φανερώνει ὅτι ἡ κρίσις ἐξελίσσεται πρὸς τὸ τέρμα της, (εἰς τὸ σχῆμα ὑπ' ἀριθ. 10 δεικνύεται παραστατικῶς ἡ ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς κατὰ τὸ 1931 ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 1928), καὶ δεύτερον διὰ τῆς ἔστω καὶ ἀνεπαισθήτου αὐξήσεως τιμῶν τινων.



(Σχῆμα ὑπ' ἀριθ. 10.) (Ἐκ τοῦ Berliner Tageblatt 1 Μαΐου 1932).

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς γενικῆς ταύτης καὶ κατ' ἀνάγκην ἀτελοῦς ἐπισκοπήσεως τῶν φαινομένων τῆς παγκοσμίου κρίσεως παραθέτω τὰς ἀκολούθους παρατηρήσεις ἀφορώσας ὡρισμένας σημαντικὰς ἐκδηλώσεις ταύτης.

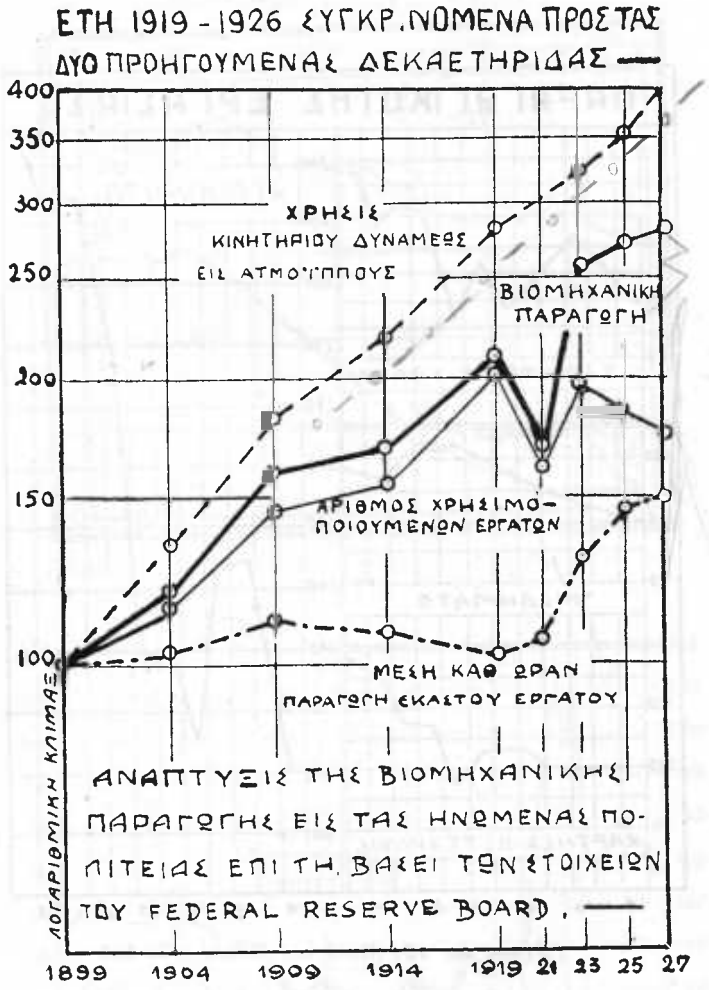
1) ***Μεγάλη αὔξησις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀποδοτικότητος τῆς ἐργασίας.*** Ἐκ τοῦ διαγράμματος τοῦ σχήματος ὑπ' ἀρ. 11 καταφαίνεται ὅτι εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔλαβε χώραν αὔξησις τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, αὔξησις τῆς χρήσεως κινητηρίου δυνάμεως, αὔξησις τῆς μέσης καθ' ὥραν ἐργασίας ἀποδόσεως ἑκάστου ἐργάτου καὶ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρησιμοποιουμένων ἐργατῶν. Εἰς δὲ τὸ σχῆμα ὑπ' ἀρ. 12 καταφαίνεται ἐπίσης διὰ τὰς ἀμερικανικὰς βιομηχανίας ἡ, αὔξησις τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας εἰς τὰς βιομηχανίας σιδήρου καὶ χάλυβος ὑποδημάτων, χάρτου καὶ κυτταρίνης καὶ αὐτοκινήτων.

Τὸ φαινόμενον τῆς ὑπερπαραγωγῆς καταφαίνεται σαφῶς εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ καφὲ ὅπου ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὥστε εἰς τὴν Βραζιλίαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1931 ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις ὅπως ἐντὸς ἔτους καταστραφοῦν 12 ἑκατ. σάκκοι καφὲ (Economiste Français 19 Μαρτίου 1932).

2) ***Ὕπαρξις παγκοσμίων ἀποθεμάτων πρώτων ὑλῶν*** ὑπερβαινόντων σημαντικῶς τὰς ἀνάγκας τῆς ζητήσεως. Σχετικοὶ ἀριθμοὶ παρατίθενται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα :

(¹) Wagemann Struktur σ. 306.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ



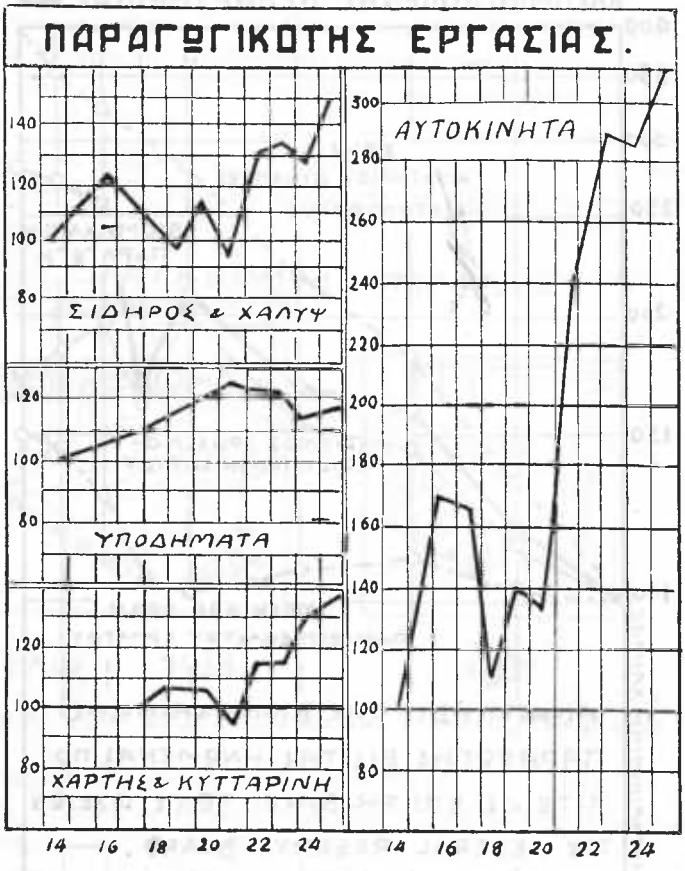
(Σχῆμα ἀρ. 11) (Κατὰ τὸν Eisler σελ. 43.)

Παγκόσμια ἀποθέματα πρώτων ὑλῶν.

	Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1927	Εἰς τὴν παραπλεύρως ἀναφερομένην ἡμερομηνίαν	Ἡμερομηνία
Ἀμερικανικὸς βάμβαξ	3.494.000 μπάλες	8.760.000 μπάλες	1 Ἀπριλίου 1932
Χαλκὸς	292.000 τόννοι	623.000 τόννοι	1 Ὀκτωβρίου 1931
Κασσίτερος	25.000 τόννοι	61.500 τόννοι	1 Ἀπριλίου 1932
Ἔλαστικὸν	266.000 τόννοι	544.000 τόννοι	1 Μαρτίου 1932
Σάκχαρις	4.422.000 τόννοι	8.641.000 τόννοι	1 Μαρτίου 1932
Καφὲς	15.703.000 σάκκοι	34.179.000 σάκκοι	1 Μαρτίου 1932
Σῖτος	565.000.000 μποῦσελ	542.000.000 μποῦσελ	1 Δεκεμβρίου 1932

(The Round Table Ἰουνίου 1932 484).

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ



(Σχῆμα ἀρ. 12) (Κατὰ τὸν Eisler σελ. 44.)

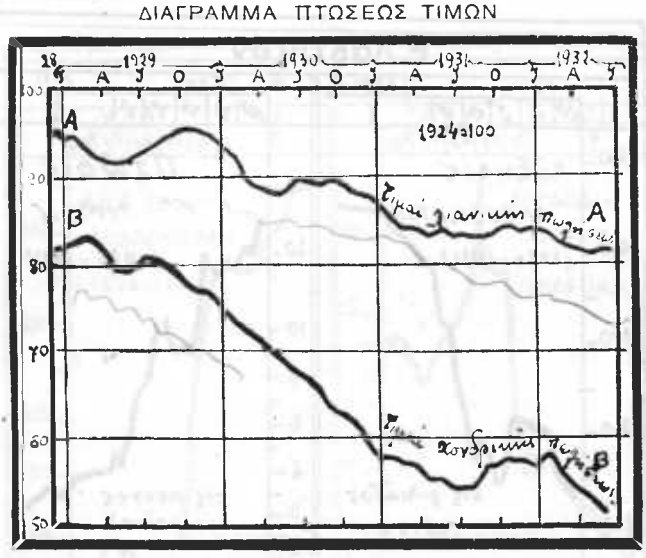
3) ***Μεγάλη πτῶσις τῶν τιμῶν.*** Εἰς τὰ διαγράμματα τῶν σχημάτων ὑπ' ἀριθ. 13, 14, 15 καὶ 16, καταφαίνεται ἡ γενικὴ πτῶσις τῶν τιμῶν χονδρικῶν καὶ λιανικῶν, εἰδικῶς ἡ πτῶσις τῶν τιμῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ Γερμανίαν καὶ τέλος ἡ καταστροφικὴ πτῶσις ὡρισμένων σπουδαίων πρώτων ὑλῶν ἤτοι ἐλαστικοῦ, σίτου, χαλκοῦ καὶ βάμβακος. Τὰ διαγράμματα εἶνε σαφῆ καὶ πᾶν σχόλιον ἐπ' αὐτῶν εἶνε περιττόν. Ἀποτελοῦν τὴν πλήρη ἐκδήλωσιν τῆς κρίσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς τιμὰς παρατηροῦνται (1) τὰ ἑξῆς : Αἱ διεθνεῖς τιμαὶ ἐσημείωσαν μεγαλητέραν πτῶσιν (ἐνίοτε διπλασίαν) τῶν τοπικῶν τοιούτων καθόσον ἡ διατήρησις τῶν τελευταίων εἰς ὑψηλὰ σχετικῶς ἐπίπεδα ἐπετεύχθη διὰ τῶν προστατευτικῶν δασμῶν. Αἱ τιμαὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων, ἐφόσον ταῦτα εἶνε ἀντικείμενον διεθνῶν συναλλαγῶν, ἔπεσαν εἰς μείζονα ἀναλογίαν τῶν τιμῶν τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων. (2) Αἱ

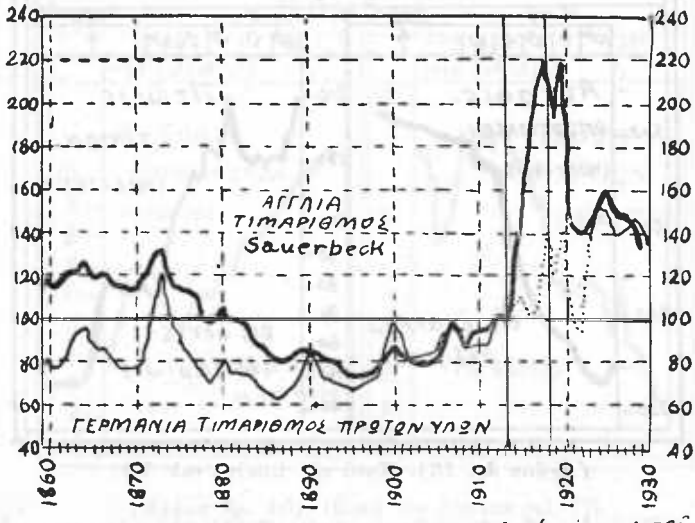
(1) Wagemann, Struktur σ. 312.

(2) Ἡ ἀγοραστικὴ ἱκανότης τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν ἐμειώθη ὡς ἐκ τούτου κατὰ 20 ἕως 25 δισεκατομμύρια μάρκων ἀπὸ τοῦ 1929 μέχρι τοῦ 1930.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ



(Σχῆμα ἀρ. 13). (Ἐκ τοῦ Economist 9 Ἰουλίου σελ. 59).

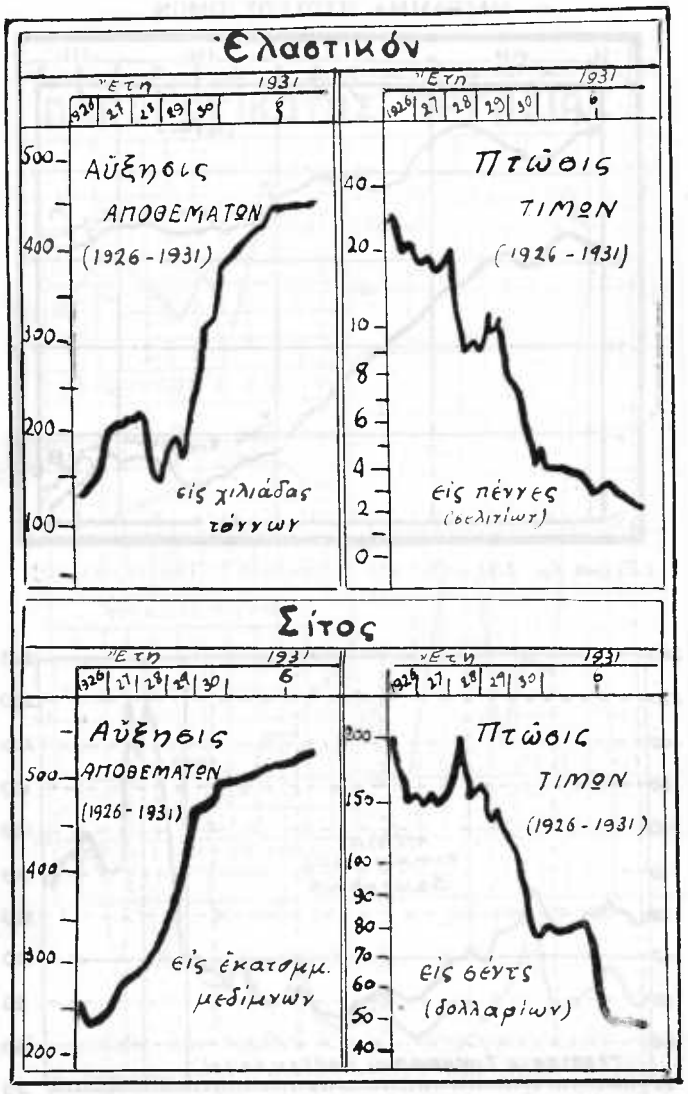


Παραλληλος ἐξέλιξις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρυσοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν
(Πίναξ ινστιτ. οἰκον. προγνώσεων Βερολίνου)

(Σχῆμα ἀρ. 14). (Κατὰ τὸν Eisler σελ. 153).

τιμαὶ τῶν πρώτων ὑλῶν τῶν «ρυθμιστικῶν» (1) βιομηχανιῶν, δηλαδὴ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ ἄνθρακος, ἠλαττώθησαν πολὺ ὀλιγώτερον παρὰ αἱ τιμαὶ τῶν πρώτων ὑλῶν, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν βιομηχανιῶν ποὺ παράγουν εἴδη καταναλώσεως.

(1) Key industries, Schlüsselindustrien οὕτω καλοῦνται αἱ βιομηχανίαι αἱ παράγουσαι μηχανάς.



(Σχῆμα ἀρ. 15). (Κατὰ τὸν Lucius σελ. 79).

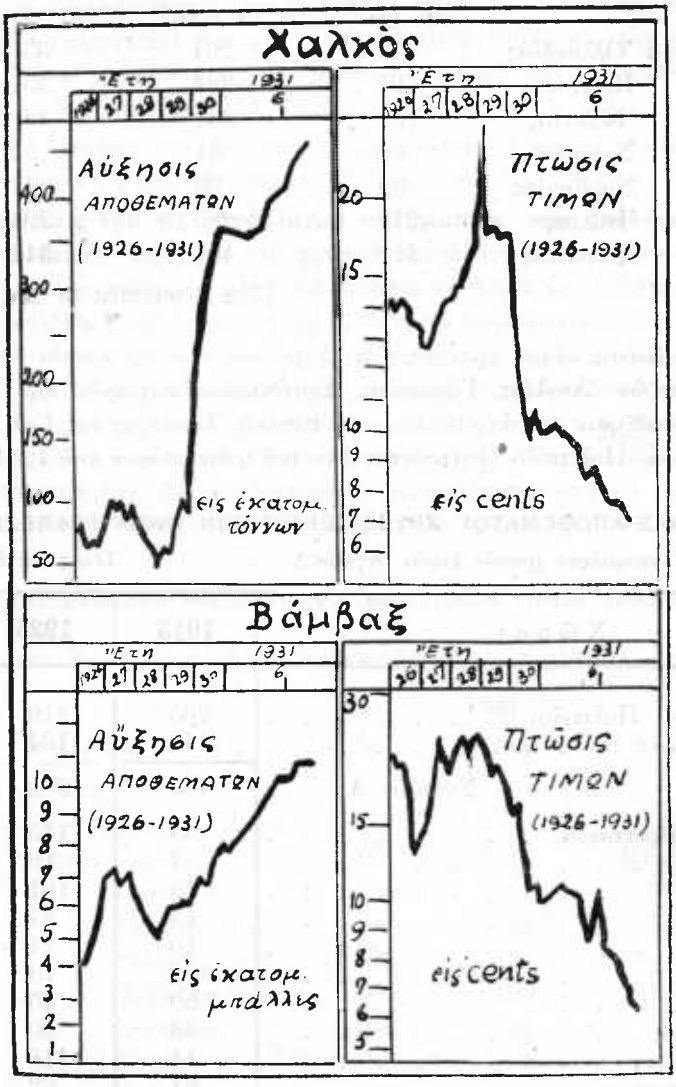
Ἀξιοσημείωτον τέλος εἶνε ὅτι ἡ πτῶσις τῶν τιμῶν δὲν ἀνακόπτεται μὲ νομισματικὰ μέτρα. Οὕτω ὁ Parker Gilbert πληροφορεῖ ὅτι εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς κρίσεως αἱ ἐκδοτ. τράπεζαι ἐφήρμοσαν τὰ ἑξῆς μέτρα: χαμηλοὺς τόκους προεξοφλήσεως καὶ ἄφθονον κυκλοφορίαν χαρτονομίσματος, μεγάλας ἀγορὰς κρατικῶν δανείων αἵτινες ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας (1) καὶ παροχὴν πιστώσεων εἰς μείζονα κλίμακα. Παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἀνεκόπη ἡ πτῶσις τῶν τιμῶν.

4) ***Κίνησις τοῦ χρυσοῦ*** ἀπὸ ὡρισμένας χώρας εἰς ἄλλας. Ἡ κίνησις αὕτη καταφαίνεται διὰ τὰ ἔτη 1931 καὶ 1932 εἰς τὸν ἀκόλουθον πίνακα:

---

(1) Διότι ὅταν ἐκδοτικὴ τράπεζα ἀγοράζει ἀξίας (ἢ ὅτι ἄλλο ἀντικείμενον), πληρώνει ταύτας διὰ χαρτονομίσματος τὸ ὁποῖον οὕτω τίθεται εἰς κυκλοφορίαν καὶ αὐξάνει τὸ ἤδη κυκλοφοροῦν.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ



(Σχῆμα ἀρ. 16). (Κατὰ τὸν Lucius σελ. 77).

ΧΡΥΣΟΥΝ ΑΠΟΘΕΜΑ ΕΚΔΟΤΙΚΩΝ ΤΙΝΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

(Εἰς ἑκατ. δολλαρίων. Τὰ λοιπὰ νομίσματα ἀναχθέντα εἰς δολλάρια)

	1931			1932
	10 Ἰαν.	19 Σεπτ.	31 Ὀκτ.	9 Ἰαν.
Τράπεζα Ἀγγλίας	710	660	660	588
Ὁμοσπ. Τράπεζαι Ἀποθέματος	2.994	3.486	2.738	2.986
Ἐθνικὴ Τράπεζα Γαλλίας	2.118	2.296	2.534	2.695
» » Γερμανίας	527	321	266	234

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

	1931		1932	
	10 Ἰαν.	19 Σεπτ.	31 Ὀκτ.	9 Ἰαν.
Ἐθνικὴ Τράπεζα Ὁλλανδίας	171	267	336	354
» » Βελγίου	191	224	357	354
» » Ἑλβετίας	138	234	422	464
» » Σουηδίας	65	61	57	54
» » Νορβηγίας	39	39	32	32
» » Ἰταλίας	279	285	294	297
» » Ἰαπωνίας	412	407	342	244

(The Economist 16 Ἰαν. 1932)

Ἐκ τοῦ πίνακος αὐτοῦ προκύπτει ὅτι ἡ μείωσις τῶν εἰς χρυσὸν ἀποθεμάτων τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν Ἀγγλίας, Γερμανίας, Σκανδιναυικῶν χωρῶν καὶ Ἰαπωνίας ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴναὔξησιν τοῦ ἀποθέματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Γαλλίας. Τὰ ἀποθέματα τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἐλαττοῦνται ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1931, τῶν δὲ ἐθνι-

ΠΙΝΑΞ ΑΠΟΘΕΜΑΤΟΣ ΧΡΥΣΟΥ ΕΚΔΟΤΙΚΩΝ ΤΙΝΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

(Εἰς ἑκατομμύρια χρυσῶν λιρῶν Ἀγγλίας). Τέλος τοῦ ἔτους:

Χ ῶ ρ α ι	1913	1925	1931
Α Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι,	265	819	833
Γαλλία	140	164	554
Σύνολον Α.	405	983	1.387
Β Μεγάλη Βρεττανία.	35	145	121
Ἑλβετία	7	19	93
Ἱσπανία	19	101	89
Ὁλλανδία	13	37	73
Βέλγιον	10	11	73
Ρωσία	162	19	67
Ἰταλία	59	45	61
Ἀργεντινὴ	46	90	55
Ἰαπωνία.	14	118	50
Γερμανία	61	62	48
Σύνολον Β.	831	1.630	2.117
Γ Λοιπαὶ Χῶραι	158	227	176
Δ Σύνολον (ἐκτὸς Αἰγύπτου καὶ Ἰνδιῶν.	989	1.857	2.293
Ε Αἴγυπτος καὶ Ἰνδίαι	28	26	37
Ζ Παγκόσμιον Σύνολον.	1.017	1.883	2.330
Ἀναλογία τοῖς % ἀποθέματος Ἡνωμ. Πολιτειῶν καὶ Γαλλίας	39.8 %	52.2 %	59.4 %

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

κῶν τραπεζῶν Ὁλλανδίας, Βελγίου καὶ Ἑλβετίας δεικνύουν ἀντίστοιχον αὔξησιν.

Ἀκόμη δὲ εὐγλωττότερος εἶνε ὁ ἕτερος πίναξ (ἐκ τοῦ The Times Annual Financial and Commercial Review 9 Φεβρουαρίου 1932), εἰς τὸν ὁποῖον καταφαίνονται αἱ ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ εἰς τὰ ἀποθέματα χρυσοῦ τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν καὶ θησαυροφυλακίων κατὰ τὰ ἔτη 1913, 1925 καὶ 1931.

Καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου τούτου πίνακος καταφαίνεται ἡ μεγάλη συγκέντρωσις χρυσοῦ ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὴν Γαλλίαν.

5. ***Ἐλάττωσις τοῦ εἰς συνάλλαγμα καλύμματος τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν.*** Κατὰ τὸ νομισματικὸν σύστημα τοῦ χρυσοῦ συναλλάγματος αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι αἱ ἐφαρμόζουσαι τὸ σύστημα αὐτὸ δικαιοῦνται νὰ ἔχουν ὡς κάλυμμα ἀντὶ χρυσοῦ εἰς ράβδους συνάλλαγμα ἐπὶ χώρας ἐφαρμοζούσης τὸ νομισματικὸν σύστημα τοῦ χρυσοῦ κανόνος ἢ τοῦ χρυσοῦ ἀποθέματος. Ἐκδηλωθείσης τῆς κρίσεως ἄλλαι μὲν τράπεζαι ἠλάττωσαν τὸ εἰς συνάλλαγμα κάλυμμά των ἑκουσίως, δυσπιστοῦσαι πρὸς τὰ ξένα νομίσματα ἄλλαι δὲ ἀκουσίως, διότι ἀπεσύρθησαν ἐκ τῆς χώρας των καταθέσεις ἀλλοδαπῶν πρὸς πληρωμὴν τῶν ὁποίων ἠναγκάσθησαν νὰ προβοῦν εἰς πώλησιν τῶν εἰς συνάλλαγμα διαθεσίμων των. Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα καταφαίνεται ἡ προϊοῦσα ἐλάττωσις τοῦ εἰς συνάλλαγμα καλύμματος ἐκδοτικῶν τινῶν τραπεζῶν.

ΤΟ ΕΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ ΚΑΛΥΜΜΑ ΕΚΔΟΤΙΚΩΝ ΤΙΝΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

(Εἰς ἑκατ. δολλάρια. Τὰ λοιπὰ νομίσματα μετατρέπονται εἰς δολλάρια)

	1931			**1932**
Χ ώ ρ α ι	10 Ἰαν.	19 Σεπτ.	31 Ὀκτ.	9 Ἰαν.
Τράπεζα Ἀγγλίας	—	—	—	—
Ὁμοσπονδιακαὶ Τράπεζαι Ἀποθ.	—	—	—	—
Ἐθνικὴ Τράπεζα Γαλλίας	1038	1078	1082	827
» » Γερμανίας	95	85	31	39
» » Ὁλλανδίας	99	92	35	34
» » Βελγίου	132	116	—	—
» » Ἑλβετίας	66	109	19	19
» » Σουηδίας	101	26	7	13
» » Νορβηγίας	9	2	3	4
» » Ἰταλίας	221	175	134	115
» » Ἰαπωνίας	—	—	—	—

(The Economist 16 Ἰαν. 1932).

Ἐκ τῶν ἄνω ἀριθμῶν προκύπτει ἡ μεγάλη προϊοῦσα ἐλάττωσις τοῦ εἰς συνάλλαγμα καλύμματος τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν ὀφειλομένη εἰς τοὺς προεκτεθέντας λόγους.

6) ***Ἡ νομισματικὴ κυκλοφορία*** τῶν διαφόρων χωρῶν παραμένει ***σταθερὰ*** μᾶλλον δὲ παρουσιάζει τάσιν πρὸς ***αὔξησιν***. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν προσπάθειαν τῶν ἐκδοτικῶν ἱδρυμάτων ὅπως ἀντιμετωπίσουν τὴν κρίσιν διὰ τῆς παροχῆς πιστώσεων. Ὁ κατωτέρω πίναξ καταδεικνύει τὴν νομισματικὴν κυκλοφορίαν χωρῶν τινων.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΧΩΡΩΝ ΤΙΝΩΝ

(Εἰς ἑκατ. δολλάρια. Τὰ λοιπὰ νομίσματα ἀνάγονται εἰς δολλάρια).

		1931		1932
Χ ῶ ρ α ι	10 Ἰαν.	19 Σεπτ.	31 Ὀκτωβ.	9 Ἰαν.
Τράπεζα Ἀγγλίας	1771	1710	1733	1770
Ὁμοσπονδιακαὶ Τράπεζ. ἀποθέματος	1625	2006	2384	2651
Ἐθνικὴ Τράπεζα Γαλλίας	3042	3040	3279	3362
» » Γερμανίας	1032	1010	1130	1092
» » Ὁλλανδίας	335	380	417	424
» » Βελγίου	453	464	500	516
» » Ἑλβετίας	188	246	288	297
» » Σουηδίας	136	145	143	155
» » Νορβηγίας	80	76	79	86
» » Ἰταλίας	820	766	762	752
» » Ἰαπωνίας	556	455	545	560

(The Economist 16 Ἰαν. 1932).

Ἡ αὔξησις τῆς κυκλοφορίας τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ ἀποταμίευσιν χαρτονομισμάτων, ἡ δὲ αὔξησις τῆς κυκλοφορίας εἰς τὴν Γαλλίαν, Ὁλλανδίαν, Βέλγιον, καὶ Ἑλβετίαν ὀφείλεται εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ εἰς χρυσὸν ἀποθέματος αὐτῶν. Ἀξιοσημείωτος εἶνε ἡ σταθερότης τῆς κυκλοφορίας ἐν Γερμανίᾳ παρὰ τὰς δυσχερεῖς στιγμὰς ἃς διέρχεται ἡ οἰκονομία ταύτης.

7) ***Ἐλάττωσις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου,*** ἡ ὁποία ὑπῆρξε σημαντικὴ καὶ ἥτις καταφαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος καὶ ἐκ τοῦ σχήματος ὑπ' ἀρ. 17 ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει ὅτι ἡ ἐλάττωσις ἐπραγματοποιήθη εἰς τὰς τιμὰς καὶ τὸ ποσὸν τῶν ἐμπορευμάτων.

ΤΙΜΑΡΙΘΜΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1929 = 100

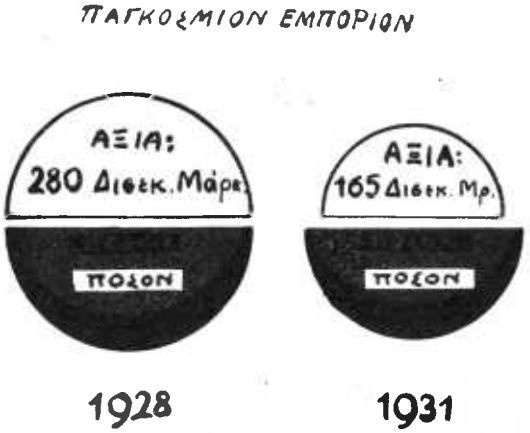
	1930		1931	
Χῶραι	Εἰσαγωγαὶ	Ἐξαγωγαὶ	Εἰσαγωγαὶ	Ἐξαγωγαὶ
Γαλλία	90	85	72	61
Γερμανία	77	90	50	73
Ἰταλία	80	79	54	66
Ἑλβετία	94	84	82	64
Μεγάλη Βρεττανία	86	78	72	53
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	70	73	48	46
Καναδᾶς	78	75	48	50

(The Economist 23 Ἰουνίου 1932 σελ. 163)

Αἱ ὡς ἄνω 7 χῶραι ἀντιπροσωπεύουν τὸ ἥμισυ τοῦ παγκοσμίου διεθνοῦς ἐμπορίου, ὅπερ κατὰ ταῦτα ἐμειώθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1929 κατὰ τὰ 30 % αὐτοῦ. Φυσικὰ ἡ

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

μείωσις ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν τιμῶν, ἀλλὰ ἐσημειώθη καὶ ἐλάττωσις τοῦ ποσοῦ τῶν ἐμπορευμάτων. Κυρίως ἐπλήγησαν αἱ δύο χῶραι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.



(Σχῆμα ἀρ. 17) (Ἐκ τοῦ Berliner Tageblatt 1ης Μαΐου 1932.)

8) ***Κρίσις γεωργική.*** Ἡ κρίσις ἔπληξεν ὅλας τὰς γεωργικὰς χώρας ἰδιαιτέρως δὲ τὰς γεωργικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης (1) διότι τόσον αἱ τιμαὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἠλαττώθησαν σημαντικῶς ἀπὸ τοῦ 1929 (2) ὅσον καὶ τὰ ἐξαγόμενα ποσὰ αὐτῶν, καθόσον αἱ βιομηχανικαὶ χῶραι τῆς Εὐρώπης ἠλάττωσαν τὰς ἐκ τῶν γεωργικῶν τούτων χωρῶν εἰσαγωγὰς γεωργικῶν προϊόντων (3). Ἡ γεωργικὴ αὕτη κρίσις εἶνε ἀποτέλεσμα μακρᾶς σχετικῶς ἐξελίξεως (4). Ἡ γεωργία ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμον διῆλθε περίοδον ἀκμῆς, κατὰ τὰ ἔτη 1920—1 ἐπλήγη ὑπὸ κρίσεως ἀλλὰ κατὰ τὰ ἔτη 1924—1925 ἐγνώρισε βελτίωσιν, ἀπὸ τοῦ 1928 ὅμως πτῶσις τῶν τιμῶν ἔπληξε τὴν παραγωγὴν τῶν δημητριακῶν, ἐπεκτάθεῖσα καὶ εἰς ἄλλα εἴδη ὡς τὸ ἔριον, τὸν βάμβακα, τὸ ἐλαστικόν. Ἡ κρίσις ἔκτοτε διαρκεῖ καὶ εἶνε παγκόσμιος, ἰδιαιτέρως δὲ αἰσθητὴ εἰς τὰς χώρας τὰς ἐξαγούσας γεωργικὰ προϊόντα.

Ἡ κατανάλωσις τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἡ τοῦ σίτου φαίνεται φθάσασα τὸ ἀνώτατον αὐτῆς ὅρον κατὰ κάτοικον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν τείνουσα νὰ ἐλαττωθῇ, ἡ τοῦ οἴνου τείνει νὰ ἐλαττωθῇ, αὐξάνει ἡ τοῦ καφέ, τεΐου, τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων, ὡσαύτως ἡ τοῦ κρέατος, τῶν ὀπωρῶν, χορταρικῶν, γάλακτος

---

(1) Δηλαδὴ τὰ κράτη τῆς Βαλτικῆς, Πολωνίαν, Ρουμανίαν, Βουλγαρίαν, Γιουγκοσλαβίαν, Οὐγγαρίαν καὶ ἐν μέρει τὴν Τσεχοσλοβακίαν (Tibal σελ. 71).

(2) Π. χ. ὁ τόννος σίτου ἐτιμᾶτο εἰς τὴν Βραΐλαν τὸ 1928 7950 λέϊ, τὸ 1929 6320, τὸ 1930 3200 λέϊ. (Tibal σελ. 72).

(3) Αἱ βιομηχανικαὶ εὐρωπαϊκαὶ χῶραι εἰσήγαγον κατὰ τὰ ἔτη 1909—13 ἐτησίως κατὰ μέσον ὅρον 133 ἑκατ. κουϊνταλίων σίτων, ὧν τὰ 61 προήρχοντο ἐξ Εὐρώπης (σὺν Ρωσίᾳ), κατὰ τὰ ἔτη 1927 καὶ 1928 εἰσήχθησαν ἀνὰ 172 ἑκατ. κουϊνταλίων ἐξ ὧν μόνον 6 ἑκατ. εἰσήχθησαν ἐξ εὐρωπαϊκῶν χωρῶν τὰ δὲ ὑπόλοιπα 166 ἐξ ὑπερποντίων. Ἡ καλλιεργουμένη εἰς σῖτον ἔκτασις ἀπὸ τοῦ 1910 μέχρι τοῦ 1929 ηὐξήθη εἰς τὴν Αὐστραλίαν κατὰ 62 % εἰς δὲ τὸν Καναδᾶν κατὰ 132 %! (Tibal σελ. 73—74).

(4) Εἰς τὰ περὶ τῆς γεωργικῆς κρίσεως ἀκολουθῶ τὸ σχετικὸν δημοσίευμα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὴν Βιβλιογραφίαν.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

κτλ. Ἡ πτῶσις τῆς ἀγοραστικῆς ἱκανότητος τῶν πληθυσμῶν ἐπέφερον ἐλάττωσιν τῆς καταναλώσεως. Ἀφ' ἑτέρου ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ ηὔξησε χάρις εἰς τὸν ἐκβιομηχανισμὸν τῆς γεωργίας.

Τὸ γεγονὸς ὅπερ καθιστᾷ ἰδιαιτέρως ὀδυνηρὰν τὴν θέσιν τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν εἶνε ὅτι ἐνῷ αἱ τιμαὶ τῶν παρ' αὐτῶν παραγομένων προϊόντων πίπτουν αἰσθητῶς, ἡ αὐτὴ πτῶσις δὲν σημειοῦται καὶ εἰς τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας (1).

Πρὸς ἔνδειξιν τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἀναφέρω : «ὅτι εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἡ ἀξία τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς κατῆλθεν, ἀπὸ 8.675 ἑκατομμύρια δολλαρίων τῷ 1929, εἰς 6.274 τῷ 1930, ἤτοι ἐσημείωσε πτῶσιν ἐκ 2400 ἑκατομμυρίων. Εἰς δὲ τὸν Καναδᾶν ἡ ἀξία τῆς ἐσοδείας τοῦ 1930 ὑπελείφθη τῆς τοῦ 1929 κατὰ 320 ἑκατομμύρια δολλαρίων, τοῦθ' ὅπερ ἀντιπροσωπεύει μείωσιν κατὰ 30 % καὶ πλέον τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως μιᾶς κατηγορίας παραγωγῶν ἀντιπροσωπευόντων τὰ 40 % τοῦ ἐργαζομένου πληθυσμοῦ» (ἐξ ἄρθρου τοῦ Καθηγητοῦ B. Nogaro δημοσ. ἐν μεταφράσει εἰς τὸν Οἰκονομικὸν Ταχυδρόμον τῆς 13 Δ)βρίου 1931).

Ὁ κατωτέρω πίναξ καταδεικνύει τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν προϊόντων κατὰ τὰ ἔτη 1930, 1931 καὶ 1932.

ΓΕΝΙΚΟΙ ΤΙΜΑΡΘΜΟΙ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Βάσις: Πρώτη τριμηνία 1929=100.

Χῶραι	1930 τριμηνίαι				1931 τριμηνίαι				1932 Α' τριμηνία
	Α'	Β'	Γ'	Δ'	Α'	Β'	Γ'	Δ'	
Γερμανία	87.1	83.2	86.4	83.1	79.9	81.4	77.5	73.0	70.9
Ἀγγλία	100.0	93.1	95.1	88.9	87.5	85.4	83.8	79.2	81.2
Ἐσθονία	80.1	72.0	72.5	67.7	63.7	63.9	62.8	56.7	52.8
Φινλανδία	82.2	77.6	76.6	69.2	69.2	66.7	64.5	67.3	72.6
Οὐγγαρία	68.7	61.9	61.9	59.7	60.4	62.4	64.2	66.4	67.2
Ἰταλία	82.3	77.3	75.4	69.5	63.7	65.1	61.4	62.4	64.5
Ὁλλανδία	89.3	84.6	86.4	78.9	77.1	78.2	70.7	61.1	57.9
Πολωνία	78.4	76.3	75.0	70.9	64.0	71.4	63.4	63.3	58.7
Ἀργεντινὴ	89.5	88.2	83.1	66.4	59.7	59.5	59.5	63.1	58.5
Καναδᾶς	99.7	92.6	78.3	68.6	61.9	60.2	55.6	55.8	53.2
Ἡν. Πολιτεῖαι	95.6	91.9	80.9	75.0	67.6	63.7	55.4	50.2	44.9
Ν. Ζηλανδία	80.5	77.4	75.3	64.1	57.4	56.7	59.6	58.3	51.4

(Ἐκ τοῦ Μηνιαίου Δελτίου τοῦ Διεθνοῦς Γεωργικοῦ Ἰνστιτούτου).

9) ***Δυσχέρειαι τῶν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων.*** Ὡς ἐλέχθη πᾶσα κρίσις ἐκδηλοῦται ὡς κρίσις πιστωτικὴ καὶ ἔχει τὸν ἀντίκτυπόν της ἐπὶ τῶν τραπεζῶν, διότι ὡς εἶνε ἐπόμενον κατὰ τὴν κρίσιν ἡ θέσις τῶν ὀφειλετῶν κλονίζεται καὶ ἐν γένει αἱ εἰσπράξεις τῶν ὀφειλομένων εἶνε δυσχερής. Κατὰ τὴν παγκόσμιον κρίσιν εἰς ὅλας τὰς χώρας, πλὴν τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ὁ τραπεζιτικὸς ὀργανισμὸς ἔδειξεν ἐκπληκτικὴν ἀντοχήν,

(1) Τὸ φαινόμενον αὐτὸ ὠνόμασαν οἱ γερμανοὶ οἰκονομολόγοι Preisschere, ὑπονοοῦντες ὅτι αἱ τιμαὶ γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων ἀκολουθοῦν ἀντίστροφον κατεύθυνσιν ὡς αἱ αἱχμαὶ τῶν δύο βραχιόνων ψαλίδος.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ἐσημειώθησαν ἀναστολαὶ πληρωμῶν τραπεζῶν, κυρίως εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν, Γερμανίαν, Γαλλίαν, παρέστη δὲ ἀνάγκη ὅπως ληφθοῦν μέτρα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πίστεως, τὰ μέτρα ταῦτα ὑπῆρξαν διάφορα εἰς τὰ διάφορα κράτη, ἔσχον ὅμως χαρακτῆρα κοινὸν τὴν προσπάθειαν ὅπως ἀποσοβήσουν τὴν καταστροφὴν ποὺ θὰ ἐπέφερεν εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας ἡ ἀποσύνθεσις τῆς πιστωτικῆς αὐτῆς ὀργανώσεως. Αἱ δυσχέρειαι τῶν τραπεζῶν ὠφείλοντο εἰς τὴν ἀκινητοποίησιν τῶν διαθεσίμων των συνεπείᾳ ἀδυναμίας τῶν ὀφειλετῶν ὅπως ἀνταποκριθοῦν πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις των (1).

---

(1) Τὰ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πίστεως ληφθέντα μέτρα εἰς τὰς διαφόρους χώρας ὑπῆρξαν τὰ ἀκόλουθα :

1) Εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἀπὸ τοῦ θέρους 1931 τὸ κράτος παρέσχε τὴν ἐγγύησίν του εἰς ὡρισμένας τραπέζας καὶ ἐγένετο κάτοχον μετοχῶν αὐτῶν. Κατὰ Ἰούλιον 1931 ἐκηρύχθη χρεωστάσιον ὑπὲρ τῆς Darmstädter und Nationalbank τὸ δὲ κράτος παρέσχε τὴν ἐγγύησίν του διὰ πάσας τὰς ὑποχρεώσεις ταύτης, ἀνερχομένας εἰς 2,1 δισεκ. μάρκων. Τότε ἡ Golddiskontbank ἡ ὁποία ἔχει ἱδρυθῆ ὑπὸ τῆς Reichsbank, ἤρχισε νὰ ἐπεμβαίνῃ ἐνεργότερον εἰς τὴν ἀγοράν, πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ αὐτῆς καὶ ἀποσόβησιν τῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν φυγῆς τῶν κεφαλαίων, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1931 ἱκανὸς ἀριθμὸς τραπεζῶν καὶ λοιπῶν ἐπιχειρήσεων πάσης φύσεως παρέσχον εἰς αὐτὴν τὴν ἐγγύησίν των μέχρι ποσοῦ 500 ἑκατομμυρίων μάρκων. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου 1931 ἱδρύθη ἡ Akgept und Garantiebank A. G. μὲ κεφάλαιον 200 ἑκατομμυρίων μάρκων, ἐξ ὧν 80 ἑκατομ. ἀνῆκον εἰς τὸ κράτος, ἥτις εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Darmstädter und Nationalbank καὶ λοιπῶν τραπεζῶν. Τοῦτο ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς ὀπισθογραφήσεως χρηματογράφων εἰς διαταγήν. Τὸ κράτος ἦλθεν ἐπίκουρον καὶ ἄλλων τραπεζῶν ὡς τῶν Dresdnerbank, Commerzbank, Allgemeine Deutsche Credit-Anstalt und Sächsische Stäatsbank, J. F. Schröder Bank, εἴτε διὰ τῆς ἀγορᾶς ἀξιῶν τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων, εἴτε διὰ τῆς ἀτόκου παροχῆς μεγάλων ποσῶν κατὰ τὴν ἔκδοσιν νέων μετοχῶν, εἴτε διὰ τῆς παροχῆς δανείων ὑπὸ τὴν μορφὴν γραμματίων τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, τὰ τελευταῖα ταῦτα δάνεια ἀνῆλθον εἰς ποσὸν 621 ἑκ. μάρκων. Τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ τοῦ κράτους ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς πιστωτικῆς κρίσεως ἀνέρχεται εἰς 1.115 ἑκατομ. χρυσῶν μάρκων, ὅμως μέρος μόνον τούτων πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀκάλυπτον. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1931 ἱδρύθη ἡ Diskont-Compagnie μὲ κεφάλαιον 50 ἑκ. μάρκων καὶ ἱδρυτρίας 29 τραπέζας, μὲ σκοπὸν τὴν προεξόφλησιν γραμματίων ἀποδεδεγμένων παρὰ τραπεζῶν. Τέλος τὴν 20 Φεβρουαρ. 1932 ἐξεδόθη σπουδαιότατον διάταγμα παρέχον εἰς τὴν κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα νὰ συμμετέχῃ εἰς τραπεζιτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἐν γένει νὰ λαμβάνῃ πρὸς ἐξυγίανσιν αὐτῶν μέτρα, δυναμένη νὰ διαθέτῃ εἰς τοῦτο μέχρι ποσοῦ 400 ἑκ. μάρκων.

2) Εἰς τὴν Αὐστρίαν τὸ κράτος διέθεσεν 100 ἑκατ. σελ. πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe τῆς ὁποίας ἡ ἐνδεχομένη πτῶσις ἔθετεν ἐν κινδύνῳ αὐτὸ τὸ νόμισμα. Ἐπίσης, τὸ κράτος ἐγγυήθη εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Αὐστρίας τὰ παρ' αὐτῇ ἀναπροεξοφληθέντα γραμμάτια τῆς Credit-Anstalt μέχρι ποσοῦ 120 ἑκατ. σελ. Νόμος τῆς 28 Μαΐου 1931 ἐπιτρέπει εἰς τὸ κράτος νὰ ἐγγυᾶται (μέχρι τῆς 30 Ἰουνίου 1933) τὰ πρὸς τὴν τράπεζαν ταύτην δάνεια.

3) Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ κυβέρνησις ἀπεφάσισε, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1931, τὴν ἵδρυσιν τοῦ Jnstituto Mobiliare Italiano, μὲ κεφάλαια 500 ἑκ. λιρ. προωρισμένον νὰ δανείζῃ μέχρι προθεσμίας 10 ἐτῶν εἰς τὰς βιομηχανίας ἐπὶ ἐνεχύρῳ τίτλων. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο ἐγένετο (διὰ τῆς παρεμβάσεως τῆς Societa Financiaria Industriale) κύριον τῶν συμμετοχῶν τῆς Banca Commerciale Jtaliana εἰς βιομηχανίας ἀνερχομένων εἰς 4 δισεκ. λίρας. Τὸ I. M. I. δικαιοῦται νὰ ἐκδίδῃ ὁμολογίας.

4) Εἰς τὴν Σουηδίαν κατὰ Μάρτιον 1932 ἡ κυβέρνησις ἐχορήγησε κατόπιν τῆς πτώσεως τοῦ Kreuger εἰς τὴν Skandinaviska A. B. πίστωσιν 100 ἑκατ. κορ. πρὸς 5 %, καὶ 145 ἑκατ. εἰς τὴν Riksbank ἔναντι τῶν ὀφειλῶν τῶν Kreuger καὶ Toll. Κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1932 νόμος ἐπέτρεψεν εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ διαθέτῃ 30 ἑκατ. ὑπὲρ ἐνισχύσεως κινδυνευόντων πιστωτικῶν ἱδρυμάτων.

5) Εἰς τὴν Νορβηγίαν κατόπιν τῆς ἀναστολῆς πληρωμῶν δύο μεγάλων τραπεζῶν ἐχορηγήθη

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Προσθέτω καὶ τὰς ἀκολούθους πληροφορίας περὶ τῆς θέσεως τῶν τραπεζῶν ἐν τῇ Κεντρικῇ Εὐρώπῃ (εἰς τὰς ὀφειλετρίας χώρας) (1) Κατόπιν τοῦ μεταπολεμικοῦ πληθωρισμοῦ αἱ χῶραι τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης εὑρέθησαν ἔχουσαι τραπεζιτικὸν μηχανισμὸν ὑπερβαίνοντα τὰς φυσιολογικὰς τῆς οἰκονομίας των ἀνάγκας. Αἱ δαπάναι διαχει-

---

3 μηνῶν χρεωστάσιον. Ἡ ἐκδοτικὴ τράπεζα ἤλθεν ἀρωγὸς τῶν ἐν λόγῳ ἱδρυμάτων ἄνευ εἰδικῶν ἐγγυήσεων.

6) Εἰς τὴν Δανίαν ἐλήφθησαν ἀνάλογα μέτρα

7) Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἱδρύθη τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ προέδρου Hoover κατὰ Σεπτέμβριον 1931 ἡ National Credit Corporation δυναμένη νὰ ἐκδώσῃ ὁμολογίας μέχρις 1 δισεκ. δολλαρίων, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἐνεγράφοντο αἱ τράπεζαι κατὰ ἀναλογίαν μέχρι 2 % τῶν ἰδίων κεφαλαίων. Σκοπὸς τοῦ ἱδρύματος εἶνε ἡ ρευστοποίησις τῶν μὴ ρευστῶν χορηγήσεων τῶν τραπεζῶν. Μέχρι τέλους τοῦ Φεβρουαρίου 1932 ἐχορήγησεν εἰς 575 τραπέζας δάνεια ἀνερχόμενα εἰς 155 ἑκατ. δολλάρια. Ἐξέδωκε δὲ ὁμολογίας ἀξίας 455 ἑκ. δολλαρίων ὧν 135 ἑκατ. ἐκαλύφθησαν. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1932 ἱδρύθη ἡ Reconstruction Finance Corporation μὲ κεφάλαιον 500 ἑκατ. δολλαρίων καταβληθὲν ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ ὅπερ ἐπ' ἐσχάτων ἀνῆλθεν εἰς 3 δισεκ. δολ., δικαιουμένη νὰ ἐκδίδῃ ὁμολογίας μέχρι τριπλασίου ποσοῦ. Σκοπὸς τοῦ ἱδρύματος ἡ χορήγησις δανείων εἰς τραπέζας μὲ ἀκινητοποιημένον ἐνεργητικόν. Μέχρι τέλους Μαρτίου 1932 ἐδάνεισεν εἰς 974 ἐπιχειρήσεις 249 ἑκατ. δολλ. ἐξ ὧν 158 ἑκατ. δολλ. εἰς τραπέζας. Τέλος διὰ τοῦ Glass-Steagal Act ηὐρύνθησαν αἱ κατηγορίαι τῶν χρηματογράφων τὰ ὁποῖα ἀναπροεξοφλοῦνται ὑπὸ τῶν Federal Reserve Banks, ἐπετράπη δὲ ὅπως αὗται δανείζουν ἔναντι ἐνεχυριάσεως ὁμολογιῶν κρατικῶν δανείων.

Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Glass-Steagal Act ἔσχεν εὐεργετικώτατα ἀποτελέσματα διὰ τὴν νομισματικὴν θέσιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καθόσον ἡ ἔκδοσις χαρτονομίσματος διηυκολύνθη καὶ ἐγένετο ἐλαστικωτέρα. Τοῦτο καταφαίνεται σαφῶς ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀπὸ τῆς 21ης Σεπτεμβρίου 1931 μέχρις 15ης Ἰουνίου 1932 ἀπεσύρθη ἀπὸ τὰ ταμεῖα τῶν Federal Reserve Banks καὶ ἐξήχθη εἰς τὸ ἐξωτερικὸν χρυσὸς συνολικῆς ἀξίας 1.000.000.000 δολλαρίων (ὧν τὰ 750.000.000 δολλ. ἀπέσυρεν ἡ Γαλλία). Κατὰ τὴν 7ην Ἀπριλίου 1932, ὅτε ἐψηφίσθη ὁ νόμος οὗτος ὁ ἐλεύθερος χρυσὸς (free-gold, μὴ χρησιμοποιούμενος ὡς κάλυμμα) ἀνήρχετο εἰς 365.000.000. δολλ. ἔκτοτε ἀπεσύρθησαν 500.000.000 δολλ. χρυσοῦ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καὶ ἤδη αἱ F. R. B. ἔχουν κάλυμμα χρυσοῦ ἀξίας 3.900.000.000 δολλ., καὶ περιθώριον 1 δισεκ. περίπου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν νόμον ὁ ὁποῖος ἐπέτρεψεν ὅπως ἐθνικὰ δάνεια χρησιμοποιοῦνται. ὡς κάλυμμα κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος, ἐφόσον δὲ ἠλαττοῦτο ὁ χρυσὸς τῶν F. R. B. ἠγόραζαν αὗται ἐθνικὰ δάνεια, ὧν τὸ ποσὸν ἀνῆλθεν εἰς 369.000.000 δολλ. (New York Herald Tribune 16 Ἰουνίου 1932).

8) Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἔλαβε χώραν τὴν 20 Μαΐου 1932 ἡ ἐξυγίανσις τῆς Anglo-South American Bank, ἐνισχυθείσης διὰ παρεμβάσεως συνδικάτου τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ὑποχρεώσεις ταύτης μέχρι ποσοῦ 7 ½ ἑκατ. λιρῶν.

9) Εἰς τὴν Ρουμανίαν τὸ κράτος ἐχορήγησε δάνειον εἰς τὴν πτωχεύσασαν τράπεζαν Marmorosch Blank ἵνα ἀντιμετωπίσῃ τὰς ὑποχρεώσεις της.

10) Εἰς τὴν Ἑλβετίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τραπεζῶν τῶν ὁποίων αἱ τοποθετήσεις ἔχουν ἀκινητοποιηθῇ (frozen credits, πρόκειται δὲ κυρίως περὶ βραχυπροθέσμων δανείων πρὸς τὴν Γερμανίαν ἀνερχομένων εἰς 700.000.000 ἑλβετικὰ φρ.) ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις Ἰνστιτούτου δανεισμοῦ, ἀναλόγου πρὸς τὴν Caisse fédérale de Prêts ἥτις ἐλειτούργησε μὲ καλὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1914 μέχρι τοῦ 1924. Τὸ Ἰνστιτοῦτον θὰ χορηγῇ δάνεια εἰς τραπέζας καὶ λοιπὰς ἐπιχειρήσεις ἐπὶ ἐνεχύρῳ κινητῶν ἀξιῶν. Οἱ δανειζόμενοι θὰ ἐκδίδουν εἰς ὄνομα τοῦ Ἰνστιτούτου ὁμολογίας ἃς τοῦτο θὰ ἀναπροεξοφλῇ (ὀπισθογράφον αὐτὰς) παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλβετίας. Ὡσαύτως τὸ Ἰνστιτοῦτον θὰ προμηθεύηται κεφάλαια προεξοφλῶν παρὰ τῇ Ἐ Τρ. Ἐ γραμμάτια τοῦ θησαυροφυλακείου ἠγγυημένα ὑπὸ τοῦ κράτους.

(1) Thomas Balogh, Theoretical Aspects of Banking Reorganization in Debtor Countries, The Banker April 1932 σελ. 10—20.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ρίσεως τῶν τραπεζῶν ἦσαν ὑπερβολικαί, τοῦτο δὲ ἐν μέρει ὠφείλετο καὶ εἰς τοὺς ὑψηλοὺς μισθοὺς τῶν ὁποίων ἐν πολλοῖς ἡ μείωσις ἐκωλύετο διὰ νομοθετικῶν μέτρων, ὡς καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ τράπεζαι ἐδυσκολεύοντο νὰ μειώσουν τὸ προσωπικόν των, διότι τοῦτο πράττουσαι ἐξετίθεντο εἰς καταβολὴν μεγάλων ἀποζημιώσεων. Ἐνῷ ἡ ἀναλογία μεταξὺ κεφαλαίων καὶ ὑποχρεώσεων ἔβαινεν ἐλαττουμένη (εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ ἀναλογία ἠλαττώθη εἰς τὸ $^1/_8$ τῆς προπολεμικῆς τοιαύτης) αἱ τράπεζαι χάρις εἰς τὴν ὑφισταμένην πίστιν καὶ τὴν κίνησιν τῶν ἐργασιῶν δὲν ἠσθάνοντο τὰς ἐκ τῆς ἐλαττώσεως ταύτης συνεπείας. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν σύναψιν ὑπὸ τῶν διαφόρων χωρῶν δανείων εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς πραγματοποίησιν τῆς σταθεροποιήσεως τῶν ἐθνικῶν των νομισμάτων, ἡ δὲ οἰκονομία τῶν χωρῶν τούτων ἀνεπτύσσετο ἐπὶ τῇ βάσει δανείων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ὄχι ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίας ἀποταμιεύσεως καὶ κεφαλοποιήσεως. Ὅταν κατέστησαν ἀδύνατα τὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ μακροπρόθεσμα δάνεια πρὸς ἐπιχειρήσεις (ἰδίως βιομηχανικὰς) καὶ ἠπειλήθησαν πτωχεύσεις τούτων, τότε αἱ τράπεζαι προέβησαν εἰς δανεισμὸν αὐτῶν ἀκινητοποιοῦσαι οὕτω τὰ διαθέσιμα αὐτῶν καὶ μεταβάλλουσαι τοὺς παρ' αὐτῆς καταθέτας κατ' οὐσίαν εἰς συμμετόχους τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐπειδὴ καὶ ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραταθῇ παρενέβη πρὸς τόνωσιν τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν καταθετῶν, τὸ κράτος τὸ ὁποῖον ἔγινεν ὁ μέγιστος μέτοχος τῶν ἐμπορικῶν τραπεζῶν, καὶ οὕτω ἐμμέσως ἐγένετο τὸ κράτος συμμέτοχον τῶν ἐπιχειρήσεων τὰς ὁποίας ἐδάνεισαν αἱ τράπεζαι.

9) Η ΚΡΙΣΙΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ἡ κρίσις ἐξεδηλώθη ἠπία εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ τέλους 1929 καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1930 καὶ ὀξυτέρα κατὰ τὸ ἔτος 1931. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς χώραν μὴ ἔχουσαν ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν μέσων παραγωγῆς (μηχανῶν), ἐκείνης ἀκριβῶς τῆς βιομηχανίας ἡ ὁποία φαίνεται προκαλοῦσα ἔν τινι μέτρῳ τὰς οἰκονομικὰς κρίσεις καὶ εἰς ἣν αἱ κρίσεις ἐκδηλοῦνται, καὶ μὴ ἔχουσα μεγάλας ἐπιχειρήσεις, οὖσαν δὲ παραγωγὸν κυρίως γεωργικῶν προϊόντων καὶ εἰδῶν καταναλώσεως, ἡ κρίσις δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχῃ τὴν μορφὴν τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὰς ἐκβιομηχανισμένας χώρας. Αὐτὸ ἴσως ὑπῆρξεν ὁ λόγος δι' ὃν παρ' ὡρισμένων προσώπων διεκηρύχθη κατὰ τὸ 1930 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1931 ὅτι κρίσις δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν καὶ τοιαύτη ἀσφαλῶς εἶχεν ἐκδηλωθῆ ἔκτοτε.

Εἰς τὸν πίνακα τῆς ἑπομένης σελίδος παρατίθενται ἀριθμοί τινες [1] καταδεικνύοντες τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας κατὰ τὰ ἔτη 1928, 1929, 1930 καὶ 1931. Εἰς τὸν πίνακα ἀναφέρονται χαρακτηριστικά τινα στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ἐξ ὧν ὁ ἀναγνώστης δύναται εὐχερῶς νὰ μορφώσῃ γνώμην περὶ τῆς πορείας αὐτῆς. Θὰ ἠδυνάμην εὐκόλως νὰ αὐξήσω τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀλλὰ ἐνόμισα ὅτι περιοριζόμενος εἰς ὀλίγα καθιστῶ τὸ πρᾶγμα σαφέστερον.

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου προκύπτει ἡ ἐλάττωσις τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ συναλλαγῶν, τῶν κερδῶν τῶν ἐπιχειρήσεων, τῆς ποσότητος καὶ ἀξίας τοῦ καπνοῦ, τοῦ οἴνου, καὶ τῆς ἀξίας τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἱκανοποιητικὴ εἶνε ἡ παραγωγὴ τοῦ σίτου κατὰ τὸ 1931 καὶ σχετικῶς καλὴ ἡ τοῦ ἐλαίου, ἐπίσης ἱκανοποιητικὰ εἶνε τὰ κέρδη τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας. Ὡς ἐκδηλώσεις τῆς κρίσεως

---

[1] Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἐλήφθησαν ἐκ τῶν Οἰκονομικῶν Ἐπετηρίδων τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐτῶν 1929, 1930 καὶ 1931 τῶν ἐκδοθεισῶν ὑπὸ Γ. Χαριτάκη, Α. Καλλιαβᾶ καὶ Ν. Μικέλη.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

	1928	1929	1930	1931
Ἰσοζύγιον ἐξωτερικῶν πληρωμῶν (Σύνολ. ἐνεργητ. ἢ παθητικοῦ)		47,6 ἑκ. χ. ἀγ. λ.	43,6 ἑκ. χ. ἀγ. λ.	33,0 ἑκ. χ. ἀγ. λ.
Κέρδη ἑλληνικῶν τραπεζῶν (1)	211,1 ἑκατ. δραχ.	199,3 ἑκατ. δραχ.	211,5 ἑκατ. δραχ.	167,5 ἑκατ. δραχ.
Κέρδη ἀνωνύμων ἑταιρειῶν	464,6 » »	561,7 ἑκατ. δραχ.	430,6 ἑκατ. δραχ.	302,3 ἑκατ. δραχ.
Σῖτος. Ποσότης παραγωγῆς	356.130 τόννοι	331.500 τόννοι	264.249 τόννοι	336.700 τόννοι
» Ἀξία »	1.930 ἑκατ. δραχ.	1.572 ἑκατ. δραχ.	1.220 ἑκατ. δραχ.	1.986,5 ἑκατ. δραχ.
Καπνός. Ποσότης παραγωγῆς	58.737 τόννοι	80.689 τόννοι	65.680 τόννοι	42.924 τόννοι
» Ἀξία »	4.111,5 ἑκατ. δραχ.	4.836,0 ἑκατ. δραχ.	2.933,6 ἑκατ. δραχ.	1.625,5 ἑκατ. δραχ.
Οἶνος. Ποσότης παραγωγῆς	307.523 τόννοι	213.500 τόννοι	220,948 τόννοι	162.976 τόννοι
» Ἀξία »	1.583,7 ἑκατ. δραχ.	1.065,5 ἑκατ. δραχ.	1.215,0 ἑκατ. δραχ.	907,5 ἑκατ. δραχ.
Ἔλαιον. Ποσότης παραγωγῆς	100.071 τόννοι	80.715 τόννοι	87.326 τόννοι	94.770 τόννοι
» Ἀξία »	2.602,4 ἑκατ. δραχ.	1.695,0 ἑκατ. δραχ.	1.362,6 ἑκατ. δραχ.	1.516,3 ἑκατ. δραχ.
Βιομηχανικὴ παραγωγὴ ἀξία	7.112 ἑκατ. δραχ.	7.157 ἑκατ. δραχ.	6.666 ἑκατ. δραχ.	6.079 ἑκατ. δραχ.
Κέρδη ἐμπορικῆς ναυτιλίας	1.500.000 Λ. Α.	1.130.000 Λ. Α.	—	1.250.000 Λ. Α.

(1) Νοοῦνται τὰ διανεμηθέντα καθαρὰ κέρδη.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

πρέπει νὰ θεωρηθοῦν καὶ ἡ παρατηρουμένη ὄχι σοβαρὰ ἀνεργία (ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνέργων δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 150.000 περίπου), ἡ πτῶσις τῶν ἐνοικίων, ὑπάρχει προσφορὰ στέγης καὶ ἡ ζήτησις δὲν εἶνε ἀνάλογος (1) καὶ τέλος τὸ κυριώτερον ἡ ἀδυναμία ἱδρύσεως νέων ἐπιχειρήσεων.

Ἔχομεν ἑπομένως εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς κρίσεως ἐκδηλουμένης διὰ τῆς πτώσεως τῶν τιμῶν καὶ τῆς ἀπραξίας, ὡς δὲ εἶνε ἑπόμενον θὰ ἤρχισεν ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἔτους 1932 ἡ περίοδος τῆς χαλαρότητος ἡ ὁποία ἑπόμενον εἶνε νὰ παραταθῇ ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον μέχρις ὅτου ἀρχίσει νὰ διαγράφεται ἡ οἰκονομικὴ ἐπίδοσις.

Ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι κατὰ τὴν κρίσιν δὲν ἐσημειώθη οὐδεμία πτῶσις μεγάλης ἐπιχειρήσεως (2), ἡ δὲ ἀντοχὴ τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων καὶ ἰδίᾳ τῶν μεγάλων τραπεζῶν ὑπῆρξεν ἐνδεικτικὴ τῆς σωφροσύνης μεθ' ἧς τὰ ἱδρύματα ταῦτα διοικοῦνται (3).

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων προκύπτει ὅτι ἡ κρίσις εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν παρουσιάζει τὰς ἀποτόμους αὐτὰς ἐκδηλώσεις ποὺ συναντῶμεν εἰς ἄλλας χώρας, μὲ αὐτὸ ὅμως δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι δὲν πρόκειται νὰ δοκιμασθῶμεν σκληρῶς ὑπὸ τῆς κρίσεως. Ἐκεῖ ὅπου ἐμφανίζονται μεγάλαι καὶ ἀπότομαι καταστροφαὶ συνήθως ὑπάρχει καὶ μεγαλήτερος πλοῦτος καὶ οἰκονομικὴ κίνησις, ἑπομένως μεγαλητέρα ἱκανότης ἀντοχῆς τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν κρίσιν. Παρ' ἡμῖν ἡ κρίσις εἶνε ἠπία ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκονομία μας ἀβαθύς, τὰ περιθώριά μας μικρά, ἀποθέματα δὲν ὑπάρχουν οὔτε εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις (πλὴν ἐξαιρέσεων) οὔτε εἰς τοὺς ἰδιώτας, πρόβλεψις διὰ τὸ μέλλον εἶνε ἄγνωστος, καὶ ἑπομένως πιθανὸν εἶνε νὰ ὑποστῶμεν λίαν δυσαρέστους συνεπείας τῆς κρίσεως ἐκδηλοθησομένας εἰς τὸν ὑποβιβασμὸν τοῦ μέσου ὅρου διαβιώσεως (standard of life) τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις μέσος ὅρος εἶνε ἤδη χαμηλὸς ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς προηγμένους λαούς. Ἡ περιλάλητος λιτότης τοῦ Ἕλληνος, ἡ ὁποία τὸν βοηθεῖ ὅταν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀνταγωνίζηται ἄλλους λαοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ζοῦν ἀνετώτερον, τοῦ εἶνε ἄχρηστος ἐν Ἑλλάδι, διότι ὁμὰς λιτῶν ἀνθρώπων οὔτε οἰκονομίαν προάγει οὔτε ἄλλην τινὰ πρόοδον πραγματοποιεῖ, ἐφ' ὅσον αὕτη ἔχει σχέσιν μὲ ὑλικὰ ἀγαθὰ ἢ μὲ ὑπηρεσίας.

Ἡ ἐπ' ἐσχάτων σημειωθεῖσα ὑποτίμησις τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος θὰ συντείνῃ εἰς τὴν δυσχέρανσιν τῆς θέσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἀφ' ἑτέρου ὅμως εἶνε φυσικὸν νὰ λειτουργήσῃ ὡς ἰσχυρότατον κίνητρον τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς (ὄχι μόνον τῆς γεωργικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς βιομηχανικῆς) καὶ νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἔξωθεν εἰσαγωγῶν.

10) ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΚΡΙΣΕΩΣ

Νομίζω ὅτι δὲν εἶνε ἄσκοπον νὰ παραθέσω συγκεντρωτικῶς τὰ αἴτια (4) εἰς τὰ

---

(1) Παρ' ὅλα τοῦτα ὅμως κατορθοῦται νὰ δικαιολογῆται ἡ ὕπαρξις ἐνοικιοστασίου!

(2) Ἡ πτῶσις τῆς τραπέζης Θεσσαλίας ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀκινητοποίησιν τῶν διαθεσίμων της εἶνε ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν κρίσιν, πλὴν τούτου δὲν εἶχε καταστροφικὴν μορφὴν ὄχι μόνον διότι ὅμιλος τραπεζῶν ἀνέλαβε νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις της ἀλλὰ καὶ διότι περὶ τούτου ἠγγυήθη διὰ τῆς προσωπικῆς του περιουσίας ὁ μεγαλήτερος μέτοχος ταύτης.

(3) Ἐσημειώθησαν πτώσεις μικρῶν τραπεζιτικῶν οἴκων, ἀλλὰ αὗται ἦσαν ἄνευ περαιτέρω σημασίας διὰ τὴν πίστιν καὶ διὰ τὴν οἰκονομίαν. Αἱ πτώσεις αὗται ἄλλως τε ἀπετέλεσαν μοιραίαν ἐκκαθάρισιν ἐπιχειρήσεων αἱ ὁποῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀνεπτύχθησαν χάρις εἰς τὰ μεταπολεμικὰ κέρδη ἐκ συναλλάγματος καὶ ἦτο φυσικὸν νὰ μαρανθοῦν ὅταν ταῦτα ἐξέλιπον.

(4) Αὐτὴ ἡ προσπάθεια γίνεται συνήθως ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὸ φαινόμενον τῶν κρίσεων. Οὕτω κατὰ τὸν Sir Arthur Salter οἱ λόγοι τῆς παγκοσμίου κρίσεως εἶνε: α') ἡ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS

ὁποῖα ὀφείλεται ἡ παγκόσμιος κρίσις καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι κρίσις, πρέπει ὅμως νὰ κάμω σχετικῶς τὴν ἐπιφύλαξιν ὅτι κανὲν ἀπὸ τὰ κατωτέρω αἴτια δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ πρωταρχικὸν ἀλλ' ὅλα ὁμοῦ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς ὀργανώσεως τῆς κοινωνίας καὶ τῆς οἰκονομίας ἀποτελοῦν τὴν αἰτίαν τῆς οἰκονομικῆς κακοδαιμονίας καὶ τῆς ἑπομένης ταύτης οἰκονομικῆς χαλαρότητος. Δέον πρὸς τούτοις νὰ ἐξαρθῇ ὅτι αἱ κρίσεις ὡς φυσιολογικαὶ ἐκδηλώσεις τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων εἶνε συνέπεια τούτων καὶ ἔπονται πάσης περιόδου ἐπιδόσεως. Ἐπίσης πρέπει ἐκ νέου νὰ λεχθῇ ὅτι κάθε στοιχεῖον ἐπηρεάζει τὰ λοιπὰ καὶ ἐπηρεάζηται πάλιν παρ' αὐτῶν, τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο συμβάλλει εἰς τὴν ταχυτέραν καὶ ὀξυτέραν ἐκδήλωσιν τῆς κρίσεως.

Τὰ αἴτια τῆς παγκοσμίου κρίσεως κατατασσόμενα εἰς τέσσαρας μεγάλας ὁμάδας εἶνε τὰ ἀκόλουθα:

I. *Ὑπερπαραγωγή,* σχετικῶς δὲ μὲ αὐτὴν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἀκόλουθα:

1) Ἡ ὑπερπαραγωγὴ τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἐκδηλωθεῖσα εἰς τὴν παραγωγὴν σίτου, βάμβακος, ἐλαστικοῦ, ζακχάρεως, μετάξης, κλπ. ὀφείλεται εἰς τοὺς ἑξῆς λόγους:

α) Εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ὀφειλομένην εἰς τὴν χρησιμοποίησιν μηχανῶν,

β) εἰς τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς κατ' ἔκτασιν εἰς τὴν Ἀμερικὴν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, ὁπότε ἡ Εὐρώπη ἐπρομηθεύετο ἐκεῖθεν τὰ ἀναγκαιοῦντα γεωργικὰ εἴδη μὴ δυναμένη νὰ προμηθευθῇ ταῦτα ἐκ τῶν ἀποκεκλεισμένων χωρῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Μετὰ τὸν πόλεμον αἱ τελευταῖαι ἐπανέλαβον τὴν παραγωγὴν χωρὶς αἱ πρῶται νὰ διακόψουν ταύτην.

2) Ἡ ὑπερπαραγωγὴ ἐξεδηλώθη καὶ εἰς τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα διὰ δύο λόγους:

α) διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἡ δυσχέρανσις τῶν μεταφορῶν ἔγινεν ἀφορμὴ ὅπως εἰς πολλὰς χώρας μὴ ἐχούσας ἰδίαν βιομηχανίαν ἢ ἀσήμαντον τοιαύτην ἀναπτυχθῇ αὕτη, (τοῦτο π.χ. συνέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα),

β) ἡ κατανομὴ τῆς Εὐρώπης εἰς μικρὰς ἐπικρατείας (Balkanisierung Europas, βαλκανοποίησις τῆς Εὐρώπης) εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀναπτυχθοῦν εἰς ὅλα τὰ μικρὰ κράτη χάρις εἰς τὰ μέτρα δασμολογικῆς προστασίας ἐθνικαὶ βιομηχανίαι·

3) Ἡ ὑπερπαραγωγὴ ὀφείλεται εἰς τὴν εὑρεῖαν ἐφαρμογὴν τῶν μεθόδων τῆς ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως ((Rationalisation) τῆς παραγωγῆς.

II. ***Πτῶσις τῶν τιμῶν*** ὀφειλομένη εἰς τὰ ἑξῆς αἴτια:

ὀργάνωσις τῆς παραγωγῆς ἥτις δὲν τῆς ἐπιτρέπει νὰ παρακολουθῇ ταχέως τὴν ζήτησιν, β') ἡ αὔξουσα κατανάλωσις εἰδῶν πολυτελείας, ἥτις εἶνε μεταβλητή, γ') ἡ ἐμπορικὴ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας, δ') ἡ μηχανοποίησις τῆς παραγωγῆς τῶν σιτηρῶν. Ἐκ τῶν μεγάλων ἀγγλων τραπεζιτῶν ὁ Mac Kenna ἀποδίδει τὴν κρίσιν εἰς τὴν κακὴν κατανομὴν τοῦ χρυσοῦ, [τὴν οἰκονομικὴν ἀνωμαλίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καὶ τὰ ἀντιπληθωρικὰ μέτρα τῆς Ἀγγλίας. Οἱ λοιποὶ τραπεζῖται Göschen, Beckett, Beaumont – Pease, Goodenough, ἀποδίδουν τὴν κρίσιν εἰς τὴν ὑπερπαραγωγὴν ἀγαθῶν. Ὁ Goodenough ἐλπίζει βελτίωσιν ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐλευθέρων συναλλαγῶν. Ἐκ τῶν ἑλλήνων ἐπιστημόνων ὁ καθηγητὴς κ. Ἀ. Ἀνδρεάδης διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι ἡ παροῦσα κρίσις ὀφείλεται (Economia) 1) εἰς τὴν ὑπερπαραγωγὴν προκληθεῖσαν ἐκ τῆς ὀρθολογιστικῆς ὀργανώσεως, ἐκ τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ τῆς γεωργίας, ἐκ τῶν τεχνητῶς ὑψηλῶν τιμῶν, ἐκ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ προστατευτισμοῦ καὶ ἐκ τοῦ πληθωρισμοῦ, 2) εἰς τὴν ὑποκατανάλωσιν ὀφειλομένην εἰς τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν, τοὺς δασμολογικοὺς φραγμούς, τὰς κρατούσας πολιτικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

1) Τὴν ὑπερπαραγωγήν.

2) Τὴν ποσοτικὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ χρυσοῦ. Εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀποδίδει τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν καὶ ἐπομένως καὶ τὴν κρίσιν ὁ διάσημος σουηδὸς οἰκονομολόγος Gustav Cassel ὁ ὁποῖος ὑπεστήριξεν ὅτι ἐνῷ ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ ἀγαθῶν αὐξάνει κατὰ 3 % περίπου ἐτησίως, ἡ παραγωγὴ χρυσοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (1) δὲν ἠκολού-

(1) Παραθέτω κατωτέρω ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα ἀφορῶντα τὴν παραγωγὴν χρυσοῦ, ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι αὕτη ἠλαττώθη μεταπολεμικῶς ἐνῷ ἡ παραγωγὴ ἀγαθῶν ηὐξήθη.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΧΡΥΣΟΥ

Ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ χρυσοῦ ὑπῆρξε κατὰ μέσον ὅρον ἐτησίως ἡ ἀκόλουθος:

	χιλιόγ. παραχθέντα		χιλιόγρ. παραχθέντα
1761—1780	20.705	1891—1895	245.175
1781—1800	17.790	1896—1900	387.143
1801—1820	14.612	1901	392.705
1821—1830	14.216	1902	446.490
1831—1840	20.289	1903	493.083
1841—1850	54·759	1904	522.686
1851—1855	199.388	1905	568.232
1856—1860	201.750	1906	605.632
1861—1865	185.057	1907	621.375
1866—1870	195.026	1908	666.574
1871—1875	173.904	1909	683.748
1876—1880	172.414	1910	684.757
1881—1885	154.959	1911	695.111
1886—1890	169.869	1912	701.363
1921	495.137	1925	584.741
1922	476.951	1926	598.624
1923	551.545	1927	594.955
1924	583.688	1928	600.400

(Ὁ ἄνω πίναξ συνετέθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πινάκων τοῦ W. Sombart Der moderne Kapitalismus τ. III σελ. 205 καὶ τοῦ Rapport provisoire de la Délégation de l' or du Comité Financier (Société des Nations) 1930 σελ. 117.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΧΡΥΣΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ J. KITCHIN

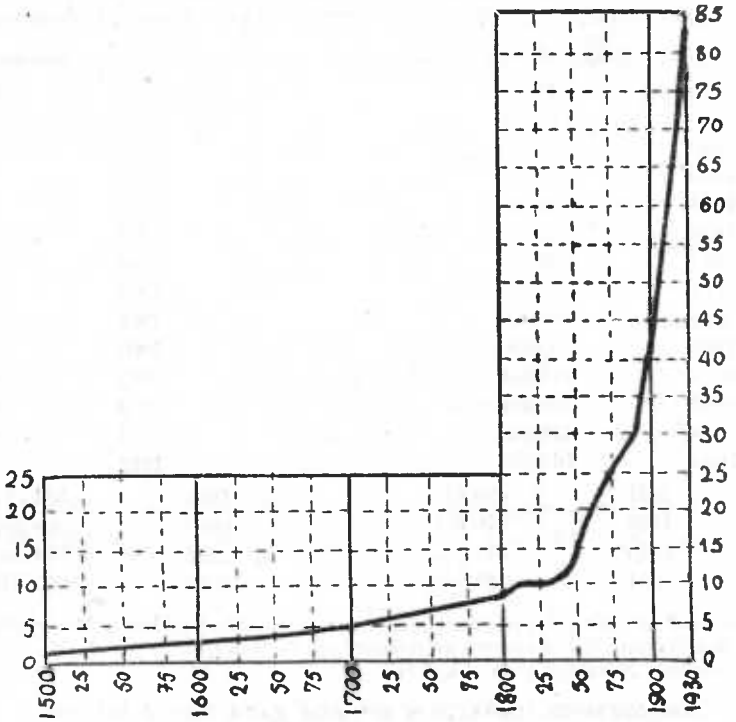
Εἰς ἑκατομμύρια λίρας στερλίνας, τῆς οὐγγίας (1 οὐγγία=31,1035 γραμμάρια=$^1/_{16}$ τῆς λίτρας (Pound) troy=373,24 γραμμάρια) χρυσοῦ ὑπολογιζομένης πρὸς 84,11 $^1/_2$ σελίνια.

Ἔτη	Παραγωγὴ κατὰ αἰῶνα		Συνολικὴ παραγωγὴ		Ποσοστὸν ἐτήσιον	Αὔξησις κατὰ αἰῶνα
1493—1600	103,2 = 2,4 %		103,2		0,97	—
1601 1700	124,6 = 2,8 %		227,8		1,25	21,4
1701—1800	259,9 = 5,9 %		487,7		2,60	135,3
1801—1850	162,0		649,7	3,29		
1851—1885	858,9	1,568.5 = 35.5 %	1.508,6	24,54	15,68	1.308,6
1886—1900	547,6		2.056,2	36.31		
1901—1929	2.355,6 = 53,4 %		4.411,8		81,23	
	4.411,8 = 100 %					

(Société des Nations, Rapport Provisoire de la Délégation de l'Or du Comité Financier 1930 σ. 57).

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

θησε αὐτὴν τὴν ἀναλογίαν. Εἰς τὸ διάγραμμα τοῦ σχήματος ὑπ' ἀριθ. 18 καταφαίνεται ἡ αὔξησις τοῦ παγκοσμίου ἀποθέματος χρυσοῦ ἀπὸ τοῦ 1500 μέχρι σήμερον. Τὸ διάγραμμα τοῦτο ἐνισχύει τὴν ὑπὸ τοῦ Werner Sombart διατυπωθεῖσαν γνώμην ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς νεωτέρας οἰκονομίας καὶ συγκεκριμένως τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν αὔξησιν τῶν ἀποθεμάτων χρυσοῦ καὶ συνεβάδισε μὲ αὐτὴν καὶ τὴν τοῦ Cassel γνώμην ἣν ἀπεδέχθησαν πολλοὶ οἰκονομολόγοι καὶ ἐμπράκτως ἡ Μεγάλη Βρεττανία καὶ ὅλαι αἱ χῶραι αἱ ἐγκαταλείψασαι τὴν χρυσῆν βάσιν (1).



Ἀπόλυτος αὔξησις τοῦ παγκοσμίου ἀποθέματος χρυσοῦ
ἀπὸ τοῦ ἔτους 1500 μέχρι τοῦ 1930 (εἰς ἑκατομ. χρ. μάρκων
(Διάγραμμα Ἰνστιτούτου Οἰκονομ προγνώσεων Βερολίνου)

(Σχῆμα ἀρ. 18.) (Κατὰ τὸν Eisler σελ. 148).

3) Τὴν σταθεροποίησιν ὡρισμένων νομισμάτων (ὡς τὸ ἀγγλικὸν καὶ ἰταλικὸν) εἰς τιμὴν ἀνωτέραν τῆς πραγματικῆς των ἀγοραστικῆς ἀξίας.

4) Τὴν κακὴν κατανομὴν τοῦ χρυσοῦ, καθόσον ἐνῷ 160.000.000 ἀνθρώπων (δη-

(1) Ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Κ.Τ.Ε. δὲν ἀπεδέχθη τὴν γνώμην τοῦ Cassel, ταύτην ὑποστηριζομένην ὑπὸ ἀγγλοσαξώνων οἰκονομολόγων (Fisher, Keynes) καταπολεμοῦν οἱ γάλλοι οἰκονομολόγοι Rist, Aftalion, Rueff. Ὁ τελευταῖος μάλιστα ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ κρίσις δὲν ὀφείλεται εἰς τὸ νομισματικὸν σύστημα τοῦ χρυσοῦ κανόνος ἀλλὰ τοὐναντίον εἰς τὴν πλημμελῆ ἐφαρμογὴν τούτου διὰ τῆς μετατροπῆς αὐτοῦ εἰς τὸ σύστημα τοῦ κανόνος χρυσοῦ συναλλάγματος.

λαδὴ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι καὶ ἡ Γαλλία) διαθέτουν περίπου τὰ $^3/_5$ τοῦ συνόλου τῶν παγκοσμίων ἀποθεμάτων χρυσοῦ, ἡ ὑπόλοιπος ἀνθρωπότης καλεῖται νὰ ἀρκεσθῇ μὲ τὰ ὑπόλοιπα $^2/_5$ τοῦ χρυσοῦ.

5) Τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ δύο μεγάλα κέντρα χρυσοῦ, ἡ Νέα Ὑόρκη καὶ οἱ Παρίσιοι, δὲν ἐδείχθησαν ἐφάμιλλα τοῦ Λονδίνου εἰς τὴν χρηματοδότησιν τῆς ὑφηλίου. Τοιουτοτρόπως διεκόπη ἡ διεθνὴς κυκλοφορία χρήματος καὶ κεφαλαίων, ἥτις ἦτο ἄριστα ὠργανωμένη ὑπὸ τῆς ἀγορᾶς τοῦ Λονδίνου

6) Τὴν πτῶσιν τῆς ἀξίας τοῦ ἀργύρου καὶ τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν πληθυσμῶν Κίνας καὶ Ἰνδιῶν οἱ ὁποῖοι ἀνέκαθεν ἐχρησιμοποίουν τὸν ἄργυρον ὡς νόμισμα (1).

7) Τὸν ἀνταγωνισμὸν τῆς ρωσικῆς παραγωγῆς ἡ ὁποία προσφέρει ἐμπορεύματα εἰς τεχνητῶς χαμηλὰς τιμὰς ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ Ρωσία περιώρισε τὰς εἰσαγωγάς της.

8) Τὴν ἐλάττωσιν τῶν γεννήσεων (2).

III. ***Κακὴ ὀργάνωσις τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς***, ὀφειλομένη εἰς τὰ ἑξῆς:

1) Τὴν ἀνατροπὴν τῆς πολεμικῆς ἰσορροπίας τῶν συναλλαγῶν προκληθεῖσαν ἐκ τῆς ἀποτόμου εἰσαγωγῆς ὑψηλῶν προστατευτικῶν δασμῶν καὶ τῶν πολεμικῶν χρεῶν καὶ ἐπανορθώσεων.

2) Τὴν τεχνητὴν διατήρησιν τοῦ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ὡρισμένων τιμῶν καὶ ἰδίως τῶν τῆς ἐργασίας.

3) Τὴν πολιτικὴν ἀστάθειαν ὡρισμένων χωρῶν (Κίνα, Ρωσία, Ἱσπανία, Ἰνδίαι).

4) Τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος τῆς κερδοσκοπίας εἰς ὀξύτατον βαθμόν.

5) Τὴν δυσχέρειαν δανεισμοῦ ἐκ τῶν πλουσίων χωρῶν πρὸς τὰς πτωχὰς συνεπείᾳ τοῦ κλονισμοῦ τῆς διεθνοῦς πίστεως. (Ὁ γάλλος ἀποταμιευτὴς δυσκόλως θὰ λησμονήσῃ τὰς ζημίας ποὺ ὑπέστη δανείσας πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Τουρκίαν). Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐκδηλοῦται εἰς τὸν δυσαναλόγως ὑψηλὸν τόκον τῆς ἀγορᾶς τῶν κεφαλαίων, δηλαδὴ τῶν μακροπροθέσμων δανείων, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς χαμηλοὺς σχετικῶς τόκους τῆς ἀγορᾶς τοῦ χρήματος, δηλαδὴ τῆς ἀγορᾶς τῶν βραχυπροθέσμων δανείων.

IV ***Τὴν ὑποκατανάλωσιν***, ὀφειλομένην:

1) Εἰς τὴν μεγαλητέραν πτῶσιν τῶν τιμῶν τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, ἥτις ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀγοραστικῆς (καὶ ἑπομένως καταναλωτικῆς) ἱκανότητος τῶν πολυαρίθμων γεωργικῶν πληθυσμῶν,

2) Εἰς ὅλα τὰ ὑπ' ἀρ. I καὶ II ἀναγραφέντα αἴτια τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀγοραστικῆς ἱκανότητος ὡρισμένων τμημάτων τοῦ πληθυσμοῦ.

3) Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ μὴ λευκοὶ πληθυσμοὶ ἐκ κλιματολογικῶν λόγων καὶ ἐκ συνηθείας ἔχουν ὀλίγας ἀνάγκας καὶ διέψευσαν τὰς ἐλπίδας τῶν βιομηχανικῶν χωρῶν ὅτι θὰ γίνουν σημαντικοὶ καταναλωταί.

4) Εἰς τὴν ἀνεργίαν.

---

(1) Κατὰ τὸν Winston Churchill ἡ καταναλωτικὴ ἱκανότης Κίνας, Ἰνδιῶν καὶ Ρωσίας ἠλαττώθη ἀπὸ 355 ἑκατ. £ κατὰ τὸ 1913 εἰς 309 ἑκατ £ κατὰ τὸ 1929. (Ἀγόρευσις ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, Times 19 II 1931).

(2) Ὁ Wagemann (Struktur σελ. 3) παρατηρεῖ ὅτι ἡ παροῦσα κρίσις δὲν ὀφείλεται εἰς τὸν ὑπερπληθυσμόν, καθόσον ἔπληξε καὶ αὐτὰς τὰς χώρας ὅπου ἡ παραγωγὴ εἶνε ἄφθονος καὶ ὁ πληθυσμὸς ἀραιός.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

11) ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Τὰ εἰς τὸ προηγούμενον ἐδάφιον ἀναφερθέντα γεγονότα ὡς αἴτια τῆς παγκοσμίου κρίσεως ἰσχύουν ὡς τοιαῦτα καὶ διὰ τὴν ἑλληνικὴν κρίσιν ἐφ' ὅσον φυσικὰ ἔχουν ἐφαρμογὴν εἰς τὰς συνθήκας τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομικῆς, πλὴν τούτων ὅμως ὑπάρχουν καὶ εἰδικὰ αἴτια προκαλοῦντα τὴν κρίσιν ἐν Ἑλλάδι ταῦτα δὲ εἶνε τ' ἀκόλουθα:

1. Ὁ ὑπερπληθυσμὸς ὀφειλόμενος ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν προσθήκην τοῦ προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς μεταναστεύσεως κατόπιν τῶν ἀπαγορευτικῶν μέτρων τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν εἰς πολλὰς χώρας, κυρίως δὲ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας.

2) Ἡ συγκέντρωσις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα (ὑπεραστισμὸς) καὶ ἡ ροπὴ αὐτοῦ ὅπως ἐκλέγει μεταπρατικὰ ἐπαγγέλματα, τὰ ὁποῖα εἶνε κατὰ σημαντικὴν ἀναλογίαν παράσιτα τῶν πραγματικῶν παραγωγικῶν.

3) Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς παραγωγῆς, ἰδίᾳ εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης.

4) Ἡ μείωσις τῶν ἐξαγωγῶν ὀφειλομένη εἰς τὴν παγκόσμιον κρίσιν καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ γειτονικαὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα χῶραι ἐλάχιστα παρ' αὐτῆς πορίζονται (1). Προσθετέον ὅτι τὰ ἐξαγόμενα προϊόντα ἡμῶν (καπνός, σταφὶς) δὲν εἶνε τοιαύτης φύσεως ὥστε εὐκόλως νὰ ἐπιβάλλεται καὶ ἐξασφαλίζεται ἡ κατανάλωσίς των.

5) Ἡ διακοπὴ τῶν ἐξωτερικῶν δανείων, δι' ὧν εἶχεν ἐθισθῆ νὰ ἐνισχύεται ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία, καὶ τὰ ὁποῖα συνήπτοντο χωρὶς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ κινδύνου τὸν ὁποῖον ταῦτα (συναπτόμενα μάλιστα εἰς ξένα νομίσματα) ἐνεῖχον διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν.

6) Τὰ μεγάλα δημόσια ἔξοδα καὶ ἡ διοικητικὴ πολυτέλεια. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου σημείου δὲν δύναμαι νὰ ἐπεκταθῶ, πρόχειρος ὅμως σύγκρισις τῆς ὀργανώσεως τῶν ἑλληνικῶν κεντρικῶν ὑπηρεσιῶν μετὰ τῶν τῆς Ἀγγλίας προάγει εἰς ἀποκαρδιωτικὰ συμπεράσματα.

7) Αἱ ὑπερβολικαὶ εἰσαγωγαὶ ἀγαθῶν καὶ δὴ πολυτελείας, προκαλούμεναι ἀπὸ τὴν τάσιν πρὸς ἀπόλαυσιν, ἥτις ὅμως δὲν εἶνε εἰδικὸν φαινόμενον τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας ἀλλὰ ἐμφανίζεται γενικώτερον μετὰ τὸν πόλεμον.

12. ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΚΡΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΤΑΣΕΩΣ ΤΑΥΤΗΣ

Ἐκ τῆς ὅλης θεωρητικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐρεύνης προέκυψε σαφῶς ὅτι αἱ κρίσεις ἀποτελοῦν ***ὀργανικὰς ἐκδηλώσεις τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας καὶ ἕνα σταθμὸν τῶν διακυμάνσεων*** ταύτης. Ἐφόσον ἡ οἰκονομία ἐξελίσσεται καὶ παρουσιάζει περιόδους ἐπιδόσεως, κατ' ἀναπότρεπτον συνέπειαν θὰ ὑπάρχουν καὶ κρίσεις. ***Αἱ κρίσεις εἶνε ἀναπόφευκτοι***, εἴπομεν δὲ ὅτι τὰ αἴτια αὐτῶν εἶνε πολλαπλᾶ, ἐὰν ὅμως θελήσωμεν νὰ καθορίσωμεν ἓν μόνον αἴτιον ὡς πρωταρχικὸν αἴτιον, τότε θὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ παράδοξον ἐκ πρώτης ὄψεως συμπέρασμα, ὅτι τοιαύτη πρώτη αἰτία εἶνε ἡ προηγηθεῖσα τῆς κρίσεως ἐπίδοσις, ἥτις δημιουργεῖ τὰς καταστάσεις αἱ ὁποῖαι ἐπιφέρουν

---

(1) Ὁ κ. Ἰ. Τουρνάκης εἰς μὴ δημοσιευθὲν ὑπόμνημά του περὶ τῆς βιομηχανικῆς ἐν Ἑλλάδι κρίσεως παρατηρεῖ ὀρθῶς ὅτι ἡ καταστροφὴ τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα μιᾶς ἀγορᾶς μεθ' ἧς συνηλλάσσετο.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS · ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

τὴν κρίσιν. Ὡς ὀρθῶς δὲ παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ Schumpeter (σελ. 458) κρίσεις θὰ ὑπάρξουν καὶ εἰς τὸ κομμουνιστικὸν καθεστὼς διότι καὶ εἰς αὐτὸ θὰ ὑπάρξουν αὐξομειώσεις τῆς οἰκονομικῆς δράσεως ὡς καὶ εἰς πᾶν ἄλλο οἰκονομικὸν καθεστώς. Οὕτως αἱ κρίσεις ἐμφανίζονται ὡς φυσικὴ ἐκδήλωσις τοῦ φυσιολογικοῦ ρυθμοῦ τῆς φύσεως καὶ τῆς δράσεως **τῶν** ἀνθρώπων (1).

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κρίσεων καὶ διατήρησιν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως χωρὶς νὰ παρεμβαίνῃ χαλάρωσις αὐτῆς ἐπροτάθησαν (πρβλ. σχετικῶς Lederer σελ. 405 κ. ἑ.) τὰ ἀκόλουθα μέτρα :

1) ***Παροχὴ πίστεως*** ἐθεωρήθη δηλαδὴ ὅτι ἡ συνεχὴς παροχὴ πίστεως, καὶ δὴ εὐθηνῆς τοιαύτης, εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις θέλει ἐξασφαλίσει τὴν συνεχῆ πρόοδον τούτων καὶ τῆς ὅλης οἰκονομίας. Τοῦτο ὅμως φαίνεται ἀδύνατον πρῶτον μὲν διότι δὲν ὑπάρχει πιστωτικὴ ὀργάνωσις ἱκανὴ νὰ παρέχῃ ἀπεριορίστως πιστώσεις, δεύτερον δὲ διότι ἡ τοιαύτη πληθωρικῶς παρεχομένη πίστις θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὕψωσιν τῶν τιμῶν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ τὴν ὑποτίμησιν τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος.

2) ***Ἐκτέλεσις δημοσίων ἔργων καὶ παροχὴ βοηθημάτων εἰς τοὺς ἀνεργούς,*** Τοῦτο εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀλλὰ μόνον μέχρις ὡρισμένου μέτρου, ἐφόσον δηλαδὴ ἀντέχει ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία.

3) ***Ἐξαγωγὴ ἐμπορευμάτων εἰς τὸ ἐξωτερικόν.*** Τὸ μέτρον ὅμως τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰμὴ μόνον ἐὰν τὰ ἄλλα κράτη εὑρίσκωνται ἐκτὸς κρίσεως καὶ δὲν λάβουν προστατευτικὰ μέτρα ὑπὲρ τῆς ἰδίας παραγωγῆς.

Προφανές ὅτι οὐδὲν **τῶν** μέτρων τούτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀποτελεσματικόν, διότι ὅπως ἡ κρίσις δὲν ἔχει μίαν μόνην αἰτίαν οὕτω καὶ δὲν ἔχει μίαν μόνον θεραπείαν, ἀλλὰ χρειάζεται ἡ βελτίωσις πολλῶν στοιχείων τῆς οἰκονομίας, ἵνα πραγματοποιηθῇ ἡ λύσις τῆς κρίσεως καὶ τῆς χαλαρότητος καὶ νὰ ἀρχίσῃ νέα ἐπίδοσις. Οὐδεμία ὅμως κρίσις καὶ χαλαρότης δύναται νὰ εἶνε διαρκὴς ***διότι ἡ κρίσις καὶ ἡ χαλαρότης δημιουργοῦν τὴν λύσιν των***, καθόσον προκαλοῦν κατάστασιν εὐνοϊκὴν (ὡς ἐκ τῶν χαμηλῶν τιμῶν) πρὸς ἀνάπτυξιν νέας οἰκονομικῆς δράσεως. Φυσικὰ τοῦτο λέγων ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομίας ἐντὸς τοῦ πλαισίου ὁμαλῆς ἐξελίξεως τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ, ἐὰν τυχὸν οὗτος κινδυνεύσῃ φυσικὸν εἶνε νὰ παρουσιασθῇ χρονία οἰκονομικὴ καχεξία, ἡ ὁποία, ὅμως εἶνε φαινόμενον οὐσιαστικῶς διαφόρων τῶν ἐν τῷ παρόντι μελετωμένων κρίσεων αἵτινες ἔχουν τὸν χαρακτῆρα περιοδικῶν τοιούτων ἐμφανιζομένων ἐν σχετικῶς ὁμαλῶς ἐξελισσομένῃ οἰκονομίᾳ. Ἐὰν δὲ θελήσῃ τις νὰ διατυπώσῃ ἰατροσόφιον κατὰ τῆς κρίσεως τότε πρέπει νὰ ἀποδεχθῇ ὅτι ὁ μόνος τρόπος ἀντιμετωπίσεως τῶν κρίσεων εἶνε ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον συμβουλεύει ὁ Jevons καὶ συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐνεργῇ τις ἀντιθέτως πρὸς ἐκεῖνο ποὺ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἐνδεδειγμένον ἐκ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων. Οὕτω κατὰ τὴν περίοδον τῆς οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως καὶ αὐξήσεως τῶν τιμῶν δὲν πρέπει τις νὰ προβαίνῃ εἰς τοποθετήσεις κεφαλαίων καὶ νὰ ἀγοράζῃ ἀγαθὰ καὶ ἀξίας, ἀντιθέτως δὲ κατὰ τὴν κρίσιν καὶ τὴν πτῶσιν τῶν τιμῶν δὲν πρέπει νὰ πωλῇ (2)

---

(1) Κατωτέρω ἐξετάζεται κατὰ πόσον εἶνε δυνατὸν νά ἐλαττωθῇ ἡ σφοδρότης τῶν ἐκδηλώσεων τῆς κρίσεως.

(2) Σώζεται ἐπιστολὴ τοῦ Sir Isaac Newton ὅστις ἐφαρμόζων τὴν ἀρχὴν ταύτην δίδει ἐντολὴν ὅπως τοῦ ἀγορασθοῦν μετοχαὶ τῆς South Sea Company καθ' ἣν στιγμὴν αὕτη ὑφίστατο ζημίας.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Πρὸς λύσιν τῆς παρούσης κρίσεως ὑπεδείχθησαν διάφορα μέτρα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν κατατέρω τὰ σπουδαιότερα:

1) Ἡ κατάργησις τῶν πολεμικῶν χρεῶν καὶ ἐπανορθώσεων καθόσον δι' αὐτῶν νοθεύεται ἡ φυσικὴ πορεία τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν σχέσεων. (1)

2) Ἡ μετατροπὴ τῶν βραχυπροθέσμων δανείων εἰς μακροπρόθεσμα καὶ ἡ βαθμιαία τούτων ἀποπληρωμὴ εἰς διάστημα περισσοτέρων ἐτῶν, διότι δὲν εἶνε δυνατὸν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν νὰ ἐπανορθωθοῦν αἱ καταστροφαὶ τοῦ μεγάλου πολέμου.

3) Ἡ σταθεροποίησις τῶν νομισμάτων, καὶ ἡ ἐφαρμογὴ συστημάτων νομισματικῶν βασιζομένων ἐπὶ κοινῆς βάσεως (2). Πολλοὶ οἰκονομολόγοι καὶ ἰδίως ἐξ ἐκείνων

---

(1) Κατὰ τὸν Sir Alfred Salter ἡ κρίσις θὰ βελτιωθῇ διὰ τῆς ἐλαττώσεως καὶ ἀναβολῆς τῶν πολεμικῶν χρεῶν καὶ ἀποζημιώσεων καὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς.

Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Mac Donald εἰς τὴν ἀγόρευσίν του ἐν τῇ διασκέψει τῆς Λωζάννης τῆς 9ης Ἰουλίου 1932 ἐχαρακτήρισε τὰς ἐπανορθώσεις ὡς μεγάλας πληρωμὰς μὴ ἀντιπροσωπευούσας κυκλοφορίαν ἀ αθῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ὑπῆρξαν τιμωρία ἑνὸς μόνον ἔθνους ἀλλὰ δυστυχίαι (affliction) δι' ὅλα. Αἱ καταβολαὶ αὗται ἀνέτρεψαν τὴν παγκόσμιον οἰκονομίαν ἐξ ἧς ἀνατροπῆς ὑποφέρει σήμερον ἡ ὑφήλιος (Times 11 Ἰουλίου 1932).

(2) Ἐν συνεχείᾳ τῆς συνδιασκέψεως τῆς Λωζάννης τοῦ Ἰουνίου—Ἰουλίου 1932 τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Τραπέζης Διεθνῶν Πληρωμῶν ἔλαβε τὴν 11ην Ἰουλίου 1932 τὴν ἀκόλουθον ἀπόφασιν σχετικὴν πρὸς τὸ ζήτημα τῶν νομισματικῶν συστημάτων καὶ ἐν γένει τὴν λύσιν τῆς οἰκονομικῆς καχεξίας.

1. Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τῆς Τραπέζης Διεθνῶν Πληρωμῶν διαπιστεῖ ὅτι πρὸς διευκόλυνσιν τῶν διεθνῶν διακανονισμῶν ὑπὸ τοὺς καλλιτέρους ὅρους σταθερότητος καὶ ἀσφαλείας εἶνε ***ἀναγκαία ἡ ἐκ νέου ἐφαρμογὴ ἑνὸς νομισματικοῦ συστήματος βασιζομένου ἐπὶ κοινῆς βάσεως.*** Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τῆς Τραπέζης Διεθνῶν Πληρωμῶν ἐπιθυμεῖ νὰ δηλώσῃ ὁμοφώνως ὅτι κατὰ τὴν γνώμην του τὸ σύστημα τοῦ χρυσοῦ κανόνος ***παραμένει ὡς ὁ νομισματικὸς μηχανισμὸς ὁ καλλίτερον ἀνταποκρινόμενος εἰς τὴν ἀνάγκην αὐτήν,*** διότι εἶνε τὸ προσφορώτερον σύστημα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθέρας κινήσεως τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ τῆς διεθνοῦς χρηματοδοτήσεως, θεωρεῖ λοιπὸν ἐπιθυμητὸν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ ἀποδοχὴν τῶν μέτρων τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν παγίωσιν τῆς λειτουργίας τοῦ συστήματος τοῦ χρυσοῦ κανόνος μεταξὺ τῶν ἐθνῶν.

2. Ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸν χρυσοῦν κανόνα, τὸ συμβούλιον θεωρεῖ ἀναγκαίαν τὴν λῆψιν προηγουμένως τῶν μέτρων τῶν δυναμένων ***νὰ ἀποκαταστήσουν τὸ ἰσοζύγιον ἐν τῇ οἰκονομικῇ καὶ δημοσιονομικῇ ὀργανώσει τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ δὴ διὰ διεθνοῦς συνεργασίας καὶ διεθνῶν προσπαθειῶν.***

3. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέτρων τούτων ἐξαρτᾶται κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συμβουλίου ἀπὸ τὰς ***ἐνεργείας τῶν κυβερνήσεων. Τὰ μέτρα αὐτὰ δὲν δύναται νὰ λάβουν μόναι των αἱ κεντρικαὶ τράπεζαι.*** Ἵνα καταστῇ δυνατὸν νὰ λειτουργήσῃ καὶ πάλιν ἱκανοποιητικῶς ὁ μηχανισμὸς τοῦ διεθνοῦς ἰσολογισμοῦ τῶν πληρωμῶν ἐνδείκνυται νὰ ἀποκατασταθῶσιν ἐν λογικῷ μέτρῳ ἡ ἐλευθερία τῆς κινήσεως τῶν ἐμπορευμάτων, ἡ ἀνταλλαγὴ ὑπηρεσιῶν καὶ ἡ δυνατότης κυκλοφορίας κεφαλαίων, νὰ συμπληρωθῇ ἡ λύσις ἥτις ἐδόθη ἐν Λωζάννῃ εἰς τὸ πρόβλημα τῶν ἐπανορθώσεων διὰ τῆς ἱκανοποιητικῆς λύσεως τῶν προβλημάτων τῶν ἀφορώντων τὰ πολεμικὰ χρέη καὶ νὰ καταβληθῇ προσπάθεια ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ πρὸς ἐπαναφορὰν καὶ διατήρησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἰσοζυγίου ὄχι μόνον ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δημοσίους προϋπολογισμοὺς ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ κόστος παραγωγῆς καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀγορῶν χρήματος καὶ κεφαλαίων.

4. Ἐφόσον δὲν καταβληθῇ ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων προσπάθεια πρὸς λύσιν τῶν θεμελιωδῶν αὐτῶν προβλημάτων δὲν δύναται νὰ ἀναμένῃ τις εἰμὴ μικρὰν ἢ καὶ οὐδεμίαν πρόοδον ἀπὸ μίαν καθαρῶς νομισματικὴν ἐνέργειαν ἢ ἀπὸ οἱανδήποτε προσπάθειαν ἀποσκοποῦσαν εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τῆς λειτουργίας τοῦ χρυσοῦ κανόνος μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν. Τοὐναντίον τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἔχουν συντελεσθῇ ἐπαρκεῖς πρόοδοι ὡς πρὸς τὸν διακανονισμὸν τῶν ζητημάτων αὐτῶν καὶ θὰ ἔχῃ συγχρόνως καταβληθῇ προσπάθεια πρὸς λύσιν τῶν ἀλληλοεξαρτωμένων οἰκο-

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

οἱ ὁποῖοι ἀποδίδουν τὴν κρίσιν εἰς νομισματικὰ αἴτια, ὑπεστήριξαν τὴν ἀνάγκην ὁριστικῆς ἐγκαταλείψεως τῆς χρυσῆς βάσεως διὰ τὰ νομισματικὰ συστήματα, ἀποδειχθείσης πλημμελοῦς (1), καὶ ἀντικαταστάσεως αὐτῆς ὄχι δι' ἄλλου μετάλλου, ἀλλὰ διὰ τῆς ρυθμίσεως τοῦ ποσοῦ τοῦ ἑκάστοτε κυκλοφοροῦντος νομίσματος (χαρτονομίσματος) ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν ἀγοραστικὴν τούτου δύναμιν καταβαλλομένης προσπαθείας ὅπως αὕτη παραμένῃ σταθερά, τὸ σύστημα αὐτὸ θὰ εἶνε σύστημα ***κατευθυνομένου ἀμετάλλου νομίσματος***.

Ὁ Cassel ἀποδίδων ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν σταθερότητα τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ νομίσματος ὑπεστήριξεν ἐπανειλημμένως ἐγγράφως καὶ προφορικῶς (οὕτως ἐπ' ἐσχάτων ὡς Rhodes lecturer εἰς τὸ Oxford πρβλ. New York Times 5 Μαΐου 1932) ὅτι ὁ χρυσοῦς κανὼν τοῦ μέλλοντος δὲν θὰ εἶνε σύστημα λειτουργοῦν αὐτομάτως ἀλλὰ κατευθυνόμενον (controlled, managed), προσθέτων ὅτι ἡ πεποίθησις καθ' ἣν ὁ χρυσὸς προσδίδει ἀξίαν ἰδιαιτέραν εἰς τὸ νόμισμα ἀνετράπη κατὰ τὸν πόλεμον. Ὑπὲρ τοῦ κατευθυνομένου νομίσματος ἐκηρύχθησαν καὶ οἱ Irving Fisher καὶ John Maynard Keynes, ἀμφότεροι εἰδικώτατοι περὶ τὰ νομισματικά (2).

Ἀντίθετον πρὸς τούτους γνώμην διετύπωσεν ὁ Liefmann (3), ὅστις παρατηρεῖ ὅτι ἐὰν ἡ κρίσις ὠφείλετο εἰς νομισματικοὺς λόγους θὰ ἐθεραπεύετο διὰ νομισματικῶν μέτρων, βασικὴ ὅμως αἰτία τῶν μεγάλων κρίσεων ὑπῆρξεν ἡ τεχνικὴ πρόοδος. Μέχρι τοῦδε κατωρθοῦτο οἱ διὰ τῆς τεχνικῆς προόδου ἐντοπιζομένοι ἐργάται νὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς ἄλλας ἐργασίας, τοῦτο ὅμως δὲν κατορθοῦται κατὰ τὴν παροῦσαν κρίσιν διότι παρεμβαίνουν κωλύματα πολιτικῆς κυρίως φύσεως (ἐπανορθώσεις πολεμικαί, συνθῆκαι ἐμπορικαὶ κτλ.).

Ἐν σχέσει πρὸς τὰ νομισματικὰ κατὰ τῆς κρίσεως μέτρα ἀναφέρω ὅτι ὑπεστηρίχθη καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀργύρου (ὁμοῦ μετὰ τοῦ χρυσοῦ) ὡς νομισματικῆς βάσεως, ἀνατιμωμένης οὕτω καὶ τῆς ἀξίας του (4).

νομικῶν προβλημάτων, τότε μόνον θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ λῆψις μέτρων σχετικῶν μὲ τὰ νομισματικὰ ζητήματα. Ἡ Τράπεζα τῶν Διεθνῶν Πληρωμῶν θὰ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κεντρικῶν τραπεζῶν ὡς κοινὸν ὄργανον διὰ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ διεθνοῦς συστήματος τοῦ χρυσοῦ κανόνος.

5. Τὸ συμβούλιον ἐπιθυμεῖ ἐπίσης νὰ καθορίσῃ ὅτι εἶνε σύμφωνον μὲ τὰ γενικὰ συμπεράσματα τῆς ἐκθέσεως, ἥτις ἐγένετο ἀποδεκτὴ κατὰ τὸν Ἰούνιον 1932 ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ χρυσοῦ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Τὰ συμπεράσματα ταῦτα τῷ φαίνονται ἀρίστη ἀπαρχὴ διὰ τὸν λεπτομερῆ καθορισμὸν τῶν νομισματικῶν κανόνων, οἵτινες εἶνε δυνατὸν βραδύτερον νὰ ἐφαρμοσθοῦν πρακτικῶς.

(1) Διὰ δύο κυρίως λόγους: τὴν ποσοτικὴν ἀνεπάρκειαν τῆς συγχρόνου παραγωγῆς τοῦ χρυσοῦ, καὶ διὰ τὴν κακὴν κατανομὴν τῶν ἀποθεμάτων τοῦ χρυσοῦ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνῶν.

(2) Ὁ J. M. Keynes ἐδήλωσεν ὅτι ἐὰν δὲν ἐπιδιωχθῇ παγκόσμιος νομισματικὸς πληθωρισμός, ἡ μόνη διέξοδος εἶνε ἡ κατάργησις ὅλων τῶν ὀφειλῶν καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ κρατοῦντος πιστωτικοῦ συστήματος, ὁπότε θὰ ἐπακολουθήσῃ ἀναδιοργάνωσις ἐπὶ ὅλως νέων βάσεων. (Οὕτω κατὰ τὰ Financial News τῆς 5 Φεβρ. 1932, εἰς τὸ βιβλίον The Worlds economic crisis τὸ λεκτικὸν ἔχει μεταβληθῇ ὄχι ὅμως οὐσιαστικῶς.) Ἐν σχέσει μὲ τὰς προτάσεις ταύτας περὶ μετατροπῆς τῶν νομισματικῶν συσημάτων ἀναφέρω ὅτι κατὰ τὸν καθηγητὴν Salin κάθε μεγάλη κρίσις ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα μετατροπὴν τοῦ κρατοῦντος νομισματικοῦ συστήματος (Berl. Tageblatt 19 Φεβρουαρίου 1932). Ἴσως ὑπονοεῖται ὑπ' αὐτοῦ ἡ ἵδρυσις ἀμετάλλου νομισματικοῦ συστήματος πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τοῦ χρυσοῦ.

(3) Πρβλ. σχετικὸν ἄρθρον ἐν Bank Archiv 31 σ. 147 ἑ.

(4) Εἰς τὴν Ἀγγλίαν οἱ Amery, J. F. Darbrig, Lord Desborough, Lord Hunsdon, Lord d'Abernon, Robert Horne, Winston Churchill ὑπεστήριξαν τὴν χρησιμοποίησιν καὶ τοῦ ἀργύρου ὡς καλύμματος τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

4) Ἡ ἐλάττωσις τῶν δημοσίων δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι εἰς ὅλα τὰ κράτη ὑπερέβησαν τὴν οἰκονομικὴν τῶν λαῶν ἀντοχήν (1).

5) Ἡ καταπολέμησις τῆς κρίσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν γεωργικῶν χωρῶν ἐπεζητήθη διὰ τῆς συνάψεως διεθνῶν συνεννοήσεων αἱ ὁποῖαι νὰ ἐξασφαλίζουν πλεονεκτικὴν θέσιν εἰς τὰ γεωργικὰ προϊόντα τῶν εὐρωπαϊκῶν γεωργικῶν χωρῶν (2).

6) Ἡ ἐξασφάλισις τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδεμία σταθεροποίησις δύναται νὰ διατηρηθῇ, καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἡ πρὸς τοῦτο ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν (3).

Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ λύσις τῆς κρίσεως καὶ ἡ βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς καχεξίας, ἡ ὁποία μοιραίως θὰ ἐπακολουθήσῃ ταύτης, πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ διὰ τῶν δύο ἀκολούθων μέτρων, τῶν ὁποίων τὴν ἐπιτακτικότητα ἀλλὰ καὶ ἀποτελεσματικότητα ἔχει, νομίζω ἀποδεχθῇ καὶ ἡ κοινὴ γνώμη.

1) Τὸν περιορισμὸν τῶν δημοσίων ἐξόδων, οὕτως ὥστε τὸ μὲν ταῦτα νὰ διατίθενται μόνον πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἐπιτακτικῶν ἀναγκῶν περικοπτομένης πάσης πολυτελείας ἔστω καὶ χρησίμου, τὸ δὲ νὰ ἐπιτευχθῇ, ἔστω καὶ ἐν μέρει, ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν ὀφειλῶν τοῦ κράτους καὶ ἡ φορολογικὴ ἀνακούφισις τοῦ λαοῦ.

2) Τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς καὶ τὴν ἐναρμόνισιν τῶν ὑπὲρ αὐτῆς λαμβανομένων μέτρων. Πρέπει νὰ παύσωμεν νὰ ἔχωμεν ὡς κύριον σκοπὸν τὴν ἀνεύ-

---

Κατὰ τὸ ἔτος 1931 ὑπεστηρίχθη ἡ λῆψις μέτρων πρὸς ἀνατίμησιν τοῦ ἀργύρου, συγκεκριμένως δὲ ὅπως διὰ κοινῆς συμφωνίας καθορισθῇ ὅτι αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι θὰ ἀγοράζουν καὶ πωλοῦν ἄργυρον εἰς ὡρισμένην τιμήν, νὰ καθιερωθῇ δὲ ἀπόλυτος ἐξοφλητικὴ ἱκανότης τοῦ ἀργύρου, καθοριζομένης τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν χρυσόν, ὡς τοιαύτη δὲ προτείνεται ἡ ἀναλογία 20:1.

Ὁ Gustav Cassel ἐξεφράσθη ἐναντίον τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀργύρου διὰ νομισματικοὺς σκοποὺς (Börsen Courier 18 Μαΐου 1932) παρατηρήσας τὰ ἀκόλουθα: Ἡ πτῶσις τοῦ ἀργύρου ἀνέρχεται εἰς 23,7 % διὰ τὸ ἔτος 1931 ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1928, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ἀξία τοῦ χρυσοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ηὐξήθη κατὰ 52 %. Ὥστε αἱ συνέπειαι τῆς πτώσεως τῆς ἀξίας τοῦ ἀργύρου ὑπῆρξαν πολὺ μικρότεραι ἀφ' ὅτι κοινῶς πιστεύεται. Ἡ πτῶσις τοῦ ἀργύρου δὲν ἐπηρέασε ιὴν ἀγοραστικὴν δύναμιν τῶν χωρῶν ὅπου οὗτος θησαυρίζεται, ὅπως αἱ Ἰνδίαι καὶ ἡ Κίνα, διότι αἱ χῶραι αὗται δὲν ἀγοράζουν ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν μὲ νόμισμα ἀλλὰ μὲ τὰ ἐμπορεύματα ποὺ ἐξάγουν, ἔχουσαι μάλιστα ἐνεργητικὸν ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον ἐξ οὗ ἀποκτοῦν χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Παραδέχεται ὅμως ὅτι θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ σταθεροποιηθοῦν αἱ τιμαὶ τοῦ ἀργύρου ὥστε νὰ μὴ ὑφίστανται ζημίας αἱ παράγουσαι αὐτὸν χῶραι (κυρίως τὸ Μεξικόν). Πάντως δὲν πρέπει νὰ καταβληθοῦν προσπάθειαι ἀποτόμου ὑψώσεως τῆς ἀξίας τοῦ ἀργύρου, κατ' αὐτὸν δὲν εἶνε εὔκολον νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ νομισματικοὺς σκοπούς, ἀποκλείει δὲ ἀπολύτως τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ διμεταλλισμοῦ ὑπὸ οἱανδήποτε μορφήν.

(1) Ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι ὅλα τὰ κράτη πρέπει νὰ περιορίσουν τὰς δαπάνας των (Manchester Guardian Commercial 6 Φεβρουαρίου 1932).

(2) Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Tibal εὑρίσκονται λεπτομερεῖς πληροφορίαι περὶ τῶν σχετικῶν διασκέψεων, αἱ ὁποῖαι συνεκροτήθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1930—1931 καὶ τῶν πορισμάτων εἰς τὰ ὁποῖα αὗται κατέληξαν.

(3) Ἀναφέρω προσέτι καὶ τὰς ἀκολούθους γνώμας σχετικῶς μὲ τὴν λύσιν τῆς κρίσεως: Πρὸς καταπολέμησιν τῆς ὑποκαταναλώσεως ὁ Mac Kenna συνεβούλευσε (1931) νὰ περιορισθῇ ἡ ἀποταμίευσις καὶ νὰ αὐξήσῃ ὁ πληθυσμὸς τὰς καταναλωτικάς του δαπάνας. Τὴν αὐτὴν γνώμην εἶχε προηγουμένως διατυπώσει ὁ J. M. Keynes.

Ὁ καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Manchester Henry Clay ἐλπίζει τὴν βελτίωσιν τῆς κρίσεως διὰ τοῦ ὑποβιβασμοῦ τῶν ἐξόδων παραγωγῆς, χωρὶς ὅμως νὰ ὑποδεικνύῃ πῶς θὰ πραγματοποιηθῇ αὐτὸς ὁ ὑποβιβασμός. (Times 3 Μαρτίου 1931).

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ρεσιν ἐργασίας μεταπρατικῆς ἢ θέσεως δημοσίας, ἀλλὰ νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχήν μας πρὸς τὰς πραγματικὰς παραγωγικὰς οἰκονομικὰς ἐνεργείας. Ἡ μεταπρατικὴ δρᾶσις προϋποθέτει πλοῦτον παραγόμενον παρὰ τρίτου τινος, ὅταν δὲ ἡ ἀνθρωπότης διέρχεται δυσχερεῖς οἰκονομικὰς στιγμὰς οὐδεὶς εἶνε ἀρκετὰ ἀφελὴς ὥστε τὸν παρ' αὐτοῦ παραγόμενον πλοῦτον νὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως τὸν ἐκμεταλλευθῇ τρίτος, ἐξασκῶν ἄκοπον καὶ ἐπικερδὲς μεταπρατικὸν ἐπάγγελμα. Τὰ κατὰ τῶν τοιούτων παρασίτων τῆς οἰκονομίας μέτρα δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ νὰ ἐξακολουθήσουν ὑφιστάμενα καὶ τονούμενα διότι εἶνε καὶ φυσικὴ συνέπεια τῆς καλῆς ὀργανώσεως τῆς οἰκονομίας. Ἀνάγκη νὰ ἐννοηθῇ καλῶς ὅτι ἄνευ τονώσεως τῆς παραγωγῆς μας καὶ ἀναλόγου μειώσεως τῶν εἰσαγωγῶν μας ἡ οἰκονομικὴ πλάστιγξ θὰ εἶνε εἰς βάρος μας, τὸ ἰσοζύγιον τῶν λογαριασμῶν μας θὰ εἶνε παθητικόν, καὶ μὲ τοιαύτην παθητικότητα οὔτε σταθερὸν νόμισμα εἶνε δυνατὸν οὔτε σταθερὸς προϋπολογισμός. Ἐὰν διὰ ἐξωτερικῆς ἐνισχύσεως ἐπιτευχθῇ σταθερότης αὕτη θὰ εἶνε παροδικὴ προωρισμένη νὰ ἀνατραπῇ ὑπονομευομένη ὑπὸ τῆς παθητικότητος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Τίθεται τὸ ἐρώτημα ἐὰν ἡ παροῦσα κρίσις θὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολύ. Ἡ ἀπάντησις εἶνε (χωρὶς βέβαια νὰ εἶνε δυνατὸν νὰ προϊδῃ τις ἀσφαλῶς τὸ μέλλον) ὅτι ἡ κρίσις δὲν εἶνε πιθανὸν νὰ παραταθῇ, διότι αἱ καταστροφαὶ πάσης κρίσεως λαμβάνουν χώραν (ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἱστορία τῶν κρίσεων) εὐθὺς ἅμα τῇ ἐκδηλώσῃ αὐτῆς, ὁπότε δημιουργεῖται ὁ πανικός. Ἀφοῦ πραγματοποιηθοῦν αἱ μεγάλαι ζημίαι τότε ἐπέρχεται ἡ περίοδος τῆς οἰκονομικῆς χαλαρότητος, φαίνεται δὲ ὅτι κατὰ τὸ 1932 διερχόμεθα πλέον αὐτὴν τὴν περίοδον, ἡ χαλαρότης ὅμως προκαλοῦσα ὑποτίμησιν τῶν τιμῶν, τῶν ἡμερομισθίων καὶ τῶν τόκων, δημιουργεῖ ὡς γνωστόν, εὐνοϊκὰς συνθήκας διὰ τὴν ἀναζωπύρωσιν τῆς οἰκονομικῆς δράσεως. Οὕτω δύναταί τις μετὰ ἱκανῆς ἀσφαλείας νὰ προβλέψῃ ὅτι ἐκ τῆς παρούσης χαλαρότητος θὰ προέλθῃ οἰκονομικὴ ἐπίδοσις, ἐκεῖνο ὅμως περὶ τοῦ ὁποίου δὲν εἶνε δυνατὴ πρόβλεψις εἶνε πόσον χρόνον θὰ κρατήσῃ ἡ παροῦσα χαλαρότης. Τὴν γνώμην ὅτι ἡ κρίσις ὑπερέβη ἤδη τὸ ὄξυ αὐτῆς σημεῖον ὑπεστήριξεν ὁ Keynes ὡς καὶ ὅτι κατὰ τὸ 1932 ἡ Ἀγγλία ἐβελτίωσε τὴν θέσιν της ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς λοιπὰς χώρας (1). Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης συνηγορεῖ καὶ τὸ γενονὸς ὅτι αἱ συνέπειαι τῆς κρίσεως ἤρχισαν ἤδη νὰ γίνωνται αἰσθηταὶ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς παραγωγῆς (2). Κατὰ τὸ Διεθνὲς Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον ἐὰν ὁ τιμάριθμος τῆς παραγωγῆς τοῦ 1923 ὁρισθῇ εἰς 100, ἡ παραγωγὴ κατὰ Σεπτέμβριον 1931 ἦτο ἐν Γερμανίᾳ 66,3. ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις 68,5, ἐν Πολωνίᾳ 70,6, ἐν Καναδᾷ 79,5, ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ 79,5 καὶ ἐν Γαλλίᾳ 92,9. Ἐν σχέσει μὲ τὴν παραγωγὴν τοῦ 1930, ἡ τοῦ 1931 παρουσίασεν ἐλάττωσιν διὰ τὸν σίδηρον 32 %, διὰ τὸν χάλυβα 28 %, διὰ τὸν χαλκὸν 14 %, διὰ τὸν ψευδάργυρον 29 %, διὰ τὸν μόλυβδον 18 %, διὰ τὸν κασσίτερον 18 %, τὸν

---

(1) Τὴν γνώμην περὶ τῆς βελτιώσεως τῆς οἰκονομίας τῆς Μεγ. Βρεττανίας διεκήρυξεν ὁ J. M. Keynes εἰπὼν ὅτι ἡ Μεγ. Βρεττανία εἶνε σήμερον ἡ μᾶλλον εὐδαιμονοῦσα χώρα τῆς ὑφηλίου (λόγος αὐτοῦ ὡς προέδρου τῆς National Mutual Life Ass. Sy. Times 3 Μαρτίου 1932). Ὡς ἔνδειξις τῆς βελτιώσεως ταύτης τῆς οἰκονομίας τῆς Ἀγγλίας δύναται νὰ τονισθῇ καὶ ἡ κατὰ τὴν 1ην Ἰουλίου 1932 ἀναγγελθεῖσα μετατροπὴ τοῦ μεγάλου αὐτῆς πολεμικοῦ δανείου ἀνερχομένου εἰς 2 δισεκ. Λ. Α. ἀπὸ ἐπιτοκίου 5 % εἰς ἐπιτόκιον 3 ½ %.

(2) Ἡ γεωργικὴ ὑπερπαραγωγὴ καὶ ἡ γεωργικὴ κρίσις ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι ἤδη (1932) ἤρχισεν ἡ ἐγκατάλειψις καλλιεργουμένων ἐκτάσεων αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν νὰ ἀναδασοῦνται. Ἐνῷ ἡ ἐπίτασις τῆς ζητήσεως προκαλεῖ ἐκχερσώσεις πρὸς καλλιέργειαν ἡ ἀζητησία ἔχει τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα (πρβλ. σχετικῶς Berliner Tageblatt 24 Maïou 1932 Die Heide Kommt wieder)

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ἄργυρον 21 %, τὴν ζάχαριν 12 % καὶ οὕτω καθ'ἑξῆς. (Οἰκον. Ταχυδρ. 17 Ἀπριλίου 1932).

Ἐφόσον λοιπὸν ἡ παραγωγὴ ἤρχισε μειουμένη εἶνε προφανὲς ὅτι εἰσήλθομεν εἰς τὴν περίοδον τῆς οἰκονομικῆς χαλαρότητος, ἥτις εἶνε πρόδρομος μελλούσης (πότε ἀκριβῶς ἄγνωστον) οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ἡ ἔξοδος ἐκ τῆς οἰκονομικῆς χαλαρότητος θὰ δυσχερανθῇ καὶ ἐπιβραδυνθῇ ἐκ τοῦ ἀναμφισβητήτου γεγονότος ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1920 ἤρχισε περίοδος πτώσεως τιμῶν (μακρὰ διακύμανσις μὲ τάσιν χαλαρότητος) ἡ ὁποία εἶνε λίαν πιθανὸν νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ 3 περίπου δεκαετηρίδας (δηλαδὴ μέχρι τοῦ ἔτους 1950 περίπου) ὅπως συνέβη καὶ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα μὲ τὰς λεγομένας μακρὰς διακυμάνσεις.

Τελευταῖον παραμένει ἐρώτημα κατὰ πόσον θὰ ὑπάρξουν κρίσεις καὶ εἰς τὸ μέλλον· ἡ ἀπάντησις εἶνε καταφατική, ἐφ' ὅσον ἡ ὀργάνωσις τῆς οἰκονομίας παρουσιάζει ἀτελείας καὶ ἡ πρόγνωσις τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων δὲν εἶνε τόσον προωδευμένη ὥστε νὰ καθοδηγῇ τοὺς παραγωγούς. Ἡ διατυπωθεῖσα γνώμη ὅτι αἱ σύγχρονοι ἐπιστημονικαὶ καὶ τεχνικαὶ πρόοδοι θὰ ἀποσοβήσουν τὰς κρίσεις ἀπεδείχθη ἐσφαλμένη (1). Ὡς εἴπομεν ἤδη τόσον ἡ πορεία τῶν φυσικῶν φαινομένων ὅσον καὶ ἡ φυσιολογικὴ καὶ ψυχολογικὴ ἰδιοσυγκρασία τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἔχουν πάντοτε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ὑπάρχῃ ἕνας ὡρισμένος ρυθμὸς εἰς ὅλας τὰ ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως καὶ ὁ ρυθμὸς αὐτὸς δὲν εἶνε δυνατὸν παρὰ νὰ συνίσταται εἰς τὴν ἐναλλαγὴν ἐπιδόσεως καὶ χαλαρότητος. Τοιοῦτος ρυθμὸς πάντοτε ὑπῆρξε τόσον εἰς τὰς ἀτομικὰς ὅσον καὶ τὰς ὁμαδικὰς τοῦ ἀνθρώπου ἐκδηλώσεις καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπάρχων.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον νομίζω ὅτι δύναται νὰ ἀποφευχθῇ εἶνε ἡ ὀξεῖα ἐκδήλωσις τῶν κρίσεων ὡς αὗτη σημειοῦται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν κυρίως τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ὀξύτης αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν λεγομένων φιλελευθέρων οἰκονομικῶν ἀρχῶν τῶν βασιζομένων ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀτομισμοῦ, τότε ἡ θεραπεία πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ἀντιθέτου ἀρχῆς, ἡ ὁποία εἶνε καὶ ἐκείνη ἡ ὁποία ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς πρὸ τοῦ 1800 διεῖπε τὰς κοινωνίας καὶ τὴν οἰκονομίαν, δηλαδὴ τῆς ἀρχῆς τοῦ κοινωνισμοῦ, καθ' ἣν ὡς προέχον θεωρεῖται τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ τίθενται φραγμοί τινες εἰς τὴν ἐλευθέραν τῶν ἀτόμων δρᾶσιν χωρὶς πάλιν νὰ ἐξουδετεροῦται αὕτη ὡς συμβαίνει μὲ τὸν κομουνισμὸν (2).

ΤΕΛΟΣ

---

(1) Τὴν γνώμην αὐτὴν ὑπεστήριξεν ὁ Diehl εἰς τὸ σύγγραμμά του τὸ δημοσιευθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1924 ἤτοι πέντε μόνον ἔτη πρὸ τῆς μεγίστης κρίσεως τῆς ἱστορίας.

Ἐν σχέσει μὲ τὸ μέλλον αἰσιόδοξος πρόβλεψις διετυπώθη ὑπὸ τοῦ Keynes (εἰς τὸ τελευταῖον του ἔργον Essays on Persuasion Λονδ. 1932) ὅστις πιστεύει ὅτι ἡ σημερινὴ ἀνεργία, ἥτις εἶνε ἀποτέλεσμα τῶν βελτιώσεων τῶν συνθηκῶν παραγωγῆς, θὰ παρέλθῃ, εἰς δὲ τὸ μέλλον, μετὰ ἑκατὸν ἔτη, θὰ ἔχῃ πραγματοποιηθῇ τοιαύτη τεχνικὴ πρόοδος ὥστε νὰ ἀρκῇ ἐργασία 3 ὡρῶν καθ' ἑκάστην ἢ 15 καθ' ἑβδομάδα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρώπων, ἡ δὲ θέσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως θὰ εἶνε ὀκτὼ φορὰς καλλιτέρα τῆς σημερινῆς.

(2) Πρβλ. Γ. Χαριτάκη Ἀτομισμὸς ἢ Κοινωνισμός; Ἐπιθεώρησις Κοινωνικῆς καὶ Δημοσίας Οἰκονομικῆς 1932 τεῦχος Α'.

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1) *Βιβλιογραφία* . . . . . σελ. 5

2) *Ἡ ἐξέλιξις ἐν τῇ Οἰκονομίᾳ.—Στατικὴ καὶ Δυναμικὴ.* — Αἱ περὶ ἐξελίξεως θεωρίαι—Ἡράκλειτος, Χέγκελ, Σπένσερ — Στατικὴ καὶ δυναμικὴ μέθοδος ἐρεύνης τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων—Χρησιμότης ἀμφοτέρων—Ἡ δυναμικὴ ἔρευνα ἐν τῇ οἰκονομικῇ . . . . . » 10

3) ***Αἱ οἰκονομικαὶ διακυμάνσεις.***—Ἡ μακραίων τάσις.—Αἱ διακυμάνσεις μακρᾶς διαρκείας.—Οἱ οἰκονομικοὶ κύκλοι.—Αἱ ἐποχιακαὶ διακυμάνσεις.—Αἱ ἀπρόοπτοι διακυμάνσεις . . . . . » 15

4) ***Ἡ πρόγνωσις τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων.***—Τὰ Ἰνστιτοῦτα μελέτης τῶν οἰκον. διακ.—Τὸ Οἰκονομικὸν βαρόμετρον τοῦ Χάρβαδ—Τὰ οἰκον. βαρόμετρα τοῦ Λονδίνου καὶ Βερολίνου—Ἡ πρόγνωσις καὶ ἡ σημασία της . . . . . » 20

5) ***Οἰκονομικοὶ κύκλοι καὶ κρίσις.***—Χαρακτηρισμὸς τῶν οἰκονομ. κύκλων.—Ἐπίδοσις, ὑπερεπίδοσις, κρίσις, χαλάρωσις, ἐκδηλώσεις αὐτῶν.—Αἱ κρίσεις.—Χαρακτῆρες αὐτῶν καὶ διάκρισις. . . . . » 25

6) ***Αἱ περὶ κρίσεων θεωρίαι.***—1) Θεωρία ἰσορροπίας προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, θ. διεξόδων.— 2) Θ. ὑπερπαραγωγῆς.— 3) Θ. ὑποκαταναλώσεως.— 4) Θ. ἀσυμμέτρου κατανομῆς παραγωγ. δυνάμεων.— 5) Θ. ἐσοδειῶν.— 6) Νομισματικὴ θ.— 7) Θ. προϊούσης ἐλαττώσεως κερδῶν.— 8) Θ. ἐλλείψεως κεφαλαίων.— 9) Θ. οἰκονομικῶν διωκυμάνσεων . . . . . » 32

7) ***Ἱστορία τῶν κρίσεων μέχρι τοῦ 1920.***— Αἱ παλαιότεραι κρίσεις, οἱ λιμοί.— Κρίσις τουλιπῶν. — Κρίσις ἑταιρείας νοτίου θαλάσσης καὶ John Law.— Κρίσεις 18ου αἰῶνος.— Κρίσεις 19ου αἰῶνος.— Κρίσεις 20οῦ αἰῶνος. . . . . » 45

8) ***Ἡ κρίσις τῶν ἐτῶν 1929 ἕως 1932.***—Ἡ ἐξέλιξις τῆς παγκοσμίου κρίσεως ἀπὸ τοῦ 1929 μέχρι τέλους 1931 καὶ ἀρχῶν 1932.—Ὑπερπαραγωγή.—Ἀποθέματα πρώτων ὑλῶν.— Πτῶσις τιμῶν.— Κίνησις χρυσοῦ.— Κάλυμμα εἰς συνάλλαγμα.— Νομισματικὴ κυκλοφορία.— Διεθνὲς ἐμπόριον.— Κρίσις γεωργική.— Τράπεζαι . . . . . » 55

9) ***Ἡ κρίσις ἐν Ἑλλάδι.***—Γενικά.— Τιμάριθμοι ἑλληνικῆς οἰκονομίας. . » 75

10) ***Τὰ αἴτια τῆς παγκοσμίου κρίσεως.***—Ι Ὑπερπαραγωγὴ.—ΙΙ Πτῶσις τῶν τιμῶν.—ΙΙΙ Διεθνὴς ἀγορά.—IV Ὑποκατανάλωσις 77

11) ***Τὰ αἴτια τῆς κρίσεως ἐν Ἑλλάδι*** . . . . . » 82

12) ***Γενικαὶ ἀπόψεις ἐπὶ τῆς παγκοσμίου κρίσεως καὶ τῆς ἐκτάσεως ταύτης.***—Γενικαὶ παρατηρήσεις.—Μέτρα προταθέντα πρὸς ἀποσόβησιν τῶν κρίσεων.—Μέτρα πρὸς λύσιν τῆς συγχρόνου κρίσεως.—Μέτρα διὰ τὴν κρίσιν ἐν Ἑλλάδι.—Ἡ κρίσις εἰσῆλθεν εἰς τὴν περίοδον τῆς χαλαρώσεως . . . . . » 82

ATHENS UNIVERSITY OF ECONOMICS & BUSINESS ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ